BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
7 G
15

81.5.14

29
a
34

29
a
34

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE MINERALIBVS

Tractatus in Genere

IOANNIS GVIDII SENIORIS

Patritij Volaterrani I.C. ætate ſua celeberrimi,

Libri Quatuor;

In quorum I. agitur { *De Metallarijs. De Artificibus Metallorum. De Alchimiſtis.*

In II. { *De Metallis. De Auro, & Argento. De Gemmis. De Ferro, & Armis. De Salinis.*

In III. { *De Moneta. De Theſauris. De rebus aureis, & argenteis. De Ornamentis. De Veſtibus Auratis.*

In IIII. { *De Publica Vtilitate. De Priuata Vtilitate.*

Opus diu deſideratum, à præclariſſimis I. C. ſummis laudibus inſignitum, nunc tandem temporis prima vice prælo diligenter ſubmiſſum, & in lucem editum.

Cum duobus Indicibus, vnus Titulorum, alter Rerum notabilium.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

VENETIIS, M DC XX V.

Apud Thomam Ballionum.

SERENISSIMO

FERDINANDO SECVNDO

MAGNO ETRVRIÆ DVCI

IOAN. GVIDIVS I.C. VOLATERRANVS
Fœlicitatem præcatur.

MVLTA ſunt & quidem vtilia Sereniſſime Magne Dux, quæ vel caſu, vel incuria Deſcendentium periere, ſicuti permulta tum Italiæ, tum Greciæ clarorum Virorum Monimenta perijſſe ferunt. Huic iacturæ Eques Camillus Guidius frater meus, vir clariſſimus, & in omni virtutum, & ſcientiarum genere inſignis, occurrere ſtuduit pro viribus. Quam vis enim vti Sereniſſimorum trium tuorum Anteceſſorum per xxxvij. annos in arduis illorum, ſummisq; rebus ſeruitio iugiter addictus, & in itineribus ſæpè ab ipſis ad Reges Orbis Terrarum primarios ſæpiùs miſſus, indeq; ſumma cum laude reuerſus, ſemper tamen ſuo acri, & indefeſſo ſtudio, medio illius ingenij acumine, mira cum eruditione facultatum omnium generi, & legali etiam Philoſo-

Digitized by Google

phiæ lectioni, ac ſcriptioni vacauit. Cùmque Domi noſtræ plura à Maioribus, & Antenatis noſtris ſcripta atque conſtructa (neque vnquam ingloriè) tum ab Epiſcopo Iacobo Patruo, tum ab Auo noſtro Ioanne, quam à Franciſco Parente celeberrimis I. V. C. & nouiſſimè à Sebaſtiano fratre noſtro in Romana Curia Aduocato adinuenerit, eademque mecum contulerit, nephas quodammodo admittere viſum eſſet, ſi ea Domi ampliùs tenebrarum caligine obducta ſineremus deliteſcere, ac niſi ipſorum Editioni Authorum nomina ab interitu vindicare, & ſimul Patriæ, ac familiæ noſtræ ſplendoris aliquid, & ornamenti decus afferre in longum ampliùs protraheremus. At dum hęc vnanimes moliebamur inopinus Camilli fratris mei obitus ſuperioribus menſibus accidit, meque licet natu maiorem optimo fratre orbatum, mærore penè obrutum, & animo prorſus conſternatum abſque eius ope, & conſilio deſtitutum dereliquit. Ne autem fraternæ, ac propriæ meæ voluntati prorſus deeſſem, conſtitui ab antiquioribus inchoandum, & præſentem Aui noſtri Tractatum Typis mandare, eo animo alacriori, quo licet innumerabilium penè Iuriſconſultorum ingęnia hactenus cuncta rimarint, nullum ferè alijs relinquendo locum noua conſtruendi, nemo tamen adhuc res in hoc Tractatu contentas deſcripſit. Cumque in eo agatur de Regalibus, ac de Principum Reſeruatis, Tibi ſummo omnium Principi, cui à Deo Optimo Maximo regendi Imperio populos tam præclarè orbis partis cura eſt demandata Iure optimo conuenire ſatis ſuperque apparet. Maiores tui omnes Eruditorum Virorum fuerunt ſemper Patroni, ac Mœcenates. Pater tuus Auus, & Atauus in meam Do-

mum

mum beneficentiſſimi extiterunt. Te propterea ſummum hæredem ipſorum Emulatorem futurum Boni omnes augurantur & ſperant. Vale. Florentiæ 4. Idus Iulij 1625.

Digitized by Google

TYPOGRAPHVS BENEVOLO LECTORI.

VOlaterræ totius Etruriæ antiquiſſima Ciuitas, multorum ſcriptorum, inprimiſque Marci Tullij, Liuijque teſtimonio celebris, in omni memoria clarorum Virorum fœcunda fuit, & ferax. In ijs enituit Ioannes Guidius Senior I. C. Huius Marſilius Ficinus in quadam epiſtola honorificis verbis meminit, ipſum Carneade, Ligurgoque priſcis ſeculis admirandis nominibus, iure comparans. Natus eſt anno Domini 1464. *Anno vero* 1530. *diem ſuum obijt. Dum viueret in Amicis coluit Felinum, Bartholomæum Sozzinum, Silueſtrum Aldobrandinum, Hormannozzum Detum, Franciſcum Guicciardinum edita Hiſtoria inſignem, præcipueque Decio ſuauiſſima familiaritate coniunctus, ac ob eius eximiam Iuriſprudentiam admirabilis, cum aliquando Volaterrano cuidam Ciui ſe conſulentem dixiſſet, Guidium in Patria ſe proculdubio potiorem adhibere potuiſſe. Prædicti verò celeberrimi Doctores vel eius prudentiſſimis Reſponſis ſubſcribere, vel aduerſæ parti fautores adeſſe conſueuerant Idem Decius præſertim in Conſi.* 548. *Viſa Conſultatione lib.* 4. *Ioannem Guidium clariſſimum I. C. non dubitat appel-*

Digitized by Google

appellare. Hoc idem etiam teſtatur Silueſter Aldrobandinus Clementis VIII. Summi Pontificis Pater in Add ad Decium in cap. in præſentia ſub num. 270. Extra de Probat. Adoleſcens adhuc, quæ clariores Iuriſperiti ſuperioris ætatis ſparſim præſcripſerant, ſummo labore, ac vigilijs in ſex magna coegit volumina, quæ nunc penes Pronepotes ipſius accurata diligentia aßeruantur, noſtro ſeculo maximè profutura, ſi contigißet, vt publico commodo proferrentur in lucem. In adminiſtrandis Etruriæ Ciuitatibus, alijſque publica ex autoritate nobilioribus obeundis muneribus, ætatem ſuam contriuit. In quibus ſanè non obſcuræ prudentiæ reliquit veſtigia, vt quæ apud gentiles ſuos, ac poſteros varijs in voluminibus monumenta teſtantur. Congeſſit in ordinemque digeſſit, quo nunc circumferri ſpectantur magno adhibito ſtudio, labore, ac diligentia, quæ Dominicus à Sancto Geminiano immortalis nominis Doctor Iuris Reſponſa reliquit, tametſi Ioannis Staffilei neſcio cuius præſeferant nomen, qui è Felini iam tum vita functi, cum à Ioanne Guidio familiari ſuo liberaliter accepißet, Bibliotheca eruta, alienæ laudis inuaſor, ſub ſuo aliàs obſcuro nomine edenda curauit. Ad multos, potenteſque Principes de rebus grauiſſimis ſæpè pro Patria Legatus, ac præcipuè ad Clementem VII. Pontificem maximum, cui fuit valdè carus, & à quo tunc fuerat Aleßandro Mediceo Nepoti primo Florentiæ Duci in rebus Iuſtitiæ Conſiliarius deſignatus. Hic ille Ioannes Guidius, qui de Mineralibus Tractatum quatuor libris compræhenſum, quem modo damus compoſuit, opus à præclariſſimis I. C. ſummis laudibus decoratum, & præcipuè à Lelio Taurello Sereniſſimi Magni Ducis Coſmi Primi ſupremo Auditori, & Conſiliario, qui cum librum hunc perdiligenter legißet, maximis præcibus efflagitauit ipſius editionem, diu quidem expectatam, ob varias Nepotum occupationes. Cæterum aliquando nacti melius tempus, & otium, ſupprimendum diutius non iudicarunt.

Digitized by Google

runt. Illis itaque tradentibus è domeſticis aliquando tandem emerſus tenebris in lucem hominum prodire geſtit, ibitque dextro, vt aiunt ſydere per ora perque Bibliothecas Doctorum hominum, Candide Lector, ipſe ſi faueas. Nec deerit fauenti præmium. Ditaberis enim ſi beatum hoc effoderis ſolum, ita vt nec Indico ſuas diuitias neceſſe habeas inuidere. Lætare & vale.

DE

Digitized by Google

INDEX TITVLORVM

QVÆ IN HOC MINERALIVM Tractatu continentur.

LIBER PRIMVS, *De Cauſa Efficienti Mineralium.* 11

DE Metallarijs. Titulus Primus. pag. 11
De Artificibus Metallorum. Tit. 2. 22
De Alchimiſtis. Tit. 3. 30

LIBER SECVNDVS, *De Cauſa Materiali Mineralium.*

DE Metallis. Titul 4. 40
De Auro, & Argento. Tit. 5. 58
De Gemmis. Tit. 6. 64
De Ferro, & Armis. Tit. 7. 74
De Salinis. Tit. 8. 81

LIBER TERTIVS,

De Cauſa Formali Mineralium. 96

DE Moneta. Tit. 9. 101
De Theſauris. Titul. 10. 138
De rebus aureis, & argenteis. Titul. 11. 153
De Ornamentis. Tit. 12. 174
De veſtibus auratis. Tit. 13. 181

LIBER QVARTVS,

De Cauſa Finali Mineralium. 194

DE Publica Vtilitate, Tit. 14. 199
De Priuata Vtilitate. Tit. 15. 204

I N D E X

RERVM NOTABILIVM,

QVÆ IN HOC MINERALIVM

Tractatu continentur.

A

ALCHIMIA quid ſit, in titulo de Alchimiſtis, numero 2. pag. 31

Alchimia quando dicatur licita, & quando illicita, ibid. nu. 3. 31

Alchimiſtæ qui fuerint, ibid. nu. 1. 31

Alchimicum aurum verum à naturali non differt, ibidem, num. 5. 33

Alchimicum aurum, vel argentum habet veram, & propriam auri vel argenti ſubſtantiam, ſophiſticatum vero habet colorem, & apparentiam tantum, ibidem, num. 5. 33

Alchimicum aurum pro naturali ſolui poteſt, non autem ſophiſticatum, ibidem, num. 7. 33

Alchimiſta ſi vendit ſophiſticatum pro vero non poteſt eſſe teſtis, ſi autem pro ſophiſticato poteſt, ibid. num. 22. 38

Pœna vendentis ſophiſticatum pro vero eſt furti, vel ſtellionatus vel falſi, ibid. num. 21. 37

Vendita re in totum ſophiſticata non valet venditio. In partem ſophiſticata valet in ea parte, in qua non eſt erratum, ibidem, num. 22. 38

Allumen ideo dictum, quia lumen coloribus affert in titulo de Metallis, numero 36. 46

Album & nigrum, ibidem, num. 37. 46

Allumen quod effoditur eſt metallum, quod autem fit ex aqua non eſt, ibidem, numero 38. 46

a 2 *Argen-*

Argentum & Aurum eſt vel infectum vel factum tit. de aur. & arg. numero 1. 59
Argentum infectum eſt materia rudis qua uti non poſſumus ſine refectione, ibidem, num. 2. 59
Argentum factum ideſt quod in quãlibet formam, ſeu ſpeciem redactum eſt, numero 3. 59
Argentum & aurum inceptum fabricari venit appellatione facti, ſi opus deſtinatum non erat remotum, vel deſtitutum, num. 5. 60
Argenti & auri appellatione non venit pecunia, niſi eſſet antiqua non currens, vel niſi Teſtator illud legans nihil aliud babuiſſet quam eiuſmodi pecuniam, ibid. num. 6. 60
Argentum, & aurum venale non venit in legato, niſi diſponens ita voluerit vel aliud non habuerit, num. 7. 60
In argenti petitione debet exprimi liga, num. 8. 60
Argenti liga probatur, vel per publicum Miniſtrum ad id deputatum, vel ſi non adſit per electum a Iudice vel a partibus, ibidem, numero 9. 60
Argenti & auri quantitas per pondus viſum, aut factum, numero 10. pag. 61
Argento ſimpliciter legato debetur liga loci, ibid. num. 11. 61
Argenti & auri ſpecies probatur per viſum, num. 12. 61
Pro Argento & Auro aurum ſolui poteſt iuxta debitam extimationem. & menſuram, ibid. num. 13. 61
Pro pondere debito iuxta extimationem ſolui poteſt, num. 14. 61
Licet in ſpecie legatum ſit pondus & licet ſpecificè ponderis facta ſit condemnatio, num. 15 ibid. 62
Argenteis vaſis oppignoratis, & in maſſam redactis in ea durat Ius hypotecæ, numero 17. 62
Argento reperto in domo vbi adſunt aliena pignora, iuxta locum vbi ſunt ſita indicantur eſſe Domini domus vel pignorum, num. 18. 62
Argentum & aurum Pupilli Tutor vendere non poteſt ſine Decreto Iudicis, numero 19. 63
Argentarius qui dicatur ex tit. de artific. Metal. num. 5. 24
Argentum vel aurum vel aliud quodcumque a flumine prædio meo adiunctum, & terræ cohæres meum dicitur ſi Dominus ignoretur in tit. de metallis, num. 48. & 49. 46
Argentum munditiam, & claritatem ſignificat, & poſt aurum metallis alijs omnibus præſtat, ibid. num. 13. 43
Argentum ab Argyro græcum iure dictum, ibid. num. 11. 43
Artifex alicuius artis dicitur qui eius artis habet ſcientiam ex tit. de artificibus metallorum, num. 7. 24

Sub

Sub nomine Artificum non veniunt vendentes, ementes, & negociatores, niſi conſuetudo ſit in contrarium, ibid. num. 8. & 9. 24
Artificem ſe eſſe aſſerenti incumbit onus probandi, nu. 10. 24
Et huiuſmodi probatio fit per teſtes ſiue per Matriculam, num. 11. 25
Ac licet matricula probet contra negantem non autem probat pro peritia Artificis, num. 12. 25
Artificum ſub nomine, vendentes, & ementes non veniunt, num. 8. 24
Artifex qui locauit operas ſuas non tenetur de fractura operis, ſi vitio materiæ fracta ſit, ſecus ſi eius imperitia, vel ex pacto, num. 18. 26
Artificum Collegium eſt licitum, ibid. num. 19
Et poteſt condere ſtatuta ad ſe ipſum tantum pertinentia, & ſine aliorum præiudicio, ibid. num. 20. 26
Et ſindicum eligere, ibid. num. 21 27
Neque ſtatuta huiuſmodi opus habent cõfirmatione ſuperioris, ibi. nu. 22. 27
Artifices metallorum ſunt immunes a publicis oneribus perſonalibus, ibid. numero 23. 27
Artifex metallorum, ad hoc vt gaudere valeat immunitate Matriculæ quinque requiſita habere debet uidelicet quod.
1 *Artifex ſit deſcriptus in Matricula.*
2 *Peritus in illa arte.*
3 *Artem illam exercens.*
4 *Per ſe non per alios. Et quod*
5 *Bonam partem ſuarum fortunarum poſitam habeat in illa arte. ibidem, num. 24.* 28
Artifices metallorum egregij qui, ibid. nu. 1. 23
Artifices Metallorum qui ſint, ibid. num. 2. 23
Artificum diſcipuli non gaudent Priuilegijs Artificum, ſed in Teſtamentis, & Beneficijs gaudent, ibid. num. 25. 28
Artifex Metallorum deſerens Artem per decennium deſinit eſse Artifex. ibid. num. 26. 29
Artifex aſsuetus obedire alicui Magiſtratui non liberatur niſi per legitimam conſuetudinem in contrarium, ibid. num. 27. 29
Artifex qui deſeruit artem poteſt conueniri ante ſuperiorem in his quæ ad artis exercitium pertinent, ibid. num. 28. 29
Artificis hæres coram Iudice Defuncti pro rebus Artem concernentibus eſt conueniendus, num. 29. 29
Artifices duas artes exercentes ambarum Priuilegijs gaudent. nu. 30. 30
Et conueniendi ſunt ſecundũ qualitatẽ, & diſtinctionẽ illarũ artiũ, nu. 31. 30
Artificis peritia non probatur ſi teſtes tantum dicant ſe vidiſſe operam, ſed oportet quod dicant ſe vidiſse opus ab eo perfectam, ibid. nu. 13. 25
Artifices peritia probatur per teſtibus in arte peritis, ibid. num. 14. 25

Artifices puniuntur niſi iuſtè, & ſine fraude artes ſuas exercent, numero 15. pag. 26
Artifex qui dicatur ex eodem tit. de Artific. metallorum, num. 6. 24
Aurifex Aurum faciens minoris ligæ punitur pœna falſi, ibidem, numero 16. pag. 26
Aurifex vendens rem vitioſam ſcienter tenetur ad totum intereſſe ſi ignorans ad quanti minoris empturus fuiſſet, ibid. num. 17. 26
Aurum ab aura & ſplendore dictum, quia quo plus habet aeris magis ſplendet, in tit. de metallis, num. 7. 43
Aurum obrizzum a rubore dictum, & ideo magis ſplendens, num. 9. 43
Aurarij ſunt quorum fulgor ſplendidos reddit in tit. de Metallis, numero 8. pag. 43
Aurum coronarium erat quod ad Imperatoris Coronam faciendam vel ad ſubſidium expenſarum offerebatur, ibid. num. 10. 43
De Auricalco non ſoluuntur regalia, Auricalcum quaſi aurum cacon ideſt malum, quia auri colorem habet non ualorem, in titulo de Metallis, numero 25. 45
Ex ære & terra fit quæ dat colorem auri, num. 26. 45
Anuli quis fuit Inuentor ex tit. de ornamentis, num. 2. 175
Anuli appellatione comprahenditur anulus non ſignatorius, ibidem, numero 20. 178
Anulus ſubarratorius eſt a muliere reſtituendus, niſi ſit is quem ipſa vſu quotidiano geſtabat vel parui valoris inſpecta qualitate perſonæ, ibid. num. 20. & 21. 178
Aureæ litteræ ſcriptæ in membranis cadunt membranis ex tit. de reb. aur. & arg. num. 43. 173

C

Cauſa a Chaos dicta ex titulo de cauſis in genere, ibid. nu. 1. 3
Cauſa ſignificat animi impulſum, ibid. num. 2. 3
Explicationem facti, num. 3. 3
Contractum, num. 4. 3
Controuerſiam vel differentiam, num. 5. 3
Vtilitatem, num. 6. 3
Titulum, num. 7. 3
Speciem, num. 8. 3
Onus, num. 9. 3
Fructum, num. 10. 3
Accuſationem, num. 11. 3
Iuramentum, num. 12. 3

Statum

*Statum eſt ius perſonæ.num.*13. 3
*Cauſa propriè eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud,num.*14. 4
*Cauſæ duæ ſunt eſſendi materialis & formalis, faciendi pariter duæ efficiens & finalis,num.*15. 4
*Duæ aliæ cauſæ formandi,& approbandi,num.*16. 4
*Cauſæ principales ſunt quatuor Cardinales dictæ, efficiens, materialis,formalis,& finalis,num.*17. 4
*Cauſæ ſimplici appellatione finalis intelligitur, num.*18. 4
*Vel proxima Vel proximè coniuncta,num.*19. 4
*Cauſa remota occaſio non cauſa dicitur,num.*20. 4
*Cauſæ proprium eſt effectum producere,num.*22. 4
*Cauſa poſita datur effectus remota remouetur,num.*23. 4
*Cauſæ plures poſſunt ſimul concurrere,num.*24. 5
*Sed non debent niſi ſint neceſſariæ,num.*25. 5
*Cauſa efficiens eſt nobilior & potentior, num.*26. 5
*Cauſæ efficientis definitio,num.*27. 5
*Et tres diuiſiones. Prima quando de aliqua forma fit alia,vel de re informi fit forma,num.*28. 5
*Secunda vel perficiens vel diſponens Vel adiuuans Vel conſilians, nu.*29. *pag.*5
*Tertia diuiſio principalis,Vel immediata,& ſecundaria vel mediata,num.*20. *pag.*35
*Cauſa materialis eſt illa ex qua aliquid fit,num.*31. 6
*eſt Triplex Alterationis tantum, Compoſitionis tantum, & alterationis, num.*32. 6
*Item Vel intrinſeca & rationalis, Vel extrinſeca,& irrationalis,nume.*33. *pag.*6
*Cauſa materialis non differt a ſubiecto, & materiatum non differt a materia, ſed redigi poteſt ad eamdem ſecus ſi non poteſt, num.*34. 6
*Niſi aliter ratio dictat,num.*36. 6
*Cauſa formalis eſt ſpecies & exemplum rei, vt hominis ratio, & legis Iuſtitia,num.*38. 7
Cauſa formali ſi pars aliqua deficiat totam formam deſtruit, numero 39. *pag.*7
*Cauſa eſt duplex ſubſtantialis,& accidentalis, in eod.tit. de cauſis, in genere, num.*40. 7
*Cauſa formalis & forma accipitur pro qualitate,pro ſubſtantia, & pro ordine,ibid.nu.*41. 7
*Cauſa formalis dignoſcitur per accidentia extrinſeca, & per aptitudinem & per operationes,num.*42. 7
Cauſa formalis amittitur in rebus animatis amiſſa naturali operatione in inanimatis

nimatis non artificialibus quando illius accidentia perduntur. In artificialibus quando illa aptitudo eſt amiſſa,num.43. 8
Formæ omiſſio vitiat actum,& illud reddit nullum,num.44. 8
Regula ſi non valet vt ago non procedit quando eſt omiſſa forma,nu.45. 8
Cauſa finalis eſt illa propter quam aliquid fit,num.46. 8
Cauſa finalis eſt potiſſima,& finis omnium Cauſarum, num.47. 8
Et eſt duplex euentus vel intentus,num.48. 9
Cauſa impulſiua differt quia Cauſa finalis reſpicit futurum, nempè rationem legis,impulſiua vero præteritum nempè cauſam legis,num.49. 9
De Cauſa finali legis quæri, & diſputari poteſt,de impulſiua Cauſa non poteſt,num.50. 9
Contrarij non autem de directo eſt in Reſcriptis Principum, num.50. 9
Cauſa finalis influit in omnem effectum diſpoſitionis, ſed impulſiua non influit, numero 52. 9
Cauſa finali poſita vel ſublata ponitur vel remouetur effectus,nu.53. 9
Cauſa finalis non ceſſat quando cauſa pro ratione accipitur vel quando actus non eſt perfectus,num.54. 9
Cauſa formalis ſiue forma eſt ſpecies & exemplum ex titulo de cauſa formali lib.3.num.1. 97
Vel intrinſeca rei,num.2. 97
Vel perfectio rei,num.3. 97
Vel reintegratio & collectio partium,num.4. 97
Vel ſubſtantialis vt in homine anima, num.5. 97
Cauſa accidentalis poteſt adeſſe & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, & color & aliæ qualitates,ibid.num.6. 97
Si qualitas habeatur loco materiæ cauſa accidentalis fit ſubſtantialis, numero 7. 97
Extra rem vt exemplaris,ibid.num.8. 97
Intra rem vel declarans quiditatem vel perficiens materiam, num.9. 97
Pro finali cauſa accipitur quando forma ponitur pro qualitate, num.11. pag.98
Vel accipitur forma pro ordine, vt in Actibus hominum, numero 11. pag.98
Vel pro vero eſſe rei vt computatio partium, num.13. 98
Cauſa formalis per accidentia cognoſcitur, num.14. 98
Et per operationes ſenſitiuas, & per effectus inſeparabiles, vt ſuperficies & color & in fructibus ſapor, num.16. 98
Cauſa formalis per teſtes de viſu probatur,num.17. 98
Operatione naturali, & potentia ſublata tollitur forma vt ab homine anima,num.18. 99
Vel ſublatis cõmunibus accidentibus,vt ſi de terra fiat lapis coctus,n.19. 99

Forma

Formæ amiſſio vitiat diſpoſitionem, num. 21. 99

In amiſſione formæ non procedit regula ſi non valet vt ago, n. 22. 99

Cauſa finalis eſt propter quam aliquid fit ex titulo de cauſa finali Mineralium, lib. 4. num. 1. 195

Finis eſt duplex euentus & intentus, ibid. num. 2. 195

Cauſa finali poſita vel ſublata ponitur, ſeu auſertur effectus, ibidem, num. 3. pag. 195

Impulſiua cauſa uero non itidem, num. 4. 196

Cauſa finalis reſpicit futurum, impulſiua verò præteritum, num. 5. 196

Cauſa finalis influit in omnem effectum, impulſiua vero non eodem, numero 5. pag. 196

Cauſa finalis venit appellatione cauſæ, ibid. num. 6. 196

Cauſa finalis Generationis Mineralum eſt forma, num. 10. 197

Et quare generentur eſt humana vtilitas, num. 11. 197

Quare autem quærantur eſt priuata vtilitas quærentium, numero 12. pag. 197

Cauſa iuridicè Tractationis Meneralium eſt Iuſtitia, remota vero humana fęlicitas, num. 13. 197

Cauſa ceſſante in actu perfecto non ceſſat effectus, in conſumato vero actu ceſſat, ibid. num. 7. 196

Cauſæ plures in uno actu poſſunt concurrere, ibid. nu. 8. 196

Non tamen omnium conſenſus requiritur, ibid. nu. 9. 197

Calicem fieri iuſſus, vel grauatus argenteus ſaltem eſſe debet in titulo, de rebus aureis & argent. num. 39. 172

Calices conſecrati nec vendi poſſunt nec oppignorari, ibid. num. 40. 172

Caſtrum ſi Princeps concedat cum fodinis, ſuas fodinas concedit, non priuatorum ex tit. de Metallis, num. 82. 58

Colono non debetur fructus fodinæ ſulphurariæ, ſi eam non expræſſe conduxit, ibidem, num. 83. 58

D

Doctores poſſunt portare anulum aureum & gemmatum ex titulo de ornam. num. 13. 176

Decima debetur etiam nolente ſocio, in titulo de priuata vtilitate, numero 8.

Donata a ſponſo Deſponſatæ de futuro ſponſæ acquiruntur, ſi ſequatur matrimonium, Deſponſata de præſenti non valet, niſi ſponſa ſit viripotens ex titulo de gemmis, num. 30. 71

Viro

Viro præmortuo hæredibus viri ſunt reſtituenda, ibid.nu.32. 72

Donata a ſocru, vel ſocero, & tradita ſponſæ ſunt ipſius, ſi apud ipſam mortis illius tempore reperiantur, num. 33. 72

Donatione tantum tranſmiſſa cauſa non eſpreſſa non cenſetur donata, numero 34. 72

Donata a Conſanguineis Viri acquiruntur viro non vxori, num.35. 72

Donata ab Amaſio Meretrici ipſi non Meretrici acquiruntur, nu.36. 73

Denarius denas libras æris vel decem nummos vſuales valet ex titulo de moneta, num.22. 108

Debitor moroſus ſoluet extimationem quanti plurimi titulo de moneta, nu.69. pag.118

In debito dotali moneta antiqua ſolui debet vel eius valor ſiue deterior ſit ſiue melior, ibid.num.70. 118

Debitum expreſſæ quantitatis & monetæ veluti librarum centum in florenis ſolui debet in quantitate centum librarum licet florenus ſit Varij valoris, num.71. 118

Depoſitum centum librarum in florenis centum libræ debentur non attento valore floreni ſi in florenis extimatis valor ipſorum eſt ſoluendus nulla habita ratione librarum. Si Depoſitum ita fiat, vt non confundatur moneta in indiuiduo eſt reſtituenda, nu.72. 118.119

Debitis aureis ex ſtatuto ſoluendi ſunt qui ibi cuduntur, vel currunt, num.78. pag.121

Debitum ex Reſcripto vel Priuilegio Principis iuxta illud eſt ſoluendum, numero 79. 121

Debitum ſoluendum in loco, ſoluendum eſt iuxta valorem loci, nu.80. 121

Debitor quantitatis pecuniæ pro ſpecie liberatur ſi ſpecies reddatur, ibidem, numero 88. 123

E

Ethimologia eſt reſolutio vocis in nomen ex titulo de Metallis, numero 1. pag.42

Emens Aes pro auro ignorans habet actionem aduerſus venditorem, ſciens autem non habet, in tit.de Alchim.num.16. 36

Electrum ideo dictum, quia ad ſolis radios clarius argento, & auro fulgeat ex tit.de metallis, num.19. 44

Tria ſunt illius genera videlicet,

Quod ex pini arbore cadit.

Naturale quod fulget.

Artificialis quod ex Auro fit & argento, ibid.num.20. 44

Electrum naturale Venenum detegit, num.21. 44

Æs

Digitized by Google

Æs ab aere vel aeris ſplendore dictum ex eodem titulo de Metallis, nu.22. pag.44
Aes olim fuit auro praecioſius, num.23. 44
Error teſtatoris legantis Maſſam aeneam ſi ſit aurea non uitiat legatum, ſed haeredi competit retentio ad intereſſe, in titulo de Alchimiſti, num.12. pag 35
In diſtractu, & liberatione error uitiat actum, vt aenea ſolutio pro auro debito, num.13. 35
In Depoſito non uitiat neque in Pignore, ibidem, numero 14. & 15. pag.35
Error in materia vel qualitate ſubſtantiali non uitiat actum ſed in qualitate inuiſibili uitiat, in tit. de Alchimiſtis, num.10. 34
Error ſi ſit ex parte promiſſoris, vt ſi det Aurum, cum de Aere ſit conuentum valet actus, ſed illi ſuccurritur ope exceptionis, ibidem, numero 16. pag.36
Expenſas in fundo dotali factas a Marito pro inueniendis fodinis ad perpetuam vtilitatem rei Maritus repetere poteſt, ſi verò ſunt factae ad fructus quaerendos, vel colligendos non repetit, ſed compenſantur cum fructibus, in tit. de Metallis, num.67. 52

F

Ferrum à ferro dictum quod ſemina terrae condat, & fortitudinem ſignificat, ex tit. de Metal. num.14. 43
Ferruminatio eſt cum vna materia eidem, cum eadem adiungitur, veluti aurum auro, ſi quid eſt diuerſum, eſt applumbatio ex tit. de reb. aureis, & argenteis, num.7. 155
Finis addiſcentium, & docentium vel componentium eſt vel Gloria, vel prudentia, vel ſuperbia, vel auaritia, vel Charitas ex lib.4. de cauſa finali. num.14. 158
Et Charitas mouit Authorem ad Tractatum hunc ſcribendum, numero 15. pag 198
Ferruminatio ſi a tertio facta ſit bona fide Dominus minoris aget contra illum actione in factum ad extimationem ex dicto titulo de rebus aur. & arg. numero 30. 159
Si vero mala fide aget utili conditione furtiua, vel actione furti, vel actione legis Aquiliae vel officium Iudicis implorando, ibid. num.31. 159
Species alteri ſpeciei adiecta per ferruminationem acquiritur, ut ſupra, numero 29. 159

Gabella

G

GAbella de eo quod quis negociatur eſt ſoluenda etiam a Clerico in titu. de pub. vtil. num.16. 202
Gabella ſoluitur de metallis, ſed de Alchimia non ſoluitur, ſed tantum iuxta eius apparentem ſpeciem in titul.de pub.vtil.num.12. 202
Gabella ſoluitur etiam gemmarum niſi ſint in anulis, & ad vſum gerentium. ibid.num.19. 202
Gabella lapidum non comprahendit praecioſas num.21. 202
Gemmae ab Auro ſplendorem, & ornamentum lucrantur in titul. de Gemmis num.1. 65
Gemma a Gumma hoc eſt luce vel ſplendore dicta ibid. nu.2. 65
Gemmarum inuentor fuit Prometheus num.3. 65
Gemmarum genera ſunt innumerabilia num.4. 65
Gemma lucet, lapillus non lucet, Margarita creſcit quod nec gemmis contingit neque lapillis num.5. 65
Gemmam vel lapidem praecioſum quid eſſe non probatur niſi per Mercatores, Artifices,& Peritos num.10. 66
Gemmae inuentae in littore Maris, vel alio loco nullius acquiritur Inuentori ſi ſint ibi natae, vel a Nautis ob naufragium proiectae, ſecus ſi ab aliquo ſint amiſſae ibid.num.11. 66
Gemma inuenta in terra vel Domo aliena acquiritur Domino loci. numero 12. pag.67
Gemmam alienam inueniens ſi poſt inquiſitionem Domini per publicum proclamam ignoretur Dominus, poteſt Inuentor pauper ſibi retinere, Diues vero debet dare pauperibus pro Anima Dominij nu.13. 67
Gemma pro derelicto habita cenſetur iuxta formam & cauſam proiectionis. ibid.num.14. 67
Gemma inuenta a ſocio omnium Bonorum, ſocio communicare tenetur, alij ſocij non tenentur ibid.num.15. 67
Gemmam ſi vnus prius viderit, alius apprahenderit acquiritur apprahenſori ibid.num.16. 68
Pro gemma inuenta non debetur premium, ſed impenſa in perquirendo pro inuenienda autem praecium peti poteſt ibid.num.17. 68
Gemma per alluuionem fluminis fundo alicuius adiecta, & ab alio inuenta acquiritur Domino fundi non inuentor ibid.nu.18. 68
Gemma inuenta ſeu reperta in ventre galli vel alterius volucris venditi emptori non acquiritur, ſed eius dominium remanet penes venditorem ibid. num.21. 69
Sed ſi reperta ſit in capite piſcis venditi ſpectat ad emptorem ibid.nu.22.69

Cum

Cum gemmis vel perlis prohibitis inuentus, & non appræhenſus in pænam non incurrit, ibid. num.28. 71
Gemmas vel margaritas petens, quæ venduntur ad numerum, numerum exprimere debet, quæ ad pondus, pondus, ibid. num.38. 73
Gemmæ inſertæ ad ornandum aurum auro cedunt, aurum ad ornandas gemmas, gemmis cedit, in tit. de ornam. nu.5. 175
Gemmæ priuatis prohibitæ ſunt Margaritæ, ſmaragdi, & iacinthi, ibidem, numero 12. 176

I

IN *Iocalium petitione probanda eſt qualitas, & pondus, in tit. de ornamento, num. 28.* 180
Iocalia quæ dantur filiæ tempore nuptiarum imputantur, in legitimam ex tit. de gemmis, num.29. 71
Iocalia & ſimilia pupillaria Bona tutor abſque ſolemnitatibus requiſitis alienare non poteſt, ibid. num.38. 73
In dubio Iuris Iudex ſtatuere debet terminum ad porrigendum libellum, numero 77. 56

L

LApillus lapidem præcioſum ſignificat ex titulo de Gemmis, numero 65. pag.65
Cum lapillo percutiens non committit pœnam percutientis cum lapide, ibid. numero 7. 66
Nec lapidum appellatione compræhenduntur preçioſi, ibid. nu.8. 66
Lapides ideo præcioſi quia rari, ibid. num.9. 66
Ligna, vegetes, & ſimilia fluminis impetu agro vicini adiecta non acquiruntur Domino fundi, niſi poſt publicum proclama, ibid. nu.19. 69
Et ſi ſit Dominus diues tutius eſt ea vendere & dare præcium pauperibus, ibidem, num.22. 67
Libellus incertus admittitur vbi culpa rei vel caſu eſt incertitudo numero. Et ſuper incerta quantitate petita procedet Iudicium & ſententia dummodo in executione ſententiæ liquidetur, num.
Lapidis effodiendi Ius in prædio alieno inducit ſeruitutem in illo prædio ex tit. de Metallis, num 50. 48
Et hæc ſeruitus eſt diuerſa ab vſufructu ſi non ſit vſusfructus integer in toto prædio, ibid. num.51. 48
Lapidicinæ ſi fluminis impetu, vel alio caſu in fundo meo, abſque facto meo ad me ſpectant ex tit. de Metal. num.47. 48
Contra Dominum fundi impedientem lapides extrahi ſi ſunt exciſi

&

& effoſſæ datur actio in rem, ibid.num.52. 48

Si non ſint & adeſt contractus datur actio ex illo contractu, numero 53. pag.48

Et ſi non adeſt datur actio de dolo, num. 54. 49

Lapidicinæ inter metalla connumerantur, & quæ de Metallis dicuntur militant in lapidicinis, ibid.nu.43. 47

Lapidicinæ reſeruatæ dicuntur reſeruatis metallis, num.44. 47

Lapidum appellatione non venit calx ex illis facta, neque ab eo debetur qui lapides debeat, & ſi facta ſit calx ex lapidibus alienis debetur Domino extimatio lapidum, num.45. 47

Lapidicinæ fundo dotalis ſi ab initio datæ ſint in dotem cum fundo ſunt viri, ſi poſtea ſint inuentæ ſunt vxoris, ibid.num.66. 52

Lapides inter metalla connumerantur, in titulo de Metallis, numero 39. pag.46.

De lapidibus, allumine, & ſimilibus, ita eſt ſoluendum vt de Metallis, niſi conſuetudo ſit in contrarium ex tit.de publ.vtil.num.5. 200

Libra in genere intelligitur duodecim vnciarum, ſed in ſolutione debita ex metallis debet eſſe viginti quatuor, ibid.num.9. 201

Legatis rebus domus non debentur quæ ſunt extra domum, in tit. de veſti.auratis, num.41. 191

Legato lecto debetur etiam cultra ſerica & feſtiua, ibidem, numero 44. pag.192

M

MAſſis duabus duorum admiſtis vterque pro ſua portione eſt Dominus, & poteſt quilibet agere pro ſua portione communi diuidundo, in tit. de reb.aur.& arg.num.14.& 15. 157

Maſſa ſuis Dominis manet ſi a tertio facta ſit admiſtio, & tertio datur actio, in futurum, ibid.num.16. 157

Maſſa alterius adiecta ſpeciei ſuæ acquiritur Domino ſpeciei ſoluta extimatione Maſſæ Domino, ibidem, num.17. 157

Miſtio eſt ea quæ ſeparari poteſt, quod non poteſt dicitur confuſio, ibidem, numero 5. 155

In metallis ſeparabilibus aget quis rei vendicatione, ibidem, numero 10. pag.156

In confuſione materia agitur ad pondus cuilibet competens poſtea liquidandum, num.8. 156

Si dolo malo confuſa ſit agitur actione furti vel ad exhibendum, ibidem, numero 11. 157

Al

Digitized by Google

Ad diuiſionem voluntariæ confuſionis agitur communi diuidundo, ibidem, numero 6. 155
Maſſa adiecta ſpeciei alienæ per ferruminationem acquiritur ſimiliter Domino ſpeciei, ibidem, num. 18. 157
Maſſæ Dominus poteſt agere ad ſeparationem ſi facta ſit per applumbationem, ibidem, num. 19. 157
Species vnius ſpeciei alterius bona fide adiecta minor cædit maiori, vt pes vel brachium ſtatuæ, ibid. num. 20. 157
In tali paritate minus præcioſa præciſiori, ibid. num. 21. 158
Et in hac etiam paritate ſi ſunt ſeparabiles, quilibet ſuæ portionis remanet Dominus, ibid. num. 22. 158
Si ſunt inſeparabiles fit communis, ibid. num. 23. 158
Maſſæ Dominus qui remanet poteſt agere contra illum actione, in factum ad extimationem. ibid. num. 29. 159
Speciebus illis ſeparatis quæ ceſſit alteri non redit ad priorem Dominum, ibidem, num. 25. 158
Tigni, trabes, & materia vnius Domini in alterius ædificio poſitæ diruto ædificio redeunt ad priorem Dominum, ibid. num. 26. 158
Si mala fide coniunctio facta ſit prior Dominus Ius non amittit, ibidem, numero 27. 158
Et contra alium poteſt agere actione furti, ibid. num. 28. 159
Caput vnius ſtatuæ alterius adiunctum fit Domini ſtatuæ, ibidem, numero 32. 160
Ita & pes & manus adiuncta per ferruminationem, ibidem, numero 33. pag. 160
Adiuncta vero per ferruminationem remanet ſui Domini, ibidem, numero 34. 160
Et poteſt agere ad exhibendum, vt ſeparetur, ibidem, numero 35. pag. 160
Species vnius ſpeciei alterius adiecta vt lecto fulcimen, tabula naui, gemma auro illius eſt cuius antea fuerat, num. 36. 161
Metallum vnde dictum, & eſt nomen genericum auro, argento, ære, ferro, & ſimilibus. Ex tit. de Metallis, num. 2. 42
Metallorum ſeptem ſunt genera.
1 *Aurum.*
2 *Argentum.*
3 *AEs.*
4 *Ferrum.*
5 *Plumbum.*
6 *Stamnum.*
7 *Argentum viuum, numero 4.* 42

Cum

Metallorum cuilibet Planeta ſuum proprium tribuitur.
Soli Aurum.
Lunæ Argentum.
Veneri æs.
Saturno Plumbum.
Marti ferrum.
Ioui Stamnum.
Mercurio Argentum viuum,num.5. 42
Quibus in legibus de quolibet metallo in Iure agatur, num.6. 43
Metallorum Venæ ignotæ ſunt in dominio Domini fundi, num.55. 49
Metallorum Venæ exiſtentes in fundo fiſci vel Principis ſunt fiſci vel Principis, numero 57. 49
Quæ in fundo Vniuerſitatis ſunt ipſius Vniuerſitatis,num.58. 50
Quæ in fundo Eccleſiæ ſunt Eccleſiæ,num.59. 50
Metalla inuenta in fundo feudali ſpectant ad feudatarium, ibidem, num.62. pag.51
Quæ autem ſunt in fundis priuatorum ad priuatum pertinent non ad fiſcum,num.60. 50
Quæ in fundo emphitheotico ſpectant ad Dominum vtilem & emphitheotam non ad Dominum directum, num.61. 51
Quæ in fundo vſufructuarij ad vſumfructuarium,num.63. 52
Quæ in fundo dotali ſi renaſcantur, vt Aurifodinæ, ſunt Mariti, ſi non renaſcantur, vt lapides, ſunt vxoris, num.65. 52
Si Mulier impediat Marito vſum fodinarum, & impenſa facta ſit gratia fructuum datur marito actio ad exhibendum, ſi gratia rei datur actio contraria de dote, num.68. 53
Metalla qui inuenit in fundo alieno Decimam vnam debet Domino fundi, aliam fiſco vel Principi, reliqua ſibi acquirit, num.69. 53
Metalla fodere incipiens in ſuo fundo & per cuniculos tranſit in alienum, & ibi metallum inuenit, ſibi venam acquirit non Domino fundi, num.70. pag.54
Retinens cuniculum apertum acquirit Ius in tota vena, licet fodiat in vna parte tantum, num.71. 55
Dominus fundi ſciens, & patiens aliquem fodere in ſua vena ſpacio 30. annorum amittit Ius ſuum, num.72. 55
Metallum totum quæritur priuatis inuentoribus ab ijs inuentum præter partes fiſco debitas, in titulo de priu. vtil. nu.1. 204
Ita & de lapidibus & de marmoribus, & de ſalinis, ibidem, numero 2. pag.204
Metallum inuentoris qui fuerint, in tit. de Metallar. num.3. 12
Metallum vendendum, fiſco prius offerri debet, nu.9. in tit. de priu. vtil. 207

Et

Et per duos menſes expectandum, ibid. num. 10. 208
De Metallis inuentis in alieno debetur decima purificata Domino loci, ibid. numero 6. 205
De inuentis in fundo communi debetur etiam rata condomino ſi concurrit ad expenſas, ibid. num. 7. 205
Metalla in ſolo publico inquiri poſſunt, in titulo de Metallarijs, numero 32. pag. 18
In ſolo alieno volente Domino, ibid. num. 33. 18
Et etiam inuito ob publicam vtilitatem, ibid. num. 34. 18
Dummodo tamen Domino præiudicium non inferatur, ibidem, numero 35. pag. 18
Metalla fodere vel inquirere incipiens in ſuo, ſi vena tranſeat in alienum poteſt eam perſequi inuito Domino, dummodo fiat ſine ipſius præiudicio, ibid. num. 36. 19
Vel niſi nolit ipſe Dominus initio inquirere vel fodere, num. 37. 19
Et niſi extraneus iam repererit, & expenſas in fodiendo fecerit, nume. 38. pag. 20
Metallarij qui dicantur in tit. de Metallar. num. 1. 12
Metallarij non dicuntur damnati in Metallum, ibid. num. 12. 12
Metallariorum filij ſunt metallarij, num. 4. 12
Metallarij ſunt lapidarij, num. 5. 13
Et ſunt homines liberi, num. 6. 13
In metallum damnati non ſunt de Collegio Metallariorum, numero 7. pag. 13
In metallum damnati ſunt qui metallum fodere vel portare debebant, numero 8. 13
Neque poterant teſtari, neque hæredes inſtitui, neque agere, neque conueniri niſi pro alimentis, & ijs quorum Iure gentium ſunt capaces vſque ad num. 11. 13
Metallariorum officium eſt venas inquirere, effodere, & in materiam lucidam, & propriam redigere, num. 12. 14
Metallarius quilibet eſſe poteſt, num. 13. 14
Metallarij poſſunt eſſe laici & Religioſi, num. 14. 14
Fratres Sancti Galgani in agro Volaterrano erant Domini olim Venarum ferri in Inſula Ilua, num. 15. 14
Metallarij pro introito debent ſoluere fiſco tertiam partem venæ, pro foſſione libram annuam quatuordecim vnciarum; Pro purificatione duas Decimas fiſco ſi fodunt in publico & vnam ſi in Priuato, ex titulo de Metallarij, num. 16. 14
Sed de auro debet tantum ſoluere ſeptem ſcrupulos annuos, numero 17. pag. 14

b Pra-

Præualet tamen conſuetudo, num.18. 15
Ita ſoluitur de marmoribus,& de lapidicinis, num.19. 15
Metallarij ſi deſerant artem poſſunt compelli ad eam reaſſumendam, quacumque præſcriptione non obſtante,num.20. 15
Metallariorum pariter filij retrahi poſſunt ad officium Metallariorum, numero 21. 15
Sicuti pariter ſi eſſent in ſeruitio Principis, atque etiam Debitores retrahi debent a dicto ſeruitio, vt debitum ſoluant vſque ad numer. 24. pag.16
Metalla in proprio fundo quilibet poteſt inquirere, dummodo fiſco partem debitam ſoluat,num.eod. 16
Metalla in fundo vſufructuario inquirere poteſt Vſufructuarius, niſi partem fundi lædat, vel formam mutet, vel aerem corrumpat vel nimis ſumptum proprietario afferrat,num.25. 16
Ita poteſt quis in fundo emphiteotico, & in feudali, & in dotali, num.28. pag.17
Metalla in fundo communi inquiri poſſunt etiam inuito ſocio, ſi fundus ſit ad id deſtinatus, vel aliqua pars, ſique damnum ſocio non inferatur, numero 29. 17
Ad Metalla inquirenda, vel effodienda poteſt coiri ſocietas, num. 31. pag.17
Mineralium cauſa materialis quoad eſſentiam extrinſecam eſt ſulphur vel argentum viuum, vel humidum in eodem titulo, de Metall. numero 1. pag.30
Cauſa autem extrinſeca eorumdem eſt ipſa maſſa auri, vel argenti quoad iuris obſeruantiam cauſa intrinſeca eſt iuſtitia, extrinſeca leges ipſæ ibid. vſque ad num.3. 30
Mineralium materiæ tractatio eſt duplex, vtilitas publica & priuata.... numero 13. 201
Monetæ & pecuniæ vſus ad facilitatem permututionis eſt inuentus, in tit.de Moneta,num.1. 104
Moneta quaſi à monendo dicta, ne qua fiat in ea fraus, ibidem, numero 14. pag.107
Moneta prima erat corij pecudum,ibid.num.26. 109
Monetam cudere ſolus de Iure poteſt Imperator,num 27. 109
Vel is, qui ab ipſo licentiam habet,num.28. 109
Alias Princeps non poteſt,num.29. 110
Niſi hanc poteſtatem præſcripſerit vel plena Iura Imperij, numero 31. pag.110
Monetam cudere non poteſt priuatus etiam cum Priuilegio Imperatoris, numero 32. 110

Moneta

Digitized by Google

Moneta cudi debet per artifices expreſſos, qui dicantur Monetarij, numero 33. pag. 110

Moneta cudi debet expenſis Principis vel ſuperioris, num. 37. 111

Eiuſdem valoris prout eſt in materia licet facto obſeruetur contrarium, numero 38. 111

Monetariorum filij nõ gaudent Patrum Priuilegijs, niſi actu artem exerceant, numero 34. 110

Neque ijs Priuilegijs gaudent Monetarum Mercatores, numero 37. pag. 111

Neque etiam Pupilli licet ſint de Collegio, num. 36. 111

Moneta Cæſaris de Iure debet eſſe aurea, de vſu tamen eſt argentea, vel Aenea, num. 41. 111

Ad monetam, vt dicatur legitima requiritur.

1 *Quod eam cudat habens autoritatem.*

2 *In loco publico.*

3 *Probæ ſpeciei.*

4 *Iuſti ponderis.*

5 *Formæ publicæ, num. 40.* 111

Moneta currens per annos ſoluenda eſt, & debetur in legato annuo, num. 16. pag. 107

Moneta currens itidem eſt ſoluenda vigore ſtatuti præſcribentis formam monetæ ſoluendæ. num. 83. 122

Monetam non legittimam Creditor recipere non tenetur, numero 84. pag. 122

Neque liberatur debitor licet approbata ſit a Campſore, niſi recipiens ſit ſciens, num. 85. 122

& Vel niſi pro moneta bona alteri ſoluerit, donec ab ipſo non moleſtetur. numero 86. 123

Contra Campſorem aget Creditor ſi ex eius approbatione damnum acceperit, numero 87. 123

Monetæ aureæ traditio pro argentea, vel alia eſt contractus innominatus, numero 89. 123

Moneta aliena bona fide accepta tranſit in Dominium recipientis, num. 90. 123

Moneta non eſt vendibilis, neque locabilis ſed mutabilis, numero 92. pag. 124

Monetam commodans poteſt aliquam mercedem recipere, & talis Contractus eſt locatio, num. 93. 124

Moneta eſt & dicitur falſa, vel miſtione materiæ, vel defectu Nominis Principis, vel ex defectu authoritatis....... num. 94. 125

Monetam Imperatoris falſans incurrit in crimen læſæ Maieſtatis, fal-

ſans vero monetam alterius Principis minoris non incurrit, numero 95. pag.125
Monetam auream Imperatoris falſans cum eius Imagine comburendus eſt, & eius bona confiſcanda, num.96. 126
Monetam autem non auream, & carentem Imperatoris imagine falſans capite eſt plectendus, num.97. & 100. 126
Monetam tondens vltimo ſupplicio eſt damnandus, numero 98. 126
Etſi tonſata remanet in ſuo iuſto valore non punitur, numero 99. pag.126
Pœna capitis antedicta non eſt Mors, ſed deportatio, numero 101. pag.126
Deportatio vero hodie eſt exilium perpetuum, numero 103. pagina 127
Monetam falſanti opem ferens pœna eſt deportatio, numero 102. pagina 127
Monetam falſare incipiens, & non perficiens pœnitentia ductus excuſatur, num.104. 127.128
Si quia non potuit punitur.
Contra falſantem Monetam hæc ſunt ſpecialia;
Quilibet illum accuſare tenetur.
Condemnatus non appellat.
Punitur is in cuius domo cuditur.
Quilibet illum capere poteſt.
Conſcios reuelare tenetur.
Accuſatori premium Iudex decernit eius arbitrio, nu.105. 128
In Iudicium ſine precepto trahi poteſt vſque ad num.106. 128
Monetæ falſatio opem ferens eamdem pœnam committit, nu.106. 128
Monetam falſam ſtamni, vel plumbi expendens incidit in pœnam falſi, æris vero vel argenti in leniorem pœnam, num.107. 128
Et pœnam euadit ſi doceat vnde habuerit, num.108. 129
Vel ſi habeat ſit bona conditionis & famæ, num.109. 129
Vel ſi paucam monetam habeat, num.110. 129
Monetam reprobatam expendens punitur pœna extraordinaria non falſi. num.111. 129
Monetam falſam emens plumbeam vel ſtamneam ſcienter vel vendens incidit in pœnam falſi, ſi vero bona fide emit, vel ad alium bonum, & licitum finem non punitur, num.112. 129
Monetam fundens pœnam falſi committit, num.113. 129
Niſi ſit artifex ad artis ſuæ opera conficienda, num.114. 129
Monetam reprobatam falſans non incurrit in pœnam falſi, numero 115. pag.130

Monetam fabricans ſine licentia ſuperioris licet non falſam pœnam falſi committit, num. 116. 130

Monetæ deterioratio probatur per plenam ſcientiam, & tempore deteriorationis, & ante deteriorationem, num. 119. 131

Monetam eſſe bonam ſi Tabellio in instrumento aſſerat non tenetur illud ſcire, num. 120. 131

Moneta falſa ſtampa apud aliquem reperta ipſa propterea torqueri poteſt. num. 121. 132

Niſi ſit homo bonæ conditionis, & famæ, num. 122. 132

Monetæ antiquum valorem is probare tenetur qui illum petit, numero 123. pag. 132

In Monetæ petitionis libello ſi actione agitur debet exprimi numerus, ſi perſonali, certi condictione iudicium eſt intentandum, nu. 124. 132

Forma libelli accuſatorij in crimine falſæ monetæ aureæ vel argenteæ, ibid. num. 125. 133

Monetam falſandi origo fuit auaritia, num. 126. 133

Monetam ſpecificam ſignificat denarius, pecunia verò plures ſpecies Monetæ, in eod. tit. num. 23. 108

Monetæ omnes veniunt ſub nomine denariorum ex vſu vulgari, numero 24. pag. 108

Monetam antiquam pro noua ſoluere poteſt debitor dummodo non ſit reprobata, ibid. num. 82. 122

Moneta ſi reprobata non ſit, debitum iuratum iuxta valorem illius temporis eſt ſoluendum, ibid. num. 81. 121

Monetæ valor loci attendi debet, & non patriæ ſicuti ſi duo contrahant in tertio loco loci valor eſt attendendus, num. 60. 115

Moneta vna per aliam eſt extimabilis, num. 61. 116

Monetis duabus in Ciuitate currentibus debitor poteſt eligere ad ſoluendum, quam velit niſi aliter pactum ſit, num. 62. 116

Monetam vnam pro alia veluti argenteam pro aurea debitor ſoluere poteſt, niſi creditor damnum recipiat, num. 63. 116

Moneta in Teſtamento relicta iuxta teſtamenti valorem ſolui debet, ibidem, num. 73. 119

Idem in debito ex laudo vel ſententia, num. 74. 119

Idem in emphiteoſi niſi aliter præſcriptum ſit, num. 75. 119

In moneta aurea debet eſſe imago Principis, in argentea vel Aerea ſufficit eius nomen, in eod. tit. num. 43. 112

Moneta proba ſpeciei eſſe dicitur quando idem valet in Maſſa vt in forma, num. 44. 112

Monetæ probitas vel pondus probatur a Miniſtris ad id deputatis vel a Iudice vel a partibus concordibus, num. 45. 112

Monetæ extimator expenſis debitoris, & creditoris ſolui debet, numero 46. pag. 112
Moneta proba ſi non cudatur datur recurſus ad ſuperiorem, numero 47. pag. 113
Monetam cudendi poteſtatem habens, & Princeps poſſunt augere vel minuere precium auro, num. 48. 113
Et ſi quis non haberet poteſtatem eiuſmodi requiritur conſenſus populi, ibidem. 113
Monetam pro ualore currenti quilibet accipere tenetur, numero 50. pagina 113
Sed non ciuitas alterius iuriſditionis, quæ in dubio non præſumitur, nu. 52. pag. 113
Moneta proba a debitore ſolui debet, num. 53. 113
Moneta promiſſa debetur currens in Ciuitate, num. 56. 114
Si duo monetæ currant inſpicitur conſuetudo & veriſimilitudo, numero 57. pag. 115
Monetæ valor ſi eſt diuerſus videlicet a loco contractus a loco deſtinatæ ſolutionis, contracti locus attenditur, num. 58. 115
Sed ſi agatur contra eum qui ſoluere debet attenditur locus ſolutionis, numero 59. 115
Moneta alterata in liga vel in pondere non poteſt ſolui pro antiqua meliori, num. 65. 117
Pro debito auri vel argenti in maſſa non poteſt ſolui pecunia niſi ſit eiuſdem probitatis, ponderis, & ligæ, num. 64. 117
Moneta alterata in valore non in liga ſolui poteſt, nu. 66. 117
Moneta antiqua ſi eſt reprobata, in totum valor eius cum noua ſolui poteſt, num 66. 117
Si tamen reperiatur antiqua ſolui pariter poteſt, num. 68. 118

N

NVmiſma dicitur quaſi a nomine Principis quod ibi apponitur, in tit. de Moneta, num. 15. 107
Nummus dicitur a numerando, num. 16. 107
Nummos primus Romæ ſignauit Seruius Rex antea Saturnus vel Tare patre Abrahæ, num. 25. 109
Nummus aureus de iure eſt ſexta pars vnciæ, de vſu vero pars octaua, numero 42. 112

Orna-

O

ORnamenta unde dicta, nu.1. Ex tit. de ornamentis. 175
Ornamentorum appellatione quod comprahendatur, ibidem, nume.2. pag.175
Ornamenta Principum, æquitum & militum priuatis hominibus ſunt prohibita, num.3. 175
Ornamenta Principis ab eius Miniſtris & Palatinis fieri debent, numero 7. pag.176
Nec etiam ſub prætextu donandi Principi. Neque ſub eodem prætextu donandi licet aucupari, neque venari volatilibus vel feris, numero 10. pag.76
Vſus contrarius praualet legibus prohibentibus ornamenta, nu.10. 176
Ornamenta prohibita ſolis Principibus portare licet, num.11. 176
Ornamenta prohibita viris non per hoc ſunt prohibita mulieribus, num.15. pag.177
Ornamentorum quæ quis geſtat non debetur gabella, nu.14. 176
Ornamenta poſſunt prohiberi etiam mulieribus per ſtatutum, numero 16. pag.177
Mulier ſe ornans vt placeat viro ſuo non peccat, nu.17. 177
Neque peccat ſi fuco aut pigmentis vtatur ad tegendam turpitudinem, num.18. 177
Ornamenta mulieri a viro tradita ſoluto matrimonio ſunt reſtituenda hæredibus viri, num.19. 178
Ornamenta ad domum viri traducta mulier poteſt repetere, nu.20. 178
Ornamentis ſuis legatis prohibita non debentur, num.24. 179
Ornamentis omnibus legatis compræhenditur etiam Monile, quo mulier non eſt vſa, num.25. 179
Ornamentis mulieri legatis quæ ipſa tranſtulit ad domum viri compræhenduntur etiam ea, quæ vir illi antea dederat, nu.26. 179
Ornamentis omnibus legatis ad vſum mulieris factis excepto quodam iocale debetur etiam ſi quid aliud adſit extra illius vſum, nu.27. 180

P

PEcunia dicta eſt a pecudibus, in tit. de Moneta, num.3. 105
Pecunia largiſſimo modo accipitur pro qualibet facultate, ibid. num.4. pag.105
Largo modo pro qualibet re permutabili, atque ſtricto ſi accipiatur accipitur pro pecunia, num.5. 105

Digitized by Google

Pecunia in ſtatuto non intelligitur niſi de pecunia numerata, numero 6. pag.105
Niſi ratio expreſſa aliam ſpeciem inducat,num.7. 105
Pecunijs numeratis legatis non veniunt ad aliquod deſtinatæ,nu.9. 107
Vel alicubi repoſitæ.
Pecunia venit appellatione mobilium,num.11. 107
Sed non ea quæ eſt in nominibus debitorum,num.12. 107
Pecunia non venit,legata domo cum alijs rebus,nu.13. 107
Pecuniæ idemtitas per ſigna in numero, vel extra rem probari poteſt dicto titulo de Moneta,num.117. 130
Pecuniæ numeratio probatur per teſtes,&c.num.118. 131
Pecunia a venditore vel Patre recondita, & per obliuionem non excepta eſt venditoris in tit.de Theſauris,num.26. 144
Si non oblita nec excepta eſt emptoris,num.27. 144
Pecunia reperta in veſte vendita pertinet ad venditorem, ibid. numero 30. pag.146
Pecuniam,vel anulum in Nemore inueniens, ſi Dominum non inuenerit debet conſignare Epiſcopo,vt det pauperibus,ibid.nu.32. 146
Pecunia inuenta quæ non ſit Theſaurus per inuentorem, vel per Epiſcopum eſt diſpenſanda,ibid.num.50. 151
Panni prohibiti in condemnationem non veniunt,niſi ſint appræhenſi ex tit.de veſtibus,num.15. 185
Prohibitus quis ſi non habeat tantum in eſtimo, condemnatur ſi deſcribi fecit alienum,num.26. 188
Pannis linis & laneis legatis integra tela debetur,nu.40. 191
Planctam fieri mandans debet eſſet ſerica,num.43. 191
Plumbum ideo dictum quia eius pilis altitudo maris inuenta ſit,in tit.de Metal.num.16. 44
Plumbum cooperiens domum eſt pars domus, & eam ſequitur,& ſeparari ab ea non poteſt,num.17. 44
Poſſeſſor dimidiæ venæ in dubio præfertur, in tit. de Metallarijs,numero 15. pag.14
In dubio Poſſeſſionis Iudex debet ſummariæ ſe informare, & poſſeſſorem manutenere,ibid.in tit.de metallis,num.76. 56
Poſſeſſor Hoſtij Cuniculi præſumitur Dominus venæ, ibidem, numero 74. pag.56

R

R*Egalia in Terris Eccleſiæ fiſco Eccleſiæ debentur,in tit. de Metal. nu.22. pag.44*

Regalia

Digitized by Google

Regalia debent exigi a Miniſtris ad id deputatis, num.23.ex titulo de publicâ vtil. 203
Qui vel a Principe vel a Ciuitate iuxta conſuetudinem ſunt eligendi, ibid. num.24. 203
Nec poſſunt officium deſerere, niſi ſit completum, nu.25. 203

S

Sal ad vitam omnino eſt neceſſarium titulo de ſalinis, nu.1. 82
Sal dictum a ſaliendo, quod in igne exiliat, vel a ſale & ſole, quod ex aqua Maris per calorem fiat, num.2. 82
Sal vel eſt natiuum, quod in terra naſcitur & effoditur, vel factitium, quod fit ex aqua maris, vel balnei, vt in Germania, vel Putei vt in agro Volaterrano, num.3. 82
Sal eſt coloris purpurei, ruffi, crocei, lucidi, nigri, candidi, Candidum optimum ideo Volaterranum quia omnium candidiſſimus, ibidem, numero 4. pag.83
Sal natiuum eſt ſub genere Metallorum, factitium non eſt, ibidem, numero 5. pag.83
Salinæ ſunt loca vbi ſal fit vel naſcitur, ibid.num.6. 84
Salinaria ſunt tributa ſalis faciendi, vel emendi vel uendendi, ibid.numero 9. pag.84
Salinarum inuentor, ut fertur fuit Aeneus Martius, ibid.num.10. 84
Quæ ſunt in fundo Principis ſpectant ad Principem, ibid.nu.11. 85
Quæ in fundo uniuerſitatis ad illam. Quæ in fundo Eccleſiæ ad Eccleſiam, & quæ in fundo priuati ad priuatum, niſi conſuetudo ſit in contrarium uſque ad num.15. 86
Sal inuentum in fundo. Emphiteotico ſpectat ad emphiteotam, ibid.num.16. pag.86
Sal inuentum in feudali loco ſpectat ad feudatarium, In uſufructuario pariter fundo ad uſufructuarium, & in fundo dotali ad maritum uſque ad numero 19. 87
Sal natiuum inuentum in alieno ſpectat ad inuentorem, factitium uero ad Dominum fundi, ibid.num.20. 87
Salinæ Principis ab ipſo priuatis concedi poſſunt, ibid.nu.21. 87
Et quoad dominium, & ius fiſci aquæ ſalſæ idem eſt ius quod de metallis, num.6. 84
Salinis a Principe conceſſis ueniunt illæ, quæ ſpectant ad Principem, num.22. pag.87
Salinæ compræhenduntur in conceſſione facta de fructibus redditibus, & prouentibus.ibid.num.23. 88

Sali-

Digitized by Google

Salinarum vſufructu relicto comprahenditur ſal, quod ibi factum inuenitur, niſi ſit ad uendendum deſtinatum, num. 24. 88

Salis natiui decima una fiſco debetur, altera Domino Salinarum, numero 25. pag. 88

Salis natiui octaua pars fiſco debetur, ibid. nu. 26. 89

Conſuetudo autem in his ſemper præfertur, nu. 27. 89

Sal ex aqua maris a quocumque confici poteſt, ibid. nu. 28. 89

Sal a quocumque vendi non poteſt, ſed ab eo tantum, qui conduxit, uel habet ſalinas, ibid. num. 30. 89

Sal uendentis qui uendere non poterat pœna applicatur Domino, vel conductori ſalinarum, num. 31. 90

Sal uendere prohibitus in Territorio poterit vendere in loco recommendato, num. 32. 90

Salinis cōceſſis pluribus ſocijs hæres unius in portione defuncti ſuccedit, nu. 33. pag. 90

Sal uendens Hoſtibus de iure ciuili pœna capitis, & publicationis bonorum punitur, de iure autem Canonico publicationis, & excommunicationis, numero 34. 90

A Salis diſtributione accipienda nemo priuatus poteſt ſe excuſare, num. 35. pag. 90

Sal accipere obligatus ſub pœna ſtatutorum intelligitur de tunc uigentibus non de poſtea editis, num. 36. 91

Sed Religioſis quot annis concedi ſolitum non poteſt ipſis auferri ſine iuſta cauſa, num. 37. 91

Sal traducere per Territorium alienum non eſt prohibitum, numero 38. pag. 91

Sal in Territorium conducere prohibitus, non prohibetur inde cum ſale tranſire, num. 39. 91

Salinarum Domino Priuilegium competens non ſoluendi vectigalia non extenditur ad emptorem ſalinarum ad Gabellas ordinarias, ſed ad extraordinarias tantum, num. 40. 92

Salis Gabellam vendens, ſi ſal emat, ad gabellam ipſius non tenetur, num. 41. pag. 92

Communitas Volaterrarum non poteſt agere contra Epiſcopum ad medietatem Doghanæ ſalis, niſi doceat de iure ſuo, num. 42. 92

Salinarum Venæ Volaterrarum erant olim in Dominio priuatorum, num. 44. pag. 93

Salis antiqui Domini poſſunt agere contra Epiſcopum nulla præſcriptione obſtante, num. 44. 93

Et poſſunt agere contra Epiſcopum ſi poſſidet rei vendicatione, ſi non poſſidet petant ſe non impediri, num. 45. 93

In

In ſale ſi ius quod habet Epiſcopus Volaterranus pendet a iure Communitatis, Priuati nullum ius habent aduerſus ipſum, numero 46. pagina 94

Solidus dicitur a ſoliditate, quia de ſolo auro fit in titulo de Moneta, num. 17. pag. 108

Solidi appellatione in Iure intelligitur aureus, num. 19. 108

Iuris intellectu non differunt nummus, & ſolidus, & aureus, ſed valore, & extimatione differunt, num. 18. ibid. 108

Sed ſolidus prolatus ab homine intelligitur de minuto, numero 20. pagina 108

Siclus valet quinque ſolidos vel viginti obolos, num. 21. 108

Statutum ſeu edictum de Gemmis cuiuſdam ualoris non portandis valet, numero 23. in tit. de Gemmis. 70

Sed non valet niſi ſit conſenſu populi approbatum, numero 24. ibid. pag. 70

Statuto prædicto non ligantur forenſes, ibid. nu. 25. 70

Neque extenditur ad Gemmas vel perlas fictas, ibidem, numero 26. pag. 70

Statuti eiuſmodi inoſſeruantia eſt abuſus, non delictum, numero 27. pagina 70

Stamnum ſic dictum quia metalla coniuncta ſeparat atque diſtinguit, in tit. de metal. num. 18. 44

Sulphur dictum quia igne accenditur, ibid. num. 27. 45

Sulphuris quatuor genera foſſile, gleba, liquor vel adlichna ac rurſus duo tantum genera viuum, & non viuum, num. 28. & 29. 45

Sulphur dicitur pater, & argentum viuum mater metallorum, numero 18. pag. 44

Sulphur dicitur quia igne accenditur, ibid. num. 27. 45

Sulphur inter metalla connumeratur, num. 81. 45

De Salinis eadem ſunt ſoluenda quæ de metallis, & ſolutio debet eſſe in eadem ſpecie, in tit. de Metallis, num 6. & 7. 42. 43

Solutiones metallorum ſunt de regalibus, ibid. & debent fieri fiſco etiam de Metallis priuatorum, num. 11. 43

Seruitus eſt perſonalis non realis commoditas vel Ius fodiendi, in tit. eodem, num. 73. 55

T

Theſaurus inuentus in loco nullius eſt inuentoris ex tit. de Theſauris, numero 3. 140

Theſaurus inuentus in loco ſacro dimidia ipſius pertinet ad Inuentorem, altera ad Eccleſiam, Ita & Theſauri inuenti in fundo Eccleſiæ, nu. 33. & 34. 140

The-

Theſaurus inuentus non eſt pars fundi, ſed acceſſorium ad fundum, in tit. de Metall. num. 56. 49

Theſaurus inuentus in fundo Cæſaris fiſci, vel publici cui acquiritur tit. de theſauris, num. 36. 147

Theſaurus dictus eſt a poſitione auri, ibid. num. 1. 139

Eſt Pecunia olim abſcondita hodie ignota, nu. 2. 140

Et Pecunia hic continet quamcumque rem mobilem, num. 3. 140

Theſaurus propriè pecunia ignota abſcondita, nu. 4. 140

Impropriè autem pecunia abſcondita non ignota, ibid. num. 5. 140

Magis impropriè neque abſcondita neque ignota, num. 6. 140

Theſaurus ante inuentionem non eſt iu bonis alicuius, nu. 7. 140

Theſaurus ſtudioſè a quolibet inquiri poteſt arte tamen legitima, numero 8. 140

Et Inuentori tali arte acquiritur, num. 9. 140

Theſaurus in alieno etiam volente Domino inquiri non poteſt, nu. 10. 141

Theſaurus quæritur Domino directo, ac etiam vtili, nu. 12. 141

Theſaurum in ſuo per Monetarium inquirere quis poteſt, & inuento Domino fundi non inuentori acquiritur, nu. 11. 141

Theſaurus quæritur ei qui præſcripſerit ſi poſſidet, & habet plenum præſcriptionis, num. 13. 141

Antequam præſcribat non ſibi acquirit ſed vero Domino, nu. 14. 142

Theſaurus inuentus in prædio vendito cum pacto adiectionis, in diem acquiritur venditori, num. 15. 142

Inuentus in prædio plurimorum Dominorum, cuilibet pro ſua portione acquiritur, num. 16. 142

Theſaurus inuentus in fundo feudali, vel emphiteotico acquiritur totum feudatario, vel emphiteotæ ſi ab ijs inuentum ſit. nu. 17. 142

Si ab alio acquiritur ipſis dimidia pars, altera inuentori, nu. 18. 143

Etiam ſi inueniſſet Dominus directus, num. 19. 143

Et in concurſu Domini directi & utilis præfertur utilis, nu. 20. 143

Et proprietarius in inuentione Theſauri præfertur vſufructuario, num. 21. pag. 143

Atque Vxor Marito in fundo dotali, & Dominus præfertur hypotecario hypoteca durante & Bonæ fidei poſſeſſori vſque ad nu. 24. 144

Theſaurus propriè inuentus ab emptore in domo ſibi vendita eſt emptoris, num. 25. 144

Theſaurus inuentus in fundo vendito & tradito, non reſcindit contractum nec auget præcium, num. 28. 145

Theſauri reſeruatio ſi inueniatur non reſcindit contractum, numero 29. pag. 145

Theſaurus inuentus in Cemeterio non pertinet ad fiſcum, ſed ad Eccleſiam

Digitized by Google

ſiam & inuentorem iuxta ſuperſcriptas diſtinctiones, num.37. 147

Theſaurus inuentus dedita opera eſt Domini fundi; ſi caſu inuentoris, nu.38. pag.148

Theſaurus inuentus a filiofamilias in poteſtate acquirit ſibi proprietatem, Petri vſumfructum, num.39. 148

Theſaurum bona fide emens ex cauſa oneroſa non ſuccedit loco rei, numero 40. 148

Et pręcium veniens ex cauſa oneroſa non ſuccedit loco rei, nu.41. 149

Theſaurus inuentus a ſeruo communi quæritur cuilibet Domino pro eius rata, num.42. 149

Si Unus ex Dominis ſit ſerui proprietarius, alter vſufructuarius. &c. nu.43. pag.149

Theſaurus inuentus dedita opera eſt illius, cuius iuſſu factum eſt, caſu vero inuentus eſt amborum pro dimidia, num.43. 149

Theſaurus inuentus a Cane acquiritur Domino Canis, num.44. 149

Theſaurus arte magica inuentus debetur totus fiſco, num.45. 149

Theſaurum ſi vnus primus vidit alter prius appræhendit, apprę̄hēſori acquiritur, num.46. 150

Theſaurus eſſe probatur ſi probetur eſſe pecuniam abſconditam & ignoretur a quo, nu.47. 150

Si quis poſtea vellet oſtendere a ſe abſconditam probare debet, numero 48. 150

Theſaurus an ſit vel non ſit nouitas, vel antiquitas pecunia probat, numero 49. 150

Theſaurus quæritur rei vendicatione, ſed ſi ab hærede, & hæredi quæritur iudicio familiæ erciſcundæ, num.52. 151

Theſauri partem debitam fiſco ſi inuentor non deferat in triplo eſt condemnandus, num.52. 152

Theſaurum inueniens in fundo alieno dedita opera, Theſaurum non acquirit, & punitur pœna extraordinaria, num.53. 152

Theſaurum ſi quis quærit, & non inuenit non committit pœnam, numero 54. pag.152

Theſaurum ſi quis quærit inuito Domino tenetur actione iniuriarum, num.55. pag.152

Theſaurus ſi caſu ſit inuentus debetur fiſco dimidia, ſi dedita opera totus, de publica vtilitate. nu.18. 202

Tempus Belli non liberat a ſolutione niſi ſaltem pro dimidia impediat debitorem, ibid. num.22. 203

Teſtator mandans vxorem veſtiri intelligi debet de Vidualibus decentibus, & ſemel in anno, in tit. de veſtib. aurat. num.37. 190

Vas

V

VAs alieno auro vel alio metallo ad priorem reducibile confectum pertinet ad Dominum materiæ, in tit. de rebus aureis & argent. nu. 1. 154
Sed ſi fuit vas ſacrum non debetur niſi extimatio, ibid. num. 2. 155
Vas conflatum ex commune materia ad communes Dominos materiæ pertinet. ibid. num. 3. 155
Et ſi materia ſeparari poteſt quilibet remanet Dominus ſuæ materiæ, ibid. numero 4. 155
Vaſis ſimplicis identitas probatur per ſimplicem aſpectum teſtis ſi ſit variè compoſitum, probatur per ſigna varia, num. 37. 171
Vaſe argenteo ad pondus empto, ſi vilius metallum adiunctum ſit, vnum ab altero diſtinctum debet ponderari, num. 38. 171
Vaſa argentea non comprehenduntur in legato ſupellectilium, niſi eſſent in vſu quotidiano Teſtatoris, num. 41 172
Vendito fundo venæ omnes fundi vendi venditæ cenſentur ex tit. de Metal. numero 78. 57
Venis in venditione exceptis intelliguntur extantes tempore venditionis, non autem poſtea inuentæ, licet venæ nondum inuentæ reſeruari poſſent, in venditione, ibid. num. 80. 57
Venæ inuentæ in fundo diuiſo ſpectant ad eum, cui fundus obtegit, in diuiſione, num. 81. 57
Veſtis a volando dicta, atque eius appellatione venit quodcumque tegit corpus, vel eſt illi annexam ex titulo de Veſtibus auratis, numero 1. & 2. pag. 182
Vitium, & laus circa veſtium vſum multipliciter eſſe poteſt, ibidem, num. 3. pag. 182
Conſtitutio probibens genus quoddam veſtium valet, & ligat, ibidem, numero 4. 183
Veſtium genera quatuor olim erant probibita videlicet.
Oleboricæ.
Auratæ.
Peragadiæ &
Muniatæ. Et ratio eiuſmodi prohibitionis eſt eximia earum nobilitas, quæ Principes ipſis dignos non Priuatos facit vſque ad num. 7. 183
Veſtes colore ſimiles probibitæ ipſæ etiam ſunt probibitæ, ibidem, numero 8. pag. 184
Veſtes quorumcumque aliorum colorum quibuſlibet priuatis ſunt permiſſæ, ibid. num. 9. 184
Veſtem probibitam portantes committunt pœnam extraordinariã, nu. 10. 184

Veſtem alijs attributam portans tenetur actione iniuriarum, numero 11. *pag.* 184
Veſtes prohibitæ a ſolis Miniſtris Principum, qui Gineſarij dicuntur fieri poſſunt, num. 12. 184
Veſtes prohibitas faciens olim pœna capitis puniebatur, hodie amiſſione tantum veſtium, num. 13. 184
Veſtes prohibitæ a ſolis Imperatoribus deferri ſolent, & ab illis alijs, qui ab ipſo licentiam habent, num. 14. 185
Veſtium prohibitarum commertium eſt etiam prohibitum, numero 15. *pag.* 185
Veſtes prohibitas priuati portare nequeunt, niſi licentiam habeant, numero 16. *pag.* 185
Veſtes prohibitas mulieres portare poſſunt & ideo non compræhenduntur a generale, & indefinita prohibitione, num. 18. 186
Veſtes aliquas ſtatutum ſi prohibeat non ligat Forenſes ſi ſunt ignari vel ſi appareat conditum ratione Incolarum tantum, numero 19. 186
Veſtis noua prohibita non compræhendit nouam factam ex Vetere num. 20. *pag.* 186
Veſtibus quibuſdam fieri prohibitis prohibitæ cenſentur etiam iam factæ, num 21. 186
Prohibitus ferre ſimpliciter non prohibetur facere, num. 22. 187
Cum veſte prohibita inuentus, & non appræhenſus puniri non debet, numero 23. 187
Cum veſte prohibita inuentus ſæpius vno die ſemel tantum eſt condemnandus, num. 24. 187
Veſtibus vxori legatis non debentur prohibitæ, ſed debetur extimatio, nu. 27. *&* 28. 188
Veſtium parte aliqua prohibita ſi remoueri poteſt debetur ipſius reliquum, num. 29. 188
Veſtibus legatis debentur gemmæ & ornamenta conſuta Veſtibus, num. 30. *pag.* 188
Veſtibus ſuis vxori legatis, quæ ſunt ab vxore probandum, numero 31. *pag.* 189
Veſtibus legatis quotidianæ debentur ac feſtiuæ, atque inciſæ nondum confectæ, num. 34. 189
Veſtes præcioſæ ſunt ab vxore hæredibus viri reſtituendæ, ſed ſericæ ſunt vxoris, num. 39. 190
Claui aurei pro veſte debentur legata veſte ſi ad illam ſint parati, numero 42. 191
Vxor mortuo viro veſtiri debet indumentis lugubribus decentibus expenſis

Digitized by Google

ſis viri, numero 45. 192
Vtilitas prima publica in materia Mineralium eſt Introitus ad artem, ex quo ſolui debeat fiſco octo ſcrupuli Metalli effodiendi, in tit. de publica vtil. numero 1. 199
Vtilitas ſecunda annuum Tributum Vnciarum viginti quatuor eiuſdem Metalli, ſed auri ſeptem ſcrupuli tantum, ibid. num. 2. 200
Vtilitas tertia eſt decima pars eius, quod effoditur poſt eius foſſionem, & purificationem, ibid. num. 3. 200
Vncia continet octo dracmas, & dracma tres ſcrupulos, in tit. de publica vtilitate, num. 8. 200
Vectigal eſt octaua pars eius, quod vehitur, ibid. num. 20. 202

DE MINERALIBVS IN GENERE Tractatus IOANNIS GVIDII I. C. VOLATERRANI

ARGVMENTVM.

MINERALIVM *iura tractare decreui ego IOANNES GVIDIVS Volaterranus Legum Doctor minimus. In hac enim Ciuitate naſci à Deo mihi datum eſt, quæ cum olim Princeps totius Etruriæ fuerit inter alia excelſa huius prælationis argumenta vnum eſt illud potiſſimum, quod nulla Vrbs, nullaue ditio, ne dum huius Prouinciæ, ſed totius etiam Italiæ, tot tantisq; regalibus naturæ, ac Dei Optimi Maximi donis abundet, quemadmodum territorium Vrbis Volaterrarum abundare conſtat. Nam præter Salinarum numerum, & fœcunditatem adſunt Auri, Argenti, Lapillorum, adſunt AEris, adſunt Aluminis, Sulphuris, Vitreoli, Ferri, Plumbi, Stamni, & aliorum ferè omnium Mineralium, ita peremnes Venæ, vt nullus in hac ditione mons emineat, nullus quamuis humilis collis appareat, qui non aliquam metallicam Venam in ſinu eius contineat, atq; abſcondat. Idcircò lites quamplurimas de dominio earum, & acquiſitione, vel amiſſione oriri quotidie poſſe, & ratio dictat humanæ conditionis, & eorum, quæ in hunc vſq; diem vidimus, & audiuimus geſta publica, & priuata teſtantur. Et in tanto Iuriſconſultorum ſcribentium varietate, ac numero, nemo tamen hucuſq; fuit, qui materiam hanc ſummatim attigerit, nedum ex profeſſo tractauerit. Quamobrem indignum omnino eſſe ducens iuris peritiam profitenti, par-*

Digitized by Google

tem illam ſuæ Ciuitatis ignorare, in qua huiuſmodi iura reddi expediat, Indiuiduę ſanctiſſimæ Trinitatis nomine inuocato, & Diuino aſſtante Spiritu fretus de ipſis tractatum ſcribere ſum aggreſſus ad laudem, & gloriam Immortalis Dei, & ad Ciuitatis noſtræ, necnon ciuilis etiam fortaſſe facultatis vtilitatem. Et cum vera & perfecta rerum notitia non aliunde melius, & plenius percipi poſſit, quam ex vna cauſarum cognitione. Nos hanc Mineralium materiam per ſuas cauſas inueſtigare, & demonſtrare conabimur. Et eas in ſua quatuor capita diſtinguemus, Efficientem, Materialem, Formalem, Finalem, quas Cardinales appellat Bald. in L. dictam. C. de condit. & dem. Forma verò tractatus erit per quæſtiones, vel interrogationes, & ſolutiones, vel reſponſiones, ad hoc vt facilius & veritas, & ſubſtantia rerum tractandarum appareat.

DE CAVSIS IN GENERE.

SVMMARIVM.

1 CAuſa à Caos dicta.
2 Cauſa ſignificat animi impulſum.
3 -- Explicationem facti.
4 -- Contractum.
5 -- Cōtrouerſiam vel differentiam.
6 -- Vtilitatem.
7 -- Titulum.
8 -- Speciem.
9 -- Onus.
10 — Fructum.
11 Accuſationem.
12 Iuramentum.
13 Statum & vis perſonæ.
14 Cauſa propriè eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud.
15 Eſſendi duæ, Materialis, & Formalis. Faciendi duæ, Efficiens, & Finalis.
16 Duæ alię formandi, & approbandi.
17 Quatuor ſunt principales; Cardinales dictę. Efficiens, Materialis, Formalis, Finalis.
18 Cauſę ſimplici appellatione finalis intelligitur.
19 Vel proxima aut proximę coniuncta.
20 Cauſa remota, occaſio non cauſa dicitur.
21 Offendens cum cicatrice non punitur pœna cicatricis, ſi Medici vel aliorum incuria, non vulneris cauſa remanſerit.
22 Cauſę proprium eſt effectum producere.
23 Et ideò poſita cauſa datur effectus, remota remouetur.
24 Plures cauſę ſimul concurrere poſſunt.
25 Sed non debent ſi nō ſunt neceſſarię.
26 Efficiens eſt nobilior & potentior.
27 Efficientis definitio.
28 Diuiſiones tres. Prima, quando de aliqua forma fit alia, vel de re informi fit forma.
29 Secunda, Vel perficiens, vel diſponens, vel adiuuans, vel conſilians.
30 Tertia diuiſio. Principalis vel Immediata, & Secundaria vel Mediata.
31 Materialis eſt illa ex qua aliquid fit.
32 Triplex eſt, Alterationis tantum. Compoſitionis tantum; Et compoſitionis, & alterationis.
33 Item vel intrinſeca, & rationalis, vel extrinſeca, & irrationalis.
34 Materialis non differt à ſubiecto.
35 Materiatum non differt à materia ſi

ad

ad eandem redigi poteſt, Secus ſi non poteſt.

36 *Niſi aliter ratio dictet.*

37 *Si triticum extrahi non poſſit penuriȩ cauſa, nec farina poterit extrahi nec panis. Si furnorum vel molendinorum cauſa licebit.*

38 *Formalis eſt ſpecies, & exemplum rei, vt hominis ratio, legis iuſtitia.*

39 *Pars aliqua ſi formali deficiat formam totam deſtruit.*

40 *Duplex eſt Subſtantialis, & Accidentalis.*

41 *Forma & formalis cauſa accipitur pro qualitate, pro ſubſtantia, & pro ordine.*

42 *Dignoſcitur per accidentia extrinſeca per aptitudinem, & per operationes.*

43 *Amittitur in rebus animatis amiſſa naturali operatione; In inanimatis non artificialibus quando illius accidentalia perduntur. In artificialibus quando illa aptitudo eſt amiſſa.*

44 *Omiſſio formæ vitiat actum, & illum reddit nullum.*

45 *Regula, Si non valet vt ago, non procedit quando eſt omiſſa forma.*

46 *Cauſa finalis eſt illa propter quam aliquid fit.*

47 *Cauſa finalis eſt potiſſima, & finis omnium cauſarum.*

48 *Et eſt duplex Euentus vel Intentus.*

49 *Differt ab impulſiua quia finalis reſpicit futurum nempe rationem legis, Impulſiua prȩteritum nempe cauſam legis.*

50 *De finali legis queri & diſputari poteſt de impulſiua non poteſt.*

51 *Contrarium de directo in reſcripto Principis.*

52 *Finalis influit in omnem effectum diſpoſitionis, Impulſiua non influit.*

53 *Finali poſita vel ſublata ponitur vel remouetur effectus.*

54 *Sed nec finalis ceſſat quando cauſa pro ratione accipitur, vel quando actus non eſt perfectus.*

ANTE quam de cauſis Metallorum dicamus, non improprium videbitur præmittere breuiter aliqua, quæ ad cauſȩ cognitionem pertineant.
Et primum quæro vnde cauſa dicta ſit, Et quid cauſæ nomen ſignificet? Reſpond. ad primum iuxta doctrinam Pauli Leazar. in clem. dudum de ſepult. & ſecundum Philoſo-
1 phos, quod cauſa † à Chaos dicta eſſe videtur, quod fuit prima materia omnium rerum: Circa ſecundum dico, quod cauſæ nomen eſt æquiuocum, & plura ſignificat, vt notat Paulus ſupra alligatus in l. 1. §. ſexum ff. de poſtul. & Ant. de Butr. in Rub. Prohemij Gregor. Et
2 ptimo ſignificat animi † impulſum ad aliquid agendum. d. § ſexum.
3 Secundò explicationem † facti, vt l. ſi ex plagijs §. in cliuo ff. ad l. Aquil.
4 Tertiò ſumitur pro contractu † c. 1. De plus petit. Quartò ſignificat cōtrouerſiam cap. forus de ver. ſignif. cap. fin. de iur. calum. vel differen-
5 tiam † §. ſed quia Inſt. quibus mod. teſta. infir. Quintò ſumitur vtilita-
6 te † L. item veniunt in princip. ff. de
7 petit. hæred. Sextò pro † titulo l. nec vllam §. in princ. ff. eod. tit. Se-
8 ptimò pro ſpecie. † l. cum hi §. ſi eidem ff. de tranſact. Octauò pro o-
9 nere † l. ſi debitor. C. de diſtract. pi-
10 gnor. Nonò pro fructu † l. ſi mater vbi gloſ. C. de inſtint. & ſubſt. De-
11 cimò pro accuſatione † l. fin. ff. qui
12 ſatiſd. cog. Vndecimò pro † iuramento c. cum dilecti de accuſ. Duo-
13 decimò pro † ſtatu, & iure perſonæ §. ſeruus autem Inſt. de hæredit. inſtit. Et pluribus alijs modis, vt per prædictos, & per Marian. Socin. in cap. ad audientiam artic. 7. queſ. 42. De homicid. Sed magis propriè cau

Digitized by Google

14 ſa dicitur, ad cuius eſſe † ſequitur
aliud. Vnde duæ dicuntur cauſæ
15 eſſendi † Materialis,& formalis, &
duæ faciendi efficiens, & finalis. vt
not. Archid. in 6. in princip.& Bald.
in l. quacumque C. de bon. quæ li-
ber. Et aliàs duas enumerat Bald.
in l. ſi quis. C. de decur. lib. 10. velu-
16 ti formandi,& † approbãdi. Formã
di veluti quando partes formant
contractum; approbandi quãdo per
Prætorem approbantur.

Secundò quæro quotuplex ſit cauſa
propriè ſumpta. Et cauſæ appella-
tione qua intelligatur. Reſpond. ad
primum; quod cauſarum plures
ſpecies, ac diuiſiones, & à Philoſo-
phis,& à Iuriſperitis traduntur, ſed
in hoc omnes conueniunt, vt ſum-
ma cauſarum diuiſio quadruplex
ſit, & quatuor principales ſint cau-
17 ſæ, † quas Cardinales appellat Bal.
in l. dictam. C. de cond. ob cauſam.
nempe Efficiens, materialis, forma-
lis, finalis. Et harum qualibet in plu
res ſpecies ſubdiuiditur, vt ſuo loco
videbimus. Ad ſecundum Reſpon.
quod ſi de cauſa in lege, vel in ſta-
tuto mentio fiat in dubio de finali
18 intelligitur † gloſ. in l. cum tale §.
falſam ff. de cond.& dem.& Bar. in
l. 2. ad finem ff. eod.& in extrauag.
ad reprim. in verb. Ne ex eorum.&
Ant. de Butr. in cap. poſt tranſlatio-
nem de renunc. & Philippus de
Peruſ. in capit. cum ceſſante de ap-
pellat.& Ioan. Andr. & Dominicus
à Sancto Geminiano in capit. quo-
niam. De immun. Eccleſ. in 6. Item
19 cauſæ appellatione proxima † in-
telligitur,& immediata, vel ſaltem
proximæ coniuncta l. carbonum ff.
de verb. ſignific. & notat Bartol. in
l. metum §. ſed licèt vbi etiam Ca-
ſtrenſ. ff. quod met. ca. & in l. vxori
ff. de aur. & arg. leg. & in l. ambi-
tioſa reg. 2. ff. de decr. ab ord. fac.
Cauſa enim multum remota ma-
20 gis propriè occaſio † dicitur, quam
cauſa Bart. ibid.& facit. l. cum dela-
nionis §. aſinam ff. de fund. inſtr. Et
inde infertur, quod ſi offendẽs cum
cicatrice acrius ſit puniendus, ex
diſpoſitione ſtatuti, non incidat in
pœnam, ſi cicatrix negligentia Me-
21 dici, † vel incuria percuſſi proceſ-
ſerit, vt conſuluit D. Franciſcus de
Albergottis Aretinus celeberrimus
Doctor in conſ. incip. In præbendo
rectũ,&c. & notat Hell. de Bann. 2.
par. 2. temporis q. 52.

Tertiò quæro, quod ſit cauſæ officiũ?
Reſpond. quod proprium cauſę of-
22 ficium eſt effectum † producere.
Et ſic poſita cauſa ſufficienti neceſ-
23 ſariò ſequitur effectus, † vel ſuum
cauſatum ſecundum Philoſophos,
& facit cap. tranſlato de conſtitut.
c. quod pro remedio 1. q. 7. c. quod
pro neceſſitate. 1. qu. 1.& c. detrahe
de baptiſm. & notat. Tancred. in
ſua ſumm. in Rub. 2. q. 3. Ioan. de li-
gnan. in tract. de Bell. part. 1. cap. 6.
Paul. de Leazar. in clem. dudum de
ſepult. & Abb. in cap. ſolita de ma-
ior. & obed. Ita è conuerſo ceſſan-
te cauſa ceſſare dicimus effectum,
vt per vulgatum cap. cum ceſſante
vbi omnes DD. de appellat. & L. 1.
& per tot. C. ſi a non comp. iudic.
fuer. appell. Nec poteſt effectus re-
conualidari, ſi ex aliqua ex qua-
tuor ſupradictarum cauſarum de-
ficiente ceſſauit, vt dicunt ſupra-
dicti,& Ant. de Butr. in loco præ-
allegato,& Niccolaus de Matheſ.
in quadam ſua diſputatione, quam
refert,& ſequitur D. Antonius de
Roſſellis Aretinus in conſ. incip.
Quod non valeat iudicium, &c. &
facit L. 1. §. ſed ſi filius, ff. de leg. 3.
& L. ſi filius ff. de milit. teſtam.& L.
qui ſoluendo non erat duos, ff. de
hæred. inſtitut.& notatur in L. vni-
uerſa C. de precib. Imper. offer. &
in cap. quamquam de vſuris. Et ex
prædictis infertur, quod idem iu-
dicatur de cauſa cauſãte effectum,
quod

Digitized by Google

quod de ipſo effectu, & alibi dicitur, quod quidquid eſt cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati. L. ſi autem §. fin. ff. de aqu. pluu. arc. & cap. 1. Quæ ſint regal. & cap. ſi ſuper gratia de offic. deleg. in 6. & L. manumiſſiones. vbi Bald. & alij ff. de iuſt. iur. Iaſ. in L. quominus. colu. 3. verſ. Octauo nota. ff. de fluminibus, cum ſimilibus, &c.

Quartò quæro, An plures cauſæ concurrere poſſint, & an omnes ſimul concurrere debeant? Reſpon.
24 breuiter ad primum, quod ſic, † vt voluit Ariſtot. lib. 3. Phiſicorum ca. 1. & Doctores noſtri in §. affinitatis Inſtit. de nupt. & Bart. in d. extrauag. in verb. Nec ex eorum. Ad ſecundum, Reſpond. aut omnes cauſæ ſunt neceſſariæ ad effectum producendum; & omnes oportet concurrant. Aut aliqua eorum ſufficit, & non neceſſarius non eſt opus
25 concurrere. † ita concludit Abbas, & Philipp. de Peruſ. in d. c. cum ceſſante, & notant Doctores in L. liberorum, ff. de his, qui not. in fam. & in L. ſi ventri. §. in bonis, ff. de priuil. credit. & in d. §. affinitatis, facit. c. quoniam frequenter §. porro, & §. ſi autem. Vt lit. non conteſt.

Quintò quęro de cauſa efficienti (tamquam nobiliori, ac potentiori
26 † iuxta Doctor. in l. ſi quæramus. ff. de teſtam.) quæ ſit cauſa efficiēs, & quotuplex? Reſpond. ad primum, quod eſt illa, vnde principium mu-
27 tationis primum, † aut quietis eſt, vt conſilians cauſæ, & pater filij, & commutans commutati, vt inquit Ariſtot. Phiſic. 2. cap. 1. & Ant. de Butr. in d. Rubr. Verſ. Quæro, quæ eſt cauſa efficiens? Ad ſecūdum dic quod plures traduntur cauſæ effi-
28 cientis diuiſiones. Prima eſt, † quādo de aliquo fit aliud, vt pater filij, aut de nichilo aliquid, vt faber ſchiphi, ſecundum Card. in clem. Greg. in prohem. in princ. intelligens nihil quoad *formam*, nòn quoad *materiam*, quoniam ſine materia nulla ſpecies effici poteſt. L. adeo. §. cū quis ex aliena. ff. de acquir. rerum
29 dom. Secunda diuiſio † eſt ſecundum interpretes Ariſtot. in dicto loco. vt cauſa efficiēs ſit vel perficiēs, vel diſponens, vel adiuuans, vel cōſilians. Perficiens eſt, quæ inducit formam, Diſponens, quæ præparat materiam, Adiuuans, quę operatur ad finem alterius, Conſilians eſt in his, quæ aguntur ex propoſito. Tertiò diuiditur cauſa efficiens in Prin-
30 cipalem, & Secundariam, † vel in Immediatam, & Mediatam, quam etiam propriè, vel metaforicè dici referunt Doctores prædicti; Et prima ſpecies dicitur ea, quę ſtatuit ad finem, vel eſt medium ad finem. Secunda eſt illa, propter quam agens agit. & eſt idem quod finis.

Seſtò quęro, quę ſit cauſa efficiēs Mineralium? Reſpond. Aut intelligimus quo ad diſponentem, Aut quo ad operantem. Primo cauſa efficiēs Metallorum eſt mediata; vel immediata.

Mediata eſt Deus omnipotens vnum, ac ſummum omnium principium, à quo cūcta dependent, qui per motum cæli, & qualitates elementorum, ſicut artifex malleo, ac ſecuri omnes formas naturales profert. Immediata efficiens mineralium eſt calidum; vt inquit Albertus Magnus in ſuo tract. de Mineral. libr. 3. cap. 5. Secundo caſu quoad operantem. Efficiens mineralium eſt itidem duplex, Mediata, ſiue Immediata. Mediata, adiuuantem, & conſiliantem comprehendit iuxta ſecundam diuiſionem pręcedentis quæſtionis. Et hæc eſt Deus, qui (cum non ſimus ſufficientes cogitare aliquid tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt vt inquit Paul. Apoſtol. ad Corinth. capit. 3.) vtilitatis noſtrę gratia quo-

rum cauſa cuncta creauit, monet voluntatem noſtram ad huiuſmodi metalla inquirenda; ita dicit Alber. Magnus dicto loco, & Ant. de Fut. & alij ſupra alligati. Immediata, quæ diſponentem, & perficientem comprehendit verſatur vel circa metalla naturalia inquirenda, & in puram materiam redigenda; & in hoc comprehendit Metallarios de quibus eſt in iure titul. C. de Metallar. lib. 11. vel circa metalla proprio ingenio, & particulari, ac ſubtili arte conficienda, & continet Alchimiſtas; de quibus per Ioan. Andr. in addit. ad ſpecul. de crimin. falſi, Aut verſatur circa metalla ſiue natura, ſiue arte inducta formanda, & in ſpecies redigenda, & comprehendit Artifices metallorum; de quibus agitur in titu. C. de excuſ. artif. & in L. in ff. de iure immun.

. Septimò quæro de cauſa materiali, quæ ſit, & quotuplex, & quid differat à ſubiecto vel materiato? Reſpond. ad primum, quod materia-
31 lis dicitur illa, quæ ineſt, † vel ex qua aliquid fit, ſicut æs ſtatuæ, Argentum Phialæ ſecundum Ariſtot. Philoſophos, & I. C. in locis prææallegatis. Ad ſecundum Reſpond. quod cauſa materialis eſt triplex,
32 Alterationis tantum, † Compoſitionis tantum; & Compoſitionis, & Alterationis ſimul. Alterationis tantum eſt ex qua res fit tamquam ex termino à quo, & non manet in ipſa re, ſic. Vinum eſt materia Aceti, L. in venditionibus. §. fin. ff. de contr. empt. & ſperma hominis §. 1. Inſt. de iure nat. gent. & ciuil. & L. lege 12. tabularum. C. de leg. hæred. Compoſitionis tantum eſt quando manet in toto. Et aut non fuit ante totum, vt caro, oſſa, & ſimilia in homine, L. qui in vtero, & L. non ſunt liberi. ff. de ſtat. hom. Aut fuit ante totum, vt Tabulę nauis, vel Saxa, aut cementa domus L. ſed ſi ex meis & L. Mutius.

cum ibi not. ff. de acq. rerum dom. §. cum in ſuo Inſtit. de rerum diuiſ. Alterationis, & Compoſitionis eſt duplex propinqua, vel remota, Propinqua, vt mel, & acetū Oximellis, vel vinum, & mel mulſi, §. cum quis ex aliena Inſtitut. de rerum diuiſ. & L. adeo. §. cum quis. ff. de acqu. rerum dom. Remota vt materia prima omnium generabilium ſecundum Philoſophos in loco prææallegato. Aliam quoque materialis cauſę diuiſionem affert Azzo. in princ. ſuæ ſummæ, quam emēdat poſtea Bald. in Rubr. ff. de iuſt. & iure dicens quod eſt vel
33 intrinſeca, † & rationalis, vt ius, & iuſtitia; vel extrinſeca, & occaſionalis, vt contumacia dolus, & culpa; vel indifferens, vt hominum negocia, quę animo diſponuntur. Ad tertium Reſpond. quod materia nihil
34 differt à ſubiecto, † niſi nomine, cum ſubiectum nihil aliud ſit quam materia ex qua aliquid fit. Quod attinet ad materiatum, aut illud poteſt reduci ad ſuam primam materiam, vt vas argenteum, & tunc materiatum ve-
35 nit appellatione materiæ, † quid poteſt reduci ad ſua initia, & ſi vas eſſe deſinat, numquam tamen deſinit eſſe argentum. L. cum aurū in princip. ff. de aur. & arg. leg. L. quæſitum §. illud fortaſſis. ff. de leg. 3. Aut non poteſt ad ſuum materiatum redigi, vt lana veſtis, & Cupreſſus Nauis, & tunc non venit appellatione materiæ, quia nunquam poſtea veſtis in lanam redire poterit, neque Nauis in Cupreſſum. d. §. quæſitum, & ibi Gloſ. & Bart. & in L. carbonum in princip. ff. de verb. ſignif. Verum hoc limitatur, & declaratur à ratio-
36 ne, † nam ſi ratio diſpoſitionis ita ſuadeat, tunc materiatum materiæ nomine venit, vel non venit ſicut ratio dictat. Veluti ſi ſtatuto caueatur nequis frumentum extrahere poſſit. Si ratio ſtatuti fundetur in penuria vitanda, neque farina, neque

panis

Digitized by Google

37 panis coctus extrahi poterit, † Si ve
ro factum ſic propter abundantiam
molendinorum farinam extrahe-
re licebit, ſi propter abundantiam
furnorum licebit extrahere panem
coctum, ita tenet Barth. & alij in d.
§.illud formalis, & in L.1. vbi etiam
Plateam C.de frum.vrb.conſtit.li.1.
& Bald.in L.non dubium, vbi etiam
Iaſon.C.de legib. & Aret. in §. cum
ex aliena Inſtitut. de rerum diuiſ.&
Nellus de Sancto Gem.in L.ſi con-
uenerit.§.ſi quis cauerit. ff. de pign.
act.& Alberic.de ſtatut.par.2.qu.5.
& Guido Pap.deciſ.373.& Firman.
in opere ſuo Gabellarum part.2.par
tis 8. quæſt.11.

Octauò quæro de cauſa formali,
quæ ſit, & quotuplex? Reſpond. ad
primum, quod formalis cauſa, ſiue
forma eſt ſpecies, & exemplum, &
38 ad rem comparatur † velut intrin-
ſeca rei. Et ſic de forma hominis eſt
quod ſit rationabilis, de forma le-
gis, vel cōſtitutionis eſt quod ſit ho-
neſta poſſibilis, bona, æqua, iuſta,
rationabilis, alioquin his deficienti-
bus non eſt lex, ſicut rationabilitate
ſublata tollitur homo ca. erit autem
lex 4.diſtint.c.fin.de præſcript.& c.
fin.de conſuet.& Ant.de Butr. Ari-
ſtot.& alij ſupra allegat. Secundum
Bald.in L.1. §. profecundo. C. de
caduc.toll.forma rerum naturalium
nihil aliud eſt, quam earum perfe-
ctio. Quam D.Barth. Socin. præce-
ptor meus in L.1.§. & hatum. ff. de
verb. obligat. interrogationem, &
partium ſubſtātialium collectionem
39 appellat, † vt ſi vna pars deficiat to-
ta forma perimatur, quia forma non
attribuitur niſi rei perfectæ, ac con-
ſummatæ. L. is qui quadringenta. §.
vtrum.ff.de reb.dub.Circa ſecundū
formalis cauſa dicitur duplex. Sub-
40 ſtantialis, & accidentalis, † Subſtā-
tialis eſt ea propter quam res ipſa
conſiſtit & vnde ſuſcipit denomina
tionem & eſt inuiſibilis in qualibet
re, vt in homine cuius forma ſubſtā-
tialis eſt anima clemen. 1. de ſumm.
Trin. & fid. Cathol. & Bartol. in 3.
part. Tyberiad. circa princip. verſ.
Quod ſi. Accidentalis dicitur ea qua
litas, quę circa rei ſuperficiem appa-
ret, vt albedo, nigredo, iuuētus, ſene
ctus, quę adeſſe, & abeſſe poſſūt prę-
ter ſubiecti ſublationē, vel corruptio
nem. ſecundum Philoſophos præ-
allegatos, & facit L. proponebatur.
ff.de iudic. & L. 1. §. de inſpiciendo
vbi notat. Barth. ff. de ventr. inſpic.
Sed ſi qualitas hæc habeatur loco
materiæ ſeu ſubſtantiæ, tunc dicitur
forma ſubſtantialis licet in ſe ipſa
ſit accidentalis, quod maximè appa-
ret in iuribus, quæ in ſuperficie con-
ſiſtunt vt in vſuſfructu, L. quid tamē
§. quadrigæ cum l. ſeq. ff. quib. mod.
vſusf.am. & notat Bald. in l.1. verſ.
6. videndum ff. de acq. poſſeſſ.

Nonò quæro quot modis for-
ma, ſeu cauſa formalis accipiatur, &
quomodo ea cognoſcatur? Reſpon-
deo ad primum, quod forma acci-
41 pitur, † pro qualitate, & pro ſub-
ſtantia vt mox vidimus, & accipitur
pro ordine, quia ordo dicitur huma
norum actuum forma. l. qui Romæ
§. Flauius ff. de verb. oblig. Ad ſe-
cundum reſpondeo, quod forma cū
42 ſit inuiſibilis † dignoſcitur per acci-
dentia extrinſeca, veluti in homine
quia habet animam, & corpus ita
organizatum, alioquin non eſſet ho
mo. l. non ſunt liberi ff. de ſtat. hom.
Item cognoſcitur per illam aptitu-
dinem, quæ apparet, veluti in ſci-
pho, & domo, & alijs artificiali-
bus. Item cognoſcitur per opera-
tiones, cum animalia agunt natura-
les operationes propriæ ſpeciei at-
tributas, veluti ſentire, ac moueri;
vel inanimata cum in fructibus ſa-
porem, ac maturitatem videmus. Vt
dicit Ariſt. 1. de Anima, & Philoſo-
phi ac I.V.C. ſupra allegati.

Decimò quæro quomodo apti-

tatur forma; & quid eius omiſſio
operetur? Reſpondeo ad primum,
quod in rebus animatis amittitur
forma, quando deeſt naturalis ope-
ratio, ac ſolita potentia, & ea amiſſa
43 corrumpuntur † etiam nomina ſiue
loquamur de homine cuius forma
amiſſa, quæ eſt anima, non homo,
ſed cadauer vocatur. ff. de cadauer.
punit. per tot. ſiue de animatis ani-
ma ſenſitiua. L. mortuo boue. ff. de
leg. 2. & pariter de anima vegetati-
ua. Sed in rebus inanimatis inartifi-
cialibus, perditur forma cum illius
accidentia perduntur, vt ſi de lapi-
de fiat calx. In rebus artificialibus
perditur forma amiſſa illa aptitudi-
ne, vt in Scipho fuſo; qui deſinit eſ-
ſe Sciphus. l. Iulianus, §. ſed & ſi quis
ff. ad exhib. L. quintus. §. cum aurum
ff. de aur. & argent. legat. vel amiſ-
ſo ordine, quo deſtructo totum dici-
tur deſtructum. dicta L. non ſunt li-
beri. & L. ſi debitorem. ff. de pact. &
Bald. in leg. 1. ff. de rerum diuiſ. Et
Dominus Præceptor meus in d. §. &
harum. Ad ſecundum reſpon. quod
44 omiſſio formæ, vitiat actum, † & il-
lum reddit nullum ſiue actus ſit
fauorabilis, ſiue odioſus, d. §. Fla-
uius, Et ideo omiſſa forma proceſſus,
ille redditur nullus, & nulla ſenten-
tia ſuper eo lata. L. prolatam. C. de
ſenten. L. cum hi. §. ſi prætor. ff. de
tranſ. cap. cum dilecta de reſcrip. &
ca. exhibita de iudic. vbi plene Do-
ctores. Et ideo à forma legis, vel ſta-
tuti non eſt recedendum. L. conſti-
tutionibus. ff. ad munu. L. certa for-
ma vbi Ioan. de Plat. C. de iure fiſci,
quoniam plus eſt omittere formam,
quam materiam omittere, cum in
materia omiſſa procedat reg. Si non
valet vt ago, valeat vt valere poteſt,
45 non procedit † in omiſſione formæ.
L. an inutilis. ff. de accept. L. ſi vnus.
§. acceptilatio. ff. de pact. Et non mi-
rum, quia forma dat eſſe rei. L. Iulia
nus. ff. ad exhib. cum vulgaribus.

Decimoprimò quęro quę ſit cau-
ſa formalis metallorum. Reſpondeo
quod aut habemus obiectum ad na-
turalem philoſophiam, & forma eſt
aut illa rudis metallorum in maſſa,
vel lamina, aut artificialis quãdo me
tallũ in aliquam ſpeciem redactum
eſt, veluti Sciphum, Lancẽ, Calicem,
Anulum, Torquem, & ſimilia. Aut
habemus obiectum ad legalem phi-
loſophiam, & dicta forma eſt du-
plex, Tractandi, vel Tractatus. Tra-
ctandi eſt triplex: diffinitiua, diuiſi-
ua, & exemplorum poſitiua vt dicit
Albert. de Roſat. in Rub. prohem.
ffff. & Bal. in d. Rub. ff. de iuſt. & iu-
re. Tractatus forma eſt collocatio
ad ſingulos congruos titulos. ſecun-
dum Ant. de Butr. in loco pręalleg.
& ibi etiam Abbas.

Decimoſecũdò quęro de cauſa fi-
nali, quæ ſit, & quotuplex? Reſpon.
46 ad primũ, † quod cauſa finalis eſt il-
la, propter quam aliquid fit, vt am-
bulandis ſanitas, Vnde ſi quæratur
quare quis ambulet, & dicat vt ſa-
nus ſit, arbitramur idoneã ambulan
di cauſam fuiſſe allatam. ſecundum
Ariſtot. & Ant. de Butr. in locis ſu-
pra allegatis; Per eam enim prima
hominis intentio dignoſcitur, vt ſi
domus eſt à turbine, & pluuia nos
protegat, hic finis mouet efficien-
tem, & efficiens preparat materiam,
quam poſtea reducit ad formam; vt
inquit Butr. in d. loco, Vnde patet,
quod cauſa finalis eſt potiſſima, ac
47 finis † omnium aliarum cauſarum
& obiectum intellectus, ſicut ſignũ
eſt obiectum viſus; & portus naui-
gantium vt inquit D. Thomas 1. 2.
quæſt. 1. artic. 1. & 6. & Bald. in L.
Generaliter in 2. oppoſitione. C. de
Epiſc. & clęr. & in L. eam quam. C.
de fideicommiſſ. & in L. 7. C. de falſ.
cauſ. adiect. leg. Ad ſecundum Re-
ſpondeo ſecundum philoſophos in
48 dict. loco. quod finis † eſt vel *Euen-*
tus, vel *Intentus*. Euẽtus poſſet eſſe,

& ap-

& apparere malus. Intentus eſt generationis, & rei generatę. Generationis finis eſt forma; Rei generatæ eſt intentione primaria, vel ſecundaria; Primaria intentione eſt quo, vel quod. Quo eſt Viſio Dei, quod eſt ipſe Deus; Secundaria intentione itẽ eſt quo, & quod: Quo eſt habitus virtutis, quod eſt ipſum operari. ita diſtinguunt Philoſophi, & Anton. de Butr. in locis præallegatis.

Decimo tertiò quæro quid cauſa finalis differat ab impulſiua? Reſpondeo quod cauſa finalis reſpicit
49 futurum, † vt eſt ratio legis, impulſiua verò reſpicit præteritum, vt eſt cauſa legis propter quam eſt edita. Vnde infertur alia differentia, vt neceſſe ſit cauſam finalem legis, vel conſtitutionis eſſe veram, & de eius
50 veritate diſputari poſſe, † ſed cauſam impulſiuam ſecus. vt dicit Bar. in l. demonſtratio falſa. §. quod autem quæſt. 8. ff. de cond. & demon. & in l. 2. ff. de notat. & in extr. ad Reprim. in verb. Ne ex eorum. Quod tamen limitatur in reſcripto Prin-
51 cipis, † quod impulſiuè veritatem ſupponit, & quæſtionem admittit l. præſcriptione. Cod. ſi contra ius, vel vtil. pub. Tertiò differt, quia cauſa, quæ non influit in omnem effectum incluſum ſub diſpoſitione veluti ſi ſit ſtrictior, ac magis ſpe-
52 cialis † quam diſpoſitio dicitur impulſiua. Sed illa, quæ influit in omnem effectum diſpoſitionis, & eſt generalior dicto dicitur finalis. Bald. in leg. 1. colum. 8. ff. ſolut. matrimon. & in leg. generaliter. ff. de Epiſcop. & Cleric. & Domin. in cap. quoniam de immun. Eccleſ. lib. 6. & notant Doctores in l. final. ff. de offic. Procuratoris Cæſar. & in l. 1. §. ſexum. ff. de poſtul. & Corn. conſil. 35. Semper mihi in princip. vol. 3. Quarta differentia eſt, quod
53 † cauſa finali poſita ponitur effectus, & ea ceſſante ceſſat effectus, cap. cum ceſſante. Extr. de appellat. Tancred. in ſuo compend. Rubr. ſecund. quæſtio. 3. in fine, & Bald. in leg. 1. Cod. quand. non pet. part. Sed cauſa impulſiua ceſſante non ceſſat effectus l. 1. §. ſexum vbi Paul. de Caſtr. lect. Florent. ff. de poſtulat. & Abb. in d. Rubr. Prohem.
54 Gregor. ſicuti non ceſſat quando cauſa pro ratione ſumitur Cyn. & Bald. in leg. generaliter Cod. de Epiſcop. & Cleric. & Bartol. in leg. ſecunda §. final. in fin. ff. de donation. neque ceſſat quando actus non eſt perfectus, vel conſumatus, & adhuc aliquæ reliquiæ ſuperſunt dict. leg. generaliter & leg. final. ff. vnd. lib. leg. 2. ff. rerum amot. leg. ex duobus. ff. de vulg. & pupil.

Decimoquarto quæro, quæ ſit cauſa finalis metallorum? Reſpondeo quod diuerſæ ſunt cauſæ iuxta obiecta, quæ inſpicimus: Si finis generationis conſideramus, cauſa finalis eſt, forma metallorum, & eorum ineſſe deductio. Si finem rei generatæ, cauſa finalis eſt humana vtilitas, cum hominum cauſa cuncta à Deo ſint genita vt in principio Geneſ. & Pſalm. 8. & Lact. Firmian. in lib. de ira Dei capit. 12. §. in pecudum Inſtitut. de rerum diuiſ. & Plin. libr. 7. in principio. Si finem quærentium ſpectemus, vel vtilitatem, vel diuitiarum auiditatem cauſam finalem eſſe dicimus leg. 1. Cod. de metall. libr. 10. Si verò circa iuris obſeruationem conſideremus, Proxima cauſa erit, vt æquum ab iniquo, licitum ab illicito dignoſcatur. ſecundum Doctores ſupra allegatos, & Diuum Thomam ſecunda ſecundę quæſtione 28. artic. 1.

Remota

Remota eſt æterna fælicitas, ad quam omnes ſcientiæ finaliter ordinantur. ſecundum D. Thomam pri. 2. quæſt. 1. artic, final. & quæſt. 3. artic. final. Si vero finem addiſcentium, & eorũ qui docent vel tractatus conſcribunt, inſpicimus, ille dicitur multiplex. Aut enim id faciunt homines vt ſciant vt Rethores, & Dialectici, & horum finis ſuperbia eſt, & vanagloria; Aut vt ædificentur vt Theologi, & Canoniſtæ, & horum finis eſt prudentia, Aut vt lucrentur vt Medici, ac Iuriſperiti, & horum finis eſt auaritia, Aut vt ædificent, vt Magiſtri boni, & horum finis eſt Charitas, quæ bene redolere dicitur cap. 1. §. ad exhibendum. De ſacr. vnct. & elemoſinam continere, & antecedere cap. duæ ſunt. & capit. tria. 45. diſtinct. Quos fines conſiderat Hoſtienſ. in princip. ſuæ ſummæ. Duo igitur fines mouerunt me ad ſcribendum ſuper hac materia. Vnus vt addiſcerem quæ de illa Doctorem ſcire oporteat, Alter vt docere ipſam poſſem. & de iure conſultus reſpondere.

DE

Digitized by Google

DE CAVSA EFFICIENTI LIBER PRIMVS.

DE METALLARIIS. Titulus Primus.

SVMMARIA.

1 *METallarij qui dicantur.*
2 *Damnati in Metallum non ſunt Metallarij.*
3 *Metallorum ſingulorum inuetores.*
4 *Filij metallariorum ſunt metallarij.*
5 *Lapidarij ſunt Metallarij.*
6 *Sunt homines liberi.*
7 *Damnati in metallum non ſunt de Collegio metallariorum.*
8 *Damnati in metallum ſunt qui metallum fodere vel portare debebant.*
9 *Teſtari non poterant.*
10 *Nec hæredes inſtitui.*
11 *Nec agere, nec conueniri niſi pro alimentis, & ijs quorum iure gentium ſunt capaces.*
12 *Metallariorum officium, eſt venas inquirere, effodere, et in materiam lucidam, & propriam redigere.*
13 *Metallarius quilibet eſſe poteſt.*
14 *Metallarij, poſſunt eſſe laici, & Religioſi.*
15 *Fratres ſancti Galgani in agro Volaterrano regẽtes erant Domini Venarum extrahendo Venas Ferri in Inſula Iluæ.*
16 *Metallarij pro introitu debent ſoluere fiſco tertiam partem vnciæ, pro foſſione libram annuam 14. vnciarum, pro purificatione duas decimas fiſco ſi fodit in publico, Vnã ſi in priuato.*
17 *Sed de auro ſoluere tantum debent 7. ſcrupolos annuos.*
18 *Præualet tamen conſuetudo.*
19 *Ita ſoluitur de Marmoribus, & lapidicinis.*
20 *Si deſeruerint artem poſſunt compelli ad illam reaſſumendam quacumque præſcriptione non obſtante.*
21 *Ita poſſunt retrahi ad officium filij metallariorum.*
22 *Etiã ſi fuerint in ſeruitio Principis.*
23 *Ita & debitores priuatorum retrahi debent à ſeruitio Principis vt debitum ſoluant.*

24 *Qui-*

24 *Quilibet in proprio ſundo metalla poteſt inquirere dummodo fiſco partem debitam ſoluat.*

25 *In fundo vſufructuario ſimiliter inquirere poteſt niſi partem fundi ladat, vel formam mutet vel aerem corrumpat, vel ſumptum magnum proprietario afferat.*

26 *Ita poterit in fundo Emphyteotico.*

27 *Et in ſundo feudali.*

28 *Et in dotali.*

29 *In fundo comuni poteſt inquiri inuito ſocio, ſi prædium ſit ad hoc deſtinatum vel aliqua pars, & ſocio damnum non inferatur.*

30 *Socius poteſt incidere ſyluam caduam inuito ſocio ne pertinacia vnius altero noceat.*

31 *Ad metalla inquirenda, vel effodienda ſocietas coiri poteſt.*

32 *In ſolo publico metalla inquiri poſſunt.*

33 *Et in ſolo alieno volente Domino.*

34 *Et inuito Domino ob publicam vtilitatem.*

35 *Dummodo nõ inferatur praiudicium Domino.*

36 *Incipiens inquirere vel fodere in ſuo ſi vena tranſeat in alienum poteſt eam proſequi Domino inuito, dummodo fiat ſine ipſius detrimento.*

37 *Vel nolit ipſe Dominus initio inquirere, & fodere.*

38 *Niſi extraneus iam repererit vel expenſas in fodiendo fecerit.*

39 *Lapides in alieni ſoli ſuperficie neque cedi neque extrahi poſſunt, ſubterranei poſſunt.*

40 *Lapides vendere nemo cogitur ſi illis opus habeat.*

41 *Lapidarius non poterit etiam in ſuo lapides cedere ſi fragmenta cadant in ſolum alienum niſi vſu vel caſualiter factum ſit.*

42 *Nec poterit lapides vel terram proijcere.*

METalla temporis ordine fuerunt ante metallarios, ſed metallorum notitia proceſſit à metallarijs. Ideo prius hoc titulo de ipſis, altero de metallorum artificibus, poſtea de metallis in genere, & in ſpecie pertractabimus. Et iuxta hunc ordinem.

Primò quæro qui dicantur Metal
larij? Reſpondeo ſecundum Azz.
in ſumma. C. de Metall. & met. libr.
11. quod metallarij dicuntur, qui
laborioſis effoſſionibus ſuis ingenio
ſis artibus, non tamen prohibitis,
1 metallorum venas inquirunt † leg.
cuncti Cod. eod. tit. vbi idem Andr.
de Baru. & Ioan. de Plat. Et Bart. in
l. 1. eod. titu. dixit, quod qui fodiunt
metalla dicuntur Metallarij, quem
intelligas, quod loquatur de metal-
larijs, de quibus in illo titulo, aliàs
nimis generaliter loqueretur, cum
damnati in metallum fodiāt metal-
2 la, & tamen † non dicuntur metal-
larij, vt dicam infra.

Secundò quæro, qui fuerint me-
tallorum inuentores? Reſpondet
Plin. lib. 7. Naturalis Hiſtoriæ, cap.
3 56. † Quod Æris metallum inue-
nit Cinara in Inſula Cypro: ferrum
alij Calybes, alij Ciclopes, ſed ſecun
dum Heſiodum eos, qui vocati ſunt
Dactyli Idæi in Creta ferrum inue-
niſſe. Argentum Erictonius Athe-
nienſis, & vt alij dicunt Æacus.
Aurum Cadmus Fænix ad Pangeũ
montem & ſecundum alios Thoas,
& Eachis in Pancaia. Plumbum ex
Caſſiteride Inſula primus attulit
Midacritus. Lapidicinas idem
Cadmus Thebis inuenit vel in Fæ-
nicia.

Tertiò quæro, qui comprehen-
dantur appellatione Metallariorũ?
Reſpondeo, quod comprehendun-
tur. Primò qui inquirunt metalla.
4 † Secundò filius metallarij, qui Me-
tallarius etiam dicitur, & ſicut pa-
ter retrahitur ad metallum fodien-

dum

Digitized by Google

dum, & patris exercitium aſtringit
filium.l.metallarij, & ibi not.Ioan.
de Plat. C.eod.tit. Tertio compre-
5 henduntur lapidarij,† ſoxores lapi-
dum, & inuentores, vt not.Ioan.de
Plat.in d.l.cuncti per textum ibi,dũ
dixit, ſaxorum venam, ſecundũ vl-
timam expoſitionem. Exponitur.n.
ſecundum ipſum dupliciter, ſaxorũ
venam,ideſt,venas metallorum in-
ter loca ſaxoſa apparentes: Vel ve-
nas ſaxorum, ideſt, marmorum, &
aliorum lapidum.

Quartò quęro; An metallarij ſint
homines liberi? Reſpondeo quod
ſic, vt dicunt Bart. & Ioan. de Plat.
6 in l.fin C. de metall. † & metall.lib.
11. concludentes, quod licet ſint
aſcripti ad fodiẽdum metallũ, ſunt
tamen homines liberi,& non ſerui,
vt l.diutius cum ibi not.C.de agric.
& cenſ.lib.11.

Quintò quæro, An damnati in
metallum dicantur de Corpore,
7 ſeu Collegio metallariorum? † Re-
ſpondeo,quod non,vt dicit Azzo in
ſumma vbi ſupra,& Accurſ.in l.fin.
eod. tit. Quia nõ debet quis pro de-
licto incorporari publico corpori.l.
nequis.C.de pęnis, niſi religioſo,vt
in Auth. vt null. iud.§. Quia vero.
Intelliguntur ergo damnati in me-
tallũ fabricæ publicæ obligati, ideſt
alligati, non autem metallariorum
corpori deputati ſecundum Azzo.
Accurſ.& Ioan.de Plat.in d.l.final.
Dicit tamẽ Ioan. de Plat. quod poſ-
ſunt applicari d\`co corpori ad ſer-
uiendum, nõ vt habeant immunita
tes corpori conceſſas glo.not.in l.ne
quis.C.de decur.lib.10.

Sextò quæro, Quæ ſit pœna dam
nati in metallum? Reſpondeo ſecũ-
dum gloſ. ordinariam in §. relegati
Inſt. Quib. mod. ius patr. pot.ſolu.
8 † quidam damnabantur in metallũ
ad metallum fodiendum, vel etiam
deportandum, & ne fugerent liga-
bantur, & pondere quodam oppri-
mebantur, vt ferro, vel alia re. Alij
erant, qui dicebantur damnati in
opere metalli, & hi non tanto pon-
dere opprimebantur, & qui fugie-
bãt in metallum ponebantur. Alij
vero erant,qui in miniſterio, vel ſer
uitio metalli ponebantur, & hoc ſi
perpetuo fiebant erant ſerui, aliàs
non vt. l.aut damna.§.inter eos,&
§. ſi quis, & §.in miniſterium. ff.de
pęnis,licet igitur damnati in metal-
lum vel in opus metalli] differant in
vinculis, omnes tamen libertatem
amittebant d.l.aut damna.§.eſt pę-
na.Huiuſmodi autem pœnæ ſecun-
dum Accurſ. in d. §.relegati hodie
non ſunt in vſu. Sciendum eſt etiã,
quod damnati in metallum nõ poſ-
9 ſunt condere teſtamentum † l.eius
qui.§.fin.ff.de teſta. & ibi Doct.&
not. Philip. de Peruſ. in rubr.de te-
ſtam. Q 9.lib.6. Nec poſſunt hære-
10 des inſtitui, † vt dicit Spec.in tit.de
inſtr.edit.§.compedioſe verſ.ſecun-
dò oppono, per textum in l.ſi in me
tallum.ff.de his, quæ pro nõ ſcript.
habent. Et deuenit hæreditas dicto
caſu, non ad fiſcum, ſed ad venien-
tes ab inteſtato, vt notat Bart.in d.l.
ſi in metallum,dicens,ſe ex hoc cõ-
ſuluiſſe, quod ſi fratres minores in-
ſtituuntur hæredes, hæreditas pro
non ſcripta habetur, & remanet a-
pud hæredes ab inteſtato, & tenet
etiam Bart. in ſua minor. lib.1.c.2.
Angel. Aret. in §. relegati inſtit. de
lega.Bald,in auth.ingreſſi.C.de ſar.
eccl.An autem damnatus in metal-
lum repellatur ab agendo,& an cõ-
tra ipſum agi poſſit, ponit Abb.in c.
intelleximus in fine de iud. & con-
cludit, quod in his quæ haberi po-
11 teſt, † poſſit agere, & conueniri.
Quæ autem habere poſſit remittit
ſe ad l.ſi in metallum cum ibi no.ff.
de his, quæ pro non ſcrip.hab.& l.
quidam, & ibi Bart.ff.de pęnis, vbi
dicit, quod pro alimentis agere po-
terit, & pro his, quæ ſibi reſeruan-

tur

Digitized by Google

tur de iure gẽtiũ, quia in his habet actionem. l. ſi mandauero. §. is cui. ff. mand. Quæ extenduntur per Bar. ad fratres minores; an pro alimentis ſingulari fratri relictis, ipſe, vel conuentus agere poſſit in l. ſeruos. ff. de alim. & lib. leg. In quo dic, vt ibi per eum.

Septimò quæro, Quod ſit metallariorum officium? Reſpondeo ſecundum Azzo. in ſumma ubi ſupra, quod ipſorum officium eſt, metal-
12 lorum venas inquirere, † & inquiſitas effodere, atque in materiam lucidam, & propriam eas redigere, quod per varias decoctiones fit, vt a quibuſdam dicit ſe accepiſſe idem Accurſ. in l. cũcti eo. tit. quod primo quærunt, ſecundo fodiunt, tertio pluries effundendo in lucidam, & propriam formam reducunt, & ſequitur Ioan. de Plat. ibi.

Octauo quæro; An cuilibet liceat fodere metalla, & quilibet poſ-
13 ſit eſſe metallarius? † Reſpondeo, quod ſic, ita probat tex. in l. 1. C. de metall. & met. lib. 11. & ibi notat Bart. dicens, quod cuilibet licet fodere metalla, & intrare matriculã metallariorum, dummodo ſoluat, quæ dicuntur in d. l. 1. de quibus ſtatim dicam Quæſtione 12.

Nono quæro; An exercitium metallorum ſit licitum Clericis, & Re-
14 ligioſis? Reſpõd. quod ſic, † Ita determinat Fed. de Senis in conſ. 207. inc. Nos Griffolus. Quia licet negociatio ſit Clericis interdicta, nõ tamen artificium eſt prohibitum, vt colligitur. 88. diſt. per totum, & in cap. Clericis. 91. diſt. & de conſecr. diſt. 6. c. nũquam, & ſentit. Archid. in c. quãquam de cenſib. lib. 6. Perquirere autem metalla, & ſubtili artificio ea diſtinguere, & ſeparare, & ad propriam materiam reducere eſt artificium. l. 1. C. de metall. & met. lib. 11. Et non negociator, ſeu mercator, ſed Artifex dicitur. Ergo eſt permiſſum Clericis huiuſmodi exercitium. Et ſentit, idem Dom. de Sancto Gem. in d. c. quanquã. Conſuluit enim Fed. in d. conſ. pro Fra-
15 tribus † Sancti Galgani Volaterranæ diœceſis, qui venam ferri trahebant ex Inſula Iluæ, & illam eorum artificijs redigebant in ferrum purum, quod licitè facerent, & nõ dicerentur negociari, & non tenerentur ad ſolutionem gabellæ.

Decimò quæro. An aliquid, & quid ſoluendum ſit per illum, qui vult fodere metalla, & eſſe metallarius? Reſpond. quod pro introitu matriculæ debet ſoluere fiſco octo
16 ſcrupolos; † idest, tertiam partem vnciæ illius metalli ad quod fodiendum accedit: Non enim ſi ad Plũbum fodiendum accedit, dabit in Argento, vt dicit Accurſ. in d. l. 1. C. de metall. & met. quia eſſet abſurdum, vt ibi dicit Azzo in ſumma. Quos non ſoluit, niſi ſemel in officio introitu, vt concludit Barr. & Ioan. de Plat. in d. l. 1. Et de eo, quod fodit debet dare quolibet anno libram vnã fiſco, quæ ſit 14. vnciarum. l. 2. eod. tit. niſi Aurum fodiat, quia ſufficit, ſi annuatim ſoluat ſeptem Scrupolos, vt l. per annos eod. tit. Et ultra hoc, de eo quod percipit facta purificatione metalli, debet dare fiſco duas decimas, i. de decem partibus, duas partes, ſi fodit in publico, ſi fodit in priuato unam decimam ſoluit fiſco, aliam priuato, reſiduum ſibi retinet l. 3. eod. tit. Si in priuato ipſius fodientis, unam decimam fiſco ſoluit, vt dicunt Azzo in ſumma, Accurſ. & Io. de Plat. in d. l. cuncti eod. tit. & iſtę decimę ſunt poſt foſſionem, & poſt purificationem metalli ſecundum Ioan. de Plat. ibidẽ. Et ſic ſunt tria tempora, pro introitu, pro foſſione &
18 purificatione, vt dicit Ioa. de Plat. in dict. l. 1. Et prædicta procedunt niſi eſſet conſuetudo in contrariũ, quia

quia circa huiuſmodi materiam conſuetudo attendi debet, vt l. venditor. §. Si cõſtat. ff. comm. præd. Ita dicit Bart. Cæp. in l. inter publicam in Quarto not. ff. de verb. ſignifi. & Card. Alex. in c. 1. in verbo Argentariæ Quæ ſint Reg. in uſib. feudo.

Decimoprimo quæro, An de Lapidicinis, Marmoribus, & Cotibus, & ſimilibus ſoluantur; quæ de me-
19 tallis ſoluuntur fiſco. † Reſp. quod ſic, vt not. Bart. in l. cuncti. C. de metall. & met. lib. 11. Et ibi idem notat Ioan. de Plat. Puto tamen in his conſuetudinem attendendam, vt de metallis dixi ſupra. q. 9.

Decimoſecundo quæro, An Metallarius ſi officium fodiendi deſeruerit poſſit retrahi ad fodiendum metallum? Reſpon. quod ſic, nulla
20 temporis præſcriptione obſtante. l. fin. C. de metall. & met. lib. 11. & ibi Bart. & latius Ioa. de Plat. qui dicit, quod ſi Metallarij maſculi, vel fæminę dereliquerint propriam Prouinciam, in qua debent fodere metalla, & ad alienam Prouinciam ſe tranſtulerint, debent retrahi ad illam nulla temporis præſcriptione obſtante, & ita vult ille text. ſecundum ipſum ex quo patet, vt ipſe dicit, quod nec quadraginta annorum ſpatio poterunt ab exercitio metallico liberari, cum lex reſiſtat potentiæ præſcribendi, vt l. cum ſatis. C. de agric. & cenſ. lib. 11. & l. ſiquis decurio ſubiectus. C. de decur. lib. 10. vbi idem notat Ioa. de Plat. & allegat not. per Ang. in l. per omnes C. de præſcript. 30. anno. & notat idem Azzo in ſumma eod. tit. Verſ. in ſumma notandum eſt, & Ioa. de Plat. in l. ſi cohortalis. C. de cohortal. lib. 12.

Decimotertio quæro; Quid de filijs Metallariorum an retrahi poſ-
21 ſint ad officium fodiendi. Reſpon. quod ſic, text. eſt in d. l. fin. ibi vna cum ſua ſobole & ibi notat Azzo in ſumma, & Ioa. de Plat. idem notat, dicens, quod filij metallarij quantumcumque extra ſuam prouinciã geniti retrahuntur ad officium fodiendi. Ex quo patet ſecundum ipſum, quod filius metallarij, metallarius eſt, & ita nexus, vt exercitium paternum aſtringit filium ad illud, vt ibi, & in l. vnde ſatis. C. de agric. & cenſ. lib. 11. & not. Ioa. de Plat. in d. l. ſi cohortalis. C. de cohort. lib. 12.

Decimoquarto quæro, Quid ſi metallarius fuerit in ſeruitio Prin-
22 cipis an retrahatur ad officium metallorum? Reſpon. quod ſic, text. eſt in d. l. fin. C. de metall. & met. lib. 11. ibi etiam quos domus noſtræ ſecreta retineant. & ibi not. Bart. & Ioa. de Plat. Ex quo patet ſecundum Ioa. Quod Princeps non tenet aliquem accedentem ad ſibi ſeruiendum cauſa oneris, & exercitij euitandi; ad quod erat obligatus, ſed etiam a ſua domo vult retrahi. Ex quo infert ibi And. de Barr. quod uaſallum meum quocunque migrauerit reuocare poſſum, etiam ſi ſe ad ſeruiendum Principi locauerit. facit l. 1. C. de murilegul. lib. 11. & d. l. ſiquis decurio, & l. generali. C. de decur. lib. 10. Quod notat Ioa.
23 de Plat. contra debitores, priuatorum, qui ne capi, & carcerari valeant, locant ſe ad ſeruiendum magnatibus, quia poſſunt retrahi, nec debent a potentioribus tueri, vt l. 1. C. ne lic. pot. & l. 1. C. vt nemo ad ſuum Patro. lib. 12. & facit d. l. fin. C. de metal. & met. ſecundum Bar. ibi, & Ioa. de Plat. quod Statutum diſponens quod Comitatenſes reponantur in comitatum, habet locum etiam in illo, qui eſſet de Prioribus, ſiue antianis, ſicut ibi retrahitur ad ſuam conditionem etiam is, qui eſt factus domeſticus, & familiaris Principis.

Decimo quinto quæro; An liceat

Digitized by Google

Domino in fundo proprio perqui-
rere metalla. Azzo in d. ſumma
24 concludit, quod ſic. Dicit enim,
quod datur facultas perquirendi
metalla in proprijs agris, & ita de-
terminat Alber. de Roſa, in l. æquiſ-
ſimum §. Inde eſt quæſitum. ff. de v-
ſufruc. dicens per illum textum
notandum eſſe, quod cuilibet lici-
tum eſt in ſuo lapidicinas, & Argē-
tifodinas, & quælibet metalla in-
uenire, allegat etiam l. 3. §. fin. ff. de
reb. eorum dummodo tamen, vt
ille ſubdit, det partem fiſco debitā,
vt loquitur l. 4. C. de metall. & met.
lib. 11. Et circa dictam ſolutionem
fiſco faciendam, dicas, vt dixi ſu-
pra q. 10.

Decimoſexto quæro, An vſuſ-
fructuarius poſſit in fundo, cuius
25 habet vſumfructū fodinas metal-
licas inſtituere, & perquirere. Re-
ſpond. Iuriſconſultus in l. æquiſ-
ſimum §. inde eſt quæſitum ff. de
vſufr. quod poteſt Aurifodinas, La
pidicinas vel cretifodinas inſtitue-
re, ſi non agri partem neceſſariam
lædat; ſupplet Accurſ. huius rei, id-
eſt, ad Argentifodinas faciendas oc
cupaturus ſit. Subdit textus. Pro-
inde quoque venas Lapidicinarum
& huiuſmodi metallorum inqui-
rere poterit; Ergo & Auri, Argen-
ti, & Sulphuris, & æris, & ferri, &
cæterorum fodinas, vel quas Pater
familias inſtituit exercere poterit,
vel ipſe inſtituere, ideſt, de nouo
incipere, ut ibi explicat Accurſ. Si
nihil agriculturæ nocebit, Subiun-
git Iuriſcōſultus. Et ſi forte in hoc,
quod inſtituit plus redditus ſit; quā
in vineis, vel Arbuſtis, vel Oliue-
tis, quæ fuerint, forſan, & hoc de-
ijcere poterit, Siquidem eidem per-
mittitur meliorare proprietatem.
Iſte eſt textus in d. §. Inde eſt quæ-
ſitum. Sed Accurſius ibi ſuper ver-
bo deijcere opponit, quia cum ex
hoc mutet vſusfructuarius ſtatum
rei videtur, quod non poſſit, vt ead.
l. §. Sed ſi arbores: & pro ſolutione,
dat ibi multas reſponſiones. Sed tu
ſecundum Alber. de Roſa, ibi dicas
quod aut vſusfructuarius vult de
nouo quærere forma non mutata,
& poteſt, vt d. §. inde eſt quæſi-
tum. Si verò mutat, aut locus prin-
cipaliter eſt deputatus ad amenita-
tem, & mutare non poteſt, vt eadē
l. §. vſusfructuarius, & §. ſed neque
aut deputatus eſt ad fructus, & fru-
ctuarius vult quærere maiorem. Et
tunc ſi ex opere corrumpat aerem,
vel nimis magnum ſumptum exi-
gat, & non poteſt, vt eadem l. verſ.
ſi tamen. Aliàs poteſt, vt in d. §. & ſi
forte. Et quod dicit Alber. de ma-
gno ſumptu intelligit, qui eſſet ne-
ceſſarius etiam finito vſufructu,
quem non poſſet proprietarius ſub-
ſtinere, vt quia vſusfructuarius vo
lebat ibi facere fornacem, & pro-
prietarius finito vſufructu non po-
terat illam ſubſtinere, vt dicit ibi
Alber.

Decimoſeptimo quæro An Em-
phiteota poſſit Aurifodinas quære-
26 re in fundo Emphiteotico. Dico
quod ſic. Primo, quia cū poſſit Do-
minus in proprio fundo quærere
metalla. vt dicit Alber. in d. l. æquiſ-
ſimum. §. inde eſt quæſitum. ff. de
vſufru. & dixi ſupra 16. & Emphi-
teota habeat vtile dominium. l. 1. ff.
ſi ag. aut. vel Emph. peta. & no-
tatur Inſt. loca. §. adeo, omnis fru-
ctus, ſiue augumentum contingēs
in re ſiue latens, ſiue apparens ce-
dit commodo Emphiteotę, vt not.
per Iaſ. in l. 1. in vlt. Gloſ. C. de iu-
re Emphyt. Et cum iſtæ fodinæ,
ſint in fructu, vt. l. diuortio. §. ſi vir
in fundo. ff. ſol. mat. poteſt fodinas
inſtruere. Secundo quia ſi licet vſu
fructuario, vt dixi ſupra q. proxi-
ma, cuius ius eſt debilius, quia fini-
tur morte. §. finitur Inſt. de vſufr. &
Emphiteota fortius ius habet, Ergo
licet

Digitized by Google

licet Emphyteotæ. Tertiò ita ſentit
Alber. de Roſa in l. item ſi fundi. ff. de
vſufr. vbi dicit, quod lapidicinæ, &
metalla, quæ reperiuntur in fundo
emphyteotico pertinent ad emphy-
teota. Limita tamen, & intellige con-
cluſionem iſtam ſecundum ea, quæ ſu-
pra dixi in præcedenti. quæſt. & per
ea, quæ not. Bald. & Iaſ. in l. 1. ad fi-
nem. C. de iure emphyt. & per Bart.
Veron. de ſeru. ruſtic. præd. in Tit. de
Montibus Verſ. quæro quinto, vbi
quærunt. An Emphyteota poſſit ſtatū
rei mutare, & quando.

Decimooctauo quæro, quid de feu
datario? Reſpond. idem, quod in Em
phyteota, quia habet vtile dominiū,
27 vt in c. 1. §. rei, & ibi gloſa, & Bald. de
inueſt. de re. al. fact. & not. Abb. in
ca. ſi diligenti in 3. not. extra. de præ-
ſcript. & hoc etiam ſentit Alberic. de
Roſa. in d. l. item ſi fundi, vbi dicit,
quod metalla inuenta in fundo feu-
dali ſpectant ad vaſallum.

Decimonono quæro, Quid de ma-
rito in fundo dotali: Reſpond. quod
poteſt Argenti, Auri, cæteraſque fodi
28 nas perquirere. l. diuortio. §. ſi vir in
fundo. ff. ſolut. matrimon. & l. final.
in princip. ff. de fund. dot. & per Do-
ctores, & gloſſam in d. §. ſi vir in fun-
do.

Vigeſimo quarto, An vnus ex Do-
minis in fundo communi alio cōtra-
dicente poſſit fodere metalla? & ſol-
uendo dico, quod Aut ſunt ibi fodinę
iam inuentę, aut vult inuenire de no-
29 uo. Primo caſu dico, quod poteſt du-
plici ratione. Prima, quia vnus ex Do
minis poteſt vti re communi ad vſum
deſtinatum alio inuito, vt dicit gloſa
not. in l. Sabinus. ff. comm. diui. in fi-
ne, & Bart. in l. ſerui electio. §. Labeo.
ff. de leg. primo. Et facit not. deciſio
Baldi in conſ. 27. lib. 5. incip. Quidam
Nerius, vbi vult, quod Socius inuito
30 ſocio poteſt ſiluam ceduam incidere,
ne negligentia, & pertinacia ſocij al-
teri noceat, qui vult vti re communi
ad naturalē, & deſtinatū vſū rei. l. ar-
boribus. §. rauis. ff. de vſufru. Quam
deciſionem ſequuntur Soez. & Iaſ. in
d. §. Labeo, & Ioan. Baptiſt. de ſancto
Seuerino in l. 1. C. qui teſta. facer. poſſ.
Secunda ratio eſt propter publicam
vtilitatem, quę prouenit ex huiuſmo-
di fodinis vt not. in l. quoſdam. C. de
met. & met. lib. 11. Secundo caſu idē
dico, quod poteſt; Primo ratione pu-
blicę vtilitatis, cum enim fauoris pu-
blici gratia liceat in alieno perquire-
re metalla, etiam inuito Domino, vt
dicit Azzo. in ſumma præallegata, &
gloſ. in d. l. quoſdam, & dixi ſupra
quæſt. 18. multo magis in fundo com
muni. Et licet ceſſet ratio prima ſupra
deducta, quia non erat deſtinatus ad
hoc, tamen cum adſit alia finalis ra-
tio publicæ vtilitatis, militat conclu-
ſio. §. affinitatis Inſtitu. de nupt. & ibi
not. Ang. Aret. Secundo, quia Domi-
nus pro parte poteſt vtiliter diſpone-
re de re cōmuni pro indiuiſo, vt not.
Bar. in l. & hæc diſtinctio. §. cum fun-
dum. ff. loca. etiam ad vſum, ad quem
parata non eſt ſi modo factum pro-
deſt alteri, vt not. Bart. in d. l. ſerui ele
ctione. §. Labeo. ff. de leg. 1. & Dyn.
in cap. in re communi de reg. iur. libr.
6. Sed ſi damnum afferretur ſocio, pu
to quod non poſſet per not. per glo-
ſam in d. l. quoſdam, & per not. per
gloſ. & Doct. in l. diuortio. §. ſi vir in
fundo. ff. ſolut. matrimon. & quia v-
nus ex Dominis nō poteſt vti re com
muni ad vſum non deſtinatum quan
do ex tali vſu res deteri oraretur ſe-
cundum Iac. de Beluis. in l. ſi ædes. ff.
comm. diu. & l. vnus ex Dominis ff.
de ſeruit. & facit quod dixi ſupra
quæſt. 24.

Vigeſimoprimo quæro, An ſocie-
tas ad Aurum fodiendum, vel alium
metallum coiri poſſit? Reſpond. quod
31 ſic † l. 1. §. 1. ff. Quod cuius. vni. nom.
vbi gloſa dicit, quod vt Aurum, vel
Argentum ſimul fodiant quandoque
ineunt ſocietatem. Et ibi Iureconſul-

tus dicit, quod ſocijs Aurofodinarũ, vel Argentifodinarum, vel Salinarum conceſſum eſt habere corpus,& collegium, & archam communem, & ibi notatur.

Vigeſimoſecundo quæro; An Metallarius poſſit perquirere metalla in locis publicis Azzo. in d. ſumma tenet, quod ſic,& idem tenet Bartol. &
32 Ioan. de Plat. in d. l. & in d. l. cuncti. C. de metall.& met. lib. 11.

Vigeſimotertio quęro; An volente Domino poſſim in alieno metalla perquirere, videtur quod non, quia in alieno non poſſum quærere theſau
33 rum, etiam volente Domino, † l. 1.& ibi not. Accurſ. C. de theſau. libr. 10. Sed contrarium dico, quod imo poſſum cum conſenſu Domini in alieno perquirere metalla, & ita tenet Azzo. in ſumma,& Accurſ. in d. l. cuncti, quia theſaurus dono fortunæ, metalla vero longo parantur agone. Sed melior ratio eſt ſecundum And. de Bar. quia de theſauro nihil debetur fiſco, niſi inueniatur in loco publico, ſed ex metallo debetur decima fiſco, in quocunque loco inueniatur. Et ſic verſatur ratio publicę vtilitatis vt dicit etiam Ioan. de Plat. in d. l. cuncti, qui dicit notandum eſſe, quod licet quis non poſſit in alieno data opera quærere theſaurum etiam cum conſenſu Domini d. l. 1. Cod. de theſau. Metallarij tamen de publico deputati poſſunt in alienum ingredi, & metalla quærere etiam data opera. Similiter poteſt quis de conſenſu Domini in alieno fodere lapidicinas marmoreas, Cretifodinas Aurifodinas,& cæterorum metallorum materias l. diuortio. §. ſi vir in fundo. ff. ſolu. matrimon.& not. etiam Ioan. de Plat. in d. l. 1. C. de theſau.

Vigeſimoquarto quæro, An liceat in alieno inuito Domino venas metallorum perquirere. Et prima facie
34 videtur, quod non, quia nemini, Domino contradicente, licet agrum alterius ingredi, quod ſi fecerit actione iniuriarum poterit conueniri. l. 3. §. plane,& l. iniuriarum. §. final. ff. de iniur.& l. naturalem. §. aprum. ff. de acqu. rer. Dom. Sed Azzo. in d. ſumma verſ. quæro tamen, determinat cõtrarium, dum dicit; opinor tamen propter publicam vtilitatem hoc licere, ſi tamen ſine Domini detrimento fiat, vt l. quoſdam eod. tit.& ita etiam firmat. Accurſ. in d. l. quoſdam, & idem firmat Bart. & Ioan. de Plat. in l. 1. verſ. ſimiliter. C. de theſau. libr. 10. & hoc propter publicam vtilitatem.& ita etiam tenet Iaſ. in l. de quibus num. 17. verſ. ex prædictis. ff. de legi. vbi dicit, quod poteſt, quis in alterius domo fodere metalla eo inuito dummodo edificium nõ deſtruatur.

Et notat Ioan. de Plat. ex gloſa in d. l. quoſdam, quod licet aliàs non liceat domũ, vel prædium alterius ingredi Domino inuito, aliàs ingrediẽs tenetur iniuriarum l. 3. ff. de acq. rer. dom. & ei reſiſti poteſt manu militari, vt tenet gloſ. in d. l. 3. Tamen propter publicam vtilitatem hoc licet, vt in d. l. quoſdam,& idem tenet, ſi conſuetudo hoc permittat l. venditor. §. ſi conſtat. ff. comm. præd.

Et notat Ioan. de Plat. quod poſſunt metalla perquiri in alieno etiam inuito domino in d. l. cuncti, & in l. omnis C. de aquæd. uit. li. 12.& conſuluit Pau. de Caſtro in d. conſ. 330. libellus lib. 2.

Vigeſimoquinto quæro; An ita in alieno fodere poſſim, quod inferatur domino detrimentum; Reſpondeo,
35 quod non, † quia licentia fodiendi conceſſa intelligitur ſine detrimento alterius l. 1. §. merito, & §. ſi quis à Principe. ff. Neque in loco publ. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. l. quoſdam. Non poteſt igitur quis tantum fodere, vt aliena edificia deſtruantur, vt dicitur in d. l. quoſdam, & ibi not. Bart. & vbicumque imminheret periculum ruinæ edificiorum foſſio prohibe-

hibetur vt ibi dicit Ioann. de Plat. & & Iaſ. in d. l. de quibus verſ. ex prædictis. Nam eo caſu, nec in ſuo poteſt quis fodere, vt dictum eſt ſupra.

Vigeſimoſexto quæro, Si incepi fodere in fundo meo, & fodiendo volo tranſire ſub fundo vicini pro inueniendis venis metallicis, An dominus fundi, ſub quo volo fodere poſſit me impedire. Iſta quæſtio fuit de facto Bergami vbi cotes fodiuntur de montibus in venis ſubterraneis, quę ſunt ſub prædijs priuatorum hominum. Quidam enim fodierunt per aliquod tẽpus in vena, Domini prædiorum illos impedire volebant, & venas in dominio ipſorum eſſe aſſerebant, inſtabantque eos non poſſe fodere ſine ipſorum licentia. Pro parte Dominorum, quod ipſi prohibere poſſint. facit, quia ſicut in ipſorum libertate eſt, quidquid eſt ſupra vſque ad Cælum vt l. altius. C. de ſeru. & aqua. Ita videtur, quod ſit ipſorum quidquid eſt infra vſque ad profundum abyſſi. Et ſicut poteſt quis impedire volentem impedire aerem à fundo ſuo ſuper terram, vt ibi, Ita etiam volentem impedire ſub terra. Secundo, quia Dominus fundi poteſt fodere quantum vult inferius, & tollere, & impedire vtilitatem, quam vicini conſequebantur ex d. fundo ex parte inferiori dummodo non tangat de fundo vicini l. Fluminum. §. final. & l. proculus cum ibi notatis. ff. de dam. inf. Sic ergo poterit Dominus fundi ſuperioris fodere quouſque peruenerit ad venam, & impedire vtilitatem illius, qui primo incepit fodere, quatenus comprehenditur ſub ſolo ſui fundi. Tertio pro iſta parte allegatur textus in l. diuortio. §. ſi vir in fundo. ff. ſolut. matrimon. quia lapidicina eſt illius, in cuius fundo reperitur. Quarto adducitur textus in l. venditor. §. ſi conſtat. ff. comm. præd. vbi habetur, quod non poteſt quis in lapidicina alterius lapides cædere ſine domini voluntate. Quinto quia rem alienam inuito domino quis ingredi non poteſt l. per agrum C. de ſeru. & aq. & l. diuus ff. de ſeru. vr. præd. & l. iniuriarum in fine. ff. de iniur. cum ſim. Sed omnis pars, quæ eſt ſub fundo meo cẽſetur eſſe mea, ſicut quidquid eſt ſupra, vt d. l. altius. Ergo ſicut dominus poteſt prohibere in parte ſuperiori, ita etiam videtur, quod poſſit in parte inferiori. Sed quamuis prædicta vrgere videantur, tamen
36 contrarium † conſulendo determinauit Paul. de Caſtro videlicet, quod dominus ſuperioris fundi non poſſit impedire volentem fodere ſub alterius domini fundo. Mouetur per tex. & gloſam in l. cuncti, & l. quoſdam. C. de metall. & met. lib. 11. vbi habetur, quod licet fundere ſub fundis alienis pro inueniendis marmoribus, & metallis propter publicam vtilitatem, dummodo dominus damnum non habeat vt etiam dicit Azzo. ibidem in ſumma. Non obſtant contraria ſuperius adducta. Nã ad primam rationem reſpondet, quod licet ingredi in alienum fundum propter publicam vtilitatem, vt etiam dixi ſupra. Et dum dicebatur, quod eſt ipſorum quidquid eſt infra, ſicut quidquid eſt ſupra reſpond. Paul. quod antequam inueniantur huiuſmodi venæ, non ſunt in bonis neque in dominio alicuius, ſicut nec theſaurus occultus in fundo meo eſt meus, ſed eſt inuentoris. l. nunquam. §. theſaurus ff. de acq. rer. dom. Et ita etiam reſpondetur ad quintam rationem; Et pro declaratione huius reſponſionis vide quæ dicam infra in tit. de Metal. quæſ. 5. Ad ſecundam rationem dicit, quod in d. l. Fluminum §. final. non vertitur publica vtilitas, ſed priuata tantum. Sed in huiuſmodi venis vertitur publica vtilitas, quæ melioris conditionis eſt, quam priuata vt not. in l. 1. ff. ſolut. matrimon. & iſta fuit ratio dictarum legum ſecundum ipſum. Ad tertium

videlicet, ad §. ſi vir in fundo, & §. ſi conſtat reſpondet, quod loquuntur in lapidicinis, quæ reperiuntur in ſuperficie fundi, & ex eis fundus lęditur in ſuperficie, nec in eis fodiuntur lapides præcioſi, qui aſportantur per diuerſas regiones mundi. Nos vero loquimur in venis cotaneis, & metallicis, quæ fodiuntur ſub terra, ſine lęſione ſuperficiei, & ſunt multum vtiles, qui in paucis locis reperiuntur. Et ideo videtur concedi propter publicam vtilitatem, quod poſſit quilibet eas inquirere, & fodere, quia hoc fit cum magna impenſa, & labore, nec poteſt à Dominis ſuperioribus prohiberi ſi non recipiunt lęſionem, & ita vult gloſa in dict. leg. quoſdam. Et idem eſt de venis cotaneis, quod de venis metallorum, quas ſub fundis alienis licet perquirere; Et ita tenet Paul. de Caſtro in dict. leg. diuortio. §. ſi vir in fundo, vbi dicit ita ſe conſuluiſſe in ciuitate Bergami, & patet inter conſilia ipſius in conſil. 5. incip. In cauſa quæ vertitur verſicul. vltimo loco, & in conſil. 95. viſis allegationibus, & in conſil. 178. fundamentum præfati Vicarij, in conſil. 179. In cauſa mota & in conſil. 330. libellus libr. 2. in nouiter impreſſis, & idem dicit Paul. de Caſtro in dict. leg. venditor. §. ſi conſtat. Quam concluſionem Pauli Caſtrenſis refert, & ſequitur Bartol. Veron. in leg inter publica. §. publica. ff. de verbor. ſignificat. & in ſuo Tracta. de ſeruit. ruſt. præd. in titul. de montibus in princip. verſ. ſed quid ſi ſunt venæ, vbi ponit quęſtionem in venis aureis, & argenteis. Allegat eandem opinionem tenere Ludouic. Roman. in ſuis ſing. per dictas gloſas, quæ ſunt in leg. quoſdam, & l. 3. Cod. de metall. & met. libr. 11. & tangitur prædicta opinio. per eundem Bartol. de ſeru. vrb. præd. in Tit. de Pœna, verſicul. ſed quid ſi vnus. Et hanc eandem refert Aret. in dicta leg. diuortio. §. ſi vir in fundo in fine, & approbat illam Præceptor meus Bartol. Sozzin. in dict. §. ſi vir in lectura Senenſi, dicens, quod conſilium Pauli de Caſtro ſubſcripſit Ioann. de Imol. Et refert eandem opinionem Dominus Iacobinus de Sancto Georgio, in ſua Pratica feudorum in verb. & cum Argenti fodinis, & fuit originaliter opinio Azzo. in dict. ſumma de metall. & met.

Vigeſimoſeptimo quæro. Quid ſi extraneus vult incipere fodere in alieno, & pariter fundi Dominus vult fodere, quis præferatur? Reſpondeo, quod Dominus fundi præferri debet, ita terminat Bartol. Veron. in leg. inter publica. §. publica quæſt. 6. in fine ff. de verbor. ſignific. & in tractat. de ſeruit. ruſtic. præd. in tit. de Montibus. verſic. Sed quid ſi ſunt venæ. Dicit enim limitando dicta in præcedenti quæſtione, prædicta procedente, & intelligi debere
38 vera quando vnus tertius non Dominus, feciſſet iam impenſam in fodiendo, vel reperiendo venas, ſecus ſi vnus extraneus vellet incipere fodere & venas reperire, & ille qui habet fundum ſupra vellet etiam incipere fodere, quia Dominus fundi deberet pręferri per l. altius. C. de ſeruit. & aqua, cum ſim. Ex quo ceſſant rationes allegatæ, ſcilicet, impenſarum eius, qui vult inuenire venas, & ceſſat ratio publicæ vtilitatis, ex quo ipſe Dominus idem facit, quod eſt vtilitatis publicæ, quod faceret extraneus; Quod eſt ſingulare dictum, & magnę vtilitatis, vt ipſe dicit: & dicit bene notandum, quia iſtud non reperitur in multis locis, & ſunt quęſtiones magni valoris, vt dicit ibi in fine 6. quæſ. & Sentit idem Paul. de Caſtr. in d. conſ. 179. Verſ. Non obſtant.

Vigeſimo octauo quæro, An liceat in alieno lapides cędere? Dicas quod

non,

non, niſi conſuetudo, vel ſtatutum aliter diſponeret, vt eſt textus, gloſ. & Doctor. in leg. venditor. §. ſi conſtat. ff. comm. præd. Nec poteſt quis ex fundo alieno lapides exportare, etiamſi ſit Ciuitas, vel communitas, niſi hoc diſponat conſuetudo; & prius Domino prædij ſoluatur precium, licet ante ſolutionem pretij cedi poſſit, vt eſt caſus in dict. §. ſi conſtat & ita concludit Bartol. Veron. in dict. Titul. de Montibus in

39 princip. Cuius concluſionem intelligas in cedente in ſuperficie fundi, vt non liceat, vt ipſe dicit: Secus dicas in lapidibus precioſis, & marmoribus exiſtentibus ſub terra, quia cedi poſſunt ratione publicæ vtilitatis, vt dicit Paul. de Caſtro, in leg. diuortio §. ſi vir in fundo. ff. ſolut. matrimon. & in conſil. 5. & in alijs conſilijs ſupra allegatis libro ſecundo. Sic intelligit ipſe dictum. §. ſi conſtat, & notat Bartol. Sozzin. in dict. §. ſi vir in fundo in 4. not.

Vigeſimo nono quæro, An Dominus fundi cogatur vendere lapides, ſi ipſe ijs indigeat? Reſpondeo, quod non, vt determinat Roma. in

40 leg. ſi vero. §. de viro fallent. 59. in princip. ff. ſolut. matrimon. per text. in dict. leg. venditor. §. ſi conſtat, vbi patet conſuetudinem generaliter permittentem, dominum compelli ad lapides vendendas, vel aliam materiam, quæ in eius agro germinet, non extendi ad caſum, quo ipſe dominus re illa indigeat tunc enim, quatenus indigeat, vendere non compellitur; Et comprobatur ex notatis per Ioan. And. in cap. dilecti de arbitr. quem allegat Roma. loco præallegato.

Trigeſimo quæro. Lapidarius cedit lapides in domo, vel area ſua, & fragmenta cadunt in vicini fundum: nunquid poſſit hoc facere, & an prohiberi poſſit. Hanc quæſtionem ponit Bartol. Veron. in Tracta. de ſeruit. verb. præd. in tit. de ſeru. proijciendi, & cõcludit, quod hoc fa-

41 cere non poſſit, † & prohiberi valeat per regulam, quæ eſt in leg. ſicuti. §. Ariſtot. ff. ſi ſeru. vend. videlicet quod in ſuo eatenus facere licet, quatenus in alieno non mittat & hoc ſentit ibi Accurſ. ſuper verbo agri, & ibi dicit eſſe caſum in terminis, quod intellige verum, niſi quis habuiſſet prius in domo ſua apothecam lapidicinę, & poſtea domus vicini, vel murus ceciderit, & area tantum remanſerit, ita vt fragmenta lapidum, quę prius cadere non poterant, tunc cadere incipiant; Quia locus eſt præuentioni leg. ſi pluribus. ff. de leg. 1. argumento illius, quod de Fabro, & ſcolari dicitur per Bartol. & Doctores in leg. 1. ff. ſol. matr.

Trigeſimo primo quęro. Lapidicina eſt iuxta agrum vicini, An poſſit cedens, lapides, vel terram in vicini fundum proijcere; Dicas quod ſic, ſi conſtituta eſt ſeruitus, alias non poteſt; teſt. eſt in leg. tertia §. 1. ff. de ſeruit. ruſtic. pręd. & not. Bartol. Veron. in tit. de ſeru. terrę in tract. de ſeruit. ruſt. pręd.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ADDITIONES.

Metalla petens quid probare debeat Alexand. conſil. 82. num. primo, & ſecundo vol. quarto.

Metalla, vt quis fodiat in alieno non ſoluto precio Domino conſuetudine non poteſt induci Natta. conſ. 435. nu. 30. vol. 2.

Metallonem fodinam vocat Metallicam Mineram, & de ea meminit atque aliter etiam materia Venam ſubterraneam Oldericus Zaſius conſil. 16. octaua quæſtio.

Metallorum Decima an & quando ſoluenda Rebuff. in tractatu de Decimis c. 300. num. 19. fol. 188. tomo 15. parte 2.

DE ARTIFICIBVS METALLORVM.

Titulus Secundus.

SVMMARIA.

1 *Metallorum inuentores & artifices egregij.*
2 *Artifices metallorum qui ſint.*
3 *Aurifex qui.*
4 *Aerarius qui.*
5 *Argentarius qui.*
6 *Faber qui.*
7 *Artifex alicuius artis dicitur qui eius artis habet ſcientiam.*
8 *Vendentes & ementes & negociatores non veniunt ſub nomine artificum.*
9 *Niſi conſuetudo loci ſit in contrarium.*
10 *Aſſerenti ſe eſſe artificem incumbit onus probandi.*
11 *Probabit autem per teſtes, & matriculam.*
12 *Sed matricula probat contra negantem, non autem pro peritia artificis.*
13 *Teſtes non probant ſi tantum dicant ſe vidiſſe operari, ſed oportet dicant ſe vidiſſe opus ab eo perfectum.*
14 *Ad probãdam peritiam artificis opus eſt teſtibus in arte peritis.*
15 *Artifices puniuntur ſi non iuſte & ſine fraude artes ſuas exercent.*
16 *Aurifex faciens aurum minoris ligę, punitur pœna falſi.*
17 *Aurifex vendens rem vitioſam ſcienter tenetur ad totum intereſſe, ſi ignorans tenetur ad quanto minoris empturus fuiſſet.*
18 *Artifex qui locauit operas ſuas non tenetur de fractura operis, ſi vitio mate-*

materia facta ſit ſecus ſi eius imperitia vel ex pacto.

19 *Collegium artificum eſt licitum.*

20 *Statuta poteſt condere, ad ſe ipſum tantum pertinentia, & ſuo aliorum præiudicio.*

21 *Et Sindicum eligere.*

22 *Nec opus habent talia Statuta confirmationes Superioris.*

23 *Artifices ſunt immunes à publicis muneribus perſonalibus.*

24 *Artifex ad hoc, vt gaudeat immunitate matriculæ, quinque requiſita habere debet.*

1 *Deſcriptus in matricula.*

2 *Peritus in illa arte.*

3 *Exercens illam artem.*

4 *Per ſe non per alios.*

5 *Bonam partem fortunarum ſuarum in illa arte poſitam.*

25 *Diſcipuli non gaudent priuilegijs artificum, ſed in teſtamentis, & beneficijs gaudent.*

26 *Artifex deſerens artẽ per decennium deſinit eſſe artifex.*

27 *Artifex conſuetus obedire alicui Magiſtratui, non liberatur niſi deſuetudine legitima incontrarium.*

28 *Artifex qui deſeruit artem poteſt conueniri ante ſuperiorem artis in his quæ, ad artis exercitium pertinent.*

29 *Heres artificis coram iudice defuncti pro rebus artis eſt conueniendus.*

30 *Duas artes exercens ambarum priuilegijs gaudet.*

31 *Et conueniendus eſt ſecundum qualitatem & diſtinctionem illarum artium.*

QVI metalla inquirunt, & ad materiam metallicam redigunt, appellantur Metallarij. Qui metallicam materiam in formam redigunt veluti Sciphi, vel Statuæ dicuntur Metallorum Artifices, Cum igitur de Metallarijs dixerimus conſequens eſt, vt de Artificibus Metallorum dicamus.

Primò igitur quæro. Quis in artificium deduci metalla docuerit, & qui fuerint, inſignes Artifices? Plinius libr. 7. cap. 56. dicit Æris metalla, Lydum, Scyttem, Auri, Cadmum Fœnicem; Et in libr. 33. capit. 9. ponit qui fuerint egregij Artifices, & quæ opera quilibet fecerit. Dicit etiam in libr. 36. quod inſula Synonis diu fuit officina omnium metallorum. Dicitur etiam Geneſis capit. 4. quod Tubalchaym fuit malleator, & Faber in cuncta opera æris & ferri, vbi dicit Nicol. de Lyra eum adinueniſſe artem ferrariam, vt etiam dicit Ioſephus libro primo Antiquitatum. Dicitur etiam Exodi capit. 31. quod Beſeleel Spiritu Dei impletus fuit ad excogitandum, quidquid fabri fieri poterat ex auro, & argento, & ære, & marmore, & gemmis: Ipſe enim & Oliab fecerunt Sanctuarium, vt præceperat Dominus Moyſi, vt habetur Exodi. capit. 36. cum tribus ſequent. capitibus. Lyra etiam fuit Lyrius artifex ærarius egregius ad faciendum omne opus ex ære in Templo Salomonis, vt habetur 3. Regum cap. 7.

Secundò quæro. Qui ſint iſti Artifices metallorum? Reſpondeo, quod eſt Aurifex, Argentarius, Fa-
2 ber, Ærarius, Plumbarius, & huiuſmodi, de quibus dicitur in leg. prima Cod. de excuſat. Artif. libr. decimo & in leg. final. ff. de iure immun.

Tertiò quæro; Quis dicatur Artifex, Argentarius, Faber, Æra-
3 rius, & Plumbarius: Reſpondeo, quod Aurifex dicitur, qui facit vaſa aurea, vel anulos, & ſimilia, vt

vt dicit Accurſ. in dict. leg. prima Codic. de excuſat. Artif. libro de-
4 cimo. Ærarius dicitur, qui facit vaſa aurea vt dicit gloſa in leg. final. ff. de iure immunitat. Plumbarius, qui trahit Plumbum, vt dicit gloſa in dict. leg. prima Cod. de excuſat. artif. Et qui fodit vt dicit gloſa in dict. leg. final. Argentarius qui pin-
5 git in † argenteo colore vt dicit gloſa in dict. leg. prima Codic. de excuſat. artif. Aliter autem accipitur in leg. prætor. ff. de eden. Et qui eſſent Argentarij de quibus ibi variæ ſunt opiniones. Alexand. ibi adhæret opinioni gloſæ in authent. de fideiuſſ. in verbo Argentariorum, quæ dicit, quod Argentarij erant illi, qui proponebantur publica authoritate pro argento dando, & recipiendo : ad quorum fidem veluti ad fidem tabellionis recurrebatur, vt etiam dicit Azzor. in ſumma Codic. de edendo, verſicul. hoc
6 autem. Fabri appellatio † tripliciter accipitur ſecundum Azzor. in ſumma Codic. de Fabricenſ. libro decimo primo & ibi Accurſ. Bartolus, & Ioannes de Plat. in Rubric. ſtrictè pro armorum factoribus leg. prima & per totum Codic. de Fabricenſ. largè dicitur Faber quilibet percuſſor ferri leg. ſecunda §. final. ff. ad leg. Rhod. de iact. largiſſime accipitur pro quolibet operante circa ferrum. Et ita communis vſus loquendi accipit vt dicit Bartol. in dicta Rubric. & ibi Ioannes de Plat. qui dicit, quod niſi communis vſus loquendi prævaleret, ſtatutum loquens de Fabris comprehenderet etiam ædificatores leg. prima §. primo ff. de verborum ſignificatione.

Quarto quæro. Statutum dat immunitatem Artificibus; Quis dicatur Artifex, vt à ſtatuto comprehendatur. Reſpondeo, propriè artificem dici, qui habet ſcientiam,
7 & peritiam illius artis, † vt dicit Bartolus in Rubr. capitul. de Nauicul. libro decimoprimo ponens exemplum in Candelarijs quibus ſtatutum det immunitatem. Et ibi Ioannes de Plat. Et ſequitur Corneus in conſi. 318. incip. Ex pluribus videtur dicendum libro primo.

Quinto quæro, An in dicto ſtatuto dante immunitatem artificibus metallorum, comprehendantur etiam illi, qui vendunt vaſa
8 aurea, & huiuſmodi. Reſpondeo, quod non, quia iſti non dicuntur Aurifices, ſed negociatores, & mercatores, quę ſunt nomina competenda cuilibet de iure gentium. leg. ex hoc iure. ff. de iuſtitia, & iure. Quo ſcit quilibet emere, & vendere, licet vnus induſtrioſior ſit, quam alter. leg. prima ff. de contrahend. emption. Et negociatores non dicuntur artifices propriè vt concludit Bartolus in dict. Rubric. Codic. de Nauicul. libro decimo primo. Et ibi Ioannes de Plat. Artificium enim non poteſt haberi ſine doctrina, vt dicit Bartolus in leg. legatis ſeruis exceptis. §. ſi ex officio. ff. de leg. tertia. Et conſiſtit in perſpicacia, & Doctrina intellectus, vt inquit Corneus in conſi. 318. libro primo & in conſil. vigeſimo primo. Videtur in hac conſultatione libro quarto. limitat tamen Ioannes de Plat. in dict. Rubric. niſi mos re-
9 gionis, & conſuetudo ciuitatis aliter ſe haberet leg. labeo. ff. de ſupell. leg.

Sextò quæro cui incumbat probatio Aurificem, vel Fabrum, et c.
10 Reſpondeo, quod incumbit dicenti Aurificem eſſe, vel Fabrum, ſeu Artificem, quia ita qualitas

non

non ineſt à natura, ſed per doctri-
nam, & exercitium queritur, vt
notat per Bartolum in leg. legatis
ſeruis. §. ſi de Officio ff. de leg. 3.
Et qui prætextu alicuius qualitatis
nititur, & in ea ſe fundat, debet pro-
bare qualitate vt not. Ioann. de Plat.
in leg. prima Cod. de apparit. mag.
milit. libro Decimoſecundo, &
patet ex not. per Bartolum in dicto
tract. de Teſte capitul. de qualitate,
& conſuluit Nellus de ſancto Gemi-
niano in conſ. incipit In cauſa & que-
ſtione.

Septimo quæro Qualiter probe-
tur aliquem eſſe artificem? Reſp.
hoc Primo poſſe probari per teſtes
11 artificem aliquem eſſe, † vel fa-
brum, vt not. Ioann. de Plat. in di-
cta lege prima Codi. de apparit. ma-
gi. mil. libro decimoſecundo, &
conſuluit Nellus de Sancto Gemi-
niano in præallegato conſ. verſ. ſed
dubitatio. Secundo per inſpectio-
nem matriculæ, in qua deſcribun-
tur artifices illius artis, leg. matricu-
lam, & ibi not. Bartol. & Ioann. de
Plat. in tertio not. Codic. de agent.
in rebus libro Vndecimo & Ioann.
Baptiſta de Sancto Seuerino in leg.
petitiones. C. de aduocat. diuin. iu-
dic. & Domin. in capit. primo de re-
nunciat. libro ſexto. Quia eo ipſo,
quod reperitur deſcriptus tamquã
Aurifex in matricula præſumitur
eſſe talis; vt not. Baldus in leg. Scri-
niarios. Codic. de teſtament. mi-
lit. & Andreas Siculus in Rubrica
de fide inſtrument. ſcolum. antepen.
& penult. & notat Ioann. de Plat. in
dicta leg. prima Codic. de appar.
mag. millit. libro decimoſecundo &
Iaſon in leg. Barbarius. ff. de offic.
præ. colum. 14. Verſ. Quarto limi-
ta, vbi dicit hanc eſſe veram, & com
munem opinionem. Sed Nellus in
d. conſ. intelligit hanc communem
opinionem, quando agitur contra
12 artificem, † qui ſe matriculatum
diceret, vt probatio per inſpectio-
nem matriculæ ſufficiat. Secus ſi
ipſe diceret ſe Artificem, & per ma-
triculam vellet id docere, pro qua
diſtinctione adducit leg. non igno-
rat cum ibi notatis, & cum his, quæ
ibi ſcripſit Cyn. Codic. Qui accuſ.
non poſſ.

Octauo quæro. Quomodo te-
ſtes debeant deponere, vt conclu-
dant, aliquem eſſe Artificem? Re-
ſpondet quod Artificem eſſe alicu-
ius artis mecanicæ, vt Aurifi-
cem; vel fabrum, teſtificari po-
13 teſt quilibet, cum id opus † quod
ex artificio illo reſultat ab illius ar-
tis Artifice omnibus notum ſit. Si
ergo teſtis dixerit, aliquem eſſe
Aurificem, fabrum, vel Cerdo-
nem, quia vidit eum exercere di-
ctam artem ſatis probat, ſi non
interrogatur vlterius. Sed ſi adie-
cerit, quia vidit illum operari in
illa arte non probat; quia præpara-
re Corium Cerdoni, vel Aurum
Aurifici, eſt operari in illa arte.
non tamen ille eſt Artifex. Vt igi-
tur clara ſit probatio dicat quia
vidit eum aliquod opus facere,
quod certum ſit abſque illius ar-
tis peritia fieri non poſſe: Et hoc
cum ſimpliciter queritur: An ſit
Aurifex, vel Faber. Si verò quæ-
ritur, quantum gradum profectio-
nis in illa arte, quis teneat, vel
quantum artificem illum, vnus
excedat, non poteſt teſtimonium
rectè reddi, niſi per illos, qui ſunt
14 in exercitio illo periti. † Ita no-
tabiliter dicit Bartol. in Tractat. de
Teſte Capitul. Cerdonem eſſe: Fa-
ciunt, quæ nota. Gloſa, & An-
gel. Aretinus in §. per alluuionem
Inſtitut. de rerum diuiſione, &
Bartolus in prohœmio Digeſto-
rum.

Nono quæro; Qualiter debeant
Auri-

Aurifices, & alij Artifices ſuas artes exercere: Reſpondeo, quod iuſte, & ſine fraude; aliàs tenentur
15 parti læſæ, & puniuntur vt notat Bartol. in leg. ſecunda Cod. de muriIeg. libr. 11. & ibi Ioann. de Plat. Quam legem inducunt contra Artifices ſuas artes lucri cauſa falſificantes, quod teneantur parti leſæ, & puniantur. Allegat Ioann. de Plat. leg. item quæritur. §. ſi gemma ff. loca, quæ loquitur in Aurifice. Pro hac quæſtione faciunt quæ infra dicentur in titulo de Alchimia. Et quod ponit Baldus in capitulo primo. Quæ ſint Regs.

Decimò quarto: Quid ſi Aurifex facit Aurum minoris ligæ quam ſtatutum diſponat, qua pœna puniatur? Reſpondeo, cum puniri
16 pœna falſi † vt dicit Bartol. in l. lege Cornelia in princip. ff. de falſ. ſequitur Angel. Aret. in Tracta. malefic. in verbo Falſario, verſicul. Quæro an Artifex, & Fab. de Monte, de Emption. & vendition. in 5. quæſtion. princip. column. 3. verſicul. Sed Aurifices.

Decimo primo quæro; Quid ſi Aurifex, vel Faber vendit rem vitioſam, An teneatur: Reſpondeo, Quod ſic, difformiter tamen: Quia ſi ſcienter, tenetur ad totum
17 intereſſe, † etiam extra rem; ſi ignoranter quanto minoris empturus fuiſſet leg. Iulianus in princip. & ibi Bartol. ff. de action. emption. & in leg. in rebus. §. item qui ſciens. ff. commod. & late Fabian. de Monte de emption. & vendition. 6. quæſtion. princip. verſic. Circa 13.

Decimo ſecundo quæro: Quid ſi Aurifex, vel Faber locauit operas ſuas; An teneatur de fractura operis; Reſpondeo, quod aut vitio materiæ procedit; aut imperitia Artificis. Primo caſu non tenetur niſi periculum in ſe ſuſceperit. Secundo caſu tenetur leg. cum quæritur. §. ſi gemma ff. locati vbi eſt caſus, & leg. ſi ſeruus. §. ſi calicem ff. ad leg. Aquil. vbi text. diſtinguit vt ſupra, & addit quod ſolent paciſci artifices nolle ſe teneri de vitio materiæ. Et quando locans operas ſuas teneatur de vitio materiæ declarat Paul. in leg. Martius, & in leg. opus. ff. locati in lectura Florentina.

Decimo tertio quæro, An collegium Aurificum, Fabrorum, & aliorum Artificum de quibus ſupra, ſit licitum? Reſpondeo, quod ſic, vt notat Accurſ. & Bartol. in
19 leg. 1. ff. Quod cuiuſque vnius nomin. & Bartol. in leg. final. in ſecunda quæſtione ff. de Colleg. illic; vbi dicit, quod omnes artes, quæ enumerantur in leg. final. ff. de iure immun. habent collegium à iure approbatum, & concludit, quod collegia facientia vnam artem in vna Ciuitate, vel loco ſunt approbata. Facit textus in leg. prima, & ſecunda Cod. de excuſat. artif. libr. 10.

Decimo quarto quæro. An collegium Aurificum, Fabrorum, & aliorum Artificum poſſit condere ſtatuta, & ſuper quibus? Reſpondeo, quod poſſunt in pertinen-
20 tibus ad artem ipſorum, & inter ſe, & non ſuper alijs. leg. final. & ibi Bartol. & Doctores Cod. de iure omn. iudic. dummodo non faciant legem, per quam alteri præiudicetur, veluti quod certæ perſonæ tantum poſſint dictam artem exercere; Vel quod opus inceptum ab vno, alius non perficiat, quia iſtæ ſunt leges reprobatæ leg. prima Codic. de monopol.

pol. vt concludit Bartol. in leg. final. verſicul. ſuper quibus. ff. de colleg. illic; & ibi etiam concludit idem Bartol. quod poſſunt facere Sindicum pro eorum iuſtitia
21 † conſeruanda, de his, quæ ad ipſorum artem pertinent, vt notat in leg. prima in princip. ff. Quod cuius vnius nom. De alijs vero non poſſunt, vt ibi per Bartol. & per eundem in leg. omnes populi in ſecunda quæſtione primæ quæſtionis principalis ff. de iuſtit. & iure vbi late per Ioann. Baptiſt. de Sancto Seuerino, & per Iaſon. in repet. dict. leg. colum. 10. vbi concludit, quod valent eorum ſtatuta quoad ipſos, etiam ſi contradicant iuri communi, vel ſtatutis Ciuitatis, allegat Bald. ibi, & Alber. de Roſat. in prima parte ſtatut. qu. 7.

Decimo quinto quæro. An ſtatuta dictorum artificum indigeant approbatione Superioris? Reſpondet Baldus, & Salycet. in dict. leg. tertia Codic. de conſtitur. pec. quod ſtatuta artificum non indi-
22 gent alia confirmatione ex quo ſunt à iure communi approbata; Idem dicit Bartol. de Nauar. Inſtitut. de iure nat. gent. & ciu. §. primo. Et opiniones prædictas refert Ioann. Baptiſt. in dict. leg. omnes populi in ſecunda quæſtione primæ quæſtionis principalis. Et tenet ibidem Iaſon columm. 11. verſicul. An autem; & Nell. de Sancto Geminiano in dict. leg. 3. Codic. de conſtitut. pecu. Quod intelligit procedere in ſtatutis, quæ pertinent ad adminiſtrationem rerum ipſorum. In ijs vero quæ pertinent ad deciſionem cauſarum tenet, requiri Superioris approbationem. Sed contrarium dicit idem Nellus in leg. final. Codic. de iure omn. iudic. quod ſtatuta, quæ artifices faciunt in pertinentibus ad artem, tunc demum valent, ſi approbantur per Commune, ſiue per Superiorem: Subdens, quod licet prædicta ſint confirmata à Communi, non tamen ſunt Statuta Communis, ſed illius vniuerſitatis; Et ſic officia vniuerſitatis, non dicuntur officia Communis, probatur in leg. priuatorum cod. titulo & in leg. omnium Codic. de teſtament. Quod vltimum dictum nota; quia quandoque ſtatuta loci ſubditi diſponunt, quod in non diſpoſitis ab eius ſtatutis recurratur ad ſtatuta Communis ſuperioris, & vbi illa deficiunt, ad ius commune: vt non ſit recurrendum ad ſtatuta Communis Dominantis, quia non dicuntur ſtatuta Communis, vt dicit Nellus dict. loco, ſed ad ſtatuta Communis confirmantis. In præſenti tamen quæſtione, vt dixi, Iaſon, & alij præallegati tenent, quod non requiratur confirmatio ſuperioris.

Decimo ſexto quæro, An aliquam, & quam immunitatem habeant Aurifices, & alij Artifices, de quibus ſupra? Reſpondeo, quod habent immunitatem à publicis muneribus perſonalibus
23 † leg. prima, & ſecunda Codic. de excuſat. artif. libr. 10. & ibi notat Accurſ. Bartol. & Ioann. de Plat. Intereſt enim reipublicæ, de quibus in dict. leg. prima. & ſecunda & in leg. final. ff. de iure immun. Et quod ſint immunes à perſonalibus muneribus, vt habeant tempus ad docendum prædictas artes, & non ſint occupati publicis muneribus, vt dicit Ioann. de Plat. in d. l. 1.

Decimo ſeptimo quæro; Quæ requirantur, vt Aurifex, vel alius Artifex gaudeat immunitatibus illius artis? Reſpondeo, quinque requi-

24 requiri. † Primò, quod ſit deſcriptus in collegio artis leg. prima, & ibi gloſa, & Ioannes de Plat. Codic. de excuſat. artif. libr. decimo primo & notat Ioannes de Plat. in leg. quicunque Codic. de Cohortal. libro decimoſecundo, & in leg. eos Codic. de Apparit. Mag. mil. eodem libro & in leg. nec intra Codic. de profeſſ. & medic. libro decimo & Ioann. Baptiſt. de Sancto Seuerino in leg. Scriniarios Codic. de teſtament. mil. & in leg. petitionem Codic. de Aduoc. diu. iudic. Secundò requiritur, quod habeat ſcientiam, & peritiam illius artis, in qua deſcribitur, vt notat Ioann. Baptiſt. de Sancto Seuerino in dict. leg. Scriniarios, allegando Petr. de Ancharan. in capit. primo de Parroc. Et ſic quod non ſit ſolo nomine Artifex, Exemplum ponit Ancharan. in illo qui fecit ſe doctorari in aliqua facultate, cuius nullam habeat ſcientiam, & inquit, eum non gaudere priuilegijs Doctorum; ad quod facit, quod not. Rom. in l. ſi vero. §. de viro Fallent. nona ff. ſolut. matrimon. Tertiò requiritur, quod exerceat artem alioquin non gaudet priuilegio artis, vt notat Bartol. & Ioannes de Plat. in leg. prima Codic. de colleg. libro decimoprimo & Bartol. in leg. ſemper. §. ſuper quibuſdam. ff. de iure immunitat. & in leg. qui ſub prætextu Codic. de ſacr. Eccleſ. & Iaſon. in dict. leg. Scriniarios, Felyn. in capitul. *Clerici* column. ſecunda de iudic. Ex quo dicit notabiliter Guido Pap. quæſtione CCCCII. quod mercatores, & alij, qui faciunt ſe deſcribi in collegio *Monetariorum*, non tamen continuo, actu ipſo exercent officium, licet quandoque ſic, quandoque non, etiam quando cuduntur monetæ, ſed circa ſuas proprias merces, & artes ſunt intenti; quod non gaudeant immunitate conceſſa monetarijs, quia cenſentur feciſſe ſe deſcribi animo fraudandi munera, ad quæ alij teneantur per leg. ſemper. §. Diuus. ff. de iure immunit. Ex quo etiam infert Bartol. in dict. leg. qui ſub prætextu, quod ſcolaris, qui eſt deſcriptus in matricula, & non intrat, nec ſtudet, non gaudet priuilegio Scolarium, & ſequitur Ioann. Baptiſt. in dict. leg. Sciniarios. Quartò requiritur, quod exerceat artem per ſe, & non per alium, vt notat Ioann. de Plat. in dict. leg. prima Codic. de colleg. libr. decimoprimo Allegat leg. final. in princip. ff. de excuſat. tuto. & notat etiam Ioan. Baptiſt. in dict. leg. Scriniarios, & ibi Iaſon, vbi dicit hoc valde notandum contra mercatores ſui temporis. Quintò requiritur, quod maiorem partem ſuarum fortunarum, & ſuæ ſubſtantiæ teneant, & habeant in illa negociatione, & in illis mercibus, vt dicit Bartol. in leg. ſemper. §. negociatio per illum textum. ff. de iure immunit. & in rub. Codic. de Nauicul. libro decimoprimo, & Alexand. in conſil. 108. Viſo themate libro quarto & Iaſon. in d. leg. Scriniarios.

Decimo octauo quæro: An diſcipuli Aurificum, & aliorum
25 Artificum gaudeant immunitate conceſſa Magiſtris? Reſpondeo, quod non vt determinat Accurſ. in dict. leg. prima Codic. de excuſat. artific. & Bartol. in leg. legatis ſeruis. §. ornatricibus. ff. de leg. tertia. Quia ſumus in priuilegijs quæ conceſſa magiſtris non extenduntur ad Diſcipulos dict. leg. prima vt dicit Bartol. in dict. §. ornatricibus:

Et

Et licet Bartol. in dict. leg. 1. videa-
tur tenere contrarium, tamen Ioann.
de Plat. ibi tenet opinionem Bartol.
in dict. §. ornatricibus, pro qua opi-
nione allegat textum in leg. ſemper.
§. quibuſdam. ff. de iure immun.
& Albert. de Roſat. in 2. parte
Statutorum quæſt. 22. Et ratio deci-
ſionis eſt, quia immunitas datur ra-
tione peritiæ, quæ non eſt in diſci-
pulo, prout in Magiſtro; Et ita lo-
quitur dict. leg. 1. Cod. de excuſat.
art. vt dicit Iaſon in leg. 1. ff. ſolut.
matrimon. colum. penultim. Si vero
eſſemus in teſtamentis, & beneficijs,
tunc venirent, & comprehenderen-
tur etiam diſcipuli, vt per Bartol. in
d. §. ornatricibus, & Ioan. de Plat.
in dict. leg. 1. Cod. de excuſat. artif.
lib. 10.

Decimonono quæro. Quo tempo-
ris ſpacio Artifex non exercendo ar-
tem, dicatur deſijſſe eſſe Artificem?
Reſpondeo, quod ſi per decennium
26 deſierit tale artificium, vel artem
exercere, deſinit eſſe Artifex. Per
lapſum enim eius temporis, lex, ob-
liuionem præſumit leg. furtum §.
fundi iuncta gloſa ff. de vſucap. vbi
ſtatuit de poſſeſſione perdenda, vt
dicit Bartol. in Tracta. de Teſte in C.
inc. Aliquam ex prædictis qualitati-
bus verſ. ſed ſi.

Vigeſimo quæro. Quid ſi aliqui
Artifices conſueuerunt obedire col-
legio artis Aurificum, & per aliquot
annos non obedierunt; An ſit ſub-
27 lata conſuetudo introducta. † Do-
min. de Santo Geminiano in con-
ſil. 6. incipit, quia diffuſè libro pri-
mo in fine dicit, quod non, quia
conſuetudo tribuit iuriſdictionem
de for. comp. cap. cum contingat
de offic. ordin. capit. duo ſimul cum
ſint; quæ non eſt ſublata, licet per
aliquot annos non obedierint, quia
requiritur ad illam tollendam,
quod ſit obſeruata contraria con-
ſuetudo per tantum tempus, quan-
tum neceſſarium fuit ad illam intro-
ducendam, vt nor. Innocent. de
Priuileg. capit. accedentibus, & Ar-
chid. in capit. in ijs 11. diſtinct. &
gloſa in clem. attendentes de ſtatut.
regul.

Vigeſimoprimo quæro, An Auri-
fex, vel alius Artifex, qui fuit de
collegio Aurificum, & deſijt artem
exercere poſſit coram Conſulibus
illius artis conueniſſe: Reſpondeo,
quod de his, quæ geſſit tempore,
28 quo erat de illa arte, & quæ perti-
nebant ad illam poteſt coram Con-
ſulibus, & Iudicibus illius artis con-
ueniri. leg. 1. Cod. vbi de ratio. ag.
oport. vbi ita not. Paul. de Caſtro,
& probatur in leg. Prætor. §. etiam
is ff. de edend. Idem notat Paul. de
Caſtro in l. final. Cod. de iur. omn.
iudic. & Ioann. Baptiſt. in dict. leg.
Prætor. Ex quo dicit, quod Lani-
fex quondam de his, quæ tunc geſ-
ſit, ad illam artem pertinentibus,
poteſt coram Conſulibus dictæ ar-
tis conueniri licet artem amplius
non exerceat, & ita dicit Ioann. Ba-
ptiſt. ſe reſpondiſſe Officialibus ar-
tis lanæ ciuitatis Senarum; quod
nota, quia ſæpè de facto contingit,
vt dixit ipſe in leg. omnes populi in
2. quæſt. primæ quæſt. princip. ff. de
iuſt. & iur.

Vigeſimoſecundo quæro, An hæ-
res artificis poſſit conueniri coram
Conſulibus artis, vt poterat defun-
ctus? Dominus Franciſcus de Alber-
gottis de Aretio in leg. hæres abſens.
ff. de iudic. per illum textum, & ibi
not. dicit, quod hæres mercatoris,
& artificis pro negocijs ad merca-
turam, & ad artem pertinentibus,
29 poteſt conueniri coram Conſuli-
bus artis, & mercatorum, ſicut
poterat etiam mercator, & arti-
fex. Sed contrarium videtur deci-
dere Bald. in leg. quædam. §. ni-
hil. ff. de edend. vbi dicit, quod
ſi ſtatutum diſponat, quod nota-
rius

rius pro omni cauſa poſſit conueniri coram Conſulibus Notariorum, Attamen hæres ipſius, qui regulariter ſortitur forum ex perſona defuncti non poterit hoc caſu, coram Conſulibus conueniri, quia iuriſdictio per ſtatutum conceſſa dicitur eſſe ſtricti iuris vnde non eſt extendenda. Verum vt dicit Bened. de Barzis de Peruſ. in Tracta. de Guarentig. quę ſt. 8. illud dictum Baldi eſt dubium, quia vult, quod id quod dicit d. l. hęres abſens, ſit verum, quando proceditur de iure communi: Secus autem quando exercetur iuriſdictio ex forma ſtatuti. Nam Cyn. referendo Petr. in auth. quas actiones. C. de ſacr eccleſ. in illa quæſtione, de vidua ſuccedente ruſtico, indiſtinctè dicit, quod hæres non ſolum forum, ſed etiam iudicem metitur ex perſona defuncti. Quæ nota.

Vigeſimotertio quæro; Quid ſi vnus exercet duas artes, an ſubijciatur Conſtitutionibus vtriuſque artis? Roma. in conſil. 422. incip. Iſte Franciſcus, conſuluit, quod ſic, quia quan
30 do in vna, & eadem perſona concurrunt duæ qualitates paris potentiæ, vt ſunt duarum artium exercitia, quarum vna poteſt ab alia ſeparari, tunc de ea perſona iudicari debet, vt de duabus, in quaũ vna concurrit qualitas artis vnius, in altera concurrente qualitate artis alterius, & dicit eſſe caſum in cap. poſtulaſti de conceſſ. præben. & per conſequens dum exercet vnam artem illius conſtitutionibus dum aliam alteri ſubijcitur prout ibi per multa concludit Roma. Et ſi hunc exercétem duas artes aliquis conuenire voluerit dicit Lud. Roma.
31 quod inſpicienda eſt ars, cuius occaſione conueniendus eſt, & corã Conſulibus illius artis conueniri debebit; Et reſpectu alterius artis corã alijs cõſulibus vt dicitur in l. 1. §. fin. ff. Naut. Caup. ſtab. Allegat notata in l. 2. C. de conſt. pecun.

DE ALCHIMISTIS.

Titulus Tertius.

SVMMARIA.

1 *Alchimiſtæ qui ſint.*
2 *Quid Alchimia.*
3 *Quando ars licita, quando illicita.*
4 *Species vna metalli in aliam mutari poteſt.*
5 *Aurum vel argentum Alchimicum habet veram & propriam auri vel argenti ſubſtantiam. Sophiſticatum habet colorem & apparentiam tantum.*
6 *Alchimicum verum à naturali non differt.*
7 *Alchimicum pro naturali ſolui poteſt; Sophiſticatum non poteſt.*
8 *Re in totum ſophiſticata vendita non valet venditio.*
9 *In partem ſophiſticata valet in ea parte, in qua non eſt erratum.*
10 *Error in materia vel qualitate ſubſtantiali non vitiat actum; ſed in qualitate inuiſibili vitiat.*
11 *Si error ſit ex parte promiſſoris vt ſi det aurum cum de ære ſit conuentum valet actus ſed illi ſuccurritur opt. exceptionis.*
21 *Error teſtatoris legantis maſſam æneam,*

neam, ſi ſit aurea non vitiat lega-tum, ſed hæredi competit retentio ad intereſſe.

13 *In diſtractu et liberatione error vitiat actum, vt ænea ſolutio pro debito aureo.*

14 *In depoſito non vitiat.*

15 *Neque in pignore.*

16 *Emens æs pro auro ignorans habet actionem aduerſus venditorem, ſciens non habet.*

17 *Si vẽditor erat ſciens tenetur ad quodlibet intereſſe extra rem, Si ignorans ad damnum emptoris tantum.*

18 *Si ignarè venditum eſt datur actio ex empto, Si ſcienter actio de dolo.*

19 *Datur caſus quo quis rem ſophiſticatam licite vendere poteſt.*

20 *Si error ſit ex parte & ad damnum venditoris idem vt ſupra dicendum.*

21 *Pœna ipſorum eſt furti, vel Stellionatus vel falſi.*

22 *Alchimiſta ſi vendit ſophiſticatum pro vero non poteſt eſſe teſtis, ſi pro ſophiſticato poteſt.*

ACumen humani ingenij eò ſubtilitatis peruenit, vt etiã in Mineralibus ars naturã ſequens didixerit naturalib. non inferiora. Talia ſunt Alchimica, Et qui ea conficiunt Alchimiſtæ dicuntur: Ritè igitur poſt quam de metalli naturalis artificibus actum eſt, de fabris artificialis metalli, hoc eſt de Alchimia, & Alchimiſtis agendum erit.

Et primò quæro Qui dicantur Alchimiſtæ. Reſpondeo eos dici qui ar-
1 te imitando naturam verum aurum, & verum argentum faciunt, ita colligitur ex dictis Alberti Magni in opere ſuo de Mineralibus lib.3. cap.9. quæ referam infra q.4.

Secũdò quæro Quid ſit Alchimia. Reſpondeo quod eſt ars, per quam ingenio artificis, imitantis naturam, vna ſpecies metalli in aliam precioſio-
2 rem conuertitur; ita colligi poteſt ex dictis Alberti Magni quamuis omnis definitio periculoſa ſit l. omnis diffinitio. ff. de reg.iur. & ibi per Doctores.

Tertiò quæro An Alchimia ſit ars licita, & ſic an Alchimiſta huiuſmodi arti licitè eam exercentem artem licitam operari, an falſam dicatur. Hanc quæſtionem tractant Oldr.cõſil.74.& Ioã.And.in tit.de crim. falſ. in add. ad Specul. Et quod non ſit licita, & falſum dicatur: committere dicunt quod quidam oſtendunt per verba Pauli ad Corinthios 4. c.quæ vide 26.q.5.Nec mirum ibi Pauli ſententiam; ſimiliter multis deceptionibus dant cauſam, nec eſt ſcientia pietatis 37.diſt.c.ſi quis dicitur:enim illam artem vbi ad aurum tenditur nõ fieri ſine auri decoctione quod eſt lege prohibitum vt C. de aur. pub. perſc.lib.10.Incontrarium quod immo ſit ars licita adducunt facit. Quia
3 is qui ex magiſterio artis ſine arte magica vel alia legibus prohibita vt C. de Theſau. lib. 10. de uili metallo facit precioſam commendandus eſt, quia in hoc auget rempublicam.C. de met. & metall. lib. 11. Et iſti metallarij priuilegiati ſunt contra l.1.C. de Theſau. & l.3.ff.de acq. rer. dom. Non enim dicuntur mutare vnã ſpeciem metalli in aliam diuerſam; Sed vnam meliorem. vt de ſtamno vel ęre aurum, vel argentum, ſicuti ex vermibus ſecum, ex herba vitrum fieri videmus. Et D. Auguſtinus dicit in lib. de Ciuitate Dei quod ſunt in rebus corporeis per omnia elementa quædam ſeminariæ rationes occultæ quibus cum data fuerit opportunitas prorumpũt in ſpecies debitas ſuis modis, & finibus & habetur hoc ad litteram 26.q.5.c.nec mirum ante medium d. c. Item videmus non eſſe magnam pęnam illius qui etiam dat æs pro auro, tenetur enim crimine ſtellionatus cuius pęna eſt extraordinaria

dinaria.l.1.in fine.ff.de pigno.act.Et ſubiungit Io. And. loco præallegato fuiſſe temporibus ſuis Magiſtrũ Arnaldum de Villa noua ſummum Medicum, & Theologum qui erat magnus Alchimiſta; Et dicunt Oldr.& Ioan.And. Alchimiam eſſe artem licitam,& per conſequens Alchimiſtā non peccare, & ſic puniri non poſſe. Hanc opinionem approbat Abb.in c. 2.in fine extra.de ſortileg. & And.de Iſern.& Card. Alex.in cap.1.Quæ ſin Rega.in vſib. feud. & Diuus Tomas 2.2.q.77.art.2.in ſolutione primi argumenti,& Ioan.de Plat. in l.1.C.de arg.Prẹt.lib.11.& Fabia.de monte in Tract. de empt. & vend.3. q. princ. verſ. ſed hic quæritur; Et prædicta procedunt in veris Alchimiſtis qui faciunt verum aurum, & verum argentum. Secus in his, qui per alba albificant, & per citrina citrinant. manente ſpecie metalli prioris in materia, qui procul dubio deceptores ſunt, & non Alchimiſtæ. Et iſti ſunt qui reprobantur, & puniuntur vt dicam infra. Verum, quia iſto ſecundo modo fere omnes in toto, vel in parte procedunt vt dicit Albertus Magnus loco prædicto, & multis ſubiacēt deceptionibus vt 26. quæſt.6. capit. nec mirum, Ideo Ioan. de Plat. in l.1. C. de arg.Præt.lib.11. conſuluit ab eiuſdem exercitio abſtinendum, & ita etiam dicit quidam frater Angelus de Clauaſ. in ſua ſumma in uerbo Alchimia. Subdit tamen Ioan. de Plat. quod ſi hæc operatio in piam cauſam conuertendam peragatur Dei omnipotentis permiſſione perficitur d. ca. nec mirum verſ. nec ideo,& 36. diſt. cap. elegimus. Ex his duę eliciuntur concluſiones: Prima, quod quando ſequitur vera tranſmutatio metalli prioris & fit verum aurum & verum argentum tunc dictam artem Alchimiſta rite, & rectè exercet. Secunda, quando non mutatur metalli prioris ſpecies. Nec fit verum aurum deceptor dicitur, qui id facit & non Alchimiſta, & in hoc caſu ars eſt illicita.

Quarto quæro, An ſpecies metalli poſſit ad inuicem tranſmutari. Hanc queſtionem ponit Albertus Magnus in d.ſuo opere de Mineralium l.3.capit. 9. Et dicit quod poſſumus conſiderare vtrum verum ſit quod Ariſtotilem dixiſſe affirmant cum re vera dictum ſit Auicennæ videlicet ſciant Artifices, Per Alchimicum ſpecies metallorum immutari non poſſe. Sed tantum illis ſimilia facere vt tingere rubrum citrino ad hoc vt aurum videatur vel dealbare metallum quod non ſit argentum & dealbatum ita ſimile ſit argento vt metallum argenti videatur: Ceterum autem quod differentia ſpecifica aliquo tollatur ingenio non credo poſſibile, ſed explicatio accidentium non eſt impoſſibilis vel ſaltem diminutio eorum. Hæc eſt ſententia Auicennę quam dicit eſſe Ariſtotelis. Tamen Auicenna in Alchimia ſua dicit quod inuenit contra opinionem eorum quæ ſecus dixerunt quod non permutantur ſpecies, ſed fortè in materiā primam vel metallicam relinquũtur. Et tunc Alchimiſtarum periti operantur: ſicut periti medicorum, qui purgant materias corruptas, & facile corruptibiles & impedientes ſanitatem, & poſtea per confortantia naturam iuuāt uirtutem naturalem & dirigendo ſanitatem naturalem inducunt. Ita Al-
4 chimiſtarum pericti purgant materiam argenti viui & ſulphuris quam ineſſe videmus metallis, qua purgata confortant virtutes materiæ elemētales, & cęleſtes ad proportionem metalli quod intendunt inducere. Et tunc ipſa natura operatur, & non ars, niſi organice, vel iuuando. Et ſic verum aurum & verum argentum educere videntur. Quod enim faciũt virtutes elementales, & cæleſtes in vaſis naturalibus id faciunt artificia-

lia ſi formentur ad modum vaſorum naturalium. Et quod faciunt natura calido ſolis, & ſtellarum hoc facit ars calido, & ignis dummodo contemperentur: ſi quod non excedat virtutem ſe mouentem & informantem quæ eſt in metallis. Et ita dicit Albertus Magnus in dict. capitu. 9. qui declarat hanc materiam & comprobat Oldr. & Ioann. Andr. de quibus ſuprà.

Quinto quæro, quod dicatur aurum Alchimicum, & quod ſophiſticatum. Reſponſio patet ex dictis ſupra in præcedenti quæſtione: Au-
5 rum enim Alchimicum quod habet in ſe intrinſicè, & in ſubſtantia & qualitate veram auri ſpeciem. Sophiſticatum eſt è contra quod dumtaxat habet apparentiam & non intrinſicam in ſuſtantia auri exiſtentiam, vt patet ex dictis Diui Thom. 2. 2. quæſ. 77. art. 2. & Cardin. Alex. in c. 1. Quæ ſunt reg. in vſibus Feudor.

Sexto quæro, An aurum Alchimicum à naturali differat? Reſpondeo,
6 quod ſi fiat per Alchimiam verum aurum non differunt in ſubſtantia; ſed in modo deducendi ad eſſe, quia vnum à natura alterum ab arte in eſſe deducitur, vt elicitur apertè ex dictis Alberti Magni & Diui Thom. ſupra relatis.

Septimò quæro, An liceat vendere vel ſoluere aurum vel argentum Alchimicum pro naturali, & an per hoc reddatur venditio vel ſolutio iniuſta. Reſpondeo, quod ſi venditur aurum alchimicum, quod ſit verum aurum, de quo dixi ſupra, venditio eſt licita, & ſolutio de huiuſmodi auro vel argento facta; ita concludunt And. de Iſern. Bald. & Card. Alexan. in d. ca. 1. Quæ ſint Regal. Si vero aurum vel argentum eſſet ſophiſticatū, & ſic non verum tunc non licet illud pro vero vendere & illicita eſſet venditio per tale aurum vel argentum facta. Et puniuntur talia facientes vt dicunt Doctores prædicti, & Ioann. And. in add. ſpec. in tit. de crim. falſ. Eandem opinionem retinet Diuus Thom. 2. 2. qu. 77. ar. 2. diſtinguendo vt ſupra. Nam præter intereſse maioris ualoris aurum, & argentū habet quaſdam uirtutes inſitas quæ non ſunt in alijs metallis neq; in auro uel argēto per Alchimiā ſophiſticato ueluti contra melancoliam & alias animi ægritudines à peritis Medicis obſeruatas. Sed ſi per Alchimiam fieret uerum aurum non eſset illicitum illud pro uero uendere, quia nihil prohibet, artēuti aliquibus naturalibus cauſis ad producendos naturales & ueros effectus, ſicut dicit Aug. in li. de Tri. de his quæ arte dæmonū fiunt. Ita concludit Diuus Thom. & concordat cum opinione Doctorum de quibus ſupra, quam concluſionem Sancti Thomæ tenet Aſceſanus in ſua ſumma in 3. lib. primæ partis Rubr. de empt. & vendit. §. 11. verſ. Quid ſi venditor, & Frater Bar. de Sancta Concordia in ſua ſumma in verbo empt. §. 4. & Archid. Florentinus in 2. parte ſummę in tit. de auaritia. cap. 17. De varijs fraudibus quę committuntur, in negociando. §. 3. verſ. 1. Fab. de Monte de emp. & vēd. q. 8. princ. verſ. ſed hic quæritur.

Octauo quæro: quid ſi venditur ignoranter aurum vel argentum ſophiſticatum pro vero, An teneat vēditio? Reſpondeo diſtinguēdo, quod aut erratur in tota ſubſtātia rei vt in exemplis poſitis, ſi æs pro auro, vel plumbum pro argento datur; aut er-
8 ratur ſolum in aliqua parte. Primo caſu venditio nulla eſt. l. in venditionibus. §. fi. ff. de contrah. empt. & in l. quid tamen in fine eod. tit. & tenet Roffr. in libell. iuris ciuilis in quarta parte in Rubr. de actio. ex empt. verſicu. Sed vtrum quid, vbi dicit, quod ſex errores impediunt Contractum emptionis, & venditionis inter quos eſt ſi eſt in materia vel in

ſubſtantia vt ſi argentum pro plumbo vel è contra vendatur dicta lege in uendictionibus vbi Pau. de Caſtro in lectura Florentina & Batt. in l. 1. ff. de offic. Procur. Cęſ. Angel. Aretin. in §. Item is Inſtrum. de oblig. & Alber. de Roſa. in dicta lege quid tamen. Secundo caſu videlicet quando erratur in aliqua parte, ſi pars in qua erratur eſt minor tunc valet emptio, & eſt Contractum bonę fidei, textus eſt not. in dict. lege quid tamen ff. de contr. empt. & glo. in l. cum ab eo in 4. ſolutione eod. tit. & facit textus in l. domum. §. 1. ff. eod. titu. vbi deciditur. quod valet venditio Domus quam emptor & venditor putabat integram cum pars eſſet igni combuſta, quia attendi debet id quod eſt maius, & principalius vt dicit Iaſ. in dict. leg. ſi id quod aurum in 3. col. Verſ. ſecundo limita; & eandem concluſionem poſuit ibi Ludo. Roma. quem ibi refert, & ſequitur magnæ auctoritatis Doctor dominus Philippus Lucenſis, qui legit in ſtudio Senenſi, tempore Domini Thommæ Roccij. Sed contra hanc diſtinctionem quod valeat contractus etiam ſi error ſit in maiori parte videtur vrgere text. in d. l. quid tamen, vbi fuit vendita aureola, quæ aurea dicebatur, precio exquiſito eaque inuenta fuit magna ex parte ęnea, & dicit ibi textus venditionem eſſe conſtat eo quia aurei aliquid habuit. Nam ſi auratum aliquid ſit licet ego auream putem, & ſic totum valet venditio & ideo Paul. de Caſtro in dict. leg. quid tamen in lectura Florentina non videtur conſiderare, quod ſit in maiori parte, quia ſummando illum textum dicit ſufficere rem eſſe pro parte de illa materia de qua creditur eſſe tota, & valet venditio licet ſit ſecus ſi non ſit in aliquo, & Alber. de Roſat. in dict. l. quid tamen videtur diſtinguere doctrinam Gloſ. in dict. leg. cum ab eo, dicens, quod venditio valet fauore emptoris vt conſeruetur indemnis, ſed non quo ad rem, & ita dicit tolli contrarium d. l. cum ab eo. ſed cum gloſę tranſeunt indiſtinctè vltra Roman. Philippum Lucẽſem, & Iaſonem, Alex. & Claud. de Seiſell. in d. le. ſi id quod aurum. Cogita quia videtur fortiter vrgere textus in d. l. quid tamen attenta ratione illius textus ibi aurei aliquid habuit.

9 Nono quæro poſito quid venditio non valeat cum venditur æs pro auro reſpectu æris An valeat in tanto auro in genere: Reſpondeo quod ſic vt dicit Gloſa in dict. leg. quid tamen in fine. Sed contra videtur tenere Paul. de Caſtro in l. 1. ff. de pignorat. actio. in lectura Florentina, Quia textus in dict. leg. quid tamen, dicit ſimpliciter quod venditio non tenet & ſic nec in ære nec in auro, tamen pro Gloſa mihi videtur caſus in l. labeo ait. §. ſi veſtimenta. ff. de contr. empt. vbi dicitur: quod ſi vas auricalchi vendidiſſet ignorans, tenetur, vt aurum quod vendidit præſtet ſi aurum præſtare tenetur. Ergo tenetur ad aurum in genere, quia vẽditũ erat aurum & iuxta opinionem Gloſſæ videtur eſſe diſtinctio Albe. de Roſat. in d. l. quid tamen, qui dicit quod ſi erratur in materia non tenet contractus reſpectu materię in qua erratur; ſed reſpectu tãtidem in genere in quo conſenſum eſt, & hoc ſi ibi eſt aliquid de materia in qua conſentitur. Sed ſi erat tota alia materia tunc venditio eſt nulla, & dũ textus dicit valet venditio intelligit reſpectu demõſtrati, ĩ quo non eſt erratum, in alio non: ſed tantũdem in genere pręſtare tenetur.

Decimo quęro. Si ſtipulor a te maſſam quam auream putem & ſit ęnea: An teneat ſtipulatio? reſpondet Iuris conſultus in l. ſi id quod aurum. ff. de ver. oblig. quod ſic, quia in corpore cõſenſum eſt, & ibi notat Iaſ. quod

error

error in materia vel qualitate ſubſtantiali non vitiat ſtipulationem & ſic conſenſus in ſuperficie facit valere actum, licet ſit erratum in qualitate inuiſibili. Et procedit concluſio in contractibus ſtricti iuris ex cauſa lucratiua, ſecus eſt in contractibus ex cauſa oneroſa, qui ita vitiantur, ſicut contractus bonę fidei. Ita tenet Bart. Bald. Pau. Caſtr. Alexand. & Iaſon in d. leg. ſi id quod aurum Verſ. ſucceſiuè &c. ibi etiam ita tenet Dominus meus Barto. Sozz. Succurritur tamē decepto actione dolum malum abeſſe, ſi fuit appoſita vt ibi declarat Iaſ. in ſecundo not. Et requiritur dolus ex propoſito, vt dicit ibi Alexand. qui tenet contra Raph. Cuma. & ibi etiam Iaſ. & Philippus Lucenſis, qui ſubdit quod ſi ſtipulatio dolum malum abeſſe non fuerit interpoſita non poteſt agi, quia ſatis eſt quod ſtipulator aliquid lucretur l. ad res donatas ff. de edilit. edit. niſi prętenderet intereſſe, vt quia fecit expenſas circa id quod putabat eſſe aurum, vel fortè quia tunc emiſſet aurum viliori præcio ſi ſciuiſſet, quod eſſet æs, & tunc agit actione de dolo ad intereſſe l. Ariſtot. in fine. ff. de donat. & l. 1. C. de iure dot.

Vndecimo quæro, ſi eſſet error ex parte promiſſoris credentis promittere æs, & ſit aurum. Præfator Doctor Dominus Philipp. Lucenſis in dict. lege ſi id quod aurum in princi.
11 dicit, quod defenditur promiſſor ope exceptionis per l. ſi quis cum aliter. ff. de verb. obl. & idem dicit ibi Bald. de Barto. in fine, quod vbi errat promiſſor valet ſtipulatio ſed reſcinditur ope exceptionis per d. l. ſi quis cum aliter cum ibi not. per Bart. & Doct.

Duodecimo quęro, quid ſi teſtator credens legare maſſam æneam cū eſſet aurea an valeat legatum? Raph. Cuma. in l. ſi quis in fundi vocabulo in princ. ff. de leg. prim. dicit, quod id quod dicitur in ſtipulatione militat in legato. Putat tamen quod hęres poterit retinere aduerſus legatarium quanti plus valet illa maſſa &c. ita tranſit Alexand. in dicta lege ſi id quod aurum. Et Iaſon ibi in primo nota. ampliando dictam legem dicit quod error in materia non uitiet legatum.

Decimotertio quæro, quid in diſtractu, An ſi promiſi autū, & ſolui æs an ſim liberatus. Dicas, quod nō l. ſi cum aurum. ff. de ſolut. Et ita dicit D. Philippus Lucenſis in dict. l. ſi id quod aurum in principio, quia error in materia vitiat liberationem & ſic diſtractum, vt in d. l. ſi cum aurum & ratio eſt quia ſolutio liberat debitorē, ex traditione non autem ex ſolo conſenſu, facit l. eleganter §. qui reprobos ff. de pignor. act. & ita dicit Iaſ. in d. l. ſi id quod aurum in princip. Verſ. limita iſtum textum. Si tamen ille qui petit aurum pro quo eſt æs ſibi ſolutum non reſtituat æs, repellitur exceptione donec æs reddat, vt dicit textus in d. l. ſi id quod aurum in princip. quia cum dictum fuerit animo diſſoluendi obligationem ceſſat animus donandi. Ideo ſi ex eadem cauſa agitur ex qua ſolui ſolutum repetitur ope exceptionis vt dicit Bart. in dic. lege ſi cum aurum, ſubdens quod iſtius ęris ſoluti traſfertur dominium in accipientem, quia conſenſum eſt in corpore l. 1. ff. de pignor. actio.

Decimoquarto quæro, in depoſito ſi depono maſſam plumbeam pro argentea, an error vitiet depoſitum? Baldus de Bartol. de Peruſ. in dicta lege ſi id quod aurum, dicit quod error in materia non vitiat depoſitum, quia cum ſit contractus bonę fidei. §. actionum Inſtru. de actio. bona fides exigit vt depoſitum reſtituatur l. bona fides. ff. depoſ.

Decimoquinto quæro, Quid in pignore, vt ſi detur pignori æs pro auro an teneat pignoris obligatio in ære,

Digitized by Google

dicas, quod ſic l. 1. in fine. ff. de pignor. actio. Remanet enim æs pignori obligatum, & tenetur, qui dedit actione contraria pignoratitia, & extraordinaria pœna punitur, vt ibi dicit Gloſa, & Doct. & gloſa ibi aſſignat duas rationes cum quibus tranſit ibi Bartol. quas Paulus de Caſtro in lectura Florentina nititur reprobare, & ſubdit rationem eſſe, quia intereſt creditoris quod valeat cum nihil habeat ſoluere pro pignore. Quam rationem confirmat Iaſon in dicta lege ſi id quod aurum in ſecunda colu. Verſ. limita primo.

Decimo ſexto quæro, Si emptor credens emere verum aurum emit ſophiſticatum an agat contra venditorem? Reſpondeo quod ſic lege labeo & Alber. de Roſat. ff. de contrah. emptio. dicens ſi quęris an emptor agat contra venditionem oportet diſtinguere ſcientiam vel ignorantiam, quia ſciens non agit, ignorans agit.

Decimo ſeptimo quæro ad quid agat emptor contra venditorem, Reſpondeo diſtinguens ſecundum Alberic. in dicta lege labeo ſcientiam ab ignorantia venditoris, quia ſciens tenetur ad omne damnum & intereſſe etiam extra rem, ignorans quanti minoris eſſet empturus le. Iulianus in princip. de actio. emptio. & Fabi. de Monte de emptione & venditione quæſtio. ſexta verſ. circa decimum quartum, dicēs, quod qui tradit rem vitioſam ſcienter ex contractu ex quo transfertur dominium, tenetur ad intereſſe etiam extra rem: ſi tradit ignoranter tenetur ad intereſſe vel quanti minoris vt dicta lege Iulianus vel etiam Bartol. & in lege tenetur §. ſi vas. ff. de actio. emptio. & Paul. de Caſtro in dicta lege Iulianus in lectura Florentina, & Alexand. conſ. quinto libro 5. Eandem diſtinctionem videtur facere Sanctus Thommas 2.2. quæſtio. 77. articul. 2. qui dicit quod quando defectus eſt ex parte rei ſi quidem venditor hunc defectum cognoſcit in re quam vendit, fraudem committit in venditione, vnde venditio illicita redditur, & tenetur ad reſtitutionem. Si verò defectus eſt ex parte rei venditę ignorante venditore, & non peccat venditor quia facit iniuſtum actum, ſed eius operatio non eſt iniuſta: Tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit damnum emptori reſarcire. Ita dicit Diuus Thomm. quod nota.

Decimo octauo quæro, quæ actio detur emptori contra venditorem? dicit Alber. de Roſat. in dicta lege labeo, quod hoc non aperit ibi litera, ſed dicas in primo caſu dictę legis, qui eſt cum ignoranter venditur æs pro auro dari actionem ex empto, quia venditio tenuit: In ſecundo caſu quando ſcienter eſt venditum agitur actione de dolo l. eleganter in princip. ff. de dolo, vt ibi etiam tenet Accur. poſt Hirn. & not. Bartol. in d. l. ſi id quod aurum, vel dici poteſt ſecundum Albericum quod vtroque caſu agitur ex empto. quaſi tantum in genere videatur venditum ut ipſe dicit in dic. lege quod tamen eod. tit. & ita dicit Alber. in d. leg. labeo, qui allegat Iac. Butrig.

Decimo nono quæro an vendentes ſciēter res ſophiſticatas aliquo caſu excuſentur Arch. Florētinus in 2. parte ſummę tit. de Auaritia cap. 17. de varijs fraudibus quę committuntur in negociando. §. 3. uerſ. Primus ergo defectus, dicit quod cū aliqui ſophiſticant ea quę vendunt, vt ſe ſeruent indemnes & cum aliquo lucro congruo, quia ſi venderent puras res & emptores nolent dare iuſtū precium, quia alij vendunt talia ſic ſophiſticata mixta, videntur poſſe excu-

excuſati dummodo non ſiant tales mixturæ quæ noceant humanis corporibus, quod accidere poteſt in his quæ in cibum, & potum dantur, & maximè in medicinalibus. Et ſimili etiam ratione non videtur, illicitum cum per talem mixturam res redduntur magis amabiles, & non nociuæ, ſicut dicit audiuiſſe de vino græco, quod aliquando, quia eſt nimis potens minus placet. Cum vero aqua miſcetur amabile redditur, & libentius emunt homines credentes eſſe vinum purum debent tamen venditores in huiuſmodi caſibus minus vendere quam ſi eſſet purum, alias venderent ipſam aquam pro vino & ſic de ſimilibus. Ita dicit Archid. Florentinus vt dixi referendo verba Diui Thomæ ſecunda ſecundæ quæſtione ſeptuageſima ſeptima artic. 2.

Vigeſimo quęro. An liceat ab ignorante emere aurum verum pro ſophiſticato. Reſpondeo, quod non: & qui emit iniuſtè, & illicitè emit. Ita determinat Archid. in loco ſupra allegato. Dicet enim ipſe, quod, id quod eſt dictum de venditore intelligendum eſt de emptore cum ſci-
20 licet venditor crederet rem ſuã minus precioſam puta auricalcũ, quod eſt aurum, & lapideum vitreum, quod eſt precioſius. Emptor enim cum hoc ſcit, niſi det ei precium competens ualori rei, ſed ſecundum ęſtimationem vendentis tenetur ad ſatisfactionem. Ita etiam tenet Io. Calder. in C. final. de vſur. concludens, quod ſit peccatum emere ab ignorante rem vilius, quam valeret, quem refert Laur. de Rodulphis in cap. conſuluit quæſtione 43. de vſuris.

Vigeſimoprimo quæro qua pęna puniantur iſti deceptores, qui artificioſis deceptionibus vendunt ſophiſticata, vt æs pro auro, aut iocalia vilia pro precioſis. Reſpondet Ioan. Baptiſta de San. Seuerino in l. cunctos populos colum. 37. verſic. videmus. C. de Sacr. Eccl. quod puniuntur, ſecundum quoſdam tanquam
21 fures, & acrius, vt leg. ſæcularis, in princip. ff. de contra. ord. crim. ibi pluſquam fures puniendi ſunt, & dicit, quandoque fuiſſe ſeruatum; alijs placet, quod quaſi pro crimine ſtellionatus leg. prima in fine. ff. de pign. actio. & ſentire videtur gloſa. in leg. ſecunda. ff. de crim. ſtellio. ibi dum dicit. Cuiuis varietatem imitantur deceptores, quia varia agunt, aliud enim agunt, & aliud ſimulant, & aliud dicunt leg. tertia. §. ſed ſi quis merces ſuppoſitas eodem titulo, & eadem leg. §. ſiquis impoſturam, & hoc videtur ſentire Ioan. Andr. in additione ſpeculat. in titul. de crim. falſ. & in fine quæſtionis, & ſubdi. quod quandoque vidit eſſe pęna falſi puniri non quia falſum commiſerint ſed aſſimilata pęna falſi virtute ſtatuti communiter vigentis in ciuitatibus, quod in caſibus criminalibus non expręſſis procedatur a ſimilibus ad ſimilia, & quod de his fuit ſæpius dubitatum Romæ, Florentiæ, Peruſij, & Anconæ in quæſtionibus emergentibus, & quod pluries Senis interrogatus ex temporaliter allegauit dicta iura pro deciſione quæſtionis quam dicit non inueniſſe explicitè tactam. Et quod ideo propter varia iudicia fuit factum ſtatutum Senis, quod puniantur tamquam fures, ſed Cardin. Alexand. in cap. quæ ſint regali ſimpliciter dicit, quod talia facientes puniuntur pęna falſi leg. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignor. actio.

Vigeſimo ſecundo quęro an Alchimiſta poſſit eſſe teſtis tã in cauſis ciuilibus, quam criminalibus. Hanc quæſtionem ponit Petr. Moncada

Hiſpanus in add. ad tracta. Ioa. Cror. de Teſtibus in vltima quæſt. quartæ partis verſ. poſſet etiam. In qua aliter diſtinguit quam ipſe, quod aut loquimur in Alchimiſta qui facit verum aurum vel argentum, & quia ars eius eſt licita vt concluſum eſt ſupra poteſt eſſe teſtis; Aut loquimur in illo qui non facit verum aurum, ſed ſophiſticatum. Et quia iſtius ars reprobatur vt concluſum eſt ſupra q. 5. & eſt infamis ipſo iure vt in extrau. Ioa. XXII. in tit. de crim. falſi quam allegat Petrus præallegatus & infamis non poteſt eſſe teſtis l. 3. §. legis Iuliæ, ff. de teſtibus, & iſte non erit idoneus teſtis. Ita dicit Petr. Moncad. quod intelligit procedere in Alchimiſta qui aurum vel argentum alchimiatum vendit, vt verum & pro precio quod valeret ſi eſſet verum vt præſupponit extrau. prædicta. ſecùs ſi illud venderet non pro vero, ſed pro alchimiato quod ſophiſticatum eſt, vt dixi ſupra. Et dicit ſe vidiſſe Bononiæ, & iſto caſu fortè non haberet locum diſpoſitio d. extrauagantis arguendo à ceſſante ratione C. cum ceſſante de Appellat. Et quod iſto caſu ceſſet ratio prohibitionis dictæ extrauagantis, patet manifeſtè dum vult quod tantum pauperibus erogetur quantum de vero auro habitum eſt pro illo falſo. Relinquit tamen cogitandum.

***

ADDITIONES ex Recentioribus.

Alchimia an & quando ſit licita, Ioannes de Anania in c. 2. extra. de ſortileg. nu. 8. verſ. Vlt. & nu. 9. & ibidem Albericus & Doctores.

De Alchimia adeſt opus Auicennæ & Prad. tradit Cardinalis Tuſcus in ſuis repertorijs.

Finis Libri Primi.

DE

DE
CAVSA MATERIALI
MINERALIVM
Liber Secundus.

SVMMARIA ARGVMENTI.

1 Cauſa materialis mineralium quoad eſſentiam intrinſeca eſt ſulphur vel argentum viuum vel humidum.

2 Extrinſeca eſt ipſa maſſa auri, vel argenti.

3 Quoad iuris obſeruantiam intrinſeca eſt iuſtitia, extrinſeca leges ipſæ.

MATERIALEM cauſam Mineralium dupliciter conſiderare
poſſumus, Aut eſsentiam eorum & generationem, Aut iu-
ris de illis obſeruantiam. Primo caſu, ſecundum Auicen-
1 *nam intrinſeca materia eſt ſulphur, † & Argentum viuum,*
ſed ſecundum Albertum Magnum lib. 1. Miner. cap. 2. & 3.
eſt humidum, Extrinſeca verò eſt ipſa Maſſa Auri, Ar-
2 *genti, † vel alterius Metalli. Secundo caſu materia intrinſeca eſt Iuſtitia,*
3 *† per quam de ipſorum iure decernitur: Extrinſeca ſunt leges ipſæ ad titulos*
congruos redactæ, vt inquit Azzo. & Antonius de Butrio in locis ſupra allega-
tis & Bald. in Rubr. ff. de iuſt. & iure. Quem ordinem nos hic ſequentes quantum
fieri poſſit, diſtinguemus totam hanc materiam in quatuor titulos ſeu capita.

In Primo. De Metallis in genere.
In Secundo. De Auro & Argento.
In Tertio. De Gemmis.

DE METALLIS

Titulus Quartus.

SVMMARIA.

1 Ethimologia eſt reſolutio vocis in nomen.
2 Metallum vnde dictum.
3 Eſt nomen genericum auro, argento, Ære, Ferro, & ſimilibus.
4 Septem ſunt genera metallorum.
1 Aurum
2 Argentum
3 Aes
4 Ferrum
5 Plumbum
6 Stamnum
7 Argentum viuum.
5 Cuilibet Planeta ſuum proprium metallum tribuitur
Saturno, Plumbum
Ioui, Stamnum
Marti, Ferrum
Soli, Aurum
Veneri, Aes
Mercurio, Argentum viuum
Lunæ, Argentum.
6 Quibus in legibus de quolibet metallo in iure agatur.
7 Aurum ab aura & ſplendore dictum quia quo plus habet aeris, & magis ſplendet.
8 Aurarij ſunt quorum fulgor ſplendidos reddit.
9 Aurum obrizzum à rubore dictum, & ideò magis ſplendens.
10 Aurum Coronarium erat quod ad Imperatori Coronam faciendam, vel in ſubſidium impenſarum Coronæ offerebatur.
11 Argentum ab αργυρον græca voce dictum.
12 Viuum quia percurrit, & materias omnes incidit.
13 Argentum munditiam, & claritatẽ ſignificat, & preter aurum metallis alijs omnibus preſtat.
14 Ferrum à farra dictum quod ſemina terra condat.
15 Fortitudinem ſignificat.
16 Plumbum inde dictum, quia eius pilis altitudo maris tentata ſit.
17 Plumbum cooperiens domum, domus eſt pars & eam ſequitur & ſeparari ab ea non poteſt.
18 Stamnum ſic dictum, quia metalla coniuncta ſeparat atq; diſtinguit.
19 Electrum ideo dictum quia ad Solis radios clarius argento ſplendeat, & auro.
20 Tria ſunt illius genera
1 Quod ex Pini arbore cadit.
2 Naturale quod fulget.
3 artificiale quòd ex auro fit et argento.
21 Naturale electrum venenũ detegit.
22 Aes ab aere vel aeris ſplendore dictum.
23 Aes olim fuit auro preçioſius.
24 Aeris appellatione quandoque venit aurum.
25 Auricalcum quaſi aurum caconideſt malum quia auri colorem non ualorem habet.
26 Ex ęre, & quadam terra fit quę dat illi colorem auri.
27 Sulphur dictum quia igne accenditur.
28 Sulphuris genera, quatuor; Foſſile, Gleba, Liquor, Adlichna.

29 Rur-

Digitized by Google

29 *Rurſus duo tantum genera uiuum, & non viuum.*

30 *Sulphur eſt pater, Argentum viuum mater metallorum.*

31 *Sulphur inter metalla connumeratur.*

32 *Vitreolum Gręci Calcanthum appellant.*

33 *Eſt triplex ſtillititium, Concretum Elixum.*

34 *Vſus eius eſt ad fullonicam.*

35 *Comprehenditur inter metalla.*

36 *Alumen dictum quia lumen coloribus affert.*

37 *Eſt album, & nigrum, liquidum & concretum.*

38 *Quod effoditur eſt metallum. quod fit ex aqua non eſt.*

39 *Lapides inter metalla connumerantur.*

40 *Vitrum eſt lucida materia quæ ex arena & cinere fit.*

41 *Tale non eſt metallum, ſi quid ex ferro fiat inter metalla conſcribitur.*

42 *Lapidicinę inter metalla numerantur.*

43 *Quę de metallis dicuntur militant in lapidicinis.*

44 *Metallis reſeruatis lapidicinæ riſeruatę dicuntur.*

45 *Lapidum appellat. non venit calx ex illis facta, nec debetur ab eo qui lapides debeat.*

46 *Et ſi facta ſit ex lapidibus alienis debetur aſtimatio lapidum.*

47 *Si lapidicinæ fluminis impetu vel alio caſu in fundo mea abſque facto meo detegantur ſpectant ad me.*

48 *Aurum vel argentum, uel aliud quodcumque à flumine prædio meo adiectum, & terræ coherens meum ſit.*

49 *Quod procedit ſi dominus ignoretur.*

50 *Ius lapidis effodiendi in prædio alieno inducit ſeruitutem in illo prædio.*

51 *Et eſt diuerſa ab vſufructu, ſi non ſit vſusfructus integer in toto prædio.*

52 *Contra dominum fundi impedientem lapides extrahi ſi ſunt exciſi & effoſſi datur actio in rem.*

53 *Si non ſunt; & adeſt contractus datur actio ex illo Contractu.*

54 *Si non adeſt datur actio de dolo.*

55 *Venæ metallorum ignotæ ſunt in dominio Domini fundi.*

56 *Theſaurus abſconditus non eſt pars fundi, ſed acceſſorium ad fundum.*

57 *Venæ quæ ſunt in fundo fiſci vel Principis ad fiſcum vel Principem ſpectant.*

58 *Quæ ſunt in fundo vniuerſitatis ſunt ipſius vniuerſitatis.*

59 *Quæ in fundo Eccleſiæ ſunt Eccleſiæ.*

60 *Quæ ſunt in fundo priuatorum ad priuatos pertinent, non ad fiſcum.*

61 *Quæ in fundo Emphyteotico ad Emphyteotam non ad dominum directum.*

62 *Quæ in fundo feudali ad feudatarium.*

63 *Quæ in fundo Vſufructuarij ad Vſufructuarium.*

64 *Quæ in fundo dotali, ſi renaſcantur vt aurifodinæ ſunt mariti, ſi non renaſcuntur vt lapides ſunt vxoris.*

65 *Quod non renaſcitur non dicitur eſſe in fructu.*

66 *Lapidicinæ fundi dotalis, ſi ab initio datæ ſint in dotem cum fundo ſunt viri, ſi poſtea ſint inuentæ ſunt vxoris.*

67 *Expenſas in fundo dotali factas a marito pro inueniendis fodinis ſi ſunt ad perpetuam vtilitatem rei maritus repetere poteſt. Si ſunt ad fructus quærendos, vel colligendos non repetit ſed compenſantur cum fructibus.*

68 *Si mulier impediat marito fodinarum vſum, & impenſa facta ſit gratia fructuum datur marito actio ad exhibendum, ſi gratia rei datur actio*

de

Digitized by Google

de dote contraria.

69 *Metalla qui inuenit in fundo alieno decimam vnam debet Domino ſundi, aliam fiſco vel Principi, reliqua ſibi acquirit.*

70 *Incipiens fodere in ſuo fundo, & per cuniculos tranſit in alienum, & ibi metallum inuenit ſibi venam acquirit non domino fundi.*

71 *Et retinens cuniculum apertum, acquirit ius in tota vena licet fodiat in vna parte tantum.*

72 *Dominus fundi ſciens & patiens aliquem fodere in ſua vena ſpacio 30. annorum amittit ius ſuum.*

73 *Commoditas vel ius fodiendi ſeruitus eſt perſonalis non realis.*

74 *Dominus venæ præſumitur is qui repertus eſt poſſeſſor hoſtij cuniculi.*

75 *In dubio dominij venæ præfertur poſſeſſor.*

76 *In dubio poſſeſſionis iudex debet ſummariè ſe informare, & poſſeſſorem in mutenere.*

77 *In dubio iuris iudex ſtatuat terminum ad porrigendum libellum.*

78 *Fundo vendito, venæ fundi omnes cenſentur venditæ.*

79 *Venis in venditione exceptis extantes eo tempore intelliguntur non poſtea inuentę.*

80 *Nondum inuentæ in uenditione reſeruari poſſunt.*

81 *Vena inuenta in fundo diuiſo ſpectat ad eum cui fundus obtigit in diuiſione.*

82 *Caſtrum ſi Princeps concedat cum fodinis ſuas fodinas concedit, non priuatorum.*

83 *Colono non debetur fructus ſulphurariæ ſi eam non expreſſè conduxit.*

84 *Pupillus fodinas alienare nequit.*

DE Metallis in genere primũ
agentes; cum ethymologia
ſit res ſolutio votis in pro-
1 prium † nomen, & ſignifi-
catum, & effectum rei, quæ demon-
ſtratur. l. Tugurij, & l. vt Alphenus. ff.
de verbor. ſignificat. & dicit Bald. in
cap. 1. §. ſimiliter ff. de contr. inueſt.

Primò quæro, vnde dicatur metal-
lum? Reſpondet Hyſid. æthym. libr.
16. cap. 16. Metallum dictum græce
2 † ἀπὸ τῶν μετάλλων, quod natura
eius ea ſit vt vbi vna vena apparue-
rit, ibi ſpes ſit alterius reperiendę. Pli-
nius etiam lib. 33. cap. 6. vbi loquitur
de argento, dicit, quod vbicunque
inuenta eſt vena, non procul inueni-
tur alia. Et hoc quidem in omni fere
materia, & inde metalla græci viden-
tur appellaſſe. Alij etiam dicunt, me-
tallum dici quaſi perſcrutatum à με-
ταλλῶ græcè, quod latinè perſcrutor
ſignificat, quod metalla intra terræ
venas ſcrutentur homines.

Secundò quæro; Quod nomen ſit
metallum; Reſpondeo, quod eſt no-
men generale, Auro, Argento, Ferro,
3 Plumbo, Stamno, & ſimilibus, vt di-
cit Ioan. de Plat. in Rub. C. de Metal.
& met. lib. 11. in fine: Alij dicunt ſub
metalli nomine venire quidquid ex
terra effoditur in terræ venis.

Tertiò quæro, quot ſint genera
metallorum. Reſpondeo, principali-
ter eſſe ſeptem, ſecundum Plinium,
Albertum Magnum, & Hyſidorum.
Et ſunt hęc ſecundum Albertum Ma
gnum lib. 3. Mineralium cap. 6. Plum
4 bum, Stamnum, Ferrum, Aurum, Ar-
gentum, Æs, & Argentum viuum, to
5 tidem Planetis comparata, † Plum-
bum, Saturno, Stamnum Ioui, Ferrũ
Marti, Aurum Soli, Argentum Lu-
næ, Æs Veneri, & Argentum viuum
Mercurio, vt etiam dicit conciuis no-
ſter, Raphael Maffeus in ſuis Com-
mentarijs lib. 27. Secundum Hyſido-
rum ſunt hæc, Aurum, Argentum,
Æs, Electrum, Stamnum, Plumbum,
& quod domat omnia, Ferrum; Con-
ueniunt in numero, & diſcordant tan
tum in vno, quia Albertus omittit E-
lectrum, de quo poſuit Hyſidorus. Et
ponit Argentum viuum, quia forte
putabat Albertus, Electrum naturale

non

non inueniri, cum Electrum ſit, quædam ſpecies ex diuerſis materijs confecta, ex Auro ſcilicet, & Argento, §. ſi duo inſt. de rerum diu. & Hyſidorus forſan ſub Argento,& Argentum viuum comprehendit. Rectè igitur dicit Iureconſultus in l.aut damna.§. eſt pœna. ff. de pœnis, quod metalla multa numero ſunt, de quibus in iure exprimitur de Auro, & Argento in leg.1.§.fin.ff. de Auro,& Argento legat. in Auth. de Conſul. §. ſi vero; *de Aere* in l.Titia.§.final.ff.de Auro, & Argento legat.& in l. quid tamen ff.de contr. empt. *de Ferro*, & alijs in l.æquiſſimum.§.inde eſt quæſitum.ff. de vſufruct.& in leg. eorem.ff.de publica. *de Plumbo* in l.malum.§. Plumbum.ff. de verborum ſignificat. & in leg. in venditionibus. §. final. ff. de contr. empt. *de Stamno* in l.lege Cornelia.§.eadem leg. ff.de falſis, *de Electro* in §. ſi duorum Inſtitut.de rerum diuiſione & in l.pediculis.§. Neratius ff. de auro,& argento legat. de quibus etiam habetur Nu.c.31.

Quartò quæro, Vnde dicatur Aurum, & quod dicatur Aurum Obrizzum, & quod Coronatium, Et quid deſignet ? Reſpondeo ad primum,
7 Aurum ab aura dictum † eſſe ſecundum Hyſidorum libr. 16. cap.17. ideſt, à ſplendore quod repercuſſo aere plus fulgeat; Vnde & Virg. Diſcolor vnde auri per ramos aura refulſit,hoc eſt ſplendor auri; Naturale enim eſt, vt metallorum ſplendor plus fulgeat luce alia repercuſſus: hinc & Aurarij
8 dicti quorum fulgor ſplendidos † reddit. Ad ſecundum dico,quod Obriz-
9 zum eſt Aurum optimum, † vt dicit Accurſ.in l.fin. C. de vet.num.potes. lib.11.& in Rubr. de veſt. oleb. eod. lib. & eſt coloris optimi ſecundum Hyſidor. in d. cap.17. Ex eo dictum quod obradiet ſplendore. Ratio colligitur ex Plin.lib.33.cap.3. Quia Aurum Obrizzum à rubore,quē ex igne accipit dictum eſt & Aurum, quo ſæpius ardet eo magis proficit ad boni-
10 tatem. Ad tertium aurum Coronarium Hyſid.eod.lib.cap.19.dicit eſſe, quod ex ductili ære tenuatum in laminas Taurorum felle tinctum ſpeciem Auri in coronis Hyſtrionū præbet,& inde appellatum: Sed Azzo.in ſumma C.de Aur.coron. lib.10. dicit Aurum Coronarium dici, quod ad Imperatoris Coronam faciendam, vel eorum,qui certaminibus publicis deſeruiunt, deputādum eſt,cum quo concordat Accurſ.in Rubr. eod. tit. Apud Spartianum habetur, vt dicit Maffeus conciuis noſter lib.27. cap.1. quod erat pecunia collata in ſumptus diadematis,& coronę noui Principis. Ad vltimum quid deſignet, reſpondeo illud eſſe precioſiſſimum metallorum,vt dicit textus in Auth.de Conſul.§.ſi vero vbi gloſa.& cui præcipuā gratiam inter alia metalla Plinius tribuit, & propterea deſignat excellentiam,vt dicit Ioann.Andr.in clem.1. §.porro de iure iuran. deſignat etiam ſapientiam 37. diſt.c. legimus.

Quintò quæro, Vnde Argentum, & cur viuum, & quid ſignificet, ac deſignet? Reſpondet Hyſidorus eod. lib.cap.18.quod Argentum non longè a græca appellatione diſtat, hoc
11 enim illi *Argiron* vocant. Ad ſecundum cur Argentum viuum.Hyſidor. eodem loco, dicit, ideo dictum,quod excidat materias,in quibus inijcitur. Hoc, & liquidum dicitur, quia per-
12 currit. Ad tertium quid deſignat Io.
13 Andr. in dict. clem.1. §. porro,dicit, quod munditiam, & claritatem ſignificat, & obtinet primum locum poſt Aurum.vt dicit textus in d. Auth. de Conſul.§. ſi vero,& ibi gloſa.

Sexto quæro, Vnde ferrum ſit dictum, & quid deſignet? Reſpondet Hyſid.loco præallegato.cap.17.illud
14 eſſe dictum ex eo, quod *Farra* ideſt ſemina terræ condat. Et ſignificat fortitudinem,vt dicit Ioan. Andr.in d.§. porrò vbi declarat, quare Imperator

tri-

Digitized by Google

triplici corona coronetur, ferrea; ar-
15 gẽtea, & aura. Ferrea enim deſignat
fortitudinem, qua rebelles vincere
debeat, & infideles cõculcare: Argen
tea deſignat, ipsũ Princip̃e mundũ, &
clarũ eſſe debere; Aurea deſignat ip-
sũ Imp. alijs Regibus, & Principibus
in potẽtia & iuſtitia excellẽtiorẽ eſſe
debere; vt ibi etiam dicit Ioa. de Imo.
& Ioan. de Plat. in prohem. Inſtit.
Septimo quæro, Vnde Plumbum?
Hyſid. eod. lib. ca. 21. dicit Plumbum
15 dictum ex eo, quod pilis factis maris
altitudo tentata ſit. Et eſt Plumbum
16 album, & nigrum, Et vnum ſine al-
tero inter ſe conglutinari non poteſt.
17 Agitur de plumbo in l. Malum §. Plũ
bum ff. ver. ſig. & l. Cotem. ff. de pu-
blican. Vbi diſponitur. Plumbũ coo-
periens domum, ipſius domus eſſe
partem, coniunctam quę ab illa ſepa-
rari nequeat. Et ideo nec pro execu-
tione ſententiæ capi poſſit. l. cætera. §.
hoc Senatus ff. de leg. 2. nec legato ſe
iuncto relinqui, ſed legatam domum
ſequi, Cæpoll. de ſeruit. titu. de ſtillici-
dio. qu. 7. ver. ſed poteſt.
Octauo quæro; Vnde Stamnum?
Hyſid. eodem lib. cap. 23. dicit quod
ſtamni Ethymologia eſt, ideſt ſæpa-
rans, & ſecernens: mixta enim, & a-
18 dulterata inter ſe per ignem metalla
diſſociat, & ab auro, & argento, Æs,
Plumbumque ſecernit, aliaque me-
talla ab igne defendit: Vnum enim
metallum ab alio ſeparari poteſt leg.
lacus. §. ſi ex re. ff. de acquiren. rerum
domin. & not. Bart. Veron. in l. etiam
ff. de verbor. ſignific. de ſtamno l. lege
Cornel. §. eadem lege. ff. de falſ.
Nono quæro, Vnde Electrum, &
quot ſint eius genera? Reſpondet ad
primum Hyſidorus in loco præalle-
gato ca. 23. Electrum vocatum quod
ad radium ſolis clarius auro, argento-
19 que reluceat. † Ad ſecundum dicit
Hyſidor. quod illius tria ſunt genera;
20 vnum, † quod ex pini arboribus fluit,
quod Succina dicitur: Aliud quod na
turale inuenitur, & in precio habe-
tur, ac in Æthiopia gignitur, vt dicit
Theophraſtus, & refert Volaterra-
nus libr. 27. cap. de gemmis, & Plin.
lib. final. cap. 8. Tertium, quod fit ex
tribus partibus Auri, & vna Argenti,
quas partes, etiam ſi naturale ſoluas,
inuenies. Vnde nihil intereſt natura-
le ſit, an factum, cum vtrumque eiuſ-
dem naturæ ſit, vt dicit Hyſidor. &
Plin. lib. 38. cap. 4. ad finem. Natura-
le autem ſecundum Hyſido. eiuſmo-
di eſt naturæ, vt in conuiuio, & ad lu-
mina clarius cunctis metallis fulgeat,
21 & venenum prodat: Nam ſi ei infun
das venenum, ſudorem edit, & colo-
res varios in modum arcus emittit:
& ita eſſe dicit Ioann. Fab. Inſtitut. de
rerum diuiſi. §. ſi duorum, vbi etiam
dicit, quod ſi fiat compoſitio ad rectũ
pondus auri, & argenti, fit ſimile ve-
ro Electro, Et dicit vtile eſſe hoc ſcire
vt ibi per eum. Accurſ. in l. pediculis.
§. Neratius. ff. de auro, & argento leg.
dicit, Electrum eſſe præcioſam mate-
riam, quæ iungitur argento. Et in §. ſi
duorum præallegato, dicit, quod eſt
ſpecies metalli, & ſic ſentit, quod na-
turale inueniatur, vt dicit Hyſidor. li-
cet textus in d. §. ſi duorum de artifi-
ciali ſentiat, vbi Ioan. Fab. dicit, quod
eſt genus metalli precioſum diuerſum
ab auro, & argento.
Decimò quæro, Vnde Æs dicatur?
Reſpondet Hyſid. eod. lib. cap. 19. æs
22 à ſplendore aeris vocatum, ſicut au-
rum, & argentum. Et ſubdit, quod
apud antiquos prius æris, quam ferri
vſus cognitus fuit, eratque in precio
23 magis æs; Aurum vero, & Argentum
reijciebantur propter inutilitatem;
nunc autem verſa vice iacet æs, Au-
rum vero ſummo ceſſit honore, vt
etiam dicit textus in d. Auth. de Con-
24 ſul. §. ſi vero. Æris autem appellatio,
quandoque Aurum comprehendit
vt leg. etiam, & ibi not. Bartol. Veron.
ff. de verbor. ſignificat. de ære in l. Ti-
tia. §. final. ff. de auro, & argento lega.
&

Digitized by Google

& l.quid text.ff. de contra.empt.

Vndecimo quæro, Quid ſit Auricalchum, & vnde dictum? Hyſidor. d.cap.19. dicit, Auricalchum dictum,
25 quod ſplendorem Auri, & duritiem æris poſſideat. Eſt enim nomen compoſitum ex Latina lingua, & Græca; Æs enim ſermone Græcorum calco vocatur: Fit enim ex ære, & igne multo, ac medicaminibus, perducitur ad aureum colorem. Idem dicit Archid. 29.quæſt. t.cap.1.allegando Hyſidor. Sed Augu. ſecundum Archid. dicit, quod Auricalchum dicitur ab Auro, & calcos, quod eſt malum, vt ipſe dicit, quaſi malum Aurum, quia ſolum auri colorem habet, & non valorem ſecundum Policretum. Volaterranus noſter lib.27.c.1. de ære tractans dicit præſtantiſſimum in hoc genere Auricalchum, quod ait Plinius iam ſuo tempore cæpiſſe deſinere effœta tellure. Meminit Auricalchi Apollonius in Argonautis de quo eius enarrator ſic ait, Oricalcum ſpecies eſt æris a quodā Orio inuentore cognominatum; Refert idē Volaterranus Ariſtotelem dicere, huius neque nomen, neque ſpeciem inueniri, ſed tantum a quibuſdam imaginari ſubiūgit. Hoc igitur ex argumento eſt,
26 quod hoc tempore Othonem Italici vocant, non foſſitium, ſed factitium in Brictania, & Gallia (tingunt enim eis lapide quodam rufo eius regionis peculiari) in ahenis conflatum. Ita dicit Raph. Volaterranus in d. c.

Duodecimo quæro de ſulphure vnde dicatur; Quot eius genera, & an inter metalla comprehendatur? Reſpondeo ad primum ſecundum
27 Hyſidorum lib.16. c.1. Sulphur dictum, quia igne accenditur: Vt enim ignis eſt ita, nec alia res magis accēditur. Ad ſecundum quot eius genera? Reſpondeo ſecundum Plin.lib. 35.c.14. Hyſid. eod.c. & Volaterranum ſupradictum lib.27.c.1. quod ſunt quatuor. Vnum quod foditur,
28 tranſlucet, & viret; Aliud, quod appellant glebam, vſibus tantum fullonum familiare; Tertium quod eſt liquor ad ſuffiendas lanas; Quartum ad lychnia maxime aptum. Subdit Conciuis meus, quod in agro noſtro Volaterrano extrahitur foſſilis gleba igneque perficitur, & in fiſtulas redigitur aurei coloris. Eſt etiā ſulphur, quod nigrum vocamus, & ceditur, vt lapis, & huiuſmodi foditur in piędijs noſtris. Secūdum Albertum magnum de Mineralibus lib.4. Sulphur diuiditur in viuum, & fuſum; Viuū
29 eſt, quod ſicut de terra accipitur, ita in vſum recipitur; Non viuum autē, & fuſum eſt illud, quod liquefactum eſt, & non differunt, niſi per accidēs. Subiungit, quod inuenitur fortè aliquod ad rubedinem, & fortè nigredinē declinans; & quod eſt hoc propter calorem adurentem, & vincentem in ipſo: ſubdit poſtea, quod ſul-
30 phur eſt quaſi pater, † & Argentum viuum, quaſi mater in commixtione metallorum. Ad tertium An inter metalla comprehendatur dico, quod
31 ſic, † & hoc per textum in l.æquiſſimum.§.inde eſt quæſitū. ff. de vſufr. Nam dum ibi dicitur, quod vſufructuarius venas metallorum, & lapidicinarum inſtruere poteſt, infert textus, Ergo, & Auri, Argenti, Sulphuris, & æris, & ferri inſtituere poterit, & ſic connumeratur inter metalla ſulphur: Et dictio illa ergo, quæ eſt illatiua idem probat, vt not.gl.in l.3. ff. de off. Præf.vig. Et facit quod dixi ſupra quæſt.prima, & ſecunda.

Decimo tertio quæro, Quid de Vitreolo, quid ſit, Quot eius genera, & an veniat appellatione mineralium. Reſpondeo, quod hoc, quod Italici vocant Vitreolum Græci Calcanthū
32 † appellant; Plin.lib.24. atramentum ſutorium, eiuſdem etiam generis Sori, & Melantheria, ſeu Melanthium, Foſſile, & factitium eſſe Plinius ait. Dioſcorides autem dicit Calcanthū

eſſe,

Digitized by Google

eſſe, humorem pluribus modis, & generibus concretum, ſtillititium,
33 quod guttatim ex humidis, & confractis locis ſtillat, Concretiuum, quod ex ſpeluncis coit; Tertium elixum, è vena enim excerptum cum aqua decoquitur; deinde in vaſa transfunditur hoc enim concreſcit diuerſa ſpecie: Optimum graue; denſum, lucidum eſt: Vſus eius ad fulloniam.
34 † Inuenitur item hodie in agro noſtro Volaterrano circa lacunas fumo, ſpirituque ferente erumpens, redigiturque in panes, & mercis nomine exportatur. Melantheria, ſiue Melãthium, & hoc de genere inuenitur in terræ ſuperficie, vbi æs præſertim extrahitur, vt dicit Conciuis meus in ſuis Commentarijs lib. 27. c. 2. Ad ſecundum an veniat appellatione mi-
35 neralium dico, quod ſic, † quia materia iſta ex qua fit ſub terra foditur, & eſt admixta vaporibus æreis, aut ſulphureis. Et omnis materia mineralis, ſiue metallica comprçhenditur eorum appellatione. l. æquiſſimum. §. inde eſt quæſitum, & l. 3. §. fin ibi, vel alia metalla. ff. de vſufr. & l. ſi qs vxori. §. ſi ſulphurariæ iuncta gloſa exponente de terra ex qua extrahitur ſulphur. ff. de furt. & l. 3. §. fin. ff. de reb. eorum.

Decimo quarto, Quid de Allumine, vnde ſit dictum, Quot eius genera, & an mineralium appellatione veniat? Ad primum dico dictum eſſe
36 Allumen, quod lumen † coloribus tingendis præſtet. Ad ſecundum dico, quod de Allumine ponit Plin. 38. c. 14. vbi dicit, quod inuenitur nigrũ
37 † & album, liquidum, & ſpiſſum. Liquidum fit ex aqua, & limo, hoc eſt terræ æſtuantis naturatum hyeme æſtiuis ſolibus induratum. Concretum Allumen fit ex lapide, & inueniebatur in Aegypto, & Melo Inſula, & Macedonia: nunc vero foditur in Hetruria in pluribus locis, vt in agro Maſſano, & Volaterrano, ſed Volaterranus iamdiu defecit. Hæc Conciuis meus lib. 27. c. 2. Ad tertiũ
38 dico, quod illud, quod fit ex aqua, & limo non comprçhenditur inter mineralia, ſed illud, quod fit ex lapide foſſitio, & quod foditur, vt lapidicina comprçhenditur, quia lapidicinæ
39 metalla dicuntur, vt not. Alber. de Roſat. in l. 3. §. fin. ff. de reb. eor. Et dicam infra q. 16.

Decimo quinto Quæro quid de vitro? Quid ſit, & an inter metalla cõprçhendatur? Ad primum dico vitrũ
40 eſſe translucidam materiam, quę ex harena, & cinere fit. Ad ſecundum dico, quod non comprçhenditur in-
41 ter metalla, † quia ſiue ex Harena, & Cinere fiat, ſiue fiat ex herba patet quod non foditur, ſed arte fit, & ſic non eſt ſpecies metalli, vt dicit Ioan. And. in add. ad ſpec. in Rubr. de crimin. falſ. Si vero fieret ex ferro, vt ſentit Accurſ. in l. 1. C. de excuſ. artif. lib. 10. dum dicit, quod Vitrarij dicũtur, qui artificioſè de ferro, vel alia materia trahunt vitrum, vel fundunt, comprçhenderetur inter metalla. Sed non puto, quod ex ferro trahi poſſit vitrum, ſed quod fiat ex alia materia, vt dicit Accur. & tradunt alij prædicti.

Decimo ſexto quæro quid de lapidicinis. An appellatione metallorũ compræhendantur? Reſpond. quod compræhenduntur, vt probat textus
42 in l. 3. §. fin. ff. de reb. cor. ibi, vel quæ alia metalla & ibi hoc notat Albericus de Roſate, qui dicit ſe allegaſſe dictum textum ad Quæſtionem, quã de facto habuit. Quidam Nobiles locauerunt quendam montem perpetuum, & exceperunt omnia metalla, quæ in eo reperirentur, reperta fuit quædam lapidicina multum vtilis, & quæſtio erat, an cederet Dominis, vel Colonis; & dicit quod allegauit dictum textum pro parte Dominorum, quam deciſionem refert, & ſequitur Bart. Veron. in l. inter publica,

Digitized by Google

blica.§.publica.quæſt.5.ff.de verborum ſignification. Quæ deciſio etiam comprobatur ex not. per Ioann. de Plat.in l.cuncti.C. de metall.& met. lib.11. qui dicit, quod appellatione metallariorum compræhēduntur lapidarij foſſores lapidum, & inuentores, & in l. quoſdam eod. titul. dicit, quod appellatione ſaxorum marmora cōpræhenduntur. Probatur etiam in leg. æquiſſimum.§.idem eſt quæſitum.ff.de vſufruct. ibi perinde venas lapidicinarum, & huiuſmodi metallorum inquirere poterit, ex quo patet, lapidicinas appellatione venire.

Decimo ſeptimo quæro, An quæ dicuntur de metallis militent in lapidicinis ſulphure, & ſimilibus mate-
43 rijs. Reſpondeo, quod ſic, † vt dicit Paul. de Caſtro in conſil. 178. incip. Fundamentum præfati Domini Vicarij. dicens, quod idem ſentit Azzo. in ſumma.Cod.de metall.& met. li.11.& patet quod l.cuncti,& l.quoſdam eod. titu. loquuntur in venis ſaxorum, & marmorum, & aliæ leges illius tituli, & pariter Rubrica loquuntur de metallis:Et ideo illæ duæ leges, ibi poſitę ſunt ad denotādum, quod idem iuris eſſe debet in illis, quod in venis metallorum, cum eadē vertatur vtilitas publica. Et idem conſulendo tenuit Dominus Dominicus Bonſius Aduocatus Florentinus in conſ. incip. Dubitationem primo aſpectu, vbi de ſulphure, & vetriolo loquitur, & mouetur per notata in d.l.quoſdam,& ita tenet Paul. de Caſtro in l.diuortio.§.ſi vir in fundo. ff. ſolut. matrimon. & in conſil. 330.libellus iſtorum agentium ſecūdum nouam impreſſionem. Comprobatur,quia appellatione metallorum compræhenduntur, vt dixi ſupra.

Decimo octauo quęro, An in reſeruatione facta de omnibus metallis
44 compræhendantur lapidicinæ? Reſpondeo, quod ſic per textum in l. 3. §.final.cum leg. ſequ. ff. de rebus eorum per quem ita determinat Alber. de Roſat. Cuius determinationem ſequitur Bartol. Veron. in leg. inter publica.§.publica quæſt.5. ff. de verbor.ſignific. Et retuli ſupra.

Decimo nono quæro, An lapidicinarum appellatione veniat calx facta ex illis lapidibus, ita vt ſi colonus
45 tenetur dare Domino quartam partem omnium fructuum lapidicinis exceptis. An teneatur ad quartam partem calcis factæ ex lapidibus: Ita fuit quæſtio Pylei.9. in ordine, quem refert Ioann. Andr.in add. ad ſpecul. in titul. de loca.§.1. in fine, & arguit ad partes, & tandem concludit,quod conductor non teneatur, quia de proprio lapidem calcem fecit,& quia illam ex proprio labore, & induſtria habet, non autem ex prædio; Et quia excepto lapide oē quod fit ex lapide videtur exceptum. Comprobantur prædicta in l.eos.C.de vſur.l.3.§. fi.ff. de tutel. l.ſi quis pro eo.ff. de fideiuſ. l.3.ff. ad legem falc. Et quod plus eſt
46 ſi lapides eſſent domini, † calx tamen bona fide ſpecificata, non eſſet eius, ſed deberet æſtimationem lapidum habere l.lana.ff. de leg.3. probat hoc ad ſenſum. Pone quod repetit vuas, vel oliuas, nunquid tenebitur dare vinum, vel oleum. Hoc dicit abſurdum. Cōcludit ergo, quod quidquid agitur de lapidicinis Domino non debetur, ſiue vendat, ſiue donet, vel parietem facit vel calcem.

Vigeſimo quæro quid de incremēto lapidicinę vergentis verſus flumē.
47 An cedat Domino prędij? Hanc quęſtionem ponit Bart. in ſica Tyberiade in prima parte in ver. Flumē verſ.ſed quæro quid ſi ripa predij verſus Flumen naturaliter ſe extendit, vt quia ibi erat lapidicina creſcens de qua dicitur in l.diuortio.§.ſi vir in fundo.ff. ſol. matr. vt euidenter Piſis apparere videtur iuxta montem Piſanum in lapidicinis marmoreis, vel forte ter-

remotu

remotu in flumine, vbi erat ripa corruit, & ipſa iuncta prædio remouens fluminis alueum per eum locum ceſſare fecit, Bart ibi dicit, totum locum Domino predij accedere, ſiue per alluuionem, ſiue terremotu contingat. Omnes enim iſtę acceſſiones, quæ diuina natura operante obuenerunt, nullo facto hominis interueniente, eiuſdem naturę ſunt. l. item ſi fundi. §. 1. ff. de vſufr. Et hoc videtur ſentire Azzo in ſumma Inſtit. de rer. diuiſ. Siue enim flumen prædio meo addat, & propter hoc ab eo recedat ſimpliciter nihil addendo nobis accreſcit l. martius. ff. de acq. rer. dom. hic autem nihil addendo receſſit, ſed ab eo naturali impulſu. Iſtud autem incremētum, quod ripa naturaliter excreſcente contingit diu poteſt alluuio, quia latens incrementum eſt. Quando vero ruina, vel terremotu contingit, dici poteſt incrementum aluei recedentis, quia cum repentè fiat non eſt alluuio. l. adeo. §. fin. ff. de acq. rer. dom. §. per alluuionem Inſtit. de rer. diuiſ. Et ita etiam tenet Barr. Veron. de ſeruit. ruſtic. præd. in tit. de ripa verſ. Item etiam dubitari poteſt.

Vigeſimo primo quæro, Quid ſi flumen adiecit prædio meo aurum, vel argentum an efficiatur meum? Re-
48 ſpond. quod ſic, † vt dicit Bartol. in prima parte Tyberia. in princ. exponendo textum ibi quod per alluuionem, ſiue ergo ligna, ſiue aurum, ſiue argentum adiecerit flumen prædio meo meum erit, cum de quacumque re lex loquatur, dūmodo ita adijciat quod terræ cohęreat, & ignoretur cu-
49 ius ſit, † aliàs non efficeretur noſtrū, vt declarat Bart. ibi ſuper verbo adiecerit, ſequitur Maria. Sozz. in rub. de cauſa poſſ. & propr. ar. 5. q. 2. prin.

Vigeſimo ſecundo quæro Quid ſi aliquis habet ius lapidis effodiēdi ex fundo an ſit ſeruitus? Dicas, quod ſi debetur ad vtilitatem prædij ruſtici
50 erit ruſtica ſeruitus; Si vrbani erit vrbana. Sed ſi non debetur ad vtilem fundi, ſed ob aliam cauſam, vt rem venalem, puta facere poſſit, tunc nō erit ſeruitus realis, ruſtica, vel vrbana, ſed quædam commoditas ad ſimilitudinem vſusfructus, ſed non eſt
51 vſusfructus, ſi vſusfructuarius non habeat omnes fructus ſimul, vt Inſt. de vſu. & hab. in princip. quod non eſt ſic vbi non habet niſi ius lapidis extrahendi. Sed ſi haberet ius percipiendi omnes fructus tunc eſſet ſeruitus uſusfructus. l. arboribus in fine principij ff. de uſufr. l. ergo cum gloſa, Et quod ibi per Docto. & l. ueluti. ff. de ſeru. ruſtic. pred. Ita dicit, & concludit Bar. Veron. in tract. de ſer. ruſtic. præd. in tit. de ſeru. calc. coqu. qu. 4.

Vigeſimo tertio quæro, Quid ſi Dominus fundi prohibet, ne lapis extrahatur, qualiter ſuccurratur? Reſpon. quod aut impedit poſtquam excīſus, & effoſſus eſt, & eo caſu lapis eſt eximentis l. qui ſaxum in princ. ff. de donat. Et hoc caſu datur actio in rem,
52 ut notat Accurſ. in d. l. qui ſaxum, & & in l. promiſiſti, & ibi Bart. ff. de pręſcr. verb. Si uero prohibet antequam excidatur, & hoc caſu dicit textus in l. ſi cum mihi ff. de dolo, quod datur actio de dolo ſi donationis cauſa conceſſiſti. Sed Accurſ. dicit, quod ho-
53 die datur actio ex eo contractu, & ita tranſit Bart. in d. l. qui ſaxum, & in d. l. ſi cum mihi. ff. de dolo. Dominus Ant. Roſ. Aretinus in l. diuortio. §. ſi vir in fundo ff. ſol. matr. dicit quod ſi lapis, vel marmor deberet peti ratione alicuius contractus præambuli, tunc daretur actio ex illo contractu d. l. ſi cum mihi, & d. l. qui ſaxum: ſed ſi nullus præcederet contractus, iſto caſu gloſæ variant, Bartolus tamen tenet, quod ceſſet hodie actio de dolo in dicta lege qui ſaxum, cuius contrarium dicit tenere in l. iuris gentium. §. quin immo ff. de pact. Dicit tandem Dominus Ant. rectius dici,

quod

Digitized by Google

54 quod competat actio de dolo.†
Vigeſimo quarto quæro. In cuius
dominio ſint metalla exiſtentia in
fundo antequam inueniantur. Paul.
de Caſtro in d. conſ. 78. incip. fun-
damentum Domini Vicarij, & in d.
conſ. 179. In cauſa mota; dicit quod
huiuſmodi venę occultæ antequam
55 inueniantur † in nullius bonis ſunt:
& ſic non ſunt in dominio domini
fundi, ſicut nec theſaurus occultus
in fundo meo eſt meus, immo in
nullius eſt bonis antequam ſit reper-
tus, ſed efficitur inuentoris l. nunquā
§. theſaurus. ff. de acq. rer. dom. Sed
in contrarium eſt, quod notat Barr.
Veron. in leg. inter publica. §. publi-
ca. in 4. not. ff. de verb. ſignif. ubi di-
cit, quod ſi metalla percipiuntur, vel
aurum, vel argentum ex fundo ali-
cuius priuati dicuntur eſſe in domi-
nio illius, cuius ſunt fundi, ex qui-
bus percipiuntur per l. 3. §. fin. ff. de
reb. eor. & idem not. Card. Alex. in
c. 1. Quæ ſint Reg. in Vſib. feudo. Et
quod ſint in dominio domini fundi
antequam inueniantur; hæc dicit Io.
de Plat. in l. 1. c. C. de theſaur. lib. 10.
verſ. ſimiliter, dicit. n. quod lapidici-
nę marmoreæ, creti fodinæ, & argēti
fodinæ poſſunt fodi, & perquiri in
alieno cum conſenſu domini, quod
ſecus eſt in theſauro, qui non poteſt
etiam volēte Domino in alieno per-
quiri, vt not. gloſ. in d. l. 1. Et ratio eſt,
quia in eis nō eſt legis prohibitio, nec
iuris carētia, quia ſunt in dominio do
mini fundi: & ſic Ioan. de Plat. tenet,
quod antequam inueniantur ſint in
dominio domini fundi; Ad rationem
Paul. de Caſtr. & æquiparationē, quā
facit de theſauro: reſpondeo, quod
56 non procedit argumētum de theſau-
ro ad metalla, quia theſaurus non eſt
pars fundi, metalla autem ſic, ſicut
aqua pars fundi eſt l. is qui puteum
ff. Quod vi, aut clam, & notat Ioann.
de Plat. in d. leg. 1. C. de Theſaur. &
cenſentur eſſe in poſſeſſione domini
fundi leg. 3. in princip. & §. 1. cum ibi
not. ff. de acquirend. poſſeſſ. cum ge-
nerentur metalla in fundo ex materia
fundi, & influentia aſtrorum, vt di-
cunt Ariſt. & Albert. Magnus libr. 3.
metheor. cap. final. quod ſecus eſt in
theſauro vt d. leg. 3. §. Neratius, & ibi
notatur, & Iaſ. ibi hanc rationem aſ-
ſignat, quod non ſit in poſſeſſione do-
mini fundi, quia non eſt propriè pars
fundi, ſed quid acceſſorium ad fun-
dum, & donum fortunæ eſſe creditur
l. ſi is §. ſi communis ſeruus ff. de ac-
quirend. rerum dom. Et ſi diceretur
conceduntur inuentori: ergo non
ſunt in dominio alicuius, & per cōſe-
quens, nec domini fundi: Reſpon-
deo non tenere conſequentiam, quia
conceduntur inuentori propter pu-
blicam vtilitatem, & propter expen-
ſas, quia magno parantur agone, vt
dixi notari in l. quoſdam C. de metall.
& met. lib. 11. non quia non ſint in do
minio domini fundi, cui tanquam do
mino decima debetur, & decima fi-
ſco, vt not. in l. cunct. eo. tit. Ratio er-
go acquiſitionis eſt publica vtilitas,
& etiam ſumptus in quærendo, non
quia non ſit dominius cum domino
portio debeatur vt d. l. cunct.
Vigeſimo quinto quæro. Ad quem
ſpectent argenti fodinæ, & metalla,
quæ percipiuntur ex fundi fiſci, vel
57 Principis. Reſpondeo, quod ſpectāt,
& pertinent ad fiſcum, vel Principē,
in cuius fundo ſunt, & ex quo perci-
piuntur; Ita dicit Bartol. Verſicul. in
l. inter publica §. publica in 4. not. ff.
de verbor. ſignific. & Card. Alexand.
in cap. 7. in verbo Argentariæ. Quæ
ſint Regal. in Vſib. feudo.
Vigeſimo ſexto quæro. Quid de
aurifodinis, & metallis, quæ perci-
piūtur ex fundis vniuerſitatis, an ſint
vniuerſitatis? Reſpōdeo, quod perti-
nent ad vniuerſitatem illam, in cuius
fundo ſunt, ex quo percipiuntur,

Digitized by Google

58 quia vniuerſitas habet bona non ſolum quoad honorem, ſed etiam quo ad vtilitatem ex ipſis percipiendam l. ſed & Celſus,& ibi gloſa ff. de contr. empt.& in l.Iulianum §.fi.ff. de l.1.& not.gl.in d.l.inter publica §. publica, & Ang.Aret.in §.1.Inſt.de inutil.ſtip. & in §.vniuerſitatis Inſt.de rer.diuiſ. & Ioan.de Plat.in l.7.C.de diu.præd. cur. lib.11.

Vigeſimo ſeptimo quæro. Quid ſi in fundo,vel loco Eccleſiæ? Reſpondeo, quod pertinent ad Eccleſiam in
59 cuius fundo huiuſmodi metalla percipiuntur,quia Eccleſia habet dominium fundi l.final.C. de ſacr. Eccl. & metalla ſunt domini fundi l.3.§.fina. ff.de reb.eorum. Et,quia de theſauro inuento in fundo Eccleſiæ pertinet portio ad Eccleſiã,vt not. Iac. Aluar. & Card. Alexand. in cap.1. Quæ ſint Regal. in vſib. feudo.

Vigeſimo octauo quæro, Quid in prædijs priuatorum. An pertineãt ad priuatum in cuius fundo ſunt: An ad fiſcum? Et videtur,quod ſint fiſci. Primo per text. in l.inter publica §.publica ff.de verb. ſignif. vbi dicitur,quod metallorum redditus ſunt fiſci. Secũdo per text. in d. c. 1. Quæ ſint Regal. vbi argentariæ cõputantur inter Regalia, & ſic pertinent ad fiſcum, ſeu ad Principem,qui habet regalia,vt in d.c.1.& ibi not. Sed contrarium dico, quod argenti fodinę & aurifodinę & metalla, & huiuſmodi materiæ, ſunt domini fundi,in cuius fundo ſunt, &
60 inueniuntur,& non Principis,aut fiſci. Primo probatur per text. in l.3. §. fi.ff.de reb.eor. vbi dicit textus,quod ſi lapidicinas vel quę alia metalla pupillus habeat, ſeu cretifodinas, vel argenti fodinas, vel alterius materiæ, vel huic ſimile,quod priuatis poſſidere liceat,magis puto ex ſententia orationis impediri alienationem; Ex quo patet, quod ſunt in dominio domini fũdi,alias fruſtra diceretur, ibi, quod non poſſẽt alienari per tutorem ſi nõ eſſent pupilli. Secundo id probat textus in l.æquiſſimũ §.ſi inde eſt quæſitum ff.de vſufr. vbi dicitur,quod vſufructuarius argenti fodinas nouas inſtruere poteſt, inſtructas exercere. Tertiò ad idem eſt textus in l. diuortio §. ſi vir in fundo ff. ſoluto matrimon. vbi dicitur, quod auri fodinæ, & argenti fodinæ, & cæteræ minerę in fundo dotali inuentæ pertinẽt ad maritum. Quarto hanc concluſionem firmat Bartol. Sozz. præceptor meus in d.l.diuortio §. ſi vir i fũdo in 2.not.dicens,aurifodinas,argenti fodinas, & ſimiles eſſe domini fũdi ſub terra vſque ad profundum leg.fluminum §.fin.& l. Proculus eum ibi not. ff. de damn.infect.ſicut aer ſupra terram vſque ad cęlum l.altius Cod. de ſeru.& aq. Quinto idem tenet Bartol. Veron.in d.l. inter publica §. publica in 4. not. dicit enim non intelligas, quod metallariæ & argentariæ ſint in patrimonio fiſci, quia illud eſt verũ, quando ex fundis fiſci, vel Principis percipiantur, ſed ſi perciperẽtur metalla, aurum, vel argentum in fundo alicuius priuati, tunc dicerentur eſſe in dominio eorum cuius eſſent fundi ex quibus perciperentur, vt eſt caſus in l.3.§.fina.cum l.ſeq.& princip.ſeq. ff.de rebus eorum.Et hoc caſu,neque fundus, neque metalla dicuntur eſſe publica,neque regalia, ſed ſolum redditus, qui ex ipſis debetur fiſco, vt not. in leg.1. Cod. de metall.& met. libr.11. Sexto idem tenet Ioann. de Plat. in l. 1. verſ. ſed lapidicinæ C. de Theſau.lib.10.ubi dicit,quod lapidicinæ marmoreę, & argenti fodinæ ſunt in dominio domini fundi.Septimo idem dicit Card. Alex. in d.ca.1. Quæ ſint Regal.quod cenſentur prædicta eſſe in dominio priuatorũ,quorum ſunt fundi l.generaliter §. vxori ff. de uſufruct. legat. & l. item ſi fundi §. 1. ff. de uſufruct. Et ad textus

in

Digitized by Google

in contrarium allegatos, reſpondeo, quod loquuntur de uectigali, quod debetur fiſco de metallis, quod eſt decima pars, vt l. cuncti C. de metall. & met. li. 11. Et not. gl. in d.l. inter publica §. publica; Et pariter ſoluitur de argentifodinis. Et iſta dicuntur eſſe regalia, vt dicit text. in d.c.1. Quæ ſint regalia. Non autem loquuntur dicti textus de argentifodinis, neque de metallis, quia neque fundus, neque metalla dicuntur eſſe publica, neque regalia, ſed redditus, qui ex ipſis debentur fiſco. Ita reſpondet, & declarat Bar. Veron. in d.4. not. & Card. Alexan. in d.c.1. Quę ſint regal. Et prędicta procedunt, niſi conſuetudo ſit in contrarium, quia circa huiuſmodi conſuetudo debet attendi, vt l. venditor §. ſi conſtat ff. comm. præd. vt per Veron. loco allegato, & Card. Alex. in d.c.1. Quæ ſint regal. Et cum iſta limitatione intelligas, quæ ſupra dicta ſunt, & infra dicentur.

Vigeſimo nono quæro. Quid ſi in fundo Emphiteotico inueniatur metalla, cuius ſint, An directi domini, an Emphiteotæ? Reſpondeo, quod ſunt
61 Emphiteotæ, vt determinat Alber. de Roſat. in l. item ſi fundi ff. de vſufr. dicens, quod ſi metalla, vel lapidicinæ inueniuntur in fundo Emphiteotico, ſpectant ad Emphiteotam per illum textum, & per text. in l. diuortio §. ſi vir in fund. ff. ſol. matr. licet quidā dicant, & male ſecundum ipſum, quod idem ſit, quod in theſauro inuento in prędio, vt l. 1. C. de theſaur. li. 10. quia iſta non ſunt theſauri, vt ibi patet.

Trigeſimo, quęro. Quid ſi in fundo feudali inueniatur metalla; An ad feudatarium, vel ſuperiorem ſpectent?
62 Reſpondeo, quod ad feudatarium, quia feudatarius habet vtile dominiū c. 1. §. rei autē de inueſt. de re. al. fact. & not. in c. 1. de lap. Corr. in gloſa magna, & in ca. vaſallus, ſi de feud. fuer. contr. Nā ex omni perpetuo cōtractu trāsfertur vtile dominiū §. adeo Inſt. loca. l. 1. §. quod ait, ff. de ſuperf. l. fi. C. de loca. præd. cur. li. 11 Sed hoc nihil aliud eſt, quam habere vtilitatē, & poteſtatē diſponendi de ipſa re cū ſuperioris authoritate, vt d. l. fi. C. de loca. præd. lib. 11. Recipit. n. feudatarius rē ad vtendum, & fruendū, ſicut Emphiteota l. 1. §. qui in perpetuum ff. ſi ager. vet. & §. adeo Inſt. loca. Et ideo quæcunque cōmoditas, & omnes redditus, vel prouētus, ſpectant ad eū, ſicut ad vſufructuariū l. vſufructu legato ff. de vſufr. Et ſicut ad maritū ſpectat cōmodum lapidicinę auri, vel argēti fodinę quę ſunt in dotali fundo l. diuortio §. ſi vir in fundo ff. ſol. matr. l. ſi fundus ff. de fund. dot. & l. fructus ff. de iur. dot. Quod ſi hoc eſt in vſufructuario, & marito fortius in feudatario, qui eſt verus dñs vtiliter; Et eſt expreſſū in feudatario in c. ſi vaſallus de cōſue. re. & not. in l. defuncta ff. de vſufr. & in d. l. diuortio, Et huiuſmodi fodinæ loco redditus, & prouentus habētur, quia nomē hoc redditus, & prouētus latē patet omnē vtilitatē compræhendens, vt not. Innoc. in c. paſtoralis de donat. Et ita conſuluit Paul. de Caſtr. in conſ. 353. incip. Quidā nobilis li. 1. in nouiter impræſſis. Nā quidam nobilis habebat quoddā caſtrū in feudū in cuius caſtri territorio erat flumen, quod ducebat aurū per hunc modū, quia cum areſceret fodiebatur arena, & ibi reperiebatur aurum; orta controuerſia inter nobilem, & Baronem ſuperiorē aſſerentē ad ſe ſpectare, cōſuluit Paul. de Caſtro, quod ſpectaret ad nobilem feudatariū per ſupra dicta; Et ita etiā tenet Alber. de Roſat. in d. l. item ſi fundi, dicens, quod ſi in fundo feudali reperiuntur metalla, ſpectant ad Vaſallum.

Trigeſimo primo quæro. Quid ſi in fūdo, cuius alteri debetur vſufructus? An metalla ſint vſufructuarij; An proprietarij? Reſpondeo, quod pertinent

ad vſufructuarium ſi tempore conſtituti vſufructus ſint ibi fodinæ, vt l. item ſi fundi §. 1. ff. de vſufruct. Quia quicquid in fundo naſcitur, & quicquid inde percipi poteſt, ipſius fructus eſt vt ibi dicit textus; ſiue etiam poſtea ſint inuentæ auri fodinæ etiam ſpectant ad vſufructuarium metalla, quæ percipiuntur, cum totius agri, non partium relictus ſit vſufructus, vt d. l. item ſi fundi §. ſed ſi metalla, vbi gloſa dicit, quod ſiue lapidicinæ ſint factæ, ſiue poſtea fiant, ſemper habet vſufructum.

Trigeſimo ſecundo quæro, Quid ſi in fundo dotali, An comodum earum ſpectet ad maritum, an ad vxo-
64 rem? Reſpondeo, quod cedunt marito leg. diuortio §. ſi vir in fundo ff. ſolut. matrimon. Et hoc verum, ſi auri fodina, vel ſimilis materia ſit, quæ renaſcatur, quia tunc cenſetur eſſe in fructu: ſi vero eſſet lapis, vel alia materia, quæ non renaſceretur, tunc cedunt vxori, & dotales ſunt, vn. in d. §. ſi vir in fundo, & ibi gloſ. & Doctor. & leg. final. ff. de iure dot. in princip. & l. ſi ex lapidicina ff. eod. titu. Quia cum vir habeat fructus dotis leg. dotis fructus ff. de iure dot. quicquid renaſcitur computatur in fructu, & quicquid non renaſcitur non computatur in fructu, vt dicit Are[t]. in d. §. ſi vir in fundo, & idẽ etiã dicit ibi Dñs meus Bar. Sozz. quod illud dicitur eſſe in fructu, quo ſublato,
65 renaſcitur, & Ant. Roſel. Areti. ibidẽ dicit, quod ea demum dicuntur eſſe in fructu, quæ conſumpta renaſcendo reiterantur.

Trigeſimo tertio quæro, Quid ſi fundo dotali percipitur lapis, vel alia materia, quæ non renaſcatur, cuius comodo cedat? Dicas, quod ſi ab initio conſuetum erat cędi, pertinet ad virum; Secus ſi poſtquam fun-
66 dus datus eſt in dotem, maritus cedere cęperit, quia tunc non ad virum, ſed ad vxorem pertinet leg. ſi fundus ſecundum intellectum Azzo. quem Bartol. & alij communiter ſequuntur, vt ibi dicit Alexand. qui ita concludit ff. ſoluto matrimon. Et ibi etiam dicit Iaſon, quod intellectus Azzonis communiter approbatur, & licet Dyn. teneat ibi ſecundum intellectum gloſæ vt intelligatur textus, quando marmor renaſcebatur, & Imol. ibi nitatur concordare opiniones, diſtinguendo, quod, aut nullus alius fructus percipitur, niſi lapidis, tunc procedat opinio Dyni, quod ad mulierem non ad maritum pertineat, ſi non renaſcatur aut alius fructus percipiebatur vltra lapidicinam, & tunc procedat opinio Azzo. & Bartol. ſubdit Alexand. quod opinio Imol. eſt æqua, verum, quia non mediocriter violat textum, ideo non recedit à primo intellectu, qui videtur magis comunis pro quo Iaſon adducit duo fundamenta, quæ videas per te.

Trigeſimo quarto quæro, An maritus repetat expenſas in inueniendis fodinis? Dicas ſecundum Doctores communiter in d. l. diuortio §. ſi vir in fundo ff. ſolut. matrimon. & ibi Alex. dicentem, quod tex. us ille diuiditur in tres partes, Aut impenſa facta eſt
67 ad perpetuam vtilitatem rei pro inuenienda lapidicina, & iſtam impenſam conſequitur maritus a muliere, eadem l. §. impendia in fine l. 3. ff. de expenſ. Aut quæris de impenſa facta cauſa effodiendorum marmorum, quia iſta dicitur facta cauſa fructuum quærendorum, & contra mulierem non repetitur, ſed de fructibus deducitur d. §. impendia. Si vero quæritur de impenſa inutiliter facta pro inueniendis marmoribus non renaſcentibus, & fundus per hoc melior non redditur. Et iſta non repetitur, & ita loquitur verſ. impenſæ d. §. Si vero fiat impenſa pro inuenienda lapi-

Digitized by Google

lapidicina, productiua marmorum renaſcentium, Iſta repetitur, vt ibi Verſicul. niſi, Et dixi ſupra. Et licet ibi Paul. de Caſtr. & Raph. ponant alium intellectum, quem approbat Aret. tamen la ſ.ſequitur intellectum Bartol. & comunem. Dominus Ant. Roſel. Aret. in d. §. ſi vir in fundo dicit, Nota, quod ſi deſeritur cultura agri propter lapidicinas, vel auri fodinas vir repetit expenſas, & lapides ſunt in fructu, quod intellige ſi ſũdus eſt effectus precioſior; Et intellige, quod repetat expenſas, non quæ lapidicinarum habendarum gratia fiũt, quia illæ compenſantur cum fructibus: ſed loquor de expenſis in inueniendo adaptando fundum ad lapidicinas, quia iſtę reſpiciunt principaliter rem, & non fructus, & repetuntur actione mandati, vel negociorum geſtorum, vt l. 1. §. ſed nec ob impenſas C. de rei vxor. actio. Nam ſciendum eſt ſecundum ipſum, quod quædam eſt impenſa, quæ reſpicit rei comoditatem; & iſta repetitur; quædam fructuum vbertatem ſeu perceptionem; & hęc cum fructu compenſatur; quędam eſt quę continet incomoditatem rei, ideſt quæ quamuis ferat vtilitatẽ non affert in re, & iſta non repetitur, vt in d. §. iuncta gl. & l. fin. ff. de fund. dot. Et ſic in effectu concordat cum dictis Alex.

Trigeſimo quinto quæro. Quid ſi mulier non permittit maritum accipere marmor, vel aurum, quo remedio aget? Reſpondeo, quod aget maritus actione ad exhibendum ſi cenſum, & ſi expenſa eſt facta, & non eſt exemptum eadem actione ad exhibendum aget, vt dicunt gloſa, & Bar.
68 in d. l. diuortio. §. ſi vir in fundo; Et licet gloſa dicat, quod tenetur mulier actione de dolo, tamen Iac. de Aret. quem ſequuntur Bartol. & Doct. reprobat gloſam, quia cum maritus ſit dominus rei dotalis, & habeat actionem ad exhibendum, vel iniuriarum ceſſat actio de dolo, vt l. qui pendentem ff. de contr. empt. Et hoc verum conſtãte matrimonio, ſed ſoluto matrimonio habebit maritus actionem mandati, vel negociorum geſtorum vt l. 1. §. ſed nec ob impenſas C. de rei vxo. actio. Et ſic ceſſat actio de dolo. Ita concludit Bartol. in d. §. ſi vir in fundo, cum quo tranſit Bald. Paul. Caſtr. Anton. Roſel. Aret. & Alexan. Sed Ang. ibi dixit, quod dabitur actio de dote contraria, ſi eſſet facta impenſa gratia rei; ſecus ſi gratia fructuum, vt ibi refert. Ant. Roſel. & ideo Alex. ibi dicit, quod ſoluto matrimonio; aut quærimus de impenſa facta gratia fructuum. Et poteſt ſaluari gloſa ibi, quia hoc caſu ceſſat actio negociorum geſtorum, nec habet locum §. ſed nec ob impenſas; aut quærimus de impenſa facta ob perpetuam vtilitatem fundi, & habet locum actio negociorum geſtorum, vel mandati, vt d. §. ſed nec ob impenſas, immo & contraria actio de dote ſecundum Ange. Et quatenus Bartol. ibi dicit, quod conſtante matrimonio dabitur actio iniuriarum inter virum, & vxorem; Contrarium tenet ibi Roma. quia actio quę infamat non datur inter virum, & vxorem. vt l. 2. Cod. rer. amot. cum ſim. Sed actio iniuriarum infamat l. 1. §. furti. ff. de infam. l. infamem ff. de pub. iud. Et ſequitur ibi Alexand. dicens, quod habuit in facto, & conſuluit, quod non militet inter eos actio iniuriarum.

Trigeſimo ſexto quęro, An metalla inuenra in alieno fundo per metallarium, acquirantur inuentori? Re-
69 ſpondeo, quod acquiruntur inuentori data decima parte domino fundi, & alia decima fiſco: Si vero in fiſci, vel Principis fundo datis duabus decimis fiſco vel Principi l. cuncti, & ibi notat Bartol. & Ioann. de Plat. C. de metall. & met. lib. 11. & notat in leg. 1. eodem tit. per Bartol. & Ioa. de Plat. Et duplex ratio aſſignatur.

Prima eſt propter publicam vtilitatem, vt metalla abſcondita, & ſub terra per naturam producta in lucem veniant, vt notatur in leg. quoſdam eodem titul. & per Azzo. ibi in ſumma; Secunda ratio eſt, quia magno parantur agone, & cum magnis ſumptibus, vt notar in dict. leg. cuncti per gloſ. & Ioan. de Plat. & Azzo. in ſumma, & notat Paul. de Caſtro in l. diuortio. §. ſi vir in fundo. ff. ſoluto matrimon. & in conſi. 5. & in conſi. 178. & 179. concludens, quod acquiruntur Inuentoribus propter publicam vtilitatē, & magnas expenſas, vt not. in d. l. quoſdam.

Trigeſimo ſeptimo quæro, An qui incipit fodere in ſuo, & per cuniculos progreſſus in alienum inuenit venam metalli, An dicatur acquiſiuiſſe ius in tota vena etiam quatenus protenditur ſub fundo alieno? Videtur, quod non, primò, quia tot videntur eſſe venæ, quot ſunt prædia ſuperiora, quibus ſubeſt, cum cedat eis pro regiono cuiuslibet eorum, l. pro regione. ff. de acquir. rerum dom. l. final. ff. pro ſoc. Secundò, quia dominus fundi ſuperioris, videtur poſſidere omnia, quæ ſunt in fundo, & ſic cum eſſet per aliū occupata, vel poſſeſſa, non videtur, quod fodiens ius habere poſſit, quatenus protenditur ſub fundo alieno l. quod meo. §. final. ff. de acquiren. poſſeſs. Sed contrarium dicit Paul. de Caſtr. in conſil. 95. iuſtis allegationibus in d. conſil. 178. fundamentum
70 Domini Vicarij, quod immo in tota vena ius habet inuentor, quia cum vnicus ſit cuniculus à principio vſque ad finem nulla diſtinctione facta pro regione, per quam diſtinctionem reſultat pluralitas. l. ſi quis duas. §. 1. ff. comm. præd. idem dicendum eſt de vena propter quam factus eſt cuniculus, & propter quod vnumquodque & illud tale. Igitur appræhenſa poſſeſſione cuniculi, & vena in vna parte, cenſetur appræhenſa in toto leg. 3. in princip. ff. de acquirend. poſſeſs. Ad contraria reſpondet Paul. de Caſtro. Et ad primum dicit, quod leg. pro regione, & l. pen. ff. pro ſoc. de directo faciūt in cōtrarium; Nam quouſque lapis natus in confinio duorum prædiorum cohæret ſolo, & ſic non reputatur, vt lapis, ſed vt ſolum eſt communis pro diuiſo, ſicut ſolum. Sed poſtquam eſt diuulſus a ſolo, & ſic conſideratur, vt lapis, tunc eſt vnicus, & eſt comunis pro indiuiſo; Sic in propoſito antequam vena eſſet aperta, non conſideratur tanquam vena, ſed tanquam ſolum, & ſic fateri poteſt, quod cedebat à ſuperficie vſque ad centrū cuilibet dñorum ſuperiorum pro regione, & ſic pro diuiſo, vnde vnus nō poterat fodere, niſi quouſque ſuum prædium protendebatur iuxta notat. in l. Fluminum. §. fin. cum leg. ſequent. ff. de dam. inf. Sed poſtquam fuit aperta conſideratur de per ſe, & non ſimpliciter tāquam ſolum, ſed tanquam vena, & ideo debet æquiparari lapidi euulſo; Et ſic præſuppoſito, ſine præiudicio veritatis, quod remanſerit dominorum ſuperiorum, erit illorum pro indiuiſo, quia diuiſio illorum fundorum non ſe extendit ad hanc venam: & ipſa de per ſe eſt tota continua ſine linea, & ſine diuiſione actuali non poteſt dici, niſi vna, quia diuiſio eſt illa, quæ facit de vno toto plura l. ſi quis duos. §. 1. ff. comm. præd. Igitur ſequitur, quod appræhendendo poſſeſſionem partis cenſeatur, quis poſſeſſionem totius appræhendiſſe. Ad ſecundam rationem Paul. Caſtr. reſpondet, quod licet domini ſuperiorum fundorum poſſideant fundos, nunquam tamen poſſederunt illam venam, quamuis fuiſſet domini dictæ venæ; Et licet ante apertam venam poſſet dici, quod poſſediſſent ſolum ratione cohærentiæ, & tanquam ſolum; Et ſic in vniuerſo poſt ipſam inuentam noua appræhenſio requiritur, arg. l. cum qui ædes. ff.

de

de vſucap. & l.cum hæredes in princ.
ff. de acquiren. poſſeſſ. Concludit igi-
tur Paul. de Caſtr. inuentorem venæ
ius habere in tota vena, etiam quate-
nus protenditur ſub fundis alienis,
dicens, ſe nunquam vidiſſe aliquam
bonam rationem pro alia parte licet
multiplices allegationes viderit, quæ
à prędicta ſententia ipſum non retra-
xerunt, in bona (vt ipſe inquit,) & pu-
ra conſcientia: Et eandem concluſio-
nem firmat Paul. Caſtr. in conſi. 330.
libellus iſtorum agentium libr. 1. in
nouiter impreſſis, vbi dicit, quod iſta
eſt ipſa veritas, licet malè præteritis
temporibus fuerit Bergami intelle-
cta, & obſeruata, cum crediderint, vt
ipſe dicit quam plures Iuriſperiti ibi
exiſtentes, quod illæ venæ poſtquam
fuerunt per alium inuentæ ſint illo-
rum, qui habent dominium in ſuper-
ficie non conſiderantes, nec ponde-
rantes l. quoſdam cum ſua gloſ. & l.
cuncti eodem titul. Cod. de metall. &
met. libr. 11. ſed fundantes ſe ſuper
alijs legibus vulgaribus, ſcilicet l. di-
uortio. §. ſi vir in fundo. ff. ſolut. ma-
trimon. & l. item ſi fundi. §. 1. ff. de
vſufr. & l. final. §. ſi conſtat ff. comm.
præd. quę leges loquuntur in alijs la-
pidicinis, quæ ſunt in ſuperficie fun-
di, & non ſunt illius ſpeciei, cuius
ſunt cotes. Concludit ergo, quod iſtæ
venæ ſunt eorum, qui eas inuenerint,
& ſuorum ſucceſſorum, & iudicio
ſuo hæc eſt veritas. Quam concluſio-
nem ponit etiam Paul. de Caſtro in d.
l. diuortio. §. ſi vir in fundo, & ibi ſe-
quitur Bart. *Sozz.* in lectura Senenſi,
& Bartol. Veron. in l. inter publica. §.
publica quæſt. 6. ff. de verborum ſi-
gnificatione.

Trigeſimo octauo quæro, An reti-
nendo inuentor hoſtium Cuniculi
apertum & fodiendo in parte venæ
retineat ius in tota vena, etiam qua-
tenus protenditur ſub fundo alieno,
licet ſub alieno non fodiat? Reſpon-
det Paul. Caſtr. in d. conſi. 179. In cau-
ſa mota contra Gaſparem in fine
71 quod ſic, quia cum vnica ſit vena in
quacũque parte ipſius venæ fodierit
retinuit poſſeſſionem totius venæ, ſi-
cut ille, qui angulum poſſeſſionis in-
greditur totius agri poſſeſſionem ac-
quirit l. 3. in princip. ff. de acquirend.
poſſeſs. Et qui autem tangit totum
corpus tetigiſſe videtur l. vulgaris. ff.
de furt. Et quia retinendo hoſtium
cuniculi apertum ineundo ad fodien-
dum vltra prædia, ſub quibus aliquã-
do fodijt, licet deſtiterit, ſaltem reti-
nuit aptitudinem l. foramen. ff. de ſer.
vrb. præd. vbi dicit eſſe caſum, cum
iſtud ius non habeat cauſam diſcon-
tinuam, ſicut, nec ius vſusfructus iux
ta nota. per Bart. in l. iuſto. §. non mu-
tat ff. de vſucap.

Trigeſimo nono quæro: An domi-
nus fundi ſuperioris patiendo fodi lõ-
giſſimo tẽpore perdiderit ius, ſi quod
habebat in vena metalli, & qui fodijt
præſcripſerit ius fodiendi ſub fundo?
Reſpondeo, quod ſic, vt determinat
72 Paul. de Caſtro in conſil. 5. & conſil.
179. ſupra allegatis dicens, quod do-
minus fundi ſciendo per annos trigin
ta fodi perdidit ius omne, quod habe
bat, & fodiens præſcripſit, ſicut præ-
ſcripſiſſet vſumfructum, ſi dominus
permiſiſſet eum vti frui ſuperficie
iuxta notat per Cyn. in l. 2. C. de ſeru.
& aq. in 6. quæſt. quia iſta commodi-
tas fodiendi potius ſimilatur vſufru-
ctui, & ſic poteſt dici ſeruitus perſo-
nalis ſeu perſonale ius, quod debetur
73 à re perſonæ, quam ſeruitus realis,
quæ debetur à re rei iuxta notat in l.
pecoris cum leg. ſequent. C. de ſeru.
ruſt. præd. & ſic cenſetur habere cau-
ſam continuam, licet factum homi-
nis ad eius vſũ requiratur, ſicut vſuſ-
fructus, vel vſus iuxta nota. per Bart.
in l. iuſto. §. non mutat ff. de vſucap.
Et ideo potuit pręſcribi longo tempo
re cum titulo, & longiſſimo ſine titu-
lo, quia ipſius, quaſi poſſeſſio retine-
tur animo, licet non ſic in ſeruituti-

Digitized by Google

bus realibus, in quibus, quaſi poſſeſſio retinetur animo. Ita concludit Paul. Caſtr. in d. conſ. 5.

Quadrageſimo quæro: An qui eſt in poſſeſſione hoſtij Cuniculi, per quod acceſsus eſt ad venam metalli,
74 in qua apparet effoſſum, ſed non probatur ab eo fuiſſe effoſsum. Quis præſumatur poſſeſsor, & Dominus venæ? Reſpondeo, quod ille præſumitur dominus, qui reperitur poſſeſsor. Et ita reſpondet Paul. de Caſtro in conſ. 95. iuris allegationibus, quod ſic, concludens, quod ſit in poſſeſſione venę, qui poſſidet hoſtium cuniculi, in qua vena apparet eſſe effoſsum, cum cenſeatur à poſſidente hoſtium cuniculi eſſe effoſsum, cum aliunde non eſset acceſsus ad illam; allegat in ſimili, Primo, Cyn. in leg. ſi contra per calumniam Cod. de Epiſcop. & Cleric. concludentem, quod producenti inſtrumentum in quo Titius fecit procuratorem Gaium, creditur, quod ſit Gaius, & dicenti contrarium incumbit probatio, quamuis ſit poſſibile, quod non ſit Gaius. Secundo Bartol. in leg. ſi ſeruum. §. ſi inter duos in fine ff. de leg. 2. volentem, quod producēti inſtrumentū, in quo ſit legatū Titio de tali loco, & probāti ſe vocari Titiū de tali loco, licet pars aduerſa neget, & quod ſit alius, aduerſario incūbit probatio. Tertiò allegat Bar. in ſimili in l. rem quæ nobis ff. de acquir. poſſeſs. qui vult, quod ſi non poſsum aliter probare dominium, quam quia poſſideo, ſi aſsero, quod tempore, quo ipſum occupaui non erat in bonis alicuius, niſi aduerſarius probet, quod erat in bonis alicuius præſumptio eſt pro me, quia, quod in nullius bonis eſt occupanti conceditur.

Quadrageſimo primo, quæro, An fodicus ſub fundo alieno ſit tuendus in poſſeſſione. Et, An iudex poſſit iuſte præcipere, ne fodiat, Et quid iudex facere debeat partibus contendentibus ſuper iure fodiendi? Et, An poſſit ſtatuere terminum partibus quod dent libellum ſuper iure fo-
75 diendi. Reſpondeo, ad primum, eum qui poſsidet tuendum eſſe, ac defendendum in ſua quaſi poſſeſſione cap. licet cauſam extra. de probat; nec licet domino fundi propria auctoritate eum expellere l. 1. §. qui à me ff. de vi, & viam. Ita dicit Paul. Caſtr. in d. conſil. 5. in 2. dubio. Ad ſecundum dicit, quod iudex non poteſt præcipere ne fodiat per dicta ex hoc dicens Paul. Caſtr. in conſil. 178. ad finem, quod quædam ſententia lata contra poſſeſsorem, quod non deberet moleſtare dominum fundi, fuit euidenter iniqua, & iniuſta, cum ille, qui præceperat, eſset in antiquiori poſſeſſione fodiendi d. cap. licet cauſam. Ad tertium dico, quod partibus contendentibus ſuper iure fodiendi, neutra parte volente aſsumere onus probandi, debet iudex inquirere, &
76 ſe informare quis poſsideat ſummatim ſine libello, & ſine ordine iudiciario, recipiendo probationes vtriuſque partis; & conſtito ſibi quis ſit in poſſeſſione, illum tueri in poſſeſſione, & præcipere ſub pœna non poſsidenti, ne accedat, & ne turbet alium poſſeſſorem in poſſeſſione, vt notat ſpec. in Tit. de Petit. & poſſeſs. §. 1. verſicul. in ſumma, & in tit. de libell. concept. §. nunc dicendum verſ. 22. & ibi Ioann. Andr. in addit. Bald. in l. ordinarij. C. de rei vend. & in l. edicto colum. 1. C. de edict. diu. Adr. toll. Lanfrancus in repet. Rubr. de cauſ. poſſeſs. & propr. column. 9. in fine, Corn. in l. quidam æſtimauerunt ff. ſi cert. pet. Ad quartum dicit Paul. de Caſtro in d. conſil. 5. quod iudex
77 partibus contendentibus ſuper iure fodiendi poteſt ſtatuere terminum, quod dent libellum ſuper iudicio ordinario proprietatis, vel quaſi poſſeſſione iuris fodiendi.

Quadrageſimo ſecundo quæro; An vendito, vel alienato fundo cedant

dant

ſtant auri fodinæ, & metalla emptori? Reſpondeo, quod ſic, vt in l. lege fundi ff. de contr. empt. vbi dicitur, quod niſi excipiantur lapidicinæ cedunt emptori: Comprobatur, quia in venditione continetur, quicquid infra fines clauditur, & nil cenſetur exceptum leg. ſi finis agri ff. de euict. l. forma ff. de cenſ. leg. immodicis ff. de contr. empt. Alioquin poſſet dicere venditor, ſe non vendidiſſe, niſi vnũ ceſpitem terræ, vt dicit Bald. in leg. in generali in princip. Si de feud. fuer. contr. & notat Fab. de Mont. in Tractat. de emptio. & vend. in 6. quæſt. 6. quæſt. principalis.

Quadrageſimo tertio quero, Quid ſi venditor excepit aurifodinas, vel lapidicinas, de quibus intelligatur? Reſpondeo de illis intelligi, quæ erãt in actu tempore venditionis. & illæ cenſentur reſeruatæ venditori, ſi quæ autem poſtea ſunt inuentæ pertinent
79 ad emptorem leg. in l. lege fundi, vbi text. ff. de contr. empt. retinendo opinionẽ labeonis quam ibi tenent gloſa, & Alber. de Roſat. Et ibi Paul. Caſtr. in lectura Florentina dicit, quod exceptio facta de lapidicinis per venditorem intelligitur de his, quæ ſunt in actu, & de præſenti. Et ideo verba de præſenti debent intelligi de eo, quod eſt in actu, & non in habitu. Et ibidem dicit Alber. de Roſat. quod id, quod non apparet non videtur eſſe exceptum. Et ratio eſt, quia contractus non extenditur vltra intentionem contrahentium leg. non omnis ff. ſi cert. pet. Sed non cenſetur contrahentes cogitare de eo, quod non apparet, niſi expreſſim agatur ſecundum Alber.

Quadrageſimo quarto quæro, An poſſint reſeruari metalla, quæ inuenientur in futurum? Dico quod ſic per in d. l. in lege fundi ff. de contr. empt. & ibi dum dicit, reſpondet Labeo referre, quid actum ſit. Et ſic, quod inter ſe egerint contrahentes inſpiciendum eſt, & ita tenet ibi Alber. de Roſat. dum dicit, quod contrahentes non videntur cogitare de eo, quod non apparet niſi expreſſum agatur; & ſic ſentit, quod poſſint paciſci de lapidicinis, & metallis, quæ non apparent; Si vero non apparet quid actũ ſit inter partes, tunc de lapidicinis, quæ in actu apparent, cẽſetur facta reſeruatio, non de futuris. Ita loquitur finis illius legis, vt dicit Alber.

Quadrageſimo quinto q̃ro. Quid ſi poſt diuiſionem inter fratres factã ſit inuenta vena ſulphuris, vel vitrioli in fundo, An alter frater poſſit peti comodũ venæ, vel quod reſcindatur diuiſio? Dñs Dominicus Bontius aduocatus Florẽtinus cõſuluit, quod emolumentũ dictæ venę inuentæ ſpectet ad illum, cui in partẽ fundus obuenit, nec propterea reſcindendã di- 8
uiſionẽ, nec compellendũ ad aliquam reſtitutionẽ prætij. Mouetur primo, quia certiſſimũ eſt, quod omne emolumẽtum poſt venditionẽ obueniens in portione, quæ per diuiſionẽ alicui obuenit ſpectat ad illũ cui per diuiſionẽ illa aſſignata fuit, vt not. in l. licitatio. §. ſi ſocij. ff. de public. & probatur ex his, quę habẽtur in l. verũ §. ſi quis ſeruo ff. de pro ſoc. Secũdo, quia emolumẽtũ prouenięs ex lapidicinis, quæ poſt diuiſionẽ in fundo uẽdito repertæ ſunt, ſpectat ad emptorẽ, non autẽ ad uendit. l. in l. fũdi ff. de cont. empt. ſic dicendum eſt in diuiſione, cũ per diuiſionẽ transferatur dominiũ iuxta not. in l. cũ pater §. hæred. ff. de leg. 2. & fructus eiuſdẽ rei in portionẽ datę ad illũ ſpectare debent l. fructus, & l. ſolũ ff. de rei vend. Et diuiſio uicẽ emptionis obtinet l. 1. & l. ſi frat. C. cõm. vtr. iud. Tertio, quia emolumentum huiuſmodi ex inuẽtione uenarũ proueniens ſpectat ad inuentorẽ, ſiue inuenerit in ſuo, ſiue in alieno, data tamẽ dño loci decima parte l. cuncti C. de metall. & met. lib. 11. Et poteſt etiã inuito dño loci vnuſquiſque etiã perquirere,

quirere,& huiuſmodi vtilitatem percipere vt voluit gloſa in l. quoſdam, eo.tit. & Paul.de Caſtro in d.conſi.5. & in l.diuortio §.ſi vir in fundo ff.ſolut.matrimon. & l. venditor §.ſi conſtat ff. commu. præd. concludentem licitum eſſe per Cunicula ingredi ſub fundis alienis pro inueniendis venis propter vtilitatẽ publicam vt ibi per Paul.Caſtr.quem ſequuntur Mod.in d.§. ſi vir in fundo: Multo ergo fortius concedendum eſt emolumẽtum hoc integrum inuenienti in fundo, qui factus eſt illius per diuiſionem. Ita in dict.conſil.incip.dubitationem primo aſpectu concludit præfatus Doctor.

Quadrageſimo ſexto quæro. Quid ſi Princeps concedit caſtrum in feudum cum argentifodinis, quę argen-
82 tifodinæ veniunt in conceſſione? Reſpondeo,quod illæ,quæ pertinent ad Principem,non quæ ad priuatum, per ea,quæ notat Bald.in cap.1. verſ. modo ė contra de cap. qui cur. vend. Et ita determinat Dominus Iacobinus de Sancto Georgio in ſua Pract. feud. in verb. & cum argentifodinis.

Quadrageſimo ſeptimo quæro, An ſimplex colonus poſſit percipere fructus ſulphuariæ,quæ eſt in fundo cōducto? Reſpondeo, quod ſic ſi con-
83 duxit fundum ad hoc,vt haberet fructum ſulphuris, nam fructus eſt leg. diuortio.§.ſi vir in fundo ff.ſolu. matrimon. Probatur in l.ſi vir vxori §. ſi ſulphariæ ff. de furt. & ibi gloſa,ſecus ſi non eſſet conductus ad hoc, quia tunc non eſſet conductoris,ſed domini,vt notat gloſa in d.§.ſi ſulphurię, quæ dum textus dicit,ſi ſulphariæ ſūt in agro,ſubdit gloſa, cōductæ ad hoc, vt habeat fructum ſulphuris.

Quadrageſimo octauo, quæro: Quid ſi pupillus habet lapidicinas, vel aurifodinas, vel alia metalla, An poſſint ſine ſolemnitate requiſita in alienatione minorum alienari? Re-
84 ſpondeo, quod non, vt eſt caſus in leg.3.§. final. cum princip. l. ſequ. ff. de reb. eorum, qui textus pluries ſupra eſt allegatus, & eſt notab. in iſta materia.

DE AVRO, ET ARGENTO,
Titulus Quintus.

S V M M A R I A.

1 *AVrum,& Argentum eſt vel infectum vel factum vel ſignatum.*

2 *Infectum eſt rudis materia qua vti non poſſumus ſine refectione.*

3 *Factum quod in quamlibet formam ſeu ſpeciem redactum eſt.*

4 *Auri vel argenti ſimplici appellatione, & infectum continetur & factum.*

5 *Inceptum fabricari venit appellatione facti: ſi opus deſtinatum non erat remotum vel deſtitutum.*

6 *Auri vel argenti appellatione non venit pecunia niſi eſſet antiqua non currens, vel niſi teſtator illud legans nihil aliud habuiſſet quam pecuniam.*

7 *Nec venit aurum vel argentum venale niſi diſponẽs ita voluerit vel aliud non habuerit.*

8 *In petitione argenti debet exprimi liga.*

9 Liga

9 *Liga probatur vel per publicum miniſtrum ad id deputatum, vel ſi non adſit per dictum à Iudice vel à partibus.*

10 *Quantitas auri vel argenti probatur per pondus viſum aut factum.*

11 *Argento ſimpliciter legato debetur liga loci.*

12 *Species argenti vel auri probatur per viſum.*

13 *Aurum pro argento vel ære iuxta debitam æſtimationem, & menſuram ſolui poteſt.*

14 *Pro pondere debito iuſta æſtimatio ſolui poteſt.*

15 *Licet in ſpecie legatum ſit pondus.*

16 *Et licet ſpecifici ponderis facta ſit condemnatio.*

17 *Argenteis vaſis oppignoratis, & in maſſam redactis, in ea durat ius hipotheca.*

18 *Argento reperto in domo vbi adſunt aliena pignora, iuxta locum vbi ſunt ſita, iudicantur eſſe domini domus vel pignorum.*

19 *Aurum vel Argentum pupilli non poteſt tutor vendere ſine decreto.*

OCcurrunt nonnulla in auro, & argento vltra ea quæ in vniuerſali materia metallorum ſingularia ſunt, & in titulo generali metallorum dicta ſunt non cõpræhenſa, & ideo in hunc locum ſuo particulari titulo cadere videtur. Primo igitur quæro. Quot ſint genera auri, argenti, vel æris ſeu alterius metalli? Reſpondeo tria eſſe. Infectum,
1 factum, & ſignatum l. & ſi non ſint. §. infecti & l. quintus la 2. §. ſi autem & final. ff. de auro, & argento lega. vt etiam dicit Hyſidor. Ethimol. lib. 16. cap. 17. Infectum eſt rudis materia, ideſt non facta, vt dicit text. in d. §. infecti. & Hyſidor. dicit infectum eſſe, quod in maſſis ſit. Factum opus aliquod eſſe dicitur, vt Vas, Statua, Calix l. quintus la 2. in princip. eodem titul. quo commodè vti poſſumus, vt ead l. §. cui aurum, & §. fina. eadem l. dicitur, quod aurum vel argentum factum rectè quis diffinit, quod neque in maſſa neque in lamina, neque in ſignato, neque in ſupellectili, neque in mundo, neque in ornamentis ſit. Hyſidor. dicit in d. cap. quod argentum factum dicitur quod eſt in vaſis, & ſignis: Signatum autem dicitur quod eſt aliqua forma imagine vel ſigno expreſſum, vt Philippi. Et ſunt numiſmata, & his ſimilia dicit text. ad l. §. ſi autem, vt etiam dicit Hyſidor. eodem cap. quod ſignatum eſt, quod in nummis eſt.

Secundò quæro. Quid veniat appellatione auri infecti, & quid facti, quid auri, vel argenti ſimpliciter? Ad primum dico quod appellatione auri
2 infecti, rudis materia compræhenditur l. & ſi non ſint. §. infecti. & ibi Bartol. ff. de auro, & argento legat. & quo vti non poſſumus ſine refectione, & quod colliſum ſeu confractum eſt, quodque paterfamilias nomine infecti habuit l. quintus. la 2. §. ſi factum, & §. cui aurum ff. eodem titul.
3 Ad ſecundum dico aurum vel argentum factum omnem ſpeciem compręhendere, vt vaſa l. & ſi non ſint §. argento ff. eodem tit. & ibi Bartol. & l. quintus §. final. eodem titu. vbi gloſa quærit, An veniat id quod in ſuppellectili habetur, de quo in d. §. argento, & in l. Labeo. §. 1. ff. de ſup. leg. & compræhenditur quidquid ex auro vel argento factum eſt, ſiue diſponentis cauſa ſiue alterius paratum ſit d. l. quintus. §. ſi cui aurum; Et quod diſponens auri facti numero habuit. l. pediculis §. 1. & ibi Bart. ff. eodem tit. Ad tertium dico, quod auri vel argẽ-
4 ti appellatione ſimpliciter venit tam infectum, quam factum l. cum aurum in princip. & ibi Bart. ff. eodem tit. & l. quintus la 2. §. 1. eodem titul. quia indefinita, & vniuerſalis ęquiparantur, cum eadem eſt ratio contentorum

torum

Digitized by Google

torum ſub indefinita vt dicit Bartol. in d.l.cum aurum.

Tertiò quæro, An argentum inceptum fabricari veniat appellatione argenti inf. cti, an facti? Reſpondeo, quod venit appellatione argenti facti cum deſtinatum ſit vt fieret l. & ſi non ſint. §. quid ergo ff. de auro, & argento legat. notat Bartol. in l. quintus §. cum aurum eodem tit. Et notat Bartol. in l. cætera. §. final. ff. de leg. 1. vbi intelligit quando opus deſtinatū erat propinquum non remotum, ut tunc appellatione argenti facti contineatur, ut d. §. quid ergo: Et hoc uerum niſi inceptum eſſet fabricari, & dimiſſum, quia teſtator vltra nolebat procedere, quia tunc non continetur appellatione argenti facti, quia non poſſum illo vti nec ſecundum ueritatem nec ſecūdum deſtinationem, ut dicit Bartol. in d. l. etſi non ſint. §. infecti.

Quarto quæro, An argentum ſignatum ueniat appellatione argenti?
6 Reſpondeo, quod non l. cum aurum, & l. quintus la 2. §. 1. eodem tit. ff. de auro, & argento legat. quamuis ſit dictum omne argentum, quia indefinita, & uniuerſalis in hoc æquiparantur cum ſit eadem ratio omnium cōtentorum ſub indefinita, ut dicit Bar. in d. l. cum aurum uerſ. quæro quid. Et ratio quare non uenit argentum ſignatum, & ſic pecunia, eſt, quia pecunia ſignata ſemper habetur ut expēdatur l. 1. ff. de contr. empt. & quia habetur tanquam uenalis, ideo quod eſt uenale legato, etiam uniuerſali non cedit, ut l. pediculis. §. item cum quæreretur eodem tit. ut dicit Bartol. in d. l. quintus. §. 1. & ita firmat Decius conſil. 381. Viſis his quæ accurate in princ. In duobus tamen caſibus uenit pecunia appellatione argenti. Primò ſi eſſet moneta antiqua quæ hodie non eſſet in uſu, tunc ueniret in legato argenti, quia ceſſat ratio ſupradicta, cum non habeatur ut uenalis, ut l. ſi chorus §. 1. ff. de leg. 1. Secundo ſi teſtator non haberet aliud argentum, niſi pecuniam, & legaſſet omne argentum, & tunc uidetur de pecunia ſentire, & hoc uult textus in d. l. quintus. §. 1. ibi niſi contrarium ſenſiſſet ex eo, quod aliud argentum non haberet. Ita dicit Bartol. in d. l. quintus. §. 1.

Quinto quæro, An ueniat appellatione argenti argentum uenale? Reſpōdeo, quod non l. pediculis. §. item
7 cum quæreretur. ff. de auro, & argento lega. niſi diſponens etiam de uenali ſenſiſſet: Et ita probet, qui petit: Et ſi aliud argentum non haberet, niſi uenale, ut ibi dicit gloſ. & ſequitur Bartol. ibi, quam ſigna, & tene menti, ut ipſe dicit.

Sexto quæro. Quid ſi pero argentum: An debeam dicere cuius ligæ ſit? Reſpondeo, quod ſic, quia cum materia argenti ſit diuerſarum
8 ſpecierum, & alia ſit liga Florentina, alia Senenſis, alia Veneta, hoc totum pertinet ad declarationem materiæ, & ſi hoc ignoratur non poteſt ſciri æſtimatio, vt l. cum aurum ff. de auro, & argento legat. Ita notat Bartol. in l. in actione in princ. ff. de furt. & Dominus Alexand. in conſi. 82. In cauſa, & quæſtione vertente lib. 4.

Septimo quæro. Quomodo probabitur, quod ſit ligæ Florentinæ, vel Senenſis? Reſpōdeo, quod ſi in loco eſt aliquis deputatus ad cognitionem, & bonitatem auri, vel argenti ſoluendi, ſtandum eſt diſcretioni, & declara-
9 tioni illius aurarij vel artificis in loco conſtituti l. final. & ibi notat Bartol. & Ioan. de Plat. C. de pond. aur. libr. 11. per quā not. dicunt, quod quando ille, qui præeſt ſigillo, ſeu ponderi Florenorum, approbat, ſeu improbat florenos, vt eſt Florētiæ, ſtatur ei tam de valore, quam de bonitate. Si vero non eſt aliquis deputatus à publico debet fieri electio à iudice vel à partibus peritorum in arte illa de qua du-

bitatur

bitatur l. hac edictali §. his illud C. de
ſecun. nupt. Et debet eligi duo ſi extãt
aliàs vnus ſufficit, vt in §. quod autem
in auth. de non alien. & ibi per Iac. de
Beluiſ. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. leg.
fin. C. de pond. aur. & not. Bart. Soz.
præceptor meus in leg. 1. §. final. ff. de
verbor. obligat. & Bartol. in Tracta.
de Teſte in cap. de ſubſtantia in verſi.
rem aliquam.

Octauo quæro. Qualiter deponent
teſtes de quantitate maſſæ argenti?
Bart. in Tract. de Teſte in c. de quali-
tate dicit, quod ſi teſtis dixit maſſam
eſſe decem librarũ, nihil probat. Non
enim per viſum cõpræhenditur pon-
dus: ſed ſolum ſuperficies videtur,
& poſſet eſſe concauitas intrinſecus:
Sed ſi diceret, quia ponderaui, vel
10 vidi ponderari, ſatis eſſet, etiam ſi
de pondere limitatè non dicatur: pon
dera enim, & ponderandi modi co-
muniter cognoſcuntur. Et ſi teſtis di-
ceret, quia ponderauit, vel ſuis ma-
nibus ponderauit idem putat Bar-
tol. quia ponderare in vero eloquio
idem eſt, quod ponderibus examina-
re. Sed ſi diceret, quia in manibus te-
tigi, vel in humeris meis ſubleuaui,
vel portaui, tunc poteſt indetermina-
tè teſtificari de pondere non deter-
minatè, niſi ponderatoria adhibita
ſint. Ita dicit Bartol. loco præalle-
gato.

Nono quæro. Quid ſi quis legat ar-
gentum, de qua liga intelligatur? Re-
11 ſpondeo, quod intelligitur ſecundum
conſuetudinem illius ciuitatis vnde
defunctus eſt ortus, vt dicit Bart. in l.
cum aurum ff. de aur. & argent. lega.
alleg. & l. nummis ff. de leg. 3. & l. Im-
peratores ff. de contr. empt.

Decimo quæro. Quid ſi quæritur
de ſpecie metalli qualiter deponãt te-
ſtes. Reſpondeo, quod ſatis eſt ſi di-
cat teſtis, vidi argentum eſſe ſi de
12 argento quæritur, vidi quod eſt fer-
rum, ſi de ferro quæritur: Et ſi vlte-
rius interrogatur, dicat, quia vidi
habere formam, & qualitatem argen
ti: Et ſi vlterius interrogatur, quæ
erat illa forma, vel quales erant illæ
qualitates, non cogitur reſpondere.
Ita dicit Bartol. in d. Tract. in cap. de
ſubſtantia; Et not. Bart. in l. ſi quan-
do ff. de auro, & argento legat. vbi
dicit, quod ſufficiens teſtimonium eſt
vidi illud argentum purum: Et not.
etiam Bal. in l. 1. ad finem ff. de re. diu.

Vndecimo quæro. Quid ſi debeo
argentum, An poſſum ſoluere aurum,
vel æs? Reſpondeo, quod fiſco pro ar-
gento debito poteſt ſolui aurum æqui
ualens, quod eſt, vt pro ſingulis libris
argenti ſoluantur decem aurei l. 1. C.
de arg. pret. quod theſ. infer. libr. 10.
Pro ære poteſt ſolui aurum æquiua-
lens vt pro viginti libris æris ſolua-
tur vnus ſolidus auri, quorum ſe-
ptuaginta duo faciunt libram auri
leg. quoties Cod. de ſuſcept. & arch.
lib. 11. Ita not. Ioann. de Plat. in leg.
1. Cod. de collat. æris lib. 10. & in l. 1.
C. de arg. pre. ſupra allegata, & in
leg. 2. Cod. de pond. aur. eodem lib.
Priuato autem an ſolui poſſit, notat
Bartol. in leg. 2. §. mutui ff. ſi certum
pet. & in l. paulus ff. de ſolut. Dicam
infra titulo proximo q. 36. & 37.

Duodecimo quæro. An qui debet
pondus argenti poſſit ſoluere æſtima-
tionem? Bartol. in l. 1. §. cui certum ff.
14 de auro, & argent. legat. dicit, quod
qui debet certum pondus argenti in
genere liberatur dãdo æſtimationem:
ſecus ſi debeatur certa ſpecies Et hoc
eſt verum ſi ſoluatur pecunia ære non
contaminata, quia ſi debes mihi cer-
tum pondus argenti ad ligam Peru-
ſinam ſi velis ſoluere pecuniam ar-
genteam eiuſdem ligæ admitteris:
ſed ſi vis ſoluere pecuniam contami-
natam, tunc non admitteris: Ita di-
cit eſſe de iure.

Decimo tertio quæro. Quid ſi in
obligatione, quando poteſt ſolui

æſti-

æſtimatio pro legato certi ponderis
argenti? Bartol. in l. Titiæ amicæ. ff.
de auro, & argento legat. dicit, quod
15 quando legatur certum pondus au-
ri, vel argenti liberatur debitor æſti-
mationem ſoluendo, vt ibi eſt textus,
quem ſic ſummat Bart.

Decimo quarto quæro, An poſt cō-
demnationem poſſit ſolui æſtimatio
auri? Gloſa in l. Titiæ amicæ præalle-
gata dicit quod ſic, & bene, quod
probatur, quia cum vnum eſt in obli-
16 gatione; aliud in facultate ſoluendi,
ex diſpoſitione legis competit illa fa-
cultas, donec quis conuenitur iudi-
cati, vt l. item veniunt §. idem rectè
ff. de pet. hæred. & §. cum prædixi-
mus, & l. miles ff. de re. iud. Ita dicit
Bart. in d. l. Titiæ amicæ.

Decimo quinto quæro, An pigno-
ratis vaſis argenteis poſtea in maſ-
ſam conflatis, duret hypoteca in maſ
17 ſa? Bart. Veron. in conſ. 70. circa pri-
mum dubium in 3. quæſito, conclu-
dit, quod duret, & agi poſſit hipothe-
caria ad maſſam argenti, in quam va-
ſa redacta ſunt. Primo per l. domo ff.
de pign. act. in §. domus, vbi dicitur,
quod ſi pignorata eſt domus, quæ po-
ſtea combuſta eſt, & ſolum area re-
manſit, vel è contra ſi eſt pignorata
area, & ſuperedificatum eſt, remanet
obligatio tam in area, quam in ædifi-
cio. Secundo per l. ſi fundus §. ſi res ff.
de pigno. vbi dicitur, quod ſi res, quæ
hipothecæ data eſt poſtea mutata fue
rit, æque hypothecaria actio cōpetit,
veluti de domo data hipothecæ, &
horto facto: Idē ſi de loco cōuenit &
domus facta ſit, vel vineæ impoſitæ.
Tertio per hoc leg. quæſitum §. illud
fortaſſe ff de leg. 3. quia ex quo ma-
teriatum fuit redactum ad ſuam ma-
teriam, quæ poteſt igitur reduci ad
ſuum materiatum, quia de illa maſſa
argenti poſſunt fieri ornamenta, cin-
guli, & vaſa, ſicut prius erant: Ergo
ſicut materiatum erat pignori obli-
gatum, ita cum ſit redactum ad ſuam
materiam quę eſt reducibilis ad ſuam
formam: & ſic materiatum in eadem
materia, ideſt maſſa durat obligatio
pignoris per d. leg. quæ ſitum. §. illud
fortaſſis cum ibi not. per gloſ. & Bart.
Et ita etiam voluit Bartol. Paul. de
Caſtro & Doctores in l. ſi conuenerit
§. ſi quis ita ff. de pignor. act. & not.
Cappella Toloſana quæſt. 429. & ibi
in addit. Et ideo dictæ maſſæ argenti,
poſſunt vindicari actione hipotheca-
ria à poſſeſſore per quam debet con-
ſequi poſſeſſionem ipſius maſſæ leg. ſi
cum venditor in princip. ff. de euict.
Et ita conſuluit præfatus Bart. Veron.
pro quodam iudęo, cui pignora data
erant argentea, & ex incēdio domus
conflata, & in maſſam redactam. Et
ſubiūgit quod ipſe hębreus pro ſorte
ſua habet meliora, & potiora iura in
dictis maſſis, quam debitores, qui pi-
gnora dederant; à ſorte vero ſupra, ſi
maſſæ plus valent tenetur iudęus om-
nibus debitoribus, quorum fuerant
pignora illud plus vltra ſortem ſibi
debitam inter ipſos ſecundum for-
mam iuris diuidendam reſtituere
actione pignoratitia leg. ſi rem. §. om-
nis ff. de pign. actio. & l. qui fundum
ff. de iure dot. & Inſt. quibus mo. re.
contr. oblig. in princip.

Decimo ſexto quæro, An maſſe ar-
gēti in domo repertæ, vbi adſunt alia
pignora cenſeantur domini domus;
an habentium pignora in ea? Reſpon
deo conſiderandum eſſe locum in
quo illæ maſſæ argenti repertæ ſunt,
quia ſi ſunt repertæ in loco in quo
18 quis retinebat pignora præſumuntur
eſſe de pignoribus, ſi vero repertæ
ſunt vbi dominus domus ſolebat te-
nere bona ſua, & tunc in dubio præ-
ſumuntur ipſius. Ex vſu enim ipſius,
& ex eius conſuetudine retinendi bo-
na iudicare debemus l. vel vniuerſo-
rum ff. de pign. act. & quæ not. Bart.
in l. ſi vacantia C. de bonis vac. lib. 10.

&

Digitized by Google

& arguendo à comunitet accidentibus, vt l. 1. cum gloſſa C. de arbitr. & ex diuerſitate loci inducitur diuerſitas iuris, vt not. per gloſ. in l. fin. C. de temp. in int. reſt. pet.

Decimo ſeptimo quæro, An tutor aurum, vel argentum pupilli vendere poſſit ſine decreto? Reſpondeo, 19 quod non; quia ſunt de his rebus, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, quorum prohibita eſt alienatio inconſulto prætore, & non interuenientibus ſolemnitatibus requiſitis leg. lex quæ tutores in princip. C. de adm. toto: declarat Petrus de Vnzola ſuper notulas Rolandini de contractibus prohibitis ratione rerum forma 13.

ADDITIONES
ex Modernioribus.

Aureorum æſtimatio quæ ſit tradit Couarruuias uariar. reſolutionum.

De Aureis, auro, & argento Boerius in ſuis Deciſionibus.

Aurum, & Argentum, An & quando equiparetur immobilibus vel veniant appellatione Mobilium Cephal. conſ. 633. lib. 4.

Aureus nummus ſcutum Vulgariter nuncupatum à lege appellatur ſolidus à ſoliditate, cum ſit de puro Auro, quod numquam minuitur lege prima C. de vet. numiſ. poteſta. Boerius d. Deciſ.

De Auro, & argento multa in repertorio Tractatuum ſecundum antiquam impreſſionem fol. 38.

Item de Aurificibus ibi in verbo Aurum, & in verbo Argentum.

Auro ſimilis debet eſſe Princeps Guglielm. de Bern. in repetitione cap. Raynaldus parte prima fol. 19. num. 105. ext. de teſtament.

Et de Aureis Coronis Regis Francorum tradit Idem ſuper verbo et Vxorem nomine Adolantiam Deciſ. 2. nu. 69. fol. 71. parte 1.

Auri ſeptuaginta duo conſtituunt Libram auri Riminald. ſenior conſil. 270. num. 96. volum. 2.

Argenti Libra valet decem Aureos Boerius d. deciſ. in principio.

Et quot Auri faciant Vnciam, & quot Vnciæ libram Idem vbi ſupra numero ſecundo.

Et quot in Francia, & alibi Alex. conſ. 21. per totum lib. 2.

DE

DE GEMMIS.

Titulus Sextus.

SVMMARIA.

1 *GEmmæ ab auro ſplendorem, & ornatum lucrantur.*

2 *Gemma a Gumma hoc eſt luce vel ſplendore dicta.*

3 *Gemmarum inuentor Prometeus.*

4 *Gemmarum genera innumerabilia.*

5 *Gemma lucet, lapillus non lucet, Margarita creſcit in mari, quod nec gemmis contingit neque lapillis.*

6 *Lapillus lapidem vulgarem, vel diem felicem uel lapidem precioſum ſignificat.*

7 *Percuſſus lapillo non committit pœnã percutientis cum lapide.*

8 *Nec lapidum appellatione comprehenduntur precioſi.*

9 *Lapides ideo precioſi quia rari.*

10 *Gemmam vel lapidem precioſum quid eſſe: non probatur niſi per mercatores, artifices, & peritos.*

11 *Gemma inuenta in littore maris, vel alio loco nullius acquiritur inuentori, ſi ſint ibi nata vel à nautis ob naufragium projecta, ſecus ſi ab aliquo ſint amiſſa.*

12 *Inuenta in terra vel domo aliena acquiritur domino loci.*

13 *Inueniens gemmam alienam, ſi poſt inquiſitionem domini per publicum proclama ignoretur dominus, poteſt inuentor pauper ſibi retinere, diues dare pauperibus pro anima domini.*

14 *Pro derelicto habita cenſetur iuxta formam, & cauſam protectionis.*

15 *Socius omnium bonorum gemmam inuentam ſocio communicare tenetur. Alij ſocij non tenentur.*

16 *Si vnus prius viderit alter prius apprehenderit, acquiritur apprehenſori.*

17 *Pro gemma inuenta non debetur premium, ſed impenſa in perquirendo; Pro inuenienda præmium peti poteſt.*

18 *Gemma per alluuionem fluminis fundo alicuius adiecta & ab alio inuenta acquiritur domino fundi non inuentori.*

19 *Ligna, vegetes, & ſimilia fluminis impetu agro vicini adiecta non acquiruntur domino fundi niſi poſt publicum proclama.*

20 *Et ſi ſit diues tutius eſt ea vendere, & dare precium pauperibus.*

21 *Gemma reperta in ventre Galli vel alterius venditi non acquiritur emptori, ſed eius dominium remanet penes venditorem.*

22 *Sed ſi reperta ſit in capite Piſcis venditi ſpectat ad emptorem.*

23 *Valet edictum vel ſtatutum de gemmis cuiuſdam valoris, & qualitatis non portandis.*

24 *Sed non afficit ſi non ſit populi conſenſu approbatum.*

25 *Forenſes non ligantur tali ſtatuto.*

26 *Nec extenditur ad gemmas vel perlas fictas.*

27 *Inobſeruantia huius ſtatuti eſt abuſus ſed non eſt delictum.*

28 *Inuentus cum perlis vel gemmis prohibitis, & non apprehenſus non incurrit in pœnam.*

29 *Iocalia quæ dantur filiæ nuptiarum tẽpore imputantur in legitimam.*

30 *Data*

30 *Data à ſponſo deſponſata de futuro acquiruntur ſponſæ ſi ſequatur matrimonium deſponſatę de præſenti non valet niſi ſponſa ſit viri potens.*

31 *Si donatio fiat in domo ſponſæ præſumitur de futuro, & valet ſi in domo ſponſi vel in itinere pręſumitur de præſenti, & non valet.*

32 *Viro præmortuo ſunt reſtituenda hæredibus viri.*

33 *Donata à ſocru vel ſocero, & tradita ſponſæ ſunt ipſius, ſi apud ipſam, mortis illorum tempore inueniantur.*

34 *Tranſmiſſa tantum donatione non expreſſa non cenſentur donata.*

35 *Donata à conſanguineis viri acquiruntur viro, vxoris vxori.*

36 *Donata meretrici ab amaſio ipſi acquiruntur, non meretrici non acquiruntur.*

37 *Tutor iocalia & ſimilia pupillaria bona abſque ſolemnitatibus requiſitis alienare non poteſt.*

38 *Petens margaritas vel gemmas quę venduntur ad numerum, numerum exprimere debet, quæ ad pondus pondus.*

POſt aurum, & argentum ſuccedit tractatus de Gemmis, cum in auro celari conſuetum ſit, & auro decorem præſtent, &
1 ab auro accipiant ob colorum diuerſitatem, & ſplendorem eximiū, vt dicit Iſidor. Ethimol. libr. 16. cap.6.

Et primò quæro. Vnde dicantur
2 gemmæ? Reſpondet Iſidor. in dict. ca.6. ex eo vocari, quod inſtar gummi transluceant: ſunt enim perlucidæ materiæ, vt dicit text. in l. & ſi non ſint. §. perueniamus ff. de aur. & arg. legat.

Secundò quæro. Quis fuerit gemmarum inuentor? Plin. libr. 33. in
3 princip. & Iſidor. in dict. cap.6. dicunt, quod fabulæ ferunt Prometheum primum fragmenta ſaxi incluſiſſe ferro, ac digito circumdaſſe ijſque initium cępiſſe annulum, atque gemmam, primordiaque eorum a rupe Caucaſi fuiſſe.

Tertiò quæro. Quot ſint genera gemmarum? Dicit Iſidor. in dict. cap.6. gemmarum genera innumerabilia eſſe, ex quibus ea, quæ principalia ſunt ibi enumerare pollicetur. Et idem promittit Plin. l. fi-
4 nal. & Volaterranus noſter lib. 27. cap. de gemmis. Et quædam enumerat text. in dict. leg. & ſi non ſint §. perueniamus vt lapillos, margaritas, & in leg. interdum §. ſpecies ff. de publica. Smaragdum, Iacintum, adamantem, & berillum, & in leg. 1. Cod. null. lic. in fren. libr. 11. & & in leg. 1. in princip. ff. de acquir. poſſeſſ. & Exod. cap. 28. & in cap. principium, & ibi Archid. de pęnit. diſtinct. 11. vbi plures aliæ ponuntur, vt earum virtutes.

Quartò quæro, An ſit differentia inter gemmas, lapillos, & margaritas? Reſpondeo quod ſic, quia
5 gemmę ſunt perlucidæ materiæ, vt Smaragdi, criſoliti, & amatiſtæ, lapilli contrariæ naturæ ſuperioribus, vt abaſiani, & venantani: Margaritæ autem, neque ſub gemmis, nec ſub lapillis continentur, quia conca apud mare rubrum, & creſcit & coaleſcit. Ita dicit tex. in dict. §. perueniamus & not. gloſa in leg. 1. in princip. ff. de acquiren. poſſeſſ. & ibi Alex. in 5. not.

Quintò quæro, Quot modis accipiatur lapillus? Reſpondeo tripli-
6 citer accipi; Primò pro omni paruo lapide, vt leg. 1. §. ſi quis vi, ibi minimi lapilli ff. quod vi, aut clam, & in l. de pupillo. §. meminiſſe ff. de oper. nou. nunc. Secundò, vt deſignet diem fælicem, vt apud Perſium Volaterranum Satira quarta.

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo: Signabāt.n. antiqui diē fœlicem albo lapillo, infœlicem nigro, vt dicit Gloſ. in leg. 1. Cod. de erro. calc. Tertiò vt ſit genus lapilli præcioſi, qui in cerebro piſcis generantur.

Sextò quæro. Quid ſi formata eſt inquiſitio contra aliquem, quod percuſſit cum lapillo, & ſimpliciter probata eſt; An ſequatur condemnatio. Dicunt Doctores quod
7 non, Ita firmat Rayn. de Forliu. in dict. leg. & ſi non ſint §. gemmæ ff. de auro, & argent. legat. quem refert & ſequitur Alexand. in leg. 1. 2. colum. verſic. quinto not. ff. de acquirend. poſſeſſ. quia lapillus varijs modis accipitur, quandoque pro lapide precioſo, vt dict. §. gemmæ, quandoque pro lapide ledente leg. 1. cum gloſ. Cod. de erog. mil. Et dixi ſupra quæſt. 5. Vnde cum ſit æquiuoca locutio, & iſta dictio habeat varias ſignificationes, & agatur de pęna infligenda accipienda eſt pars benigna l. ſi præſes, & leg. ſi de interpretatione ff. de pęnis.

Septimò quæro. An appellatione lapidum veniant lapides præcio-
8 ſi? Dicas quod non vt determinat Bartol. in leg. interdum §. ſpecies ff. de publica per text. in leg. etſi non ſint §. perueniamus ff. de auro, & argent. legat. & ſequitur Bertacch. in Tract. Gabella 2. parte 8. partis quæſt. 10.

Octauò quæro. Quare dicantur lapides præcioſi? Dicit Iſidor. in
9 dict. capit. 6. quod ideo dicti ſunt, quia caro veneunt, ſiue vt ita a vilibus diſcerni poſſint, ſeu quod rari ſint: Omne enim quod rarum eſt magnum & præcioſum vocatur, ſicuti in Samuelis volumine habetur, & ſermo Domini præcioſus erat ideſt rarus.

Nonò quæro. Quid ſi quæratur. An ſint gemmę, vel alij lapides precioſi, quomodo, & per quos probabitur? Reſpondeo, quod cum iſta non omnibus communia ſint, ſed certæ conditioni hominum,
10 ideo per mercatores, & artifices, quibus nota ſunt probari debent, & pro cauſa ſufficienti dicet teſtis ſe vidiſſe, & ſcire illius conditionis eſſe: creditur enim ei in hoc, cum nihil contrarium probetur: ſed ſi ſimpliciter diceret ſe vidiſſe, ei non creditur niſi per alia illius conditio doceatur, vt concludit Bartol. in Tractat. de Teſte in cap. rem aliquam.

Decimo quæro. An gemmæ quæ inueniuntur, efficiuntur inuentoris? Reſpondeo diſtinguenda eſſe loca, vbi inueniuntur; Primo dico, quod ſi in littore maris natæ ſint vel a mare eiectæ, vt lapilli, &
11 his ſimiles, & ibi inueniantur, quia in nullius bonis ſunt, iure gentium efficiuntur inuentoris dict. leg. item ff. de rerum diuiſion. & §. item lapilli Inſtit. & vtrobique notatur & not. Bartol. Veron. de ſetu. ruſt. præd. in titul. de litt. maris, niſi eſſent lapilli, vel gemmæ a nautis ob naufragium eiectæ, quia permanēt in dominio proijcientis. §. final. Inſtiut. de rerum diuiſion. ita notat gloſ. in dict. §. item lapilli, & Alber. de Roſat. in dict. leg. item lapilli, & Io. de Plat. in leg. 1. Cod. de naufrag. lib. 11, & not. Maria. Socin. in Rub. de cau. poſſeſſ. & propr. artic. 5. verſicul. quinto per inuentionem, vbi dicit, lapillos, & gemmas & cætera, quę in maris littore inueniuntur iure naturali inuentoris fieri leg. 1. §. 1. ff. de acquirend. poſſeſſ. & dict. §. item lapilli: Quod eſt intelligendum, vt ipſe dicit de gemmis, & lapillis qui in nullius bonis ſunt, quia in littore maris nati, ſecus ſi illos aliquis amiſiſſet,

ſiſſet, quia inuentor tunc reſtituere tenetur, vt not. gloſ. in d. §. item lapilli, Et ſi talis inuentor non veſtiuit furtum committit 14. quæſt. 4. capit. ſi quod inueniſti & not. gloſ. in dict. §. item ſi lapilli. Niſi fortè Dominus habuerit pro derelicto, vel inuentor ita vero ſimiliter credat vt dicit gloſ. in capit. ſi quid inueniſti 14. quæſtione 4. & notat in leg. falſus, §. qui alienum, & ibi Bartol. ff. de furt. & notat Maria. Socin. in loco allegato. Si autem gemmæ, vel aliæ res eſſent à Pyratis eiectæ ob naufragium, conceduntur inuentori, qui illas reſtituere non tenetur, vt not. Bald. in auth. nauigia. Cod. de furt. & Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de naufrag. libr. 11. Secundò dico, quod ſi gemmæ, & lapilli inueniuntur in agro alieno non efficiuntur inuentoris, vt dicit Bald. in dict. leg. 1. colum. 7. verſicul. item quæritur ff. de
12 rerum diuiſion. dicens, quod ſunt Domini agri, & ita etiam dicit Ang. Aret. in dict. §. item lapilli, quia, vt dicit Bald. in dict. leg. 1. quæſtio. 3. diſtinguenda ſunt loca vbi inueniuntur: nam ſi in littore maris præſumuntur nullius eſſe: ſi in alieno agro ſecus. Et idem not. Ang. Aret. in §. nullius Inſtit. de rerum diuiſion. Et notabiliter dicit Bartol. Soz. præceptor meus in leg. 1. in 3. not. ff. de acquirend. poſſeſſ. quod ſi in domo priuati inueniuntur lapilli non conceduntur occupanti, quia præſumuntur aliquando fuiſſe in bonis alicuius, ex qualitate loci.

Vndecimo quæro. An inuentor gemmæ alienæ facta diligenti perquiſitione cuius ſit poſſit illam ſibi retinere? Bartol. in leg. falſus. §. qui alienum ff. de furt. dicit quod ſi putat eam habitam pro derelicto,
13 tunc poteſt licitè illam retinere, & vſu capere titulo pro derelicto: Sed ſi non putat hoc debet eam dare pauperibus pro anima illius, cuius fuit arg. auth. omnes peregrini C. comm. de ſucceſſ. & debet publicè proteſtari, & proclam. facere ſe eſſe paratum reſtituere Domino qui tamen debet dare, ſigna & demõſtrationes arg. leg. 1. ff. de ſeru. fugit. vbi Bartol. Et doctrinam Bartol. tenet Abbas. in cap. cum dilecti de accuſat. & ibi Felyn. colum. 7. Animaduertendum tamen eſt quod Ioann. Fab. Inſtitut. de rerum diuiſion. §. final. dicit, quod ſi nullus in proclamatis tempore comparuerit conſideranda eſt qualitas perſonæ inuentoris, aut enim ille, qui inuenit eſt pauper, & poteſt ſibi retinere, aut eſt diues & debet dare pauperibus pro anima illius, cuius fuit, & allegat Hoſt. in ſumma de pœnit. §. pœna verſicul. quid ſi quis & ſequitur Aret. in d. §. final. Inſtit. de rerum diuiſ.

Duodecimo quæro. Quando cenſeatur quis habere gemmam vel
14 aliam rem pro derelicto? Dicas hoc Primo perpendi ex qualitate proijciendi, vt dicit gloſ. in dict. §. final. Inſtitut. de rerum diuiſion. & in leg. falſus. §. ſi iactum ff. de furt. Et exemplificat, gloſ. & Bartol. in dict. §. ſi iactum, Et Abbas. in dict. cap. cum dilecti colum. 2. Secundò ex cauſa propter quam quis proijcit, vt per Maria. Soz. in d. c. cũ dilecti, & per Fely. ibi col. 2. & in exemplis relatis ab ijs.

Decimo tertio quæro. Quid ſi vnus ex ſocijs inuenerit gemmam,
15 An teneatur illam conſocio communicare? Dominus Petrus de Vbald. in tracta. de ſociet. in quinta parte quæſtio. 7. dicit, quod aut ſunt ſocij itineris; & tunc non tenetur ſecundum Cyn. in leg. tandiu in fine. Cod. pro ſoc. aut ſunt ſocij om-

15 nium bonorum, & tunc aut inue-
nit in littore maris, & tenetur com-
municare, quia omnia vndecunque
quæſita communicantur leg. 3. §.
cum ſpecialiter, & leg. cum duo-
bus §. ſocium ff. pro ſoc. aut inue-
nit in agro alieno, & non tenetur,
quia non efficitur inuentoris imo
delinqueret ſi ſibi retineret leg. cum
quærebatur Cod. vnde vi & ex de-
licto quæſita non communicantur
leg. quod autem §. ex facto ff. pro
ſoc. Si vero non ſint ſocij omnium
bonorum non tenetur ſocius comu
nicare, quia ſocietas reſtringitur ad
actus ſociales, vt not. Bartol. in leg.
ſi patruus ad finem, & ibi Bald. C.
comm. vtr. iud. & in leg. 1. §. per-
mittere ff. de itin. actuque pri-
uil.

Decimo quarto quæro, Quid ſi
vnus primo vidit gemmam, alius
vero appræhendit, cui acquiratur?
Reſpondeo illi acquiri, qui primo
16 appræhendit, & in poſſeſſione illius
efficitur licet alius primo viderit,
quia ad acquirendum lapillum vel
gemmam exigitur apprehenſio, nec
ſufficit viſus leg. 1. in princip. ff. de
acquirend. poſſeſſ. & ibi gloſ. & te-
nent Bald. & Alber. de Roſat. in
leg. item lapilli ff. de rerum diuiſio.
& not. Ang. Aret. in dict. §. item la-
pilli, & Alexand. in dict. leg. 1. colu.
19. verſicul. Quarta opinio, & ibi
etiam Iaſ. in 5. not. ff. de acquirend.
poſſeſſ. dicens, quod lapilli, & gem-
mæ non acquiruntur ſola inuentio-
ne, & ſolo viſu niſi accedat etiam
naturalis apprehenſio per illum tex
tum, & ita tenet Maria. Soz. in dict.
verſicul. 5. per inuentionem, & ad-
de quæ dixi ſupra parte proxima
quæſt. 40.

Decimo quinto quæro, An do-
minus gemmæ debeat aliquod præ-
mium inuentori dare? Dicit Bar-
tol. in leg. falſus. §. qui alienum ff.
de furt. quod ſi iam eſt inuenta non
debet dare præmium aliquod, quia
17 cum ille gratis facere teneatur ac-
cipiendo pecuniam turpiter facit
leg. penultim. ff. de cond. ob cau.
Si vero non eſt inuenta, ſed inue-
nienda potes peti præmium inuen-
tionis, vt leg. 2. ff. ad leg. rhod. de
iactan. & leg. idem ſi §. ſi ob indi-
cium ff. de condict. ob turpit. cau.
Et not. idem Angel. Aret. in §. final.
Inſtitut. de rerum diuiſion. Sed ſi
pro re inuenienda aliquid inuentor
expendiſſet poſſet id licitè petere
actione negociorum geſtorum, vt
dicit Bart. in d. §. qui alienum.

Decimo ſexto quæro, Quid ſi
flumen per alluuionem gemmas a-
diecerit prædio, an Domini fundi
ſint, vel inuentoris? Reſpondeo,
18 quod ſunt domini fundi. Ita de-
terminat Bartol. in princip. ſuæ Ty-
beriadis exponendo text. in leg.
adeo. §. præterea ff. de acquirend.
rerum domin. ibi quod per alluuio-
nem, Et ſequitur Maria. Soz. in
dict. rub. de cau. poſſeſſ. & propr.
artic. 5. quæſtio. 2. principali verſic.
tertio per alluuionem, Neque ob-
ſtat ſecundum Bartol. tex. in §. item
lapilli Inſtitut. de rerum diuiſion.
quia loquitur de lapillis in littore
maris inuentis, qui in nullius bonis
ſunt, hic vero de lapillis agimus,
qui prædio noſtro adijciuntur. Præ-
dicta autem procedunt, quando
cuius ſint gemmæ vel lapilli igno-
ratur, alioquin enim dominij noſtri
per alluuionem non efficerentur, vt
declarat Bartol. vbi ſupra & ita pro-
cedat text. in leg. hoc amplius. §. 1.
& in leg. 2. de damn. inf. & in leg.
ne quid ff. de inc. ruin. & nau-
frag.

Decimo ſeptimo quæro, Quid
de rebus, quas impetus fluminis in
alienum agrum proiecit, vt ligna,
vegetes, & ſimilia. An quærantur
do-

domino agri? Et quid debeat agere? Feder. de ſenis in conſi. 107. Dominæ Franciſcę, dicit, quod non acquiruntur domino agri, quia non cenſentur habitę pro derelicto, quia a domino non ſunt abiectæ, ſed ruina, & vis fluminis eas abſtulit §. fin. Inſtit. de rerum diuiſi. Et ſic non videntur derelictæ, nec procederet vſucapio. leg. ſi quis merces ff. pro derelict. Sed cùm dictæ res noceant domino agri, nec illas agri Dominus poſſit lucrifacere conſilium eſt ſecundum Feder. vt fiat proclamatio in locis vicinis, quod res illæ tollantur infra certum tempus alioquin ex nunc pro derelictis iudicentur haberi, vt in leg. prętor in fine ff. de damn. inf. & præſertim ſi res sũt viles: ex cauſa namque expelleretur vt not. in leg. 1. C. vt nem. inui. hic autem ſubeſt cauſa, quia nocent
20 iſta rudera agris viciniorum: Securior tamen via eſſet, quod poſt aliquod tempus elapſum a dicto proclamante venderentur dictæ res, & pauperibus erogarentur de vſur. ca. cum tu, cum ſim. Ita dicit Feder. & ſequitur Bartol. Veron. de ſeru. ruſt. præd. in titul. de litt. maris in fine.

Decimo octauo quæro: An vendito gallo cedat emptori lapis præcioſus in eo inuentus? Petrus de Bella pertica in leg. ſed ſi de meis. §.
21 arbor ff. de acquirend. rerum domi. dicit, quod non, quia cum lapis pręcioſus non inferat nutrimentum gallo non venit in venditione, niſi forte eſſet animal, quod ex illo viueret, vt Struthius. Ita refert Maria. Soz. in dict. rubr. de cauſ. poſſeſſ. & & propr. artic. 5. verſicul. 20. dominium nobis quæritur. Eandem opinionem tenet Angel. in ſuo Co ybeto in verſicul. venditio ad finem, quia non eſt conſenſum in lapide præcioſo, & allegat dict. leg. ſed & ſi de meis, & refert, & ſequitur Fabian. de monte de emption. & vendition. in 6. quæſtione princip. in 7. membro verſic. ſed an vendito gallo; ſed Maria. Soz. in loco allegato dicit hanc quæſtionem melius decidi ex his, quæ dicuntur, quando eſt error circa rem in quibus diſtinguitur an ſit erratum in corpore rei, an in ſubſtantia rei. Primo caſu ſumus in caſu leg. in venditione ff. de contr. empt. Secundo in leg. in venditionibus §. final. eodem titul. vbi etiam ſubdit, quod quando erratur in pondere, vel menſura rei, tunc ſolũ impeditur dominij tranſlatio in eo, in quo eſt erratum, vt leg. ſi quis vxori. §. ſi maiora ff. de furt. & not. in leg. arbitrio §. deeſſe ff. de dol. Sed quando erratur in nomine proprio non impeditur translatio dominij, vt habetur in dict. leg. in venditionibus cum ſim.

Decimo nono quæro. An margarita, vel lapillus inuentus in capite piſcis venditi cedat emptori? Videtur, quod cedat, quia fructus
22 rei venditæ ſunt pars rei, & cedunt emptori leg. Iulianus. §. ſi fructibus ff. de action. emption. leg. penultim. §. final. ff. quæ in frau. credit. At lapillus generatur in capite piſcis, & in carne oſtreæ præcioſiſſima margarita, vt dicit Iſidor. ethimol. libr. 16. capitul. 10. & ſic eſt pars eius, & fructus eius, & merito cedit emptori dict. leg. Iulianus §. final. Et videtur hoc eſſe de mente Petri de Bella pert. in dict. leg. ſed ſi de meis §. arbor. ff. de acquirend. rerum domin. quem refert Maria. Soz. in dict. verſicul. 20. Et quæ dixi in præcedenti quæſtione militant, quia lapis præcioſus non eſt galli pars, nec in ipſo generatur, vt ibi dixi, quod ſecus eſt in caſu præſenti.

Vigeſimo quæro. An ſtatutum
vel conſtitutio Epiſcopi, aut alte-
rius ſuperioris præcipientis, ne ali-
qua mulier ſub pæna vtatur gem-
mis, ſiue perlis vltra certum nu-
merum, valeat; Reſpondeo, hu-
23 iuſmodi conſtitutionem ſeu ſtatu-
tum valere, & de ſui natura bonum
eſſe, vt concludunt Ioann. Andr. in
capit. ea quæ de regul. iur. in mer-
cur. libr. 6. & Alber. de Roſat. in
ſecunda parte ſtatutorum quæſtio-
ne 198. Petr. de Anchar. in capit.
canonum ſtatuta quęſtione 11. prin
cipali extra. de conſtitut. & Ioann.
Baptiſt. de Sęuerino in leg. omnes
populi in tertia quæſtione princip.
verſicul. ſucceſſiuè ff. de iuſt. & iur.
Et ſi quæratur an omnis mulier cō-
trafaciens pænam incurrat, reſpōn-
ſio poterit colligi ex dictis præfato-
rum Doctorum in locis præallega-
tis, qui diſtinguunt innuptas mulie-
res a nuptis; Et quo ad innuptas
concludunt eas teneri præcisè obe-
dire ſtatuto, & conſtitutioni, alio-
quin pænā incurrere. Circa nuptas
dicunt, quod aut vir expreſsè con-
ſenſit vel tacitè, non præcipiendo
contrarium, & tunc mulier debet
ſtatutum ſeruare, alias incidit in pæ
nam, ſi vero vir expreſsè prohibeat,
& tunc ipſa mulier, quantum eſt in
aff. ctu eius proprio debet velle obe
dire ſtatuto, ſed in eff. ctu debet po-
tius viro obedire, cui immediate, &
principaliter eſt adſtricta.

Vigeſimoptimo quæro. Quid ſi
mulieres non obſtante prohibitio-
ne portau. rint perlas; An incurrant
pænam. Dicit Matth. in princ. clem.
in §. vniuerſitati, & ibi Card. refert.
quod non, quia ſtatutum, & conſti-
tutio Epiſcopi Tudertini, de qua
agebatur, qui excommunicauerat
omnes mulieres portantes perlas
non fuerit a mu lieribus recepta, ſed
24 omnes portauerant perlas, & ſub-
dit, quod ita fuit determinatum per
not. in cap. in iſtis 4. diſtinct. Sequi-
tur Andr. Sicul. inter conſil. Ale-
xand. conſil. 123. libr. 4. column. 3.
in fine Iaſon. in leg. rem non nouam
ad fin. Cod. de iudic. Bartol. Ve-
ron. conſil. 13. ſtante quodam de-
creto verſicul. tertius caſus, quia ad
inducendum vinculum legis re-
quiritur, quod ſit vſu vtentium re-
cepta, vt d. cap. in iſtis, & not. Do-
mi. conſ. 21. ſequuntur ordinationes
lib. 11. verſ. 1. caſu.

Vigeſimo ſecundo quæro. An ta-
le ſtatutum de non portandis gem-
mis, vel perlis, liget forenſem? Bald.
25 in l. cunct. populos C. de ſum. trin.
& fid. cath. dicit forenſem habere
iuſtam cauſam ignorantiæ talis ſta-
tuti prohibentis portare gemmas,
vel perlas, & excuſari a pæna ſtatuti
leg. fin. ff. de decr. ab ord. fac. & re-
fert, & ſequitur Ioan. Bapt. de ſan-
cto Seuerino in d. l. cunctos popu-
los col. 84. verſ. 4. & vltimo.

Vigeſimo tertio quæro. An mu-
lier portans perlas fictas incurrat pę
nam dicti ſtatuti? Bart. in l. 1. § hoc
26 interdictum ff. de font. dicit, quod
non, quia ſtatutum debet intelligi
de veris perlis, & naturalibus, non
de fictis, & compoſitis arg. d. §. & ſe
quitur Bartol. Veron. de ſeru. ruſt.
præd. titul. de ſeruit. aquæ hauſtus
quæſt. 7. dicens, quod ita alias iudi-
cauit in Ciuitate Veronę, quam dæ-
ciſionem Bartol. refert Lud. Roma.
in l. ſi vero §. de viro fallent. 42. ff.
ſolut. matr. allegans contra ipſam l.
vellera C. de veſtib. oleb. lib. 11. vbi
Ioa. de Plat. refert, & ſequi videtur
opinionem Bartol. in d. §. hoc inter-
dictum.

Vigeſimo quarto quæro. An por-
tare perlas prohibitas ſit proprie
27 delictum? Reſpondeo, quod non,
ſed quædam abuſio, vt dicit Cyn. in
conſil. incip. in ſtudio Azard. & ta-
lis

Digitized by Google

lis abuſio eſt leuis, & ideo propter eam non eſſet quis in corpore puniendus, vt not. Bald. in l. quicunque C. de ſetu. ſugit. & hæc ſtatuta cum videantur irrationabilia non debent extendi, vt dicit Bald. in l. quod non ratione ff. de legibus, & Bart. Veron. in d. titul. de ſeru. aquæ hauſtus col. fin.

Vigeſimo quinto quæro. Quid ſi mulier fuit viſa portare perlas, & non appræhenſa, An incidat in pæ-
28 nam ſtatuti? Bald. in l. item lapilli in fine ff. de rerum diuiſ. dicit, quod ſi ſtatutum puniat mulieres artificum inuentas portare perlas, & fuerint viſæ deferre perlas, non tamen appræhenſæ non incidunt in pænam, quia requiritur, quod fuerint actu appræhenſæ l. ſi barſatorum Cod. de fideiuſſ. ſequitur Iaſ. in leg. 1. colum. 3. verſi. Tertio adde ff. de acqu. poſſeſſ. & Aug. de Arim. in add. ad Ang. de Malef. in verbo, & dictus Andreas armatus, & Alexand. conſ. 216. ponderatis bis lib. 6. poſt Ang. in l. qui ſeruum ff. de verbor. obligat. qui teſtatur hoc ſeruari de conſuetudine.

Vigeſimo ſexto quæro. An iocalia, vt perlę, & ſimilia, quæ dantur per partem filię tempore nuptiarum imputentur filię in legitimam? Alexand. in conſ. 27. videretur prima conſideratione dicendum lib. 5.
29 conſuluit, quod imputentur. Primo, quia fuit datio ob cauſam, ſcilicet matrimonij contrahendi, ergo debet imputari id legitimã per doctrinam Bart. in l. in quartam ff. ad l. falc. in pen. col. Secundo, quia cum iſta ſint de acceſſorijs ipſius dotis debet iudicari de ijs, pro vt de ipſa dote l. inter ſocerum. §. cum inter ff. de pact. dot. & l. etiam Cod. de iure dot. Et licet talia bona non gaudeãt priuilegijs dotis, non tamen ſequitur, quod non debeat in legitimam imputari, quoniam donatio propter nuptias non gaudet illis priuilegijs, quibus gaudet dos, tamen imputatur in legitimam, ſicut dos, vt d. leg. quoniam in nouella, vt etiam concludit Fabian. de Monte in authen. nouiſſima cap. de inoffic. teſt. in 8. quæſt. princip. verſic. quarto quæritur, & ibi Iaſ. in notab.

Vigeſimo ſeptimo quæro. An gemmæ & ſimilia iocalia quę a ſpõſo ſponſę donantur ſint ipſius ſponſæ? Pro ſolutione dico, quod aut iocalia huiuſmodi donantur ſponſæ de futuro, & valet donatio leg. cum
30 te, & l. ſi cum ante cum ſequ. Cod. de donat. ant. nupt. l. cum hic ſtatus §. ſi ſponſus, & §. ſi quis ſponſum &. leg. ſi ſponſus ff. de donat. int. vir. & vxor. & eſt irreuocabilis ſi ſequatur poſtea matrimonium: ſecus ſi non ſequatur l. cum vterum C. eod. titu. Et ita ſupra hoc primo membro diſtinctionis conſuluit Cornel. conſil. 114. in hac conſultatione lib. 4. Aut fuit facta donatio deſponſatæ per verba de præſenti, & illa non valet l. ante penult. ff. de donat. int. vir. & vxo. niſi ſponſa illa nondum ſit viri potens vt eſt caſus ſing. in d. l. ante pen. & firmat Ludu. Roma. in conſ. 146. Ita quæſtio verſic. ſecunda autem dubitatio. Aut dubitatur an fuerit facta ſponſæ de futuro, vel de præſenti, & tunc aut eſt facta in do-
31 mo ſponſæ, & præſumitur facta, vt ſponſę de futuro, & valet, aut in domo ſponſi, & tunc præſumitur donatum, vt ſponſæ de præſenti poſt matrimonium contractum, & non valet leg. cum in te Cod. de donat. ant. nupt. vbi ita dicit Bald. & ad caſum in d. l. cum item, remittit ſe in caſu dubio Ludu. Roman. in dict. conſil. Quid autem ſi in itinere fiat antequam ſit in domo viri an teneat? ponunt hanc quæſtionem Azor. in ſumma Cod. de donat. ante nupt. &

gloſ. in d. leg. cum in te, Et Bartol.
Sez. in conſ. 123. Supraſcripti præ-
ſtantiſſimi Iureconſulti libr. 1. & ibi
concludunt donationem factã ſpon
ſæ de præſenti non tenere, quamuis
non ſit ducta in domum viri, & hãc
eſſe communem opinionem.

Vigeſimo octauo quæro. Quid
de iocalibus, & perlis, & ſimilibus
tranſmiſſis per virum vxori an ſolu-
to matrimonio ſint reſtituenda per
vxorem, an vero eidem cedant? Re-
32 ſpondeo, quod ſunt hæredibus vi-
ri reſtituenda, quia non cenſentur
donata, ſed magis commodata, vt
ornatior accedat ad virum leg. mor
tis cauſa ff. de donat. int. vir. & vxo.
Ita concludit Bartol. in leg. ſi vt cer-
to §. interdum ff. comm. Ludo. Ro-
man. in dict. conſil. 146. ſuperius al-
legato, & eſt communis opinio Do-
ctorum, vt dicit Cornel. in conſ. 81.
Primus conſultationis articulus lib.
1. in conſil. 65. conſuluit Dominus
Bald. libr. 4. & ita tenet Angel. Aret.
in §. fuerat Inſtit. de actio. & con-
ſuluit etiam Gu. de Peruſio in conſ.
incip. Ser lippus.

Vigeſimo nono quæro. Quid ſi
ſunt donata a ſocero nurui con-
ſtante matrimonio? Reſpondeo,
quod licet donatio non valeat con-
ſtante matrimonio leg. 1. & per to-
tum ff. de donat. int. vir. & vxor.
tamen confirmatur morte ſi inter-
uenit traditio, vel aliquid loco tra-
ditionis leg. donationes quas pa-
rentes Cod. de donat. l. Papinianus
vbi Bartol. ff. eodem titul. & præſu-
mitur facta traditio ſi reperiantur
apud vxorem. Si ergo maritus, vel
ſocer deceſſerint ſuperſtite vxore,
& dictæ gemmæ, & iocalia donata
reperiantur pænes vxorem ſunt di-
33 ctę vxoris, nec reſtituendæ ſunt hę-
redibus donatoris. Et ſimiliter præ-
dictæ procedunt in donatis per ſo-
crum nurui ſi dicta ſocrus deceſſit,
maximè, quia præſumuntur fuiſſe
de bonis ſoceri eiuſque mariti per
leg. quintus ff. de donat. int. vir. &
vxo. Et ita concludit Corn. in conſi.
114. in hac conſultatione verſicul.
quantum autem lib. 4.

Trigeſimo quæro. An huiuſmo-
di iocalia perlæ & ſimilia tranſmiſ-
34 ſa per ſocerum nurui cenſeantur
donata? Reſpondeo, quod non,
quia cenſentur tranſmiſſa, vt magis
ornata incedat, vt dicimus in mari-
to, vt per Bald. in l. cum te Cod. de
donat. ante nupt. quæ ratio militat,
quando ſocrus, vel ſocer tradunt
iocalia nurui, imo multo magis cũ
non ſit paraffectio inter ſocerum,
vel ſocrum, & nurum prout inter
coniuges, qui duo cenſentur in car-
ne vna cap. gaudemus extra. de di-
uort. & Geneſis 2. cap. ad finem, &
Matth. capit. 13. Et ideo traditio fa-
cta de perlis, & alijs iocalibus cen-
ſetur in dubio facta, vt magis orna-
ta incederet, & non animo donan-
di, & per conſequens ſunt reſtituen-
dæ hæredibus donantium in quo-
rum dominio remanſerunt, Et ita
conſuluit Cornel. in dict. conſi. cap.
14. ad finem lib. 4.

Trigeſimo primo quæro. Quid
de iocalibus, & alijs donatis vxori a
cõſanguineis tempore nuptiarum.
An ſoluto matrimonio ſint reſtituẽ-
da? Reſpondeo, quod aut ſunt do-
nata à conſanguineis viri eius con-
templatione videntur donata, &
acquiruntur viro, & eius hæredi-
bus debent reſtitui, Aut ſunt dona-
35 ta a conſanguineis vxoris, & eius
contemplatione cenſentur data, &
ſibi acquiruntur & non ſunt reſti-
tuenda. Ita concludit Bartol. in leg.
ſed & ſi plures §. in arrogato ff. de
vulg. & pupil. quem ſequitur ibi
Ioann. de Imol. Et licet Raphael
impugnet opinionem Bartol. Illam
tamen ſequuntur Alexand. & Iaſ.
in

in dict. §. in arrogato & Ang. Aret. column. 34. §. fuerat verſicul. quid erit Inſt. de actio. Et intellige, quod quando a conſanguineis mariti dãtur non eſt differentia an ſit res, quę conueniat mulieri vt ornamentum, perlarum in capite, vel conueniat viro, vt arma, quia mens dantis videtur eſſe ſemper vt ſit mariti, nam & maritus quandoque concedit vxori, vt ornatior vadat, non vt ſit ſua ſecundum Imol. ibi quicquid ibi dicat Angel. Ita dicit Dominus Philippus Lucenſis in dict. §. in arrogato, & opinionem Bartol. ſequitur etiam Cappell. Toloſa. in addit. quæſt. 336.

Trigeſimo ſecundo quæro. Quid de iocalibus datis meretrici, vel alteri mulieri per amaſium, An acqui
36 tantur ei? Reſpondeo, quod meretrici acquiruntur, & de illis diſponere poteſt tam eleemoſinam faciẽdo, ut not. Angel. & Paul. de Caſtro in leg. 1. §. ſed quod meretrici ff. de cond. ob turp. cau. & Cyn. & Bald. in leg. 2. C. eodem titul. quam etiam teſtando, ut notat Bartol. in leg. 1. C. eodem titul. ſecus tamen eſt in alia muliere, quę non eſſet meretrix ſecundum Paul. Caſtr. in dict. §. ſed quod meretrici, nam licet dans non repetat, repetit tamen, & aufert ab ea fiſcus leg. Lucius ff. de iure fiſc. & gloſ. in leg. 2. Cod. de cond. ob turp. cau. Quod multum extollit Ang. in dict. leg. 2. C. eodem cont ra mulieres habentes amaſios a quibus extorquet iocalia aurea, & argentea, nam de his non poſſunt teſtari, aut diſponere, quia fiſcus aufert. Adde gloſam in leg. eamque & ibi Cyn. C. de donat. ante nupt. & ita concludit Iaſon. in d. §. ſed quod meretrici.

Trigeſimo tertio quæro. An tutor poſſit vendere perlas, vel alia iocalia pupilli ſine ſolemnitatibus requiſitis? Maria. Soz. in conſil. incipit. In cauſa Ioannis, & Alexandri verſicul. Item ex prædictis, conſul-
37 uit, quod non dicens clarum eſſe, Tutorem non poſſe ſolum ſine decreto iudicis, & ſine ſolemnitatibus ſtatutorum vẽdere iocalia, vel perlas, vt eſt text. in leg. lex quæ Tutores C. de admin. tuto. & hoc ibi not. Bartol. de Salyc. quia ſunt res, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, ideo tutor illas alienare non poteſt leg. tutelã, & d. l. lex quæ tutores ff. de admin. tutor.

Trigeſimo quarto quæro. Quid ſi peto margaritas, an debeam dicere numerum, vel pondus? Reſpondeo,
38 quod margaritis groſſis, quæ venduntur ad numerum debet dici numerus leg. ſi quis. §. ſi linea margaritarum ff. de furt. Sed de margaritis minutis debet dici pondus, vel menſura. Ita dicit Bartol. in dict. §. ſi linea.

DE

DE FERRO ET ARMIS.
Titulus Septimus.

S V M M A R I A.

1 Arma unde dicta.
2 Armorum lata appellatione veniunt offenſiua, & defenſiua, ſed de ſtricta appellatione veniunt offenſiua, & ſola ad offendendum parata.
3 Dentes non veniunt ſtricta appellatione Armorum.
4 Neque fuſtes, nec lapides, neque gladij ad panem incidendum, nec ad acuendum calamos.
5 Niſi animo offendendi parata ſint.
6 Arma ad Caſtri defenſionem neceſſaria Caſtri legato cedunt.
7 Supellectilium appellatione non veniunt Arma.
8 Arma facere, retinere, vel vendere Iure non licebat niſi deputatis à Principe & nu. 10. & 11.
9 Sed contrarium eſt de conſuetudine.
12 Inimicis arma vendere non licet.
13 Ferre arma nemini licet de Iure.
14 Pæna Iuris eſt pecuniaria, & armorum amiſſio.
15 Limitatur in gladijs ad panem incidendum, & acuendum calamos.
16 Niſi animo offendendi ferantur.
17 Limitatur ſecundo in Priuilegio, veluti publici officiales, Cubicularij Principis vel Auguſta, Equites, Milites, & Doctores.
18 Et qui expreſſam facultatem habent à poteſtatem habente.
19 Qui duas habet dignitates, quarum ob ſingulas, Vni arma ferre concedere poſſit, non vni tantum, ſed duobus concedere poterit.
20 Mercatores in itinere arma ferre poſſunt.
21 Arma ferre ſubditi à Principe poſſunt compelli.
22 Statutum armà ferre ſub pæna generaliter prohibens comprehendit maſculum, & fæminam.
23 Et Religioſos.
24 Et Forenſes.
25 Et non patientes ſe inquiri à familia.
26 Et noctu ab ea fugientes.
27 In pæna ſtatuti non incidunt inuenti ſub porticu, vel ſtillicidio ſuæ Domus.
28 Si porticus vel ſtillicidium Domui cohæret, & non eſt in aperto vel publico.
29 Et qui redeunt à Bannitis fugandis vel occidendis.
30 Niſi poſt longum interuallum inuenti ſint.
31 Et Itinerantes.
32 Et qui cum armis inuenti non ſunt, ſi Statutum de inuentis loquatur.
33 Et inuenti ſed non apprehenſi.
34 Et portantes ea, quæ non veniunt ſtricta appellatione armorum.

35 Ca-

35 *Captus propter arma ſub cautione debet relaxari ab officiali.*

36 *Malus officialis tenetur actione iniuriarum ad pœnam 50. aureorum.*

37 *Etiam ſi quis fideiuſſor coniunctus vel filius, vel ſimiliter captus offeratur.*

38 *Et ſi capta eſt mulier ſtabitur eius iuratoria cautioni.*

39 *Enſe penes quatuor inuentus in Terra propinquior condemnabitur.*

40 *Captus propter arma de alijs delictis inquiri poteſt iuxta qualitatem perſonæ.*

41 *In condemnatione propter arma non requiritur proceſſus, ſi Iudex de quolibet delicto Proceſſum facere teneatur.*

43 *Offendere cum armis dicitur qui habet arma licet hijs non ſit vſus.*

44 *Offendere cum hominibus Armatis non dicitur qui offendit cum vno homine armato.*

45 *Offendens mulierem Cultro lanionis qua pœna puniatur, ſi ſtatuto caueatur offendentem tali cultro eſſe occidendum, & alio ſtatuto, quod offendens mulierem dimidium pœne euadat, quam offendens maſculum.*

NVnc de ferro videndum eſt, & de ijs, quæ ex ferro fiunt. quæ nihil habent diuerſum ab eo, quod de alijs Metallis hucuſque diximus præter armorum materiam. Igitur de armis aliqua pertractabimus.

Primo de nomine ac definitione quæſtione prima, & ſecunda.

Secundò de Armorum vſu quæſ. 3.4.5.6.

Tertiò de modo agendi circa inuentos cum armis quæſtione 7. 8 9. 10.

Quartò de quibuſdam delictis cum armis quæſtione 11. 12. & 13.

Primò quæro, Vnde dicantur arma, & quod veniat appellatione Armorum. Reſpondetur ad primum Ab armis ideſt ab hume-
1 ris dicta eſſe ſecundum Iſidorum libr. 16. Æthymolog. capitul. 5. quod eos ſe tegant, vel ab ijs pendeant, Aut ſecundum Varronem ab arcendo, quod ijs arceantur hoſtes. Ad ſecundum dic quod armorum appellatio largè, &
2 ſtrictè intelligitur, largè veniunt omnia ea quibus defendi & offendi poſſumus leg. armatorum, & leg. penultim. §. primo ff. de vi publ. §. armorum Inſtitut. de interd. Azzo. in ſumma leg. vt armorum vſus libr. 11. ſed ſtricta & propria ſignificatione arma dicuntur ea, quæ ad offendendum parata ſunt Ioann. Andr. In Clem. 1. in verbo arma de ſtatu Monac. Alber. de ſtatut. parte ſecunda quæſtione 115. incip. Item quæritur Angelus in lege ſi de pignore §. qui furem ff. de furt. & de Malef. in verbo vno ſtocco vbi Auguſtin. de Arimino in additionibus Roman. in leg. prima §. occiſorum ff. ad Sillenia. Amod. de Caſtel. in Tractat. de Sindicatu in verbo inquirendo pro armis, Cornel. conſil. 199. In hac conſultatione libr. 4. Et ideo vbi armorum appellatio ſtrictè ſit accipienda, quemadmodum in ſtatuto neque lorica neque alia, quæ ad offendendum parata ſunt compræhendentur ſecundum Doctores prædictos & Aret. in §. Recuperanda Inſtitut. de interd. neque ea quæ ad aliud quam ad offendendum parata ſint, licet ad offendendum ſint apta, veluti dentes, quibus ſi quis aliquem mor-

Digitized by Google

morderit non punietur pæna offendentis armis, cum Arma non ſint,
3 ſed pars corporis, & ita punietur, vt percutiens manu vacua leg. 1. ff. de Var. & extraord. cog. leg. cui deus ff. de Edilit. edic. Bartol. conſi. 108. ſtatuto Caſtri cum ſupra adiectio ſimiliter nec fuſtes nec lapides
4 compræhenduntur ſub armis DD. qui ſupra, & Leazzar. in 8. clem. 1. & Felyn. in cap. quorumdam de Iudic. Neque gladioli ad incidendum panem, vel acuendos calamos parati Plat. in Rubr. C. de ſabricenſ. & in l. 1. C. vt arm. vſus libr. 11. neque ligones, ſecures, ceteraq; iſta ad ligna incid nda parata ſecundum
5 DD. prædictos. Limitatur prædicta non habere locum ſi talia Inſtrumenta animo off ndendi ferrentur, Veluti ſi quis aceruum lapidum ad feneſtram ſtatuiſſet, vt inde Viatores percuteret, Nam tunc talis punitetur æquè ac ſi armis offendiſſet, vel ſaltem pæna arbitraria Faber in §. penult. Inſtitut. de Interd. Ang. in conſ. iuotius cũ ſupra deductis.

Secundò quæro, e conuerſo an arma ſub aliquo alio nomine compræhendantur Veluti Caſtri, vel ſupellectilis, ita vt horum aliquo le-
6 gato, vel conceſſo arma ad offenſionem Caſtri ibi poſita licet non affixa legato vel conceſſione cedunt, quæ vero ad huiuſmodi defenſionem non ſunt nõ cedunt legato ſeu conceſſione leg. generaliter §. vxori ff. de vſufr. leg. quæſitum §. ſi quis ff. de fund. Inſtr. Ioan. Andr. in addit. ad ſpecul. de Iuriſd. omn. Iud. verſicul. quæ autem in fine & Bald. in l. 1. §. ſi quis colum. 7. de conſtit. Princ. Iaſ. in l. beneficium colum. 2. ff. de conſt. Princ. Anchar. & Butr. & Im. in cap. cum dilecti de donat. Oldr. conſil. 189. Quo ad ſupellectilia arma non veniunt appellatione ſupellectilium, neque tali legato vel conceſſione continentur Bart. in l. ſupellectili in princ. ff. de ſup. leg. Aret. de Teſtam. in verbo Item reliquit maſſeritias ſuas; Marſ. in ſua prat. crim. in §. & pro complemento verſic. 2.

Tertio quæro, An liceat vnicuique facere arma an habere, an emere, vel vendere. Reſpondetur, quod de Iure hijs tantum licebat, qui ad
8 id a Principe deputati erant, qui fabricenſes appellabantur, quibus plurima munera, & immunitates ob talem artificium erant conceſſa, de quibus totus eſt titulus C. de fabric. lib. 11. vbi Azo. Bar. Plat. & alij, ſed hoc hodie non obſeruatur, nec tales fabricenſes ſunt in vſu, & quilibet ad
9 libitum fabricat arma, vt docet Bar. ibi eodẽ modo nec habere arma nec
10 retinere illa domi de Iure licebat, niſi hijs quibus a Principe permiſſum erat, ſed in locis publicis ponebantur Bart. in l. 1. ff. de vi pub. Nec
11 emere nec vendere illa quilibet poterat, ſed hijs tantum quibus voluiſſet Princeps permittere, ſed hæc Iuris obſeruatio non eſt in vſu, vt di-
12 ximus ſupra, quod tamen limitatur in venditione, quæ infidelibus, vel Chriſtiani nominis inimicis fiat, quoniam talis prohibitio ſemper viget, Et ſi quis ea vẽdat inimicis, vel ad illos deferat punitur triplici pæna. Prima, quod ipſo facto ſunt excomunicati. Secũda, quod Bona eorum ipſis auferuntur, & publicantur. Tertia, quod capientium eos ſerui fiunt l. 2. C. quæ res exp. non deb. l. 1. vbi Plat. & alij C. de lit. & in cuſt. l. 12. c. ita quorũdam vbi Io. And. & Abb. 2. notab. & c. ad liberãdum de Iudi. Alex. conſ. 130. ſuper eo, quod quæritur lib. 7. Domin. de S. Gemin. conſil. 35. Gens eſt infidelium lib. 2. Rationem aſſignant, quia ex ipſis armis inimici fortiores contra nos eſſe poſſent, & in prælijs victores.

Quar-

Digitized by Google

Quarto quæro, An liceat priuatis
hominibus quibuslibet arma ferre:
Reſpondetur, quod hoc eſt expreſ-
ſe, ac nouiſſimè prohibitum per Iu-
13 ſtinianum in Auth. de armis. Ra-
tio colligitur ex d. Auth. vt homi-
nibus duplex ſupplicium auferatur,
alterum quo ſe inuicem lędunt &
aliquando in alterum quo a legibus
ob ea delicta puniuntur. Pæna vero
14 qua plectuntur aduerſantes tali Au
thent. eſt pecuniaria, & armorum
amiſſio, vt per Bart. in l. 1. qu. 2. ff. de
vi publ. gloſ. & DD. in Rubr. C. de
fabric. & in leg. 1. Cod. vt arm. vſus
lib. 11. & Archid. in cap. 1. 23. quęſt.
2. & Caccialup. in leg. cunctos po-
pulos column. 83. Cod. de ſum. Tri-
15 nit. limitatur primo hæc diſpoſitio,
vt non compræhendat gladios ad
panem incidendum; vel acuendos
calamos, vel eos quibus ad alium
vſum quam ad dimicandum vta-
mur, vt dict. Authent. verſicul. ſolos
autem, & facit gloſ. in dict. Rubr.
Cod. de fabric. & alij ſupra relati,
quod tamen ſublimatur, & decla-
16 ratur dummodo non præcipuè of-
fendendi cauſa ferant, vel nimis ma
gni gladij eſſent. Vnde id argui poſ-
ſet, quoniam tunc non aliter quam
de armis iudicantur. Abb. in capit.
lator de Homicid. & in cap. Enſe de
vita & honeſtat. Clericor. in quo
conſuetudo loci, & qualitas eo-
rum, qui gladios ferunt inſpicienda
eſt argum. l. 1 §. expilatores ff. de...
leg. cum ſatis §. caueant. ff. de agric.
& cenſ. leg. quod ſi nolit §. aſſidua
ff. de edilit. edic. Secundo limitatur
17 vt procedat prohibitio in ijs qui-
bus hoc ex priuilegio conceſſum eſt
ſiue implicitè, ſiue explicitè. Impli-
citè ſicut ſi quis dignitate aliqua
decoratur, ob quam ferre arma li-
ceat, veluti officiales publici leg. 3.
§. final. ff. de offic. præf. vig. vel Cu-
bicularij Principis vel Auguſtæ leg.
final. Cod. de præfat. ſacr. cub. libr.
12. vel equites, aut milites, & alij
ſimiles Cod. vt armorum vſus libr.
11. vel Doctores aut Medici leg. Me-
dicos, vbi Bartol. & Plat. Cod. de
Profeſ. & med. lib. 10. & Alexand.
in leg. 1. Cod. de dignit. lib. 12. ſiue
actu legentes, ſiue aliter facultatem
exerceant Caccialup. de debit. fug.
quæſtione 5. principali verſicul. 4.
Marian. Socin. in Rub. de dilation.
art. quæſtione 17. fallent. 12. Expli-
citè veluti ſi expreſsè licentia feren
di aliqua arma concedatur vel à
Principe vel ab eo, qui ſimilem ha-
beat authoritatem, Veluti Epiſcopi
Bald. in dict. leg. 3. §. final. ff. de offi.
præf. vig. Vel Comites cap. 1. §. ad
palatium de pace tenend. In hoc au
tem ſciendum eſt, quod ſi quis ob
19 vnam dignitatem vni poſſit conce-
dere facultatem ferendi arma, alte-
ri vero ob alteram, vel aliud priui-
legium, non vni tantum, ſed duo-
bus arma ferendi facultatem con-
cedere poterit vt dixit alleg. 99. Co-
mune Florentiæ ſequitur Felyn. in
capit. cum olim column. prima Ex.
de re iud. Tertio limitatur vt non
procedat prohibitio dictæ Authent.
20 in Mercatoribus peregre profici-
ſcentibus, & alijs extraneis prouin-
cias peragrantibus vt cap. 1. §. Mer-
cator de pace tenen. Plat. & alij
in dict. leg. prima Cod. vt arm.
vſus.

Quintò quæro, e conuerſo an co-
gatur aliquis portare arma? Reſpon
detur ſi Princeps id iubeat, vel alius
poteſtatem habens tenentur ſub-
diti mandatis parere dominorum,
Et ideo ſi iubeantur populi arma
appræhendere, vt fit in bellis, vel
armorum Tumultibus debet qui-
libet non legitimè impeditus com-
parere armatus, vt iubetur vel ex-
21 pediens erit, Plat. in leg. nullus
C. de fabric. lib. 11. & leg. curſu C.

de Curſ.pub.li.t 2. Arma autem eſſe
debent iuxta hominum qualita-
tem, & officium, vt dicit Bartol.in
leg.liberti. verſicul. dubitatur Cod.
de oper.lib.Iaſ. in leg.ſtipulatio iſta
§. hi qui colum. 2. ff. de verbor. ob-
ligat.

Sextò quęro. Stante ſtatuto quod
arma nemini portare liceat ſub cer-
ta pæna, an omnes compræhendan-
tur, vel aliqui ſint exempti, Et qui.
Reſpondetur, quod ſi ſtatutum eſt
generale compræhēdit omnes eos,
quos vel verba ipſius, vel mens, vel
ratio complectantur; Et eos facit
exemptos, quos eiuſdem ſtatuti ver-
ba vel ratio oſtendat immunes. Cō-
præhenduntur ſtatuto Mulieres,
22 quorum in hoc caſu maſculinum
concipit fœmininum DD, in leg. ſi
conſtante §. final. ſolut. matrimon.
poſt Cyn. in leg. prima Cod. quæ ſit
lon. conſil. Iaſ. in leg. ſi quis id quod
column. 2. verſicul. & quanto ff. de
Iuriſd. omn. Iud. Decius in leg. 2.
column. 13. verſicul. & idem in ſta-
tuto ff. de regul. Iur. Secundò com-
23 præhenduntetiam Religioſi, cap.
nemo vbi not. quæſtio. 3 Imola in
Clerici §. ad hæc de vi. & honeſtat.
Clericor. Matheſ. in Clem. de ſtat.
Monac. Tertiò compræhenduntur
24 forenſes in Ciuitate commorantes
Bartol. in leg. interdum §. licet ff. de
public. DD. in leg. cunctos popu-
los, vbi Caccialup. in dict. column.
25 83. Cod. de ſumma Trinit. cum
ſupra deductis. Quartò compræ-
henduntur, & pæna ſtatuti commit
tunt ij, qui non patiuntur ſe à fa-
milia inquiri, licet arma non ha-
beant argum. leg. 1. §. hoc autem
Senatus ff. de ſeru. fug. & leg. diuus
& leg. perquirendi Cod. eod. titul.
26 Alber. de ſtatut. part. 2. quæſtion.
121. Item pone verſicul. ſed quid.
Quintò compræhendunt illi, qui
noctu a familia fugiunt licet arma
non habeant ſecundum Bartol. in
leg. 1. ff. de Recept. vbi ita conclu-
dit. Excluduntur vero, & ſtatuti
pænam euadunt illi, qui cum armis
ante ſtatuto prohibitis inuenti ſunt
27 à familia ſub porticu vel ſtillicidio
domus ſuæ, vel in loco domum ſua-
rum adiacenti, quoniam talis locus
dicitur priuatus, & priuati iuris.
Ita dicit Tancredus in ſuo compen-
dio in rub. 12. quæſtio. 13. & Aret.
de Malef. in verſicul. fecit inſultum
verſicul. quid, & quod notat Ce-
pol. de ſeru. Vrban. quæſtione 2. &
in ſimili Bald. in leg. cetera §. hoc
Senatus ff. de leg. primo. Quod de-
claratur procedere ſi porticus ſit
domui contiguus, & ſtillicidia ſu-
per priuato ſolo conſiſtant, ſecus
28 vero ſi ſint in loco aperto & publi-
co, quoniam tunc non excuſaren-
tur a pæna ſecundum DD. præfa-
29 tos. Secundò excluduntur qui re-
deunt ab occidendo Bannito, vel eo
qui iure impune occidi poſſit, vel
ab aliquo opere licito perpetrando,
quod ſine armis exerceri non poſſit,
quoniam actu permiſſo, ea quoque
permiſſa cēſentur, quę ſunt ad opus
expediendum neceſſaria argu. leg.
nec is, & leg. illud ff. de accuſ. leg.
Aquilia, & ita determinat Nell. de
Bannit. parte ſecunda quæſtion. 48.
30 quod tamen declaratur procedere
niſi valdè longum interuallum poſt
reditum a Bannitis interceſſerit,
nam tunc ceſſaret cauſa permiſſio-
nis, vel exceptionis ſupradictæ arg.
leg. contractus Cod. de fid. inſtrum.
& an magnum vel paruum fuerit
interuallum ſtatur arbitrio Iudicis
arg. leg. 1. in fine ff. de fur. delib. &
ita dicit Angelus in dicto verbo vno
ſtocco, verſicul. quæro ſtatutum.
31 Tertiò excluduntur ij qui ſunt in
itinere, quemadmodum ſupra dixi
de Mercatoribus in quarta queſtio-
ne in fine, & faciunt tradita per
Ioan.

Digitized by Google

Ioan. Andr. Paul. de Leaz. & Card. in Clem. 1. de ſtat. Monac. Quartò excluduntur, & euadunt pœnam ſtatuti, qui cum armis à familia non
32 ſunt inuenti, ſi ſtatuto caueatur inuentus cum armis in pœnam incidere, & ita pro quodam Peruſino conſuluit Corn. conſil. 20. Videtur in præſente lib. 3. Quintò excluduntur
33 inuenti, ſed non appræhenſi, quoniam vbi inuentio requiritur ea ſemper intelligitur cum apprehenſione argum. leg. ſi barſatorem, & ibi DD. de fideiuſſ. Bartol. in leg. prima quæſtione 3. ff. de acquirend. poſſeſſ. Bald. in leg. item lapilli in fine ff. de rerum diuiſion. Nell. de Bannit. parte ſecunda quæſtione 48. in fine, & licet Angel. & Imola ſint contra Bartholum, opinio tamen Bartholi communis eſt, & cum ea tranſit Caſtren. Cuman. & Alexand. in dict. leg. 1. & Alexand. in leg. 3. §. Neratius column. final. ff. eodem titul. & Caſtrenſ. in leg. ſi fullo ff. de cond. ſine cauſa. Angel. in §. Reuerendiſſimos Auth. de Nupt. Alexand. conſil. 216. Ponderatis libro 6. & ita ſeruatur in pratica ſecundum Amod. magnum praticum in Tractat. de Sindic. in verbo inquirendo pro armis column. 27.
34 verſicul. An autem. Sextò excluduntur ij, qui portant arma, quæ propriè ſub armorum nomine non veniunt ex proportione ſermonis, de quibus ſupra diximus quæſtione prima.

Septimo quæro, de modo agendi circa inuento cum armis. Et primo an captus poſſit cum fideiuſſione ſe præſentandi relaxari. Reſpondetur quod ſic, alias tenetur officialis
35 actione iniuriarum, ſecundum Angel. Fulg. & Iaſon. in leg. 1. ff. ſi quis in Ius voc. non ier. Caccialup. in leg. ſi vero §. qui pro rei qualitate ff. qui ſatiſd. cog. Et tenetur idem officialis ad pœnam quinquaginta aureorum Bald. & Iaſon. in leg. 1. §. 1. ff. de in Ius voc. & ibi etiam
37 Caccialup. Quod ampliatur etiam ſi captus dare velit coniunctum in fideiuſſionem ſecundum Doctor. in dict. §. primo & extenditur etiam in filio qui nihil habet in Bonis, & velit pro Patre fideiubere, vt dicit notandum Caccial. ibid. Secundo ampliatur vt etiam ſimiliter captus poſſit pro capto, & alter pro altero fideiubere Bartol. in leg. Romanus in fine ff. de Tut. & Cur. & Iaſon. in dict. leg. prima in principio column. ſecunda verſicul. adde etiam ff. ſi quis in Ius voc. & Angel. de Maleſic. in verbo pro quibus Antonius fideiuſſerit verſicul. quæro an vnus. Sed hoc declaratur procedere quando pœna eſſet parua inſpecta perſonarum conditione, alias eſſet ſuſpicio de fuga, cum vterque deliquerit Imol. in leg. Reos in princip. ff. de duobus Reis, & Auguſt. de Arim. in addit. ad Angel. in dict.
38 loco. Tertiò ampliatur in muliere quæ ſi non inuenerit fideiuſſionem, ſtabitur ei iuratoriæ cautioni Bald. in leg. ſed & ſui ff. de in Ius voc. Felyn. in capit. legebatur de maior. & obedient. Marſ. in ſua Pratica crim. §. pro complemento verſicul. & ſcias column. quarta, quod intelligitur de muliere honeſtæ conditionis, & famæ Auguſt. ibid.

Octauo quæro, Enſe in terra inuento apud quatuor, vel plures, an omnes ſint condemnandi, vel vnus eorum vel nemo. Reſpondetur. Si
39 gladius ille alicui propinquior erat, ille condemnabitur argum. leg. excipiantur ibi ad pedes homini ff. de his quibus vti indig. Si ab omnibus æquè diſtabit omnes condemnabuntur, ſed vno ſoluēte cæteri liberantur leg. 1. in fin. ff. qui decer. vel effud. ita voluit Gandyn. de Meleſ.

leſ. tit. de multis quæſtion. verſicul. Item pone, & Tancred. in Compendium Rubr. 12. quæſtione 13. Sed Alber. de Roſat. de ſtatut. parte ſecunda quæſtion. 127. contrarium tenuit, & dixit neminem puniendum, quia non conſtat de delinquente, nec quiſquam apparet, qui gladium portauerit, & ſtatuta portantem arma puniri volunt, quæ ſtrictè, & vt ſonant ſunt intelligenda, & in dubio potius ad abſoluendum quam ad condemnandum ad Iura quæ ſupradicti pro contraria parte allegant ipſe reſpondet; Et Alberici ſententiam ſequor vti æquiorem.

Nono quæro, An contra inuentum cum Armis poſſit fieri de alio delicto inquiſitio, & maior con-
40 demnatio, quam propter delationem armorum. Reſpondetur, quod ſic, quoniam præſumptio eſt contra eum, quod arma portauerit animo nocendi Plat. in leg. 1. in fin. Cod. vt armi. vſus, Vnde ſi quis cum telo ambulauerit cauſa nocendi hominem punitur quaſi occiderit leg. ſi is qui cum telo Cod. ad leg. Corneliam de Sicar. Sed in hoc eſt conſideranda qualitas perſonæ. Si enim ſit mitis, & quietæ mentis non præſumitur, quod hoc fecerit cauſa delinquendi, ſed potius caſu, vt notat Archid. in capit. aut facta de pænit. diſtinct. 1.

Decimò quæro, An in condemnando inuentum cum armis requi-
41 ratur proceſſus. Reſpondetur, quod non, ſed ſufficit præceptum Iudicis de ſoluenda pæna, quoniam hoc eſt de leuibus criminibus, in quibus non requiritur ſolemnitas Iuris Auth. niſi Breuiores Cod. de ſent. ex bre. recit. Caſtrenſ. in leg. ictus fuſtium in lectura florentina ff. de his qui not. infam. Angelus de Meleſ. titulo hæc eſt quædam inquiſitio column. 8. verſicul. & prædicta. Quod ampliatur etiam ſi ſtatuto ca-
42 ueatur, quod Iudex de omni delicto faciat proceſſum, quoniam illud intelligitur de delictis grauibus. nõ de leuibus Bartol. in leg. leuia in fine ff. de accuſat.

Vndecimo quæro, de delictis cũ armis, & primo an gladium non extrahens, & offendens aliquem incidat in pænam offendentis cum ar-
43 mis. Reſpondetur, quod ſic, quia potuit audacius offendere, & offenſus timidius ſe defendere. Et quia dicitur factus inſultus cum armis, quãdo quis potuit ea aſſumere leg. idem eſt §. armis cum vbi notatis, & leg. 3. §. ſi quis viſis armis, & leg. 1. §. qui armati vbi Angel. ff. de vi, & vi arm. Alber. de ſtatuto parte 2. quæſtione 35. Angel. vbi ſupra in verbo & dictus Titius armatus in principio Alexand. conſil. 99. quoniam per exc. volum. 3. Iaſon. in leg. 2. in 2. notab. de tranſact.

Duodecimo quæro, An inſultans cum homine armato cõmittat pænam irrogatam inſultanti cum hominibus armatis. Reſpondetur,
44 quod non, quia non eſt eadem ratio, nam grauior eſt iniuria, quæ fit a pluribus leg. ſi plures ſerui ff. de iniur. Et ita voluit Valaſ. in leg. iubemus §. ſin autem Cod. ad Trebell. & Alexand. in leg. Gallus §. quod ſi ff. de lib. & poſth. Neque obſtat leg. 2. homines verſicul. ſed ſi vnus ff. de vi bon. rapt. quia illi reſpondet Alexand. loco præallegato.

Decimo tertio quæro, Statuto cauetur, quod offendens cultro lanionis pæna capitis puniatur. Alio ſtatuto cauetur, quod offendens fæminam puniatur pæna dimidia minori, quam offendens maſculum, quidam offendit fæminam tali cultro,

tro, qua pæna ſit puniendus. Reſpondetur, ſecundum Caccial. in leg. omnes populi ff. de Iuſtit. & Iur. quæſtione 5. principali verſicul. vndecimo quæritur, vbi hoc ad partes examinat, & concludit, quod pæna capitis talis percutiens ſit puniendus, cum pæna illa ſit indiuiſibilis, & ſi tota deleretur, vt volebat Collateralis, de quo Caccial. ibi delictum remanſiſſet impunitum. Subdit tamen, quod pæna arbitraria eſſet puniendus, idest grauiori ratione inſtrumenti, leuiori ratione perſonæ offenſæ, & ita æquius videtur, & minus receditur à prædictis ſtatutis argum. leg. final. ff. ad exiben.

DE SALINIS.

Titulus Octauus.

SVMMARIA.

1 *SAl ad vitam maximè neceſſarium.*

2 *Dictum vel à ſaliendo, quod in igne exiliat vel à Salo & Sole, quod ex aqua maris per calorem fiat.*

3 *Vel eſt natiuum, quod in terra naſcitur, & effoditur. vel factiuum, quod fit ex aqua maris vel balnei vel fluenti vt in Germania vel putei vt in agro noſtro Volaterrano.*

4 *Eſt coloris purpurei, ruffi, crocei, lucidi, nigri, candidi, candidum optimum, Ideo Volaterranum, quia omnium candidiſſimum.*

5 *Sal natiuum eſt ſub genere metallorum, factiuum non eſt.*

6 *Salinæ ſunt loca vbi ſal fit vel naſcitur.*

7 *Muria dicta ab aqua maris, nos corrupto vocabulo Moias appellamus.*

8 *Sed quo ad ius fiſci, & dominium aquæ ſalſæ idem ius quod de metallis.*

9 *Salinaria ſunt tributa ſalis faciendi vel emendi vel vendendi cauſa data.*

10 *Salinarum inuentor Ancus Martius fuiſſe dicitur.*

11 *Quæ ſunt in fundo fiſci ſpectant ad Principem.*

12 *Quæ in fundo vniuerſitatis ad vniuerſitatem.*

13 *Quæ in fundo Eccleſiæ ad Eccleſiam.*

14 *In fundo priuato ad dominum priuatum.*

15 *Niſi conſuetudo ſit in contrarium.*

16 *In fundo Emphiteotico ad Emphiteotam.*

17 *In feudali ad feudatarium.*

18 *In vſufructuario ad vſufructuarium.*

19 *In dotali ad maritum.*

20 *In alieno natiuum ſal ad inuentorem factiuum ad dominum fundi.*

21 *Salinæ Principis ab ipſo priuatis concedi poſſunt.*

22 *Salinis conceſſis a Principe veniunt illę quę ſpectant ad Principem.*

23 *Fructuum, redditum vel prouentuum*

tium conceſſione facta comprahenduntur ſalina.

24 *Salinarum vſufructu relicto comprehenditur ſal, quod ibi factum inuenitur niſi ſit ad vendendum deſtinatum.*

25 *Salis natiui decima vna fiſco debetur altera domino ſalinarum.*

26 *Factiui octaua pars fiſco.*

27 *Conſuetudo in his prefertur.*

28 *Sal ex aqua maris a quocunque de iure fieri poteſt.*

29 *Sal a quocunque vendi non poteſt.*

30 *Sed tantùm qui conduxit vel habet ſalinas.*

31 *Vendentis, qui vendere non potuit, pœna applicatur domino, vel conductori ſalinarum.*

32 *Vendere prohibitus in territorio poterit vendere in loco recommendato.*

33 *Pluribus ſocijs conceſſis ſalinis, hæres vnius in portione defuncti ſuccedit.*

34 *Vendens hoſtibus ſal iure ciuili pœna capitis, & publicationis bonorum punitur: Canonico publicationis & excommunicationis.*

35 *Nemo priuatus excuſare ſe poteſt a ſalis diſtributione accipienda.*

36 *Obligatus accipere ſal ſub pœna ſtatutorum intelligitur de tunc vigentibus, & non de poſtea editis.*

37 *Sal Religioſis quotannis concedi ſolitum auferri ipſis non poteſt ſine iuſta cauſa.*

38 *Per territorium alienum ſal traducere non eſt prohibitum.*

39 *Prohibitus conducere ſal in territorium non prohibetur inde cum ſale tranſire.*

40 *Priuilegium competens domino ſalinarum non ſoluendi vectigalia non extenditur ad emptorem ſalinarum ad Gabellas ordinarias ſed ad extraordinarias tantum.*

41 *Vendens Gabellam ſalis, ſi ſal emat ad Gabellam ipſius non tenetur.*

42 *Commune Volaterrarum non poteſt agere contra Epiſcopum, ad medietatem Dogana ſalis niſi doceat de iure ſuo.*

43 *Vena ſalinarum Volaterrarum erãt olim in dominio priuatorum.*

44 *Priuati illi antiqui dominio poſſunt agere contra Epiſcopum nulla pręſcriptione obſtante.*

45 *Agens cõtra Epiſcopũ ſi poſſidet rei vendicatione ſi non poſſidet petat ſe non impediri.*

46 *Si ius quod habet Epiſcopus pendet à iure communitatis priuati nullum ius habent contra Epiſcopum.*

POſt metalla Salis materia ſe offert, quę dicitur a Plinio lib. 31. cap. 6. Elementum adeo neceſſarium, vt ſine ipſo vita huma-
1 na vix perſiſtere queat: pulmentis enim, ſaporem appetitum excitat, & auiditatem edendi præparat vt dicit Iſidor. Ethymolog. libr. 17. cap. 2.

Primò igitur quæro. Vnde dicatur ſal? Reſpondet Hyſid. in dict. capit. 11. quod quidam dictum pu-
2 tãt, quod in igne exiliat, fugit enim ignem cum ſit igneus, vt etiam dicit Plin. in dict. lib. 31. capit. 8. in princip. ſed naturam ſequitur, quia ignis, & aqua inter ſe inimica ſunt. Alij ſal a ſalo, & ſole vocatum exiſtimant, nam ex aqua maris ſponte gignitur ſpuma in extremis littoribus, vel ſcopulis derelicta, & ſole decocta ſecũdum Hyſid. in eodem loco.

Secundò quæro. Quot ſint ſalis genera? Reſpondeo eſſe duo, Aut enim ſal natiuum eſt, aut factitium; Natiuum, vt in Arabia, vbi ſunt montes natiui ſalis, quod ferro cedi-
3 tur, vt lapis renaſcens, tantæ alicubi duritiei, vt muros, domoſque ex illo edificent: Sed & flumina denſantur in ſal amne reliquo ſub gelu fluen-

fluente, alibi quoque detractis arenis colligitur, cum lunæ noctibus hammoniacus ſub arenis inuenitur, vt Plin. lib. 31. capit. 7. & lib. 5. capit. 5. Hyſid. loco præallegato. & Raphael Volaterranus libr. 27. cap. 2. vbi dicit, quod natiuum efficacius & ſecundum Dioſcoridem Factitium fit ex aqua ſalſa: Sunt enim, vt dicit Hyſid. & lacus & flumina, & putei, ex quibus hauritur, dehinc in ſalinis congeſtum ſole ſiccatur. Dicit etiam Albert. Magnus libr. 2. capit. 16. quod in Germania in loco, qui dicitur Gelymon fluit aqua ſalſa, quæ decocta reddit ſal ſubtile albiſſimum, & delectabile plus cæteris ſalibus. In Cahonia, vt dicunt Plin. & Volaterranus excoquunt aquam fontanam, refrigerãdoque ſal faciunt terete, & non candidum. Reperiuntur etiam, vt dicit Michael Sauonarola libr. 2. de Balne. cap. 4. fontes, & putei in pluribus partibus Germaniæ, & ex decoctione illius aquæ ſal conficitur; Dicit etiam Bartol. Veron. in leg. inter publica §. publica quæſtione 3. ff. de verborum ſignificat. in Ciuitate Parmæ reperiri ſalinas in quibuſdam puteis priuatis. In agro noſtro Volaterrano præſtantiſſimum, & candidiſſimum omnium fit toti Florentino Dominio ſuppeditans, hauritur aqua ex puteis altiſſimis, & in plumbeis lebetibus paulatim coquitur, donec condenſatur, & fit ſal omnium præſtantiſſimum, & candidiſſimum, & copię tam abundãtis, vt Hetrurię totius dominium atq; Prouinciæ ſatis ſuperque ſufficiat, vt dicit Volaterranus loco præallegato.

Tertiò quæro. An in natura, & colore ſint ſalis differentiæ. Dicit Hyſid. eodem loco, quod ſic, nam alibi ſuaue, alibi ſalſiſſimum eſt: Sũt
4 etiam in colore differentiæ. Memphiticum ruſſum eſt; In parte quadam Siciliæ, vt Ethna mons eſt purpureum; In eadem Sicilia in Pachyno ſplendidum, & lucidum, vt in margines reddat; In Cappadocia croceum effoditur, vt etiam dicit Plin. in dict. capit. 7. ſubdens, quod ſuauiſſimum, omniumque candidiſſimum Tarentinum eſt, ſed præſtantiſſimum omnium eſt Volaterranum, ſic etiam dicente Raphaele noſtro Volaterrano, candidius Tarentinum, candidiſſimum Volaterranum.

Quartò quæro. An ſal comprehendatur inter lapidicinas, & metalla? Reſpondeo, quod aut loquimur de natiuo, aut de factitio. Si de natiuo, vt illud eſſe dicunt, quod eſt in Arabia, in qua ſunt montes nati-
5 ui ſalis, in quibus ferro ceditur, ſicut lapis renaſcens, vt dixi ſupra quæſtione 2. dico, quod inter lapidicinas continetur, cum lapidicinarum inſtar cedatur, & renaſcatur, vt dicit Plin. lib. 31. capit. 8. vbi ſubdit, quod in Cappadocia cedatur ſpecularium lapidum modo pãdus magnum glebis, quas micas appellant. Caras oppido Arabię, muros, domoſque maſſis ſalis faciunt aqua ferruminantes; Et ſic lapidicinarum appellatione venit, cum vtilis ſit, & renaſcatur leg. diuortio. §. ſi vir in fundo ff. ſolut. matrimon. & ibi Paul. de Caſtr. & Doct. in leg. 3. §. final. cum leg. ſequ. ff. de rebus eorum. Et inter metalla huiuſmodi ſpecies ſalis natiui connumeratur, vt not. Albert. de Roſat. in dict. leg. 3. §. final. & notat. Bartol. Veron. in d. §. publica quæſtion. 5. ſi vero quęritur de ſale factitio, quod fit ex aqua ſalſa Alber. Mag. li. 3. Metheor. Et hanc ſpeciem ſalis nõ puto compręhẽdi, quia fit ex diuerſo elemento, videlicet ex aqua alijs commixtis, vt per Alb. Mag. in loc. pręalleg.

Sextò quæro. Quid ſint ſalinæ? Dicas ſecundum Bartol. Veron. in

Digitized by Google

dict. leg. inter publica, §. publica quæſtione 1.ff.de verborum ſignificat.quod ſunt loca,in quibus ſal naſcitur, ſi naſcitur ex monte. Vel dicas, quod ſunt loca, in quibus eſt a-
6 qua ex qua fit ſal,& probatur in leg. forma §. ſalinæ ff. de cenſibus, quæ loca Volaterrani moias appellant, corrupto fortè vocabulo à muria, de quo Plin. dict. cap.7. dicit, quod in Hiſpania hauriunt aquam muriam appellantes,& in capit.8.dicit muria,ſiue illa ſalſugo, muria namque dicitur, ac deducitur à mari,eſt enim aqua ſalſamentorum, & placet Raphaeli Volater.in dict.capit. A muria igitur moiam dictam pu-
7 tauerim, vel fortè dicta eſt ab hæbraica ditione, mayn, quæ aquam ſignificat apud latinos quaſi aqua ſalſa,vel ſal aqueum.

Sextò quæro. An quæ dicuntur in metallis militent in ſalinis? Reſpondeo, quod ſi loquimur de ſale natiuo, vt dixi ſupra quæſt. proxima, Dico, quod ſic ex identitate rationis per notat.in leg. quoſdam, & leg. cuncti Cod. de metall. & met. libr. 11. quæ loquuntur de venis ſaxorum, & marmorum & aliæ leges de metallis,ex quo patet,quod ideo ponuntur ibi, quia idem iuris ſit in ipſis,quod in metallis, vt dicit Paul. de Caſtr.in conſil.178. fundamentum præfati domini Vicarij, & ſentit Azzo. in ſumma Cod.de metall. & met. & dixi ſupra tit. proximo quæſ.17. Si vero quærimus de ſale, quod fit ex aqua,& tunc,aut quærimus an idem ius ſit in ipſis,quod in
8 metallis,& lapidicinis,quod dominium aquæ ſalſæ. Et dico,quod ſic, vel.magis puto in princip. ff. de rebus eorum,& not. Roman. in dict. §. ſi vir in fundo, Aut quæritur, An aliquid ex ipſis debeatur fiſco, Et dico,quod ſic,vt dict. leg. inter publica §. publica ff. de verborum ſignificat. iuncta glo. Et not.ibi Bart. Veron. in 3. not. & Card. Alexand. in cap.1. Quæ ſint Regal. & dicam infra quæſt.16.

Septimò quæro. Quæ dicantur ſalinaria? Reſpondeo, ſecundum Innocen.in capit. ſuper quibuſdam §. præterea de verborum ſignificat. & refert Bartol. Veron. in dict. §. publica quæſtione 2. quod dicuntur
9 illæ ſolutiones,vel tributa, quæ dantur pro facultate & auctoritate acquirenda ſalis emendi, vel vendendi, & hoc modo accipitur in dict. §. præterea. Vel dicas ſecundum Hoſti. & Ant. de Butr. ibi quod ſalinaria dicuntur domus, vbi conſeruatur ſal ad vendendum à præpoſitis illius officij, ita vt alius non audeat emere, vel vendere vt dicit Bartol. Veron. in quæſt. 2.

Octauò quæro. Quis ſalinas inſtituerit? Reſpondeo, ſecundum
10 Plin.libr.31.capit.7. Ancum Martium primum ſalinas inſtituiſſe, qui etiam dedit populo congiarium ſalis modiorum ſex millium, vt etiam dicit Conciuis meus in præalleg.c.

Nono quæro, Ad quem pertineant ſalinæ? Reſpondeo, quod ſi ſunt in fundo pertinent ad fiſcum, vel ad Principem, ipſæ etiam ad fiſcum pertinent, vel ad Principem, in cuius fundo ſunt dict. cap.1. Quæ ſint Regal. quem textum ita intelligit. Roman.in dict.leg.diuortio. §. ſi vir in fundo ff. ſolut. matrimon. & not. Bartol. Veron. in dict. leg.inter publica §.publica in 3.notat. & de iſtis nulla eſt dubitatio, ſecundum ipſum, & idem not. Card. Alexand. in dict. capit. 1. & allegat textum in leg.1.§. 1. ff.quod cuiuſque vni.nom.

Decimo quæro. Ad quem ſpectet redditus ſalinarum? Et quod ex eis ſolui debeat? Dicas ſalinarū redditum eſſe de regalibus cap.1. Quæ ſint rega. & debetur fiſco, vt ibi eſt textus, quod intell. Bartol. Veron.

ron.

ton. in lege inter publica §. publica in 3. not. ff. de verborum ſignificat. non modo de ſalinis publicis, de quibus nulla eſt dubitatio leg. 1. in princip. ff. quod cuiuſque vniu. nom. ſed etiam de ſalinis priuatis, quæ ſunt priuatorum, licet enim illæ ſint priuatorum, tamen vectigal quod ex eis fiſco debetur & ſoluitur eſt publicum, & regale, vt dict. §. publica, & dict. cap. 1. Quæ ſint regal. quia ibi loquitur de redditu ſalinarum, non autem de ipſis ſalinis, vt patet ex textu dict. cap. 1. ibi Piſcationum redditus, & ſalinarum; Nam proprietas omnium ſalinarum non ſpectat ad Principem, quia ſalinæ poſſunt eſſe etiam in dominio priuato-
11 rum, vt eſt caſus in dict. leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum. Et illud, quod fiſco ſoluitur ex ſalinis dicitur vectigal publicum, & ſalinarum, vt eſt text. cum gloſ. in cap. ſuper quibuſdam §. præterea de verborum ſignificat. dicuntur etiam portoria l. 3. Cod. de vectigal. & notat gloſ. in d. §. præterea. Ita dicit Bart. Veron. in d. 3. not.

Vndecimo quæro. Quid de ſalinis quæ ſunt in fundis vniuerſitatis, an ad ipſam ſpectent? Reſpondeo,
12 quod ſunt illius vniuerſitatis in cuius fundo reperiuntur ad hoc leg. 1. §. 1. ff. quod cuiuſque vniu. nom. & quod notat Accurſ. in dict. leg. inter publica §. publica. Habet enim vniuerſitas bona non ſolum quo ad honorem, ſed etiam quo ad vtilitatē, vt not. Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de du. præ. vrb. lib. 12.

Duodecimo quæro. Quid ſi in fundo vel loco Eccleſiæ inueniantur ſalinæ. Reſpondeo, quod per-
13 tinent ad Eccleſiam in cuius fundo inueniuntur, quia aqua eſt pars fundi leg. aquam. Cod. de ſeru. & aqua, & eccleſia eſt domina fundi leg. final. C. de ſac. Eccleſ. & ſalinæ ſunt domini fundi, vt dicit Ioann. de Plat. in leg. 1. Cod. de Theſau. Ergo ſunt Eccleſiæ, & quia de theſauro inuento in fundo Eccleſiæ pertinet portio ad ipſam Eccleſiam, vt notat Iac. Aluar. & Card. Alexand. in d. c. 1. quæ ſint Regal.

Decimo tertio quæro. Quid de ſalinis quæ inueniuntur in fundis priuatorum, An pertineant ad priuatum, in cuius fundo inueniūtur, An ad fiſcum, Et videtur prima facie dicendum, quod ſpectent ad fiſcum, licet inuentæ ſint in fundis priuati, quia ſalinæ connumerantur inter Regalia, quæ ſolum fiſco competunt c. 1. quæ ſint Regal. ibi piſcationum redditus, & ſalinarum, pro hoc etiam textus in l. 1. §. 1. ff. quod cuiuſque vni. nom. leg. inter publica §. publica ff. de verb. ſign. & ita quidam conſuluerunt, vt dicit dict. Bartol. Veron. in dict. §. publica quæſtion. tertia. Sed contrarium
14 dico quod immo pertinent ad priuatum, & in priuatorum dominio ſunt, in cuius fundo inuentæ ſunt; Probatur primo per l. magis puto in princ. ff. de reb. eor. ibi, ſed ſi ſalinas pupillus habeat idem erit dicendum, vt alienari non poſſint ſine decreto: Et ſic probatur textus, quod ſalinæ poſſunt eſſe in patrimonio pupilli, & ſic priuati. Secundo per text. in leg. diuortio §. ſi vir in fundo ff. ſoluto matrimon. iuncta gloſa in verbo alterius, vbi gloſa dicit vel ſalinarum. Tertio facit textus in leg. generali §. vxori ff. de vſufr. leg. vbi maritus reliquit vxori vſumfructum ſalinarum. Quartò text. in leg. forma §. ſalinæ ff. de cenſ. vbi dicitur, quod ſi quæ ſunt ſalinæ in prædijs; & ipſæ in cenſum referendę ſunt. Quinto tenet Roman. in d. leg. diuortio. §. ſi vir in fundo, dicēs ita ſe conſuluiſſe apud Volaterranos in ardua quæſtione, &

Digitized by Google

quod ita fuit obtentum, & ſequitur
Bartol. Veron. in dict. quæſtione 3.
referens idem tenere Alber. de Ro-
ſat. in dict. leg. forma §. ſalinę. Et opi
nionem Roma. tenet Aret. in dict.
§. ſi vir in fundo, dicens, quod per il-
lam gloſ. ibi vel ſalinarum dominus
ſuus refert conſuluiſſe, quod ſi a-
qua ſalſa ſint in loco priuati ex qua
poſſint fieri ſalinæ iſtæ pertinent ad
dominum fundi, & ad ipſum perti-
net perceptio ſalinarum per text. cũ
gloſ. in leg. 3. §. final. cum leg. ſequ.
ff. de rebus eorum, quam opinio-
nem ſequitur etiam Alexand. &
Philippus Lucenſis in dict. §. ſi vir
in fundo, pro qua eſt textus in leg.
magis puto in princip. ff. de rebus
eorum & quod fructus ſalinarum
in locis priuatis pertinent ad domi-
num loci, ſed ſi eſt in loco publico
pertinent ad Principem, & ſic dicit
Roma. conſuluiſſe apud Ciuitatem
Volaterranam. Eandem concluſio-
nem tenet Florian. in leg. æquiſſi-
mum §. item ſi fundum ff. de vſufr.
quem refert, & ſequitur Dominus
Iacobinus de Sancto Georgio in ſua
Pract. feud. in verb. & cum argenti-
fodinis, & ſalinis, vbi allegando Flo
rian. in dict. §. item ſi fundum con-
cludit, quod ſalinæ inuentæ in fun-
dis priuatarum perſonarum ſunt do
mini fundi, inuentę in fundis publi-
cis, ſunt fiſci: Et dicit, quod hæc opi-
nio ſi videtur verior, quam etiam
tenet Ioann. de Plat. in leg. 1. Cod.
de Theſau. lib. 10. & Card. Alexan.
in dict. cap. 1. quæ ſint regal. in verb.
ſalinarum colum. 5. Non obſtat tex-
tus in dict. cap. 1. quia loquitur de
ſalinis publicis, vt dicit Roman. in
dict. §. ſi vir in fundo, & ibi refert, &
ſequitur Alexand. & Philippus Lu-
cenſis. Non obſtat textus in dict. §.
publica, & in dict. leg. 1. §. 1. ff. quod
cuiuſ vniu. nom. quia loquuntur de
vectigali, quod ex ſalinis ſoluitur fi-
ſco, nam tale vectigal eſt de Regali-
bus, vt dicitur in cap. 1. quę ſint Re-
gal. loquitur enim ibi textus de red-
ditu ſalinarum, non de ipſis ſalinis,
vt patet ibi piſcationum redditus,
vel ſalinarum, vt dicit Barto. Veron.
in dict. §. publica in 3. not. Et prædi-
cta concluſio procedit, niſi conſue-
15 tudo ſit in contrarium, quia in iſtis
etiam attenditur conſuetudo ſecun-
dum Andr. de Iſern. in d. c. 1. vt di-
cit ibi Card. Alexand. Idemque no-
tat Bartol. Veron. in dict. §. publica
in 3. not.

Decimo quarto quæro. Quid ſi in
fundo Emphiteotico inueniantur
ſalinæ. An erunt directi domini, An
16 emphiteotę? Reſpondeo, quod em-
phiteotæ per text. in leg. item ſi fun-
di, & quod ibi not. Alber. de Roſat.
de metallis, quod ſpectent ad em-
phiteotam ff. de vſufruct. Et per id
quod not. in leg. diuortio §. ſi vir in
fundo ff. ſolut. matrimon. Et, quia
cum emphyteota habeat vtile do-
minium §. adeo cum ibi not. Inſtit.
loca. omnis vtilitas ad eum perti-
net.

Decimo quinto quæro. Quid ſi
in fundo feudali inueniuntur, An
ad feudatarium, vel ad ſuperiorem
ſpectet? Reſpondo, quod ad feuda-
17 tarium, quia cum feudatarius ha-
beat vtile dominium cap. 1. §. rei au-
tem de inueſt. de re alien. fact. &
not. in cap. 1. de cap. Corrad. Quæ-
cunque enim commoditas redditus
ſiue prouentus ad eum ſpectat, &
ſalinæ inter redditus computantur
c. 1. Quæ ſint Regal. Ergo ad ipſum
ſpectant.

Decimo ſexto quæro. Quid de
ſalinis quæ ſunt in fundo vſufru-
ctuarij? Reſpondeo, quod vtilitas
18 ſpectat ad vſufructuarium ſiue tē-
pore conſtituti vſufructus ſint ibi ſa
18 linæ leg. item ſi fundi §. 1. ff. de vſu-
fruct. quia quicquid in fundo na-
ſcitur,

Digitized by Google

ſcitur, & quicquid inde percipi po-
teſt ipſius fructus eſt, vt ibi dicitur;
Siue etiam poſtea inueniantur, ſal
inde perceptum eſt vſufructuarij,
& ipſius fructus, cum totius agri
non partium relictus ſit vſufructus
vt ead. leg. §. ſed ſi metalla cum ibi
not. & in leg. generali §. vxori ff. de
vſufr. leg.

Decimoſeptimo quæro. Quid ſi
in fundo dotali inueniuntur ſalinæ;
an ſpectent ad maritum? Reſpon-
19 deo, quod ſic leg. diuortio §. ſi vir in
fundo ff. ſolut. matrimon. vbi dici-
tur maritum habere vſumfructum
aurifodinarum, lapidicinarum, &
cuiuslibet alterius materiæ, quæ
ſunt, vel reperiuntur in fundo vt ſa-
linarum, vt dicit gloſ. & ſequuntur
Doctor. Roma. & alij.

Decimooctauo quæro. Quid ſi
quis in alieno fundo inuenerit ſali-
nas, an ſint inuentoris, an Domini
fundi? Reſpondeo, quod aut in-
uenitur ſal natiuum, quod ceditur
vt lapis, aut factitium ex aqua. Pri-
30 mo caſu ſi inuenitur natiuum dico,
quod efficitur inuentoris, quia licet
in alieno perquirere lapidicinas, co-
tes, metalla, & huiuſmodi quæ con-
ceduntur inuentori propter publi-
cam vtilitatem, & quia magno pa-
rantur ſumptu. Dari tamen debet
decima domino fundi l. quoſdam,
& l. cuncti C. de metall. & met. lib.
11. & idem ius eſt in ipſis quod in
lapidicinis, & metallis vt dixi ſupra
q. 7. Secundo caſu ſi inuenitur a-
qua ſalſa, iſta non ſit inuentoris, vt
dicit Ioa. de Plat. in l. 1. verſ. ſi quis
autem C. de Theſau. lib. 10. vbi di-
cit, quod ſi quis inuenerit in alieno
aquam ſalſam, ex qua fit ſal non
propterea ei debetur medietas lucri
iſtius ſalis ſicut debetur medietas
theſauri, quia aqua eſt pars fundi l.
ſi is qui in puteum ff. quod vi, aut
clam quod ſecus eſt in theſauro l.
nunquam §. theſauros ff. de acqui-
rend. rerum domin. Opinionem
Ioann. de Plat. ſequitur Marianus
Sozzinus in Rubr. de cauſ. poſſeſſ.
& propr. in materia theſauri in 5.
quęſtione verſicul. duodecimus ca-
ſus.

Decimonono quæro, An ſalinæ
concedi, vel locari poſſint per Prin-
cipem; Reſpondeo, quod poſſunt;
licet enim redditus ſalinarum ſit ex
illis quæ reſeruantur Principi capit.
1. quæ ſint Regal. cap. ſuper quibuſ-
dam. §. præterea de verborum ſigni-
ficat. leg. ſi quis Cod. de vectig. Cō-
21 cedi tamen, & locari ſimpliciter
poſſunt a Principe dict. §. præterea,
& dict. leg. ſi quis, & leg. ſed & hi. §.
qui ſalinas ff. de publica. Et in con-
ceſſione facta a Principe ad lōgum
tempus tranſit vtile dominium,
quia per locationem, ad longum
tempus ius in re transfertur leg. 1.
§. final. cum leg. ſequent. ff. ſi ag. ve-
ctig. vel emph. peta. Ita concludit
dominus Philippus Decius in conſ.
292. & pro tenui facultate in prin-
cip. in quo pro Ciuitate Volaterra-
na conſuluit, quod ſalinæ ſpectent
ad Ciuitatem, ſeu ad Comunitatem
eo iure quo ante ſubmiſſionem per-
tinebant; In qua cauſa ipſe etiam
conſului, & conſilium Decij eſt
ſubſcriptio conſilij mei, in quo con-
cluſi quod cenſeretur conceſſum
omne ius ſalinarum, cum dicatur
quod conceduntur ſalinæ, & opus
ſalinarum eo modo quo antea per-
tinebant, vt etiam concludit Philip-
pus Decius in d. conſil.

Vigeſimo quæro. Quid ſi Prin-
ceps concedit caſtrum cum ſalinis
& omnibus iuribus ſuis, quæ ſalinæ
veniant in conceſſione? Reſpon-
22 deo, quod ſolum ſalinæ pertinentes
ad Principem. Salinę vero quę ſunt,
vel inueniuntur in fundis priuata-
rum perſonarum non veniunt in

conceſſioné ; quia iſtæ non pertinent ad Principem, ſed ſunt domini fundi, vt determinat Dominus Iacob. de Sancto Georgio in ſua Pract. fæudo. in verb. & cum argentifodinis, & ſalinis. Comprobatur concluſio per notat. per Bald. in capitul. 1. verſicul. modo e contra de capit. qui cur. vend. vbi concludit, quod in conceſſione caſtri cum iuribus, & pertinentijs ſuis non veniunt molendina priuatarum perſonarum, ſed illa quæ ad caſtrum, & Principem ſpectant, & ſequitur Cornel. in conſil. 321. in 4. dubio libr. 4. Et facit, quod notat Alexand. conſil. 35. volu. 4.

Vigeſimo primo quæro. Princeps conceſſit quædam regalia, & omnia emolumenta fructuum redditūum, & prouentuum; an comprehendantur redditus ſalinarum?

23 Paul. Caſtr. in conſil. 63. incip. Quod dicti redditus in nouiter impreſſius conſuluit, quod ſic; Primo, quia dicta verba in conceſſione appoſita, ſcilicet, emolumenta fructuum, reddituum, & prouentuum ſunt adeo generalia, quod omnia compræhendunt etiam ſalis, & ſalinarum, vt leg. vſufructu legato ff. de vſufruct. leg. Et quod notat gloſa in leg. frugem, & in leg. fructus ff. de verborum ſignification. Secundo, quia ſpecificatis quibuſdam regalibus, & quæ non conſuerunt cum vniuerſitate tranſire, vt mero imperio & pedagijs, & ſimilibus: Et ſubiecta clauſula generali quæcunque alia quocunque nomine cenſeantur veniūt omnia alia æqualia, ſimilia, vel maiora expreſſis capitul. ſedes de reſtitut. capitul. qui ad agendum de procur. libr. 7. & leg. ſed ſi quis §. quæſitum ff. ſi quis caut. & quod ibi notat. Igitur non debet obſtare, quod redditus ſalinarum ſit de regalibus, quia & alia quamplura ſunt in Tit. Quæ ſint regal. quæ fuerunt in conceſſione ſpecificata, nec eſt maior ratio prohibitionis in redditu ſalinarum quam in alijs leg. 1. ff. de font. leg. 3. ff. de minut. ſupr. poſt princip. & leg. illud ff. ad leg. aquil. cum ſim.

Vigeſimo ſecundo quæro. Quid ſi relictus eſt vſufructus ſalinarum, an ſal quod ibi eſt tempore conſtituti vſufructus cedat vſufructuario?

24 Reſpondeo, quod aut ſal erat ibi cauſa vendendi, & tunc non pertinet ad vſufructuarium; aut non erat ibi cauſa vendendi, & cedit vſufructuario leg. gen. talı. §. vxori ff. de vſufruct. legat. & §. idem quæſijt & ibi per Bartol. qui dicit; quod ideo non debetur venale ſal, quia teſtator limitauit, & reſtrinxit ſe ad illud quod erat in loco, & venale non cenſetur eſſe in loco. Si igitur teſtator reliquiſſet ſimpliciter vſumfructum omnium rerum ſuarum tunc cederet venale, & non venale, vt dicit ibi Bartol. qui induxit illum textum ad legatum factum vxori de omnibus quæ ſunt in domo, vt non veniat frumentum, quod ibi erat cauſa vendendi.

Vigeſimo tertio quæro, An de ſalinis ſoluantur decimæ?

25 Reſpondeo, quod aut quærimus de ſalinis quæ ceduntur, aut lapidicinæ, de quibus dixi ſupra & in iſtis puto quod ſic, quia ex lapidicinis ſoluuntur decimæ vna domino fundi, alia fiſco, ſi in priuato, & alterius quam fodientis: Si in proprio fodientis vna fiſco ſoluitur, ſi in publicis locis vel fiſci duæ decimæ fiſco ſoluuntur leg. cuncti, & ibi notat Bartol. & Io. de Plat. quod in lapidibus ſoluitur dèci-

decima fiſco. Cod. de metall. & met. libr. 11. Et dixi ſupra libr. 1. in Tit. de metalla. quæſtione 33. Si vero quæritur an ſoluantur de ſale, quod fit ex aqua, & hoc caſu ſi referimus gloſam poſitam in dict. leg. inter publica §. pub. in verb. metallorum, gl. dicit de quibus decima fiſco debetur leg. cuncti allegata etiam referendo ad ſalinas erit decima.
26 Si vero non referimus niſi ad metalla ſuper quo verbo eſt poſita gloſa, vectigal quod ſoluitur ex ſalinis erit octaua pars leg. ex præſtatione Cod. de vectigal. quam etiam ibi gloſ. ſuper verbo venalium allegat, & notat Ioann. Bertacch. Firma. in Tract. Gabell. in prima parte in princip. Sed puto in his atten-
27 dendum eſſe conſuetudinem, vt in materia noſtra dicunt Bartol. Veron. in dict. §. publica & Cardin. Alexand. in dict. capitul. 1. Quæ ſint regal.

Vigeſimo quarto quæro. An poſſit accipi aqua maris, & fieri
28 ſal, & ſal ſit facientis? Reſpondeo, quod ſic; Ita dicit Bald. in leg. in lapilli in princip. ff. de rerum diuiſion. quia licet, vt ipſe dicit mare occupari non poſſit aliquid tamen ex eo eſt occupabile, vt aqua ex qua fit ſal, quia tunc ſal eſt occupantis, & facientis.

Vigeſimo quinto quæro. An ſit licitum vnicuique vendere ſal? Bartol. Veron. in dict. §. publica in 4. quæſtione dicit, quod non vt eg. ſi quis Cod. de vectig.
29 comm. & capit. ſuper quibuſdam. §. præterea de verborum ſignificat. & ibi hoc notat Innoc. in verb. ſalinaria, qui dicit, quod eſt notandum, quia nuſquam alibi inuenies prohibitum emere, vel vendere ſal, vt leg. 3. & leg. vniuerſi Cod. de vectig. & comm. & l. 2. & 3. Cod. nou. vectig. imp. non poſſ. niſi eſſet conſuetudo in contrarium, cuius initij memoria non exiſteret tunc enim ſecus eſſet dict. §. præterea. Et præfatus Bartol. in 3. not. dicit, quod cum ſalinæ poſſint eſſe in dominio priuatorum, vt leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum videtur, quod etiam priuatus poſſit de iure vendere ſal, quando ſalinæ ſunt in eius priuato dominio, ſed in hoc dicit Dominus Bartol. Veron. quod attenditur conſuetudo ſecundum Andr. de Iſern. & Iac. Aluar. in capit. 1. Quæ ſint regal. & idem dicit Cardin. Alexand. in dict. capit. 1.

Vigeſimo ſexto quæro. An vendentes ſal ad minutum admittantur ad dignitates? Accurſ. in leg. ne quis Cod. de dignit. libr. 12. dicit, quod non, & ibi ſequuntur Bartol. & Ioan. de Plat. qui dicunt quod exercentes artes viliſſimas, vt vendentes ſal ad minutum fructus, & ſimilia propter vilitatem negociationum repelluntur, quemadmodum repelluntur etiam cuſtodes paſchuorum & alij, de quibus ibi Bartol. & Ioann. de Plat.

Vigeſimo ſeptimo quæro, An alius quam conductor ſalinarum
30 poſſit vendere ſal? Dicas, quod non vt determinat Bald. in leg. ſi quis C. de vectig. & comm. qui dicit, quod nullus poteſt vendere, niſi ipſe conductor, vel alter cum ipſius licentia. Et idem notat. Bartol. Veron. in dict. §. publica quæſtione 4. qui dicit, quod quando aliqui emunt, vel conducunt ſalinas a Principe, nullus poteſt vendere, vel menſurare, aut menſurari facere ſal, niſi cum licentia ipſorum conductorum. Idem notat Cornel. in conſil. 122. Viſo puncto. verſicul. Nam conſtat lib. 1.

Vigeſi-

Vigeſimo octauo quæro. Quid ſi alius quam conductor vendiderit ſal, cui applicabitur pęna? Reſpon-
31 deo, quod conductori, & emptori ſalinatum eſt applicanda pœna. Ita dicit Baldus in dict. leg. ſi quis Cod. de vect. facit leg. creditor ff. de acti. emption. & idem dicit Bartol. Veron. in dict. quæſtione 4. & notat hoc Felyn. in cap. ad audientiam column. 2. in fine de præſcrip. Bertacch. in Tract. gabella. parte 2. quæſtione 19. Et Decius in conſil. 4. column. 2. verſicul. ad hoc facit.

Vigeſimo nono quæro. Quid ſi ſtatuto cauetur, ne quis poſſit conducere ſal, vel vendere in territorio, An vendens in loco recommendato incidat in pœnam? Reſpon-
32 deo, quod non, quia ex recommendatione nõ detrahitur iuri alicuius, vt not. Bartol. in leg. 1. Cod. de excuſ. num. lib. 10. nec ſubſunt recommendati legibus illius, cui ſe recommendant, ſed ſuis legibus viuunt leg. non dubito, & ibi notat Bartol. ff. de capt. & per conſequens non incidit in pœnam ſtatuti, ſeu decreti, nec puniri, nec moleſtari debet. Ita conſuluit Abb. conſil. C. 1. incip. ad lucidationem lib. 2. & idem conſuluit Bartol. Sozz. in conſi. 209. licet nulla mihi lib. 2.

Trigeſimo quæro. Plures emerunt a Principe facultatem vendendi ſal, & vnus ex eis moritur, An emolumentum ſit communicandum hæredibus ſocij? Cornel. in conſil. 122. viſo puncto libr. 1. con-
33 ſuluit, quod ſic, quia licet morte vnius ex ſocijs finiatur ſocietas leg. actione §. morte ff. pro ſoc. tamen emolumentum proueniens ex dicta negociatione ſalis tranſit in hæredem, quantumcunque ſit finita ſocietas dict. §. morte, cum omne emolumentum proueniat ex iure vendendi ſal ipſis emptoribus; Et hinc eſt; quod licet textus in leg. verum §. in hæredem, generaliter dicat, quod licet hæres ſocij non ſit ſocius tamen emolumenta ſocietatis vectigalium, & ſimilium ſpectant ad hęredem, & generaliter loquitur, ideo generaliter eſt intelligendum leg. 1. §. & generaliter ff. de leg. præſtan. nec diſtinguit textus, vnde, & quo tempore emolumentum prouenerit, quod ideo fieri videtur, quia omne emolumentum procedit ex iure exigendi vectigal, quod ius fuit comune inter ſocios. Probatur etiam in leg. hæres ſocij ff. eodem titul. vbi eſt textus, quod hæres ſocij tenetur expedire ea, quę per defunctum fuerũt inchoata, & propterea cum per defunctum fuerit facta emptio ſalariæ vna cum ſocijs, ex qua emptione ſequuntur venditiones ſalis, ideo ſeruari debet per hæredem, cum in ipſum tranſeat. Et eſt textus cum gloſa quem ipſe non allegat in leg. 1. §. ff. quod cuius vniu. nom. ibi ſalinarium, & gloſa dicit tranſire vectigalium ſocietatem in hæredem l. adeo ff. pro ſoc.

Trigeſimo primo quæro. An hoſtibus & infidelibus poſſit vẽdi ſal? Dicas, quod non leg. cotem ferro in princip. ff. de public. Et contrafaciens pœnæ capitalis eſt reus vt ibi,
34 & leg. 1. C. quæ res export. & notat. Ioann. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de lecto, & itin. cuſt. lib. 12. dicens contrafacientem pœnam capitis, & publicationis bonorum incurrere leg. 2. Cod. quæ res export. Et hoc de iure ciuili. At de iure Canonico eſt pęna excommunicationis, & publicationis bonorum capit. ita quorundam extra de iud.

Trigeſimo ſecundo quęro. Quid ſi Principi, vel Cõmunitas vult ſal iter ſubditos diſtribuere, An aliquis poſſit ſe excuſare? Dicas, quod non,
35 vt determinat Bartol. in leg. 1. Cod.

vt

Digitized by Google

vt nom.lic. in empt. ſpet. libr. 10. & ibi ſequitur Ioann. de Plat. & idem dicit Bartol. ſi Communitas velit frumentum, vel aliud diſtribuere inter ſubditos, quo caſu omnes eme re tenentur, quamuis ſibi non ſit ne ceſſarium, quod nota, quia per hũc modum pecunia deuenit in comuni pro neceſſitate Reipublicæ, vt ibi dicit Ioan. de Plat.

Trigeſimo tertio quæro. Quid ſi Cõmunitas, quę ſe recommendauit cum pacto, ne poſſit accipere ſal ab alio, quam ab illo cui ſe recommendauit ſub pœna in ſtatutis dicti domini contenta. An intelligatur de tunc vigentibus, An etiam de poſtea editis? Reſpondeo, quod intel-
36 ligitur de ſtatutis vigentibus tempore recommendationis, non autem de edendis in futurum, vt eſt not. theorica Bartol. in leg. ſi ſtipulatus §. cum ſtipulamur ff. de verborum obligation. pro qua facit textus in cap. pen. de iure iur. & ibi apertè ſentit hoc Hoſt. & facit textus in ſimili in leg. ſi mandauero. §. is cuius ff. manda. Igitur ſi poſt recommendationem fiat nouum ſtatutum pęnale non ligatur illa Cõmunitas, vel homines ipſius dicto ſtatuto. Ita concludit Abb. in dict. conſil. 51. verſicul. Sed his non obſtantibus, quam deciſionem tenet Ioan. Bapt. de ſancto Seuer. in leg. 1. ff. ſi ex nox. al. cau. aga. vbi dicit bene fuiſſe iudicatum, dum Abb. Siculus legebat Senis, quod illi de ciuitate Maſſana, qui iam diu in contractu fęderis ſe obligauerunt accipere ſal à Ciuitate Senarum, & non ab alio ſub pœna ſtatutorum, quod intelligi deberet de pœna ſtatutorum tunc vigentiũ & non poſtea factorum. Et facit, quod notat Bartol. in leg. ſi à Colono ff de verb. oblig. Et ita multi cõſuluerunt, vt ipſe dicit.

Trigeſimo quarto quęro. Cõmunitas eſt ſolita dare per ſuum ſtatutum religioſis certam quantitatem ſalis ſingulis annis; An tolli poſſit? Ioan. de Plat. in leg. quęcunque C. de fid. inſtr. & in haſt. fiſc. lib. 10. dicit, quod ſi ciuitas, quæ cõſueuit quolibet anno dare religioſis certam quantitatem frumenti, & ſalis, velit per ſtatutum reuocare dictam elemoſinam non poteſt leg. priuile-
37 gia, & ibi idem not. Bart. C. de ſacr. Eccleſ. Roman. in Auth. ſimiliter in 9. ſpeciali præ cauſæ Cod. ad leg. Falc. Abb. in cap. pen. in fine de ſepult. Abb. de Roſat. in 1. parte ſtatutorum quæſtione 121. Iaſon. in leg. non amplius. §. 1. ff. de leg. 1. qui cõcordat opinionem Cyni, & aliorum contrarium tenentium ſcilicet, An velit reuocare ſine cauſa, & non poſſit an cum cauſa, & poſſit: & iſto ſecundo caſu procedat opinio Cyni.

Trigeſimo quinto quæro. An per territorium alienum liceat portare ſal? Alexand. in conſil. 86. viſa inquiſitione volu. 4. dicit iure comuni non reperiri prohibitum condu-
38 cere ſal per territorium alienum, vt ciuitatis Bononiæ ſolutis aliquibus gabellis capit. ſuper quibuſdam. §. præterea de verborum ſignificat. & leg. vectigal. ff. de publica, & notat Ioan. Andr. in add. ad ſpecul. in tit. de conſtitut. in addit. magna incip. Guido de Suzza.

Trigeſimo ſexto quæro. Quid ſi ſtatutum prohibet ſub pęna ne quis conducat aliquam quantitatem ſalis in comitatum, & territorium, An tranſeuntes ibi cum ſale, vt aliò portent incidant in pęnam? Reſpon-
39 deo, quod non, quia ſtatutum intelligitur de conducentibus ſal, vt ibi remaneat, non de venientibus illuc cum ſale inde receſſuri, & ibi non vendituri. Ita concludit Alexand. in dict.

Digitized by Google

dict. conſil. 86. & mouetur ex notat. per Bart. & Angel. in leg. cætera §. ſed ſi quis ff. de leg. 1. Et per Ioann. in dicta add. ad ſpec. & per Petr. de Anchar. & Imo. in clem. 1. de clericis non reſident. vbi concludit, quod ſi ſtatutum diſponit vt nemo poſſit portare bladum vltra diſtrictum ciuitatis, non compræhenditur ille, qui ex alia ciuitate, ſeu diſtrictu detulit per ciuitatem, & diſtrictum ſtatuentium, vt perduceret ad alia loca: & ibi dicit Imo. vt refert Alexand. quod etiam ſi ſtatutum diſponeret, quod nemo poſſit portare ſeu deferre frumentum per diſtrictum extra territorium, nihilominus illa verba non intelligerentur de frumento, quod fuit portatum ex alia ciuitate ad locum ſtatuentium, vt alio perduceretur, quia de delatione frumenti extracti ab initio ex alio loco non videtur intereſſe ciuitatis ſtatuentis. Ergo non videtur in dubio de hoc intelligendum ſtatutum per dict. §. ſed & ſi quis, & leg. Cæſar. ff. de publican. Ita in propoſito eſt dicendum, quod ſtatutum prohibens ſub pœna, ne quis vadat ad emendum ſal extra territorium, & illud deferat ad Ciuitatem, vel comitatum, debet intelligi, quando conduceretur ad ciuitatem ibi remanſurum, quia tunc fieret præiudicium illis ad quos ſpectaret vendere ſal, vt dicit Alexand. in dict. conſil. quem ſequitur Iaſon. in dict. §. ſed & ſi quis: ſtante ſtatuto loquẽte de extrahente: ſecus ſi loqueretur de portant. per territorium prout dicit ibi Iaſon. ſequendo Angel. & Alexand. ibi & idem tenet ibi Anto. de Roſell. Aret.

Trigeſimo ſeptimo quæro. An immunitas a gabellis, quam habet concedens ſalinas transeat in emptorem ſalinarum? Dinus in leg. licitatio §. mercatores de publica. dicit (vt ibi refert Bartol.) quod non, & quod per illam leg. fuit determinatum contra emptores, qui in Romandiola ſalinas a Romana Eccleſia emerunt, vt tenerentur ſoluere in ciuitate Fauentiæ, licet Eccleſia non teneretur ſoluere. Sed Bartol. ibi diſtinguit, quod aut eſt vectigal ordinarium, & verum dicit Din.
40 aut extraordinarium, & in iſtis immunitas tranſit ad emptorem leg. 1. Cod. de priu. dom. Aug. lib. 11. Eandem diſtinctionem facit Salyc. in leg. vniuerſi Cod. de vectig. & ſequitur Bertacch. in dict. Tract. Gabell. in 7. parte quæſtione 12. qui dicit ſe ita de facto vidiſſe ſepè iudicari.

Trigeſimo octauo quæro. An Communitas, quæ vendidit ſalis
41 gabellam teneatur ipſa ſal emendo ad gabellam? Dicas, quod non, vt tenet Din. & Bartol. in leg. licitatio. §. fiſcus ff. de public. & Bald. & Salyc. in leg. emptor Cod. de hær. vel act. vend. & Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de nauicula. libr. 12. & plenæ Firma. in ſuo tract. gabell. pag. 608. qui dicit ita vidiſſe de facto pluries iudicatum.

Trigeſimo nono quæro. Epiſcopus Volaterranus poſſidebat medietatem doganæ ſalis, Cõmune Volaterranum volebat agere contra Epiſcopum pro illa medietate: An
42 agere poſſit? Super hac quæſtione conſuluit Iac. Balduini antiquus Doctor, qui fuit ante Specul. cuius originale conſilium eſt in Bibliotheca mea in membranis incip. In quęſtionibus propoſitis: Et concludit Cõmune non poſſe agere, nec debere, quia aquæ ſalis erant quarũdam priuatarum perſonarum, & conſequenter non habebat ius Cõmune in eis, nec expediebat ei agere contra

tra

tra Epiſcopum, quia licet Epiſcopus nullum ius haberet, obtineret, quia poſſeſſor vel quaſi, licet nullum ius haberet vinci, ſi actor ius ſuum non probat leg. final. Cod. de rei vend. Ex qua deciſione apparet, quod venes aquarum ſalſarum an-
43 tiquitus erant priuatarum perſonarum.

Quadrageſimo quæro. An illi quorum fuerũt aquæ poſſint agere contra Dominum Epiſcopum pro illa dimidia? Concludit Iac. Baldui. in dict. conſil. Eos bene poſſe agere contra Epiſcopum, Non ob-
44 ſtante temporis præſcriptione, quæ proponeretur ex parte Epiſcopi, quia ſibi prodeſſe non poteſt, cum nulla interceſſerit, quæ non fuerit interrupta; Et quia non poteſt Epiſcopus præſcriptionem allegare, Quoniam, aut dicit ipſas aquas, & puteos ſe præſcripſiſſe ipſum, ſcilicet, loci ſitum: aut illud ius, ſcilicet, quod compellat illas perſonas ad ſal coquendum, & vendendum pro certo precio; Si ipſas aquas dicat ſe præſcripſiſſe, ipſum ſcilicet locum, vbi ſunt aquæ: Et hoc dicere non poteſt tum, quia illi, quorum erant aquæ loca illa poſſiderunt, & tenuerunt ſemper, & poſſidenti non currit præſcriptio. Cod. de præſcript. 30. anno. leg. male agitur. Si vero velit dicere Epiſcopus ſe præſcripſiſſe ius illud, quod cogere poſſit homines ad ſal coquendum, & non coquendum, & certo modo vendendum dico quod hoc præſcribere non poteſt, talia enim iura incorporalia neque poſſideri, neque præſcribi poſſunt, vt ff. de ſeruit. leg. ſeruitutes prædiorum ruſticorum in 1. reſp. Concludit ergo poſſe illos, quorum ſunt putei, vel ſalinæ ſiue aquæ ſalſæ agere contra Dominum Epiſcopum prædictum.

Quadrageſimo primo quæro. Qualiter ſit formandus libellus per illos, quorum aquæ ſalſæ contra Dominum Epiſcopum? Reſpondet Iac. Baldui. in dict. conſil. quod ſi Epiſcopus poſſidet ipſos pu-
45 teos, & aquas, ſcilicet, ſitum loci, agendum erit Rei vendicatione & formabitur libellus ſicut in rei vendicatione formatur, & quilibet per ſe libellum formare debebit, & hoc modo formabitur: Agit talis contra Epiſcopum Volaterranum, & ipſum Epiſcopatum, à quo petit talem puteum, vel medietatem talis putei vel talem aquam ſalſam, vel talem locum in quo eſt aqua ſalſa, quem dicit ſuum, & ad ſe pertinere iure dominij: & petit fructus ſiue obuentiones quæ ad Epiſcopum ſiue Epiſcopatum peruenerunt. Sin autem Epiſcopus non poſſidet ipſos puteos, vel ipſas aquas, vel ipſa loca, in quibus aquæ ſunt, ſed ſolum illud facit, quia cogit homines ad ſal coquendum, & vendendum tunc agere poſſunt illi homines aduerſus Epiſcopum, vt ad hoc eos non cogat, nec illam vim eis faciat, & libellus ita formabitur, quilibet formabit ſuum in hunc modum. Agit talis contra Epiſcopum, & petit ab eo, ne debeat ipſum impedire, vel ei aliquod impedimentum afferre, quo minus ad libitum ſuum vtatur tali puteo, vel tali aqua, ſal ibi faciendo, & coquendo, & ne ipſum impediat quocunque voluerit exportare, & quocunque prætio voluerit vendere, quia dicit dicto Epiſcopo ius non eſſe talia facienda. Et videretur alicui negatoriam actionem locum habere. Sed Dominus Iac. Baldui. in dict. conſil. dicit hoc non videri verum, quia negatoria proponitur, cum quis

alteri

alteri ſeruitutem negat ff. ſi ſeru. vend. leg. 2. 1. reſpon. At hic nulla ſeruitus allegatur neque prædialis neque perſonalis; & licet aliquando reperiatur ſimilis ſeruitus calcis coquendæ & ſimilis; hic tamen non poteſt dici, aliquam eſſe ſeruitutem. Vnde potius videtur, quod hic iudicis officium locum habeat per quod prohibeantur violentię ff. de offic. præſ. l. illicitas.

Quadrageſimo ſecundo quæro. Quid ſi Epiſcopus non poſſidet aquas ſalſas, nec aliquam neceſſitatem imponat illis hominibus quorum ſunt aquæ, ſed Communitas, & poſtea Epiſcopus habet certam partem lucri a Communitate. An competat actio hominibus contra Epiſcopum? In hoc caſu Iac. Bal-
46 dui. dicit in dict. conſil. nullam competere actionem aduerſus Epiſcopum, ſed potius contra Communitatem, vnde iſto caſu conſuluit, quod Communitas deſiſteret ab iſta moleſtia, & non cogat homines ad coquendum, vel non coquendum, & vendendum, & tunc Epiſcopus ex inde nihil habeat. Quod ſi Epiſcopus vellet eos cogere nouum quid facere videtur, quamobrem poſſent ei reſiſtere, & ſi vellent, poſſent iure ordinario contra illum agere iuxta formam ſupradictam. Poſtquam obtinuerint illi homines, Communitas nouam pactionem faciat cum illis hominibus, & poſtea Communitas poterit dictum Epiſcopum prohibere, ratione iuris ſuperuenientis de nouo quæſiti argu. leg. ſi mater §. eandem ff. de excep. rei iud. Et de nouo iure litigabitur. Vnde epilogando omnia breuiter ſic concludit dictus Dominus Baldui. quod illi homines, quorum ſunt aquæ agant contra Epiſcopum, & vincent eum: Subiungit, quod habebunt illi homines neceſſe probare illos puteos, & aquas ad ipſos pertinere, & eorum eſſe: alioquin non obtinerent. Dicit etiam oportere, quod à Summo Pontifice literæ impetrentur contra dictum Dominum Epiſcopum ab illis hominibus, & formabitur petitio in hunc modum. Significant Sanctitati veſtræ tales, quod Epiſcopus Volaterranus, ſuper quibuſdã ſalinis, ſiue aquis ſalſis, & alijs quibuſdam rebus iniuriatur eiſdẽ, & ideo petunt Iudices. Et ita concludit præfatus Dominus Iac. Baldui. in dict. conſil. Ex cuius dictis duæ eliciuntur concluſiones principales. Prima, quod aquæ ſalſæ in fundis priuatorum de iure ſint ipſorum priuatorum, in quorum fundis ſunt vt ſupra dixi quæſtione 12. Secunda, quod Communitas noſtra ſemper vſa fuit, quod ad ipſam, & non ad alium, ſalinæ, & ius ſalinarum pertineret, prout eſt hodie conſuetudine introductum, & prout dicunt Andr. de Iſern. & Card. Alexand. in capit. 1. Quæ ſint Regal. & dixi ſupra quæſtione 12.

ADDI-

ADDITIONES
EX MODERNIORIBVS
Vna cum Conſilio D. Franciſci Guidij I. V. D. Filij Authoris huius Tractatus in materia ſalinarum.

Salis onus eſt perſonale, & capitibus imponitur, & per Buccas vt vulgo dicitur Fullonus conſil. 15. *parte ſecunda.*

Sal conducere per Territorium alienum non ſolutis aliquibus Gabellis, non eſt de Iure communi de genere prohibitorum Alexand. conſil. 86. *in principio volum.*4.*per l. vectigal ff de publica, & refert, & ſequitur Roland. conſ.* 42.*nu.* 24.*lib.*3. *& videtur in hanc ſententiam cit. Bertachinum de Gabellis in prima parte q.*4.

De Sale adeſt Tractatus Bernardini Gomesij, vbi quicquid Phyloſophis, & Hiſtoricis cognitum fuit copioſè habetur.

De Datio tranſitus ſalis multa Cephal conſ. 139. *lib.*4.

Hic cadit Conſilium ſupradictum D. Franciſci Guidij I.V.C. Volaterrani cuius copia hic inſerta extabit, cum multa in eo in materia Salinarum habeantur.

DE CAVSA FORMALI MINERALIVM.

Liber Tertius.

S V M M A R I A.

1 *FOrmalis cauſa ſiue forma eſt ſpecies, & exemplum.*

2 *Vel eſt intrinſeca rei.*

3 *Vel perfectio rei.*

4 *Vel integratio, & collatio partium.*

5 *Subſtantialis vt in homine anima.*

6 *Accidentalis quæ poſſunt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem vt color & alia qualitates.*

7 *Si qualitas habeatur loco materiæ accidentalis fit ſubſtantialis.*

8 *Extra rem vt exemplaris.*

9 *Intra rem vel declarans quiditatem.*

10 *Vel perficiens materiam.*

11 *Forma quandoque ponitur pro qualitate & tunc accipitur pro finali.*

12 *Vel pro ordine, vt in actibus hominum.*

13 *Vel pro vero eſſe rei, vt computatio partium.*

14 *Cauſa formalis per accidentalia cognoſcitur.*

15 *Et per operationes ſenſitiuas.*

16 *Et per effectus inſeparabiles, vt ſuperficies & color, & in fructibus ſapor.*

17 *Cauſa formalis per teſtes de uiſu probatur.*

18 *Sublata naturali operatione & potentia tollitur forma, vt ab homine anima.*

19 *Vel ſublatis communibus accidentibus vt ſi de terra fiat lapis coctus.*

20 *Vel ſublata illa aptitudine, vt in Scipho in maſſam redacto.*

21 *Amiſſio formæ vitiat diſpoſitionem.*

22 *Regula ſi non valet vt ago, non procedit in amiſſione formæ.*

23 *Forma rudis mineralium eſt numerus & proportio numeri.*

24 *Artificialis eſt illa aptitudo, vt in Scipho, lance vel Calice.*

Tertia

TErtia principalis nunc ſequi-
tur pars opuſculi noſtri, in
qua de formali cauſa mine-
ralium tractandum eſt; Et
ſequendo ordinem aliarum cauſa-
rum quædam præmitto: Primò quę
ſit cauſa formalis. Secundo quotu-
plex ſit forma. Tertio, quot modis
accipiatur. Quarto quomodo co-
gnoſcatur. Quinto quomodo amit-
tatur. Sexto an omiſſio formæ vitiet
diſpoſitionem. Septimo quæ ſit for-
ma in propoſita materia. Octauo,
quis de ipſa modus agendi.
Circa primum dico ſecundum
Ariſtot.2.Phyſic.Tract.3. capitu.1.
quod eſt ſpecies, & exemplum. Se-
1 cundum Anto. de Butr. in prohem.
Gregoria. ſuper Rubr. dico, quod
forma eſt, quæ ad rem comparatur,
velut intrinſeca rei, & ſic de forma
2 hominis eſt, quod ſit rationalis: Ex
quo infert formalem cauſam conſti-
tutionis eſſe, quod ſit rationalis, ho-
neſta poſſibilis, iuſta bona, & æqua
alioquin non eſt conſtitutio 4. diſt.
cap. erit autem lex cap. final. de pręſcript. & capit. final. de conſuet. Se-
cundum Baldum in leg.1.§. pro ſe-
cundo. C. de caduc. toll. dico, quod
forma rerum naturaliũ nihil aliud
eſt, quam perfectio earum. Secun-
3 dum præceptorem meum Bartolo.
Sozzin. in leg.1.§. & harum ff. de
verborum obligation. forma nihil
aliud eſt, niſi integratio, & collectio
4 partium ſubſtantialium, quod ſi
vna pars deficit, tota forma annihi-
latur, quia forma non attribuitur,
niſi rei perfectæ, & conſumatæ leg.
ſi is qui quadringẽta §. vtrum ff. de
reb. dub.
Circa ſecundum dico, quod for-
ma multiplex eſt. Primo duplex
5 ſubſtantialis, & accidentalis; Sub-
ſtantialis eſt id propter, quod ipſa
conſiſtit, & vnde denominationem
accipit, & eſt inuiſibilis in qualibet
re, vt in homine cuius ſubſtantialis
forma eſt anima, vt in clem. 1. de
ſumm. trin. & fide cath. quæ tamen
videri non poteſt, ſic nec forma ſub
ſtantialis ligni, vel lapidis, vel cu-
iuslibet rei videri poteſt, ita dicit
Bartol. in 3. parte Thiberiad. verſi.
6 quod ſi circa princip. Accidentalis
dicitur illa, quæ poteſt adeſſe, & ab-
eſſe præter ſubiecti corruptionem
ſecundum Porphyr. vt albedo, ni-
gredo, iuuentus, & ſenectus, quæ
qualitates non dant nec tollunt eſſe
rei leg. proponebatur ff. de iudic.
leg. 1. §. de inſpiciendo ff. de vent.
inſp. & not. Bartol. in loco præallo-
gato. Sciendum tamen eſt, quod ſi
qualitas habeatur loco materiæ, ſeu
7 ſubſtantiæ, & ſic reſpectu ad aliud
habito, dicitur tunc forma ſubſtan-
tialis, licet in ſe ipſa ſit forma acci-
dentalis, quod maximè apparet in
iuribus, quæ in ſuperficie conſiſtũt,
vt in vſufructu leg. quid tamen §.
quadrigæ cum leg. ſequent. ff. quib.
mod. vſuſruct. amitt. Ita dicit Bald.
in leg. 1. verſicu. ſexto videndum ff.
de acquirend. poſſeſſ. Præterea quæ-
dam forma eſt extra rem, & quæ-
dam intra rem. Forma extra rem
8 eſt, vt forma exemplaris, & vniuer-
ſaliter perfect.. reſpectu maioris
perfecta. Sed forma intra rem eſt
duplex, quia quædam eſt forma de-
9 clarans quidditatem, & ſic per ſe
ſupernis eſt forma inferiori, &
quædam eſt forma perficiens mate-
riam, & ea eſt duplex, quia vel per-
10 ficit materiam vnius ſpeciei, vt for-
ma argenti, & tunc dicitur ſpecies,
aut perficit materias diuerſarum
ſpecierum, & tunc aut illæ materiæ
habent vnitatem ordinis tantum,
ſicut eſt in ciuitate, & in exercitu,
& tunc talis forma dicitur totũ, aut
vltra vnitatẽ ordinis, & contractus
habet alterationem, vt in Oximelle,
& talis forma dicitur mixtio.

Digitized by Google

Circa tertium dico duo, quod forma quandoque ponitur pro qualitate, quandoque pro ordine, quan-
11 doque pro vero eſſe alicuius rei naturalis: Pro qualitate, vt quando qualitas habetur loco cauſæ finalis,
12 vel materiæ ſiue ſubſtantię. Pro ordine, quia ordo dicitur forma in actibus hominum leg. qui Romæ. §. Flauius ff. de verborum obligat.
13 Pro vero eſſe rei, quod eſt in rebus propria forma, & in ipſa etiam rerum natura ordo computationis partium retinet ſubſtantiam ſubiecti leg. non ſunt liberi ff. de ſtat. hom.

Circa quartum quomodo cognoſcatur forma? Reſpondeo, quod cum ſubſtantialis forma in quali-
14 bet re ſit inuiſibilis vt dixi ſupra, ſiu dicamus de forma rerum animatarum per formas accidentales, quas videmus, quia homo habet animā, & corpus ſic organizzatum, ideo dicimus, quod eſt homo & ſi non haberet animam, nec illam formā, diceremus eum non eſſe hominem leg. non ſunt liberi ff. de ſtat. homi Idem dicendum eſt in rebus inanimatis in quibus cognoſcimus terram, quia habet illa accidentia terræ exteriora. In rebus artificialibus cognoſcimus formam per illam aptitudinem, quam habent ad illum finem, ad quem per artificem ſunt factæ, vt ſciphus, & domus. Ita dixit Bartol. in dict. lib. Tyberiad. verſicul. quod ſi. Dicit etiam Bald. in d. verſicul. ſexto videndum, ſubſtantialem formam cognoſci per opera-
15 tiones, nam animata cum agūt naturales operationes debitas propriæ ſpeciei, & attingunt propriæ virtuti, per quam habent perfectionem, tunc nobis conſtat, quod habent formam, & eſt probatio ab effectu, & probatio ſenſitiua quæ eſt optima probatio, nam quærere rationem vbi habemus ſenſum, eſt infirmitas intellectus. Vbi ergo accidentia permanent in rebus animatis ſenſus, & motus, & non animatis, vt in lapide, & terra, & arbo-
16 re ſuperficies, & color; in fructibus ſapor, & maturitas quę eſt terminus motus tendentis ad ſubſtantiam rei. Ibi certum eſt eſſe formam ſubſtantialem; Et dicit Ariſt. 1. de Anima, quod accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum, quod quid eſt, ſic de ſubſtantia poteſt reddi ratio per accidentia; quia forma ſubſtantialis re vera non videtur, ſed color videtur, qui color eſt accidens, non ſubſtantia: Nec per hoc legiſtæ debent impugnare
17 dicta teſtium, qui ſe dicunt vidiſſe lapides, vel homines, quia dicta teſtium ſecūdum bonum, & ciuilem intellectum ſunt intelligenda, & non cauillanda leg. ſtipulatio iſta §. hæc quoque ff. de verborum obligation. non enim ad philoſophiam eſt recurrēdum, ſed ad intellectum vulgi leg. librorum §. quod tamen ff. de leg. 3. cum enim intelligimus quid teſtis velit dicere, non curamus an loquatur propriè vel improprie, vt leg. ſcire leges ff. de legibus. Vnde illa propoſitio apud legiſtas, quod non videtur homo, qui maximè ex inuiſibili, ideſt ex anima ore conſiſtit eſt deridenda, & merito reſpuenda; remotæ enim ſunt a virtute iuris inſidiæ leg. ita pudor C. de adult. Et mens legum non eſt diſputare verbaliter, ſed determinare realiter leg. 1. in fine C. comm. de leg. ideo ſæpe improprijs vocabulis vtimur leg. ſi tibi ff. ſi cert. pet. vt dicit Bald. in dict. verſicul. ſexto videndum. Accedant not. per Bartol. in Tracta. de Teſte in capit. de ſubſtantia.

Circa quintum quomodo perdatur forma? Reſpondeo, quod aut loqui-

Digitized by Google

loquimur in rebus animatis, &
tunc dico, quod formam ſubſtan-
tialem dicuntur amittere cum vide
mus rem a naturalibus operationi-
18 bus & ſolitis potentijs priuatam,
tunc forma non eſt ibi, Et hinc fit
vt amittat nomen rei, quod ſignifi-
cat ſubſtantiam & omnia acciden-
tia corrumpũtur a corruptione ſub-
iecti, & nomen appellatiuum mu-
tatur, quod ſtante identitate ſubſtã-
tiç eſt immutabile, vt leg. 3. ff. de leg.
1. Exemplum in homine, cuius for-
ma ſubſtantialis eſt anima, quæ ſe-
parata deſinit eſſe homo, & cada-
uer vocatur ff. de cadau. punit. per
totum. Idem eſt in animatis anima
ſenſitiua l. mortuo boue ff. de leg. 2.
& pariter in animatis anima vege-
tatiua; Aut loquimur in rebus ina-
nimatis non artificialibus & tunc
perditur ſubſtantiale cum res per-
19 dit illa comunia accidentia, ex qui-
bus res ſic denominatur, vt ſi de
terra fieret lapis coctus, tunc amiſſa
propria forma deſinit eſſe terra, &
tranſit in aliam ſpeciem, & perdit
primum nomen appellatiuum, &
aſſumit aliud: Aut loquimur in re-
bus artificialibus, & tunc dico, quod
perdunt formam ſubſtantialem, cũ
deſinunt habere illam aptitudinem
ad quam erant factæ, vt in ſcipho,
qui tunc dicitur perdere formam,
cum ita fuerit conflatum, vt ad il-
20 lum vſum eſſe non poſſit, & deſinit
eſſe ſciphus leg. Iulianus. §. ſed & ſi
quis ff. ad exhib. leg. quintus. §. cum
aurum ff. de auro, & arg. legat. Ita
dicit Bartol. in 3. parte Thiberiad.
verſicul. quod ſi. Aut quærimus
quando qualitas ponitur pro forma
ſubſtantiali, & tunc mutata quali-
tate, videtur mutata forma; Aut
quando ponit ordo pro forma, &
tunc deſtructo ordinis principio or-
dinatum totum deſtruitur leg. ſi de-
bitorem ff. de pac. leg. non ſunt li-
beri ff. de ſta. hom. Ita dicit Bald. in
dict. leg. 1. ff. de rerum diuiſ. Et Do-
minus Bartol. Soz. in dict. leg. 1. §.
& harum ff. de verborum obligat.
in lectura Senenſi: Qualiter autem
teſtes deponere debeant ſuper amiſ
ſione formæ, vt probent, & conclu-
dant, patet, ex prædictis, & ex his,
quæ dicit Bartol. in Tract. de Teſte
in cap. de ſubſtantia, & in cap. de
qualitate.

Circa ſextum. An omnino formę
21 vitiet diſpoſitionem? Dicas quod
ſic, & nedum in actu odioſo, ſed e-
tiam in fauorabili vt eſt manuſcri-
ptio, eius omiſſio vitiat diſpoſitio-
nem legalem l. qui Romę. §. Flauius
ff. de verb. oblig. Similiter omiſſio
modi, & formæ in proceſſu reddit
proceſſum nullum, & per conſe-
quens ſententiam nullam leg. pro-
latam Cod. de ſent. leg. cum hi. §. ſi
prætor ff. de tranſact. plene in cap.
cum dilecta de reſcript. & in c. ex-
hibita de iudic. eſt enim maius pec-
22 catum formæ, quam materiæ, quia
licet ſit peccatum in materia, ſi non
valet actus, vt agitur valet, vt vale-
re poteſt: ſecus ſi ſit peccatũ in for-
ma leg. an inutilis ff. de acceptil. leg.
ſi vnus §. ſi acceptilatio ff. de pact.
& nimirum quia forma eſt quę dat
eſſe rei leg. Iulianus. §. ſi quis ff. ad
exhib. & leg. proponebatur in fine
ff. de iudic. A forma ergo tradita à
lege, vel ſtatuto non eſt recedẽdum
leg. conſtitutionibus ff. ad municip.
leg. certa forma & ibi hoc not. Ioa.
de Plat. C. de iure fiſc. lib. 10. Plene
Felyn. in capit. cum dilecta de re-
ſcript.

Circa ſeptimum. Quæ ſit forma
in propoſita materia? Reſpondeo,
quod aut habemus obiectum ad na
turalem philoſophiam: Et tunc di-
23 co ſecundum Albert. magnum, re-
ferentem Auicennam libr. 3. de mi-
neralibus cap. 6. quod numerus, &

Digitized by Google

proportio numeri vocatur forma, & hoc prout ſunt in rudi forma. Si vero conſideramus, prout ſunt deducta in formam aliquam artificialem, & tunc forma eſt illa ap-
24 titudo, quæ ſibi datur per artificem, vt in ſcipho, & calice, vel lance, vt dixi ſupra verſicu. circa quartum. Aut habemus obiectum ad legalem philoſophiam, & ſecundum hanc conſiderationem forma eſt duplex; forma tractatus, & forma tractandi: Forma tractandi triplex eſt, diffinitiua, diuiſiua, & exemplorum poſitiua, vt dicit Alber. de Roſat. in Rubric. prohem. Digeſtorum, & Bald. in Rubr. ff. de iuſt. & iur. Forma tractatus eſt collocatio ad congruos titulos, vt dicit Anton. de Butr. in Rubric. prohem. Gregoria. & ibi Abb. in fine.

Circa octauum. Quis de ipſa cauſa formali modus agendi? Dico quod quatenus ad legalem cõſiderationem ſpectat forma tractatus eſt collocatio ad congruos titulos, vt materia congruè diſtinguatur, & formaliter. Et ideo primum agemus. *de Moneta.*

Poſtea *de Theſauris.*

Tertio *de Rebus aureis, & argenteis.*

Quarto *de Ornamentis.*

Quinto *de Veſtibus auratis.*

D E

DE MONETA.

Titulus Nonus.

SVMMARIA.

1 VSus pecuniæ ad facilitatem permutationis eſt inuentus.

2 Iure gentium eſt inuenta.

3 A pecudibus dicta.

4 Largiſſimo modo pro qualibet facultate accipitur pecunia.

5 Largo modo pro quolibet re permutabili.

6 Stricto pro moneta.

7 Et ideo pecunia in ſtatuto non intelligitur niſi de numerata.

8 Niſi ratio expreſſa inducat aliam ſpeciem.

9 Pecuniæ numeratæ legatis non veniunt ad aliquid deſtinati.

10 Nec alicubi repoſiti.

11 Mobilium appellatione venit pecunia.

12 Sed non ea quæ eſt in nominibus debitorum.

13 Domo cum alijs rebus legata non venit pecunia.

14 Moneta quaſi a monendo dicta ne qua fiat in ea fraus.

15 Numiſma quaſi à nomine Principis quod ibi apponitur.

16 Nummus à numerando.

17 Solidus à ſoliditate quia de ſolo auro fit.

18 Iuris intellectu non differunt, ſed valore, & æſtimatione differunt.

19 Solidi appellatione in iure intelligitur aureus.

20 Sed prolatus ab homine intelligitur de minuto.

21 Siclus valet quinque ſolidos, vel 20. Obolos.

22 Denarius denas libras æris, vel decem nummos vſuales valet.

23 Denarius monetam ſpecificam, Pecunia plures monetæ ſpecies ſignificat.

24 Sed ex vſu vulgari denariorum nomine veniunt omnes monetæ.

25 Nummos primus Romæ ſignauit Seruius Rex, Antea Saturnus vel Tare pater Abrahæ.

26 Corij pecudum erat prima moneta.

27 Monetam cudere ſolus de iure poteſt Imperator.

28 Vel is qui ab ipſo licentiam habeat.

29 Alias Princeps non poteſt.

30 Niſi hanc poteſtatem præſcripſerit.

31 Vel plena iura Imperij.

32 Priuatus non poteſt etiam cum priuilegio Imperatoris.

33 Per artifices expreſſos, qui monetarij dicuntur, cudi debet.

34 Filij eorum non gaudent patrum priuilegijs, niſi actu artem exerceant.

Digitized by Google

35 Nec ijs gaudent nudi monetarum mercatores.
36 Nec pupilli licet ſint de Collegio.
37 Principis, vel ſuperioris expenſis cudi debet.
38 Eiuſdem valoris vt eſt in materia.
39 Licet de facto obſeruetur contrarium.
40 Ad monetam legitimam requiritur.
   1. Quod cudat authoritatem habens.
   2. In loco publico.
   3. Proba ſpeciei.
   4. Iuſti ponderis.
   5. Forma publica.
41 Moneta Cæſaris iure debet eſſe aurea, Vſu eſt etiam argentea, & ærea.
42 Nummus aureus de iure eſt ſexta pars vnciæ, vſu octaua.
43 In aurea debet eſſe imago Principis; In argentea vel ærea ſufficit eius nomen.
44 Probæ ſpeciei eſt ſi idem valet in maſſa, vt in forma.
45 Probitas vel pondus probatur à miniſtris ad hoc deputatis, vel à iudice vel partibus concordibus.
46 Expenſis debitoris & creditoris talis æſtimator ſolui debet.
47 Si non cudatur proba datur recurſus ad ſuperiorem.
48 Auri precium augeri vel minui poteſt à Principe vel authoritem cudendi habente.
49 Si non habeat requiritur conſenſus populi.
50 Pro valore currenti, quilibet accipere tenetur.
51 Sed non Ciuitas alterius iuriſdictionis.
52 Quæ in dubio non præſumitur.
53 Proba moneta debet ſolui à debitore.
54 Aureis legalibus donatis intelliguntur antiqui, & non moderni valoris.
55 Aureis promiſſis debentur, qui ſunt in vſu.
56 Moneta promiſſa debetur currens in Ciuitate.
57 Si duæ currant inſpicitur conſuetudo, & veriſimilitudo.
58 Si diuerſus eſt valor loci contractus à loco deſtinatæ ſolutionis attenditur locus contractus.
59 Sed ſi agatur contra eum qui ſoluere debet attenditur locus ſolutionis.
60 Si duo contrahant in tertio loco, loci valor non eorum patria debet attendi.
61 Vna moneta per aliam eſt æſtimabilis.
62 Duabus monetis in Ciuitate currentibus, debitor eligere poteſt ad ſoluendum quam volit, niſi aliter pactum ſit.
63 Vnam monetam pro alia veluti argenteam pro aurea debitor ſoluere poteſt, niſi debitor damnum recipiat.
63 Aureis in auro promiſſis argentei ſolui poſſunt.
64 Pro debito auri vel argenti in maſſa non poteſt ſolui pecunia niſi ſit eiuſdem probitatis, ponderis, & ligæ.
65 Pecunia alterata in liga vel pondere non poteſt ſolui pro antiqua meliori.
66 Alterata in valore non in liga ſolui poteſt.
67 Si antiqua eſt reprobata in totum, valor eius cum noua ſolui debet.
68 Si tamen reperiatur antiqua ſolui poteſt.
69 Debitor moroſus ſoluet æſtimationem quanti plurimi.
70 In debito dotali antiqua ſolui debet vel eius valor ſiue deterior ſit ſiue

Digitized by Google

ſiue melior.

71 *Debitum expreſſe quantitatis & monetæ veluti librarum* 100. *in Florenis debet ſolui in quantitate* 100. *librarum, licet Florenus ſit valoris varij.*

72 *Depoſitum* 100. *librarum in Florenis,* 100. *libræ debentur non attento valore Floreni. Si in Florenis æſtimatis valor ipſorum eſt ſoluendus, nulla habita ratione librarum. Si depoſitum ita ſiat vt non confundantur eadem moneta eſt in indiuiduo reſtituenda.*

73 *Moneta in teſtamento relicta iuxta valorem teſtamenti ſolui debet.*

74 *Idem in debito ex laudo vel ſententia.*

75 *Idem in Emphiteoſi niſi aliter præſcriptum ſit.*

76 *In legato annuo debetur materia currens per annos.*

77 *In ſtatuto item moneta currens.*

78 *Aureis ſtatuto debitis, ſoluendi, qui ibi cuduntur vel currunt.*

79 *Debitum ex reſcripto vel Priuilegio Principis iuxta currentem monetam ſoluendum.*

80 *Debitum ſoluendum in loco ſoluendum eſt iuxta valorem loci.*

81 *Debitum iuratum iuxta valorem illius temporis eſt ſoluendum ſi moneta illa non ſit reprobata.*

82 *Antiquam pro noua debitor ſoluere poteſt dummodo non ſit reprobata.*

83 *Augumentum vel diminutio monetæ non attenditur ſi modico tempore durauit.*

84 *Monetam non legitimam creditor non tenetur recipere.*

85 *Nec liberatur debitor licet approbata ſit à campſore, niſi recipiens ſit ſciens.*

86 *Vel niſi pro bona alteri ſoluerit donec ab ipſo non moleſtetur.*

87 *Contra campſorem aget creditor ſi ex eius approbatione damnum acceperit.*

88 *Debitor quantitatis pecuniæ pro ſpecie liberatur ſi ſpeciem reddat.*

89 *Traditio monetæ aureæ pro argentea vel alia eſt contractus innominatus.*

90 *Moneta aliena bona fide accepta tranſit in dominium recipientis.*

91 *Debitum monetæ currentis in Dolfinatu ad illam rationem ſolui debet.*

92 *Moneta non eſt vendibilis neque locabilis ſed mutuabilis.*

93 *Monetam commodans ad pompam poteſt aliquam mercedem recipere, & talis contractus eſt locatio.*

94 *Falſa eſt moneta vel miſtione materiæ vel defectu nominis Principis, vel ex defectu authoritatis in eo qui cudit.*

95 *Falſans monetam Imperatoris incurrit in crimen læſæ Maieſtatis, ſed alterius Principis minoris non incurrit.*

96 *Falſans monetam, auream Imperatoris cum eius imagine, comburendus eſt & eius bona confiſcanda.*

97 *Non auream, vel non cum imagine Imperatoris capite plectendus & num.* 100.

98 *Tondens non cudens vltimo ſupplicio damnandus.*

99 *Si tonſa remaneat in ſuo iuſto valore non punitur.*

101 *Pœna capitis antedicta non eſt mors ſed deportatio.*

102 *Falſanti opem ferentis pœna eſt deportatio.*

103 *Deportatio vero eſt hodie exilium perpetuum.*

104 *Incipiens falſare, ſi inceperit & non perfecerit pœnitentia ductus excuſatur ſi quis non potuit punitur.*

105 *Circa falſantem monetam hęc ſunt ſpecialia.*

1. *Quilibet illum accuſare tenetur.*
2. *Condemnatus non appellat.*
3. *Punitur is cuius in domo cuditur.*
4. *Quilibet illum capere poteſt.*
5. *Conſcios reuelare tenetur.*
6. *Accuſatori dat præmium Iudex ad eius arbitrium.*
7. *In iudicium ſine præcepto trahi poſſunt.*

106 *Opem ferens falſario eandem pœnam committit.*

107 *Expendens falſam ſtanni uel plumbi incidit in pœnam falſi, æris vero vel argenti in leuiorem pœnam.*

108 *Et pœnam euadit ſi doceat unde habuerit.*

109 *Vel ſi habens ſit bonę conditionis & famę.*

110 *Vel ſi paucam monetam habeat.*

111 *Expendens reprobatam punitur pœna extraordinaria non falſi.*

112 *Emens falſam plumbeam uel ſtamneam ſcienter, uel uendens incidit pœnam falſi; Si bona fide emit, & ad alium licitum finem non punitur.*

113 *Fundens monetam committit pœnam falſi.*

114 *Niſi ſit aurifex ad artis ſuę opera conficienda.*

115 *Falſans monetam reprobatam non incidit in pœnam falſi.*

116 *Fabricans monetam ſine licentia ſuperioris licet non falſam committit pœnam falſi.*

117 *Identitas pecunię per ſigna in re uel extra rem probari poteſt.*

118 *Numeratio pecunię per viſum probatur.*

119 *Deterioratio probatur per plenam ſcientiam, & tempore, deteriorationis, & ante deteriorationem.*

120 *Tabellio aſſerens in inſtrumento monetam eſſe bonam non tenetur illud ſcire.*

121 *Is apud quem repertę ſunt ſtampę falſę monetę, torqueri propterea poteſt.*

122 *Niſi ſit homo bonę conditionis, & famę.*

123 *Valorem antiquum probare tenetur qui illum petit.*

124 *In libello petitionis monetę ſi agitur actione debet exprimi numerus, Si perſonali certi conditione iudicium intentandum.*

125 *Traditur forma libelli vel accuſationis in crimine falſę monetę argentę, & aureę.*

POtior vſus, & magis neceſſarius metallorum, nempe auri, argenti, & æris fuit Moneta ad rerum iuſtam, & commodam æſtimationem inuenta; Prima igitur tractatio metalli ad formam redacti erit moneta. In qua.

Primò quæro. Quare fuerit inuenta moneta? Reſpondeo propter difficultatem permutationum
1 fuiſſe inuentam, quia antiqui vtilia inutilibus permutabant ſecundum neceſſitatem temporum, ac rerum: ſed quia non ſemper, nec facile concurrebat, vt cum tu haberes, quod ego deſiderarem inuicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia eſt cuius publica, ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis ſubueniret, eaque materia publica forma percuſſa auri,

Digitized by Google

ri, vel argenti; vt dicit textus iuncta gloſa in leg. 1. ff. de contr. empt. & ita notat ibi Paul. de Caſtro in lectura Florentina, & Bartol. Veron. in leg. pecuniæ quæſtione 6. ff. de verborum ſignification. Ariſtoteles idem dicit Primo Politicorum, & quinto Ethic. & Sanctus Thomas 2. 2. quæſtione 77. articul. 1.

Secundò quæro. Quo iure fuerit inuenta moneta? Bartol. in leg. 1. ff. de contr. empt. dicit, ſe credere, quod nummi ſint inuenti de iure gentium, quia nulla gens eſt,
2 quæ non habeat materiam forma publica ſignatam. Idem notat Iaſon. in leg. ex hoc iure in vltim. not. firmans, quod ſit a iure gentium inducta, licet non ſic, vt ab Imperatore ff. de iuſtit. & iure. Et idem notat Fabian. de Monte de emption. & venditio. quæſtione 1. princ. in fine.

Tertiò quæro. Vnde dicatur pecunia, & quid ſit? Ad primum
3 vnde dicatur Hyſidor. in dict. cap. 17. dicit pecuniam a pecudibus appellatam, ſicut iumenta a iuuando: omne enim patrimonium apud antiquos peculium dicebatur a pecudibus, in quibus conſiſtebat eorum vniuerſa ſubſtantia: Vnde & pecuarius vocabatur, qui erat diues, modo vero pecunioſus. Idem dicit Bartol. Veron. in leg. pecuniæ in quarta quæſtione ff. de verborum ſignification. allegat Auguſt. in libr. de Doctrina Chriſtiana, & 1. quæſtione 3. capitul. totum quicquid. Ad ſecundum. Quid ſit pecunia dicas, quod propriè eſt ſubſtantia de pecudibus veniens, vt probatur in dict. cap. totum quicquid, & notat Cardin. Zabar. in clem. 1. §. porro de verborum ſignification. & Bartol. Veron. in dict. leg pecuniæ in 5. quæſtione, & Hyſidor. in dict. cap. 17. qui dicit, quod pecunia de pecudibus prius proprietatem habebat, & nomen.

Quartò quæro. Quot modis accipiatur pecunia, & quid veniat appellatione pecuniæ? Reſpondeo, appellationem pecuniæ tripliciter
4 accipi, largiſſime, largè, & ſtrictè. Primo largiſſime pro tota ſubſtantia, & omnibus corporibus, & rebus. 1. quæſtione 3. capitul. totum quidquid, & iura etiam comprehenduntur leg. pecuniæ, & ibi gloſa ff. de verborum ſignification. Secun-
5 do largè pro omni re mutabili, hoc eſt, functionem recipiente in pondere, numero, & menſura leg. 2. §. creditum, & leg. ſingularia ſecundum vnum intellectum ff. ſi cert. pet. & leg. talis ſcriptura ff. de leg. 1.
6 Tertio ſtrictè pro pecunia numerata leg. 1. in princ. & leg. Iulianus. §. mutui ff. ad maced. & notat in dict. leg. ſingularia ſecundum alium intellectum, & notant Docto. in dict. leg. 2. §. creditum, & Bartol. in dict. leg. talis ſcriptura, & Franc. de Curte in leg. 1. in 1. not. Cod. de proh. ſeq. pecuſ. & Bartol. Veron. in leg. pecuniæ quæſtione 7. vbi latiſſimè ff. de verborum ſignificat. & Corn. in conſil. 229. licet claram arbitrer verſicul. reſtat lib. 4. Thomas Doccius Senenſis in dict. leg. 2. §. creditum ff. ſi cert. peta.

Quintò quæro. Quid in ſtatuto facientem mentionem de pecunia, qualiter intelligatur? Reſpondeo, quod verbum pecunia prolatum à ſtatuto verificatur in pecunia nu-
7 merata, quod declara, vt infra. Primo ita dicit Bald. in leg. 2. § creditum ff. ſi cert. peta. quia ſtatuta ſunt ſtricti iuris, & ſtrictè intelligenda leg. quod conſtitutum ff. de teſtam. mil. leg. conſtitutionibus & ibi not. ff. ad municip. ſed pecunia ſtrictè ſumpta nihil præter pecuniam numera-

mera-

meratam compræhendit leg.ſed Iu
lianus.§. mutui ff.ad maced. iuncta
leg.1. eodem tit. Quod dictum in-
telligas procedere in ſtatuto exhor-
bitanti,& odioſo: Ita enim loquitur
textus in dict.§. mutui, aliter enim
videtur dicendum in ſtatuto,quam
in diſpoſitione iuris comunis. quo-
niam ſtatutum recipit interpreta-
tionem declaratiuam, vt eſt textus
in cap.cum dilectus de conſuet. leg.
2.Cod. de noxal. ita dicit Alexand.
in leg. talis ſcriptura in princ. ff. de
leg.1. Secundo hoc not. præceptor
meus Bartol. Soz. in dict. leg. 2. §.
creditum,quod propriè verbum pe
cunia cōprę ē ut pecuniam nume
rarā l.ſolutū C. de ſol. & ex hoc in-
fertur ſecundū Bald.ibi,quod ſi ex-
tat ſtatutū,quod prohibitio facta in
contractu pecuniario,appoſita pœ-
na, intelligatur de pęna pecuniaria
non de alia pęna per illum textum:
Sed in contrarium adducit textum
in leg. 1. in princ. iuncto fine ff. de
calumnia: vbi in materia pœnali,
non ſolum venit pecunia numera-
ta,ſed etiam aliæ res, quem tex. ad-
ducit Dominus Anton. quod in
materia pœnali extenſio fit ad ca-
ſum, qui latè ſumpto vocabulo,
continetur, quando ſi non conti-
neretur, tolleretur ſtatutum, vel
inferretur illi magna plaga,& hunc
intellectum tradit illi textui, vt di-
cit Soz. loco præallegato. Tertio
idem notat. Iaſon. in dict. leg. talis
ſcriptura verſicul. ſecundo adde,
quod pecunia ſtrictè ſumpta ſecun-
dum Bartol. accipitur pro numera-
ta allegat textum in leg. litigatores
§.quod ait Prætor ff. de arbitr. limi-
tat tamen concluſionem Bartol. niſi
8 ratio expreſſa in leg.pœnali loquen
te de pecunia habeat locum in alia
ſpecie ſicut in pecunia,tunc termi-
nus pecunia intelligeretur large,
imo largiſſime, quamuis materia
ſit pœnalis: Textum habes notat.
& ibi exemplum in leg. 1.§. final.
cum leg.ſequent.ff.de calum.quem
textum ponderat Dominus Anton.
in dict. diſpu. vt ſupra dixi. Quarto
quod in ſtatutis pecunia accipiatur
pro numerata tenet Nellus in dict.
§. creditum, vbi refert Bald. dice-
re, quod ſi ſtatuto cauetur, quod
omnis pœna adiecta contractui pe-
cuniario intelligatur facta in frau-
dem vſuratum tale ſtatutum ha-
bebit locum in omnibus rebus con-
ſiſtentibus in pondere, numero,
& menſura. Sic enim huiuſmodi
ſtatutum à iure comuni declaratur
leg. cum proponas. Cod. de vſur.
non tamen habebit locum in pœna
adiecta obligationi ſpecierū. Quin-
to eandem concluſionem tenet Do-
minus Thommas Doccius in dict.
§. creditum referens Bald.ibi velle,
quod ſtatutum faciens mentionem
de pecunia intelligatur ſolum de
pecunia numerata propter commu-
nem vſum loquendi, qui ita ſe ha-
bet; Dicit tamen quod talis vſus
eſſet probandus, cum ſit facti, vt
per Bartol. in leg. labeo ff. de ſup.
leg. Sed Dominus Franc. de Cur-
te in leg. 1. in p. not. Cod. de pro-
hib. ſeq. pecu. dicit, quod imo abſ-
que probatione communis vſus lo-
quendi videtur in dubio intelligen-
dum de pecunia numerata per tex.
in dict leg.ſed Iulianus. §. mutui ff.
ad maced. Sic etiam videmus in ſta-
tutis exorbitantibus, & odioſis, vt
intelligatur de pecunia numerata,
vt ſentit Bartol. in dict.leg.talis ſcri
ptura. Et idem etiam in reſcriptis ſe-
cundum Ludou. Roman. in ſing.
215.incip. tu habes galos allegat In-
nocent. in capitul.ſedes de reſcript.
tangit Alexander in dict. leg. ta-
lis ſcriptura ff. de leg. 1. Et hæc
ſunt quæ reperio in dicta quæſt.

Sextò quæro. Quid compræhen-
datur

Digitized by Google

datur legatis pecunijs numeratis?
Reſpondeo ſecundum Dominum
Philippum Dec. in conſil. 381. Vi-
ſis his, quæ accuratè, quod compræ
henduntur omnes pecuniæ, qua-
leſcũque ſint: Ad hoc textus in leg.
ſi chorus. §. 1. ff. de lega. 3. vbi dici-
tur, his verbis, quæ mobilia mea
erunt, do, lego, nummos repoſitos,
vt mutui darentur non eſſe legatos,
Proculus ait, vt eos, quos præſidij
cauſa repoſitos habet, vt quibuſ-
dam bellis ciuilibus factitaſſent, eos
legato contineri & ſæpè audiuiſ-
ſe ruſticos ſenes ita dicentes pecu-
niam ſiue peculio facilem eſſe pecu-
lium appellantes, quod præſidij
cauſa reponeretur. Ex isto textu tres
colliguntur concluſiones; Prima
eſt, quod in tali legato non veniunt
9 nummi deſtinati, vt mutuo daren-
tur, & cum ſolum excipiantur num
mi, qui mutuari debent, datur in-
telligi, quod omnes alij nummi qua
leſcunque ſint in legato includun-
tur, quia exceptio facta in vno ca-
ſu, confirmat regulam in alijs ca-
ſibus non exceptuatis leg. quæſi-
tum. §. denique ff. de fund. inſtru.
& ibi Bartol. Secunda concluſio eſt,
quod in tali legato veniunt nummi
repoſiti cauſa præſidij, & ſic com-
10 prehenduntur nummi repoſiti in
ſpecie, & hoc confirmatur, quia,
vt dixi, excipiuntur ſolum nummi,
qui mutuo dandi ſunt, ergo omnes
alij remanent in legato. Tertia
11 concluſio eſt, quod in legato mo-
bilium veniunt pecuniæ, vt ibi
ſpecialiter hoc colligitur, & no-
tat Angel. in Auth. de nupt. in
§. quia parum: cum enim pecu-
nia tractari, & moueri poſſit, me-
rito ſub legato mobilium compræ-
henditur, vt notat per gloſa in
leg. mouentium ff. de verborum
ſignification. ſpec. in Tit. de
fruct. & inter. §. primo verſi-
cul. ſed pone, Maria. Sozzin.
in libr. 8. quæſtione 8. de oblat.
non tamen compræhenduntur no-
12 mina debitorum appellatione mo-
bilium cum ſint tertia ſpecies, vt
notat. Bartol. in dict. leg. mouen-
tium, niſi de ipſis facta ſit ſpecialis
mentio, vt dicit Philipp. Dec. in d.
conſil.

Septimò quæro. Quid ſi mari-
tus legat vxori domum cum omni-
bus alijs rebus, quæ in ea ſunt, An
compræhendatur pecunia? Iaſon.
in leg. ſingularia column. 14. ver-
ſicul. vltra eos ff. ſi cert. peti. dicit,
quod in ipſo legato ſic vniuerſali,
13 etiam ſi dictum eſſet nulla omnino
excepta non continetur pecunia
ſtrictè ſumpta, ſed frumentum
& aliæ res text. & ſingularis ad hoc
in leg. ſi mihi menia. §. final. ff.
de leg. 3. & ratio illius textus eſt,
quia pecunia non circumſcribitur
loco leg. ſi fideicommiſſum. §. tra-
ctatum ff. de iudic. limitat tamen
illum textum, per alium valdè no-
tabilem in leg. ſi chorus §. 1. ff. de
leg. 3. quem declarat Dec. vt dixi in
præcedente quæſtione & ita con-
ſuluit Cornel. in conſil. 49. in præ-
ſenti conſultatione column. final.
verſicul. circa pecuniam libro
tertio.

Octauò quæro, Vnde dicatur
moneta, Vnde numiſma, Vnde
nummus, & Vnde ſolidus? Re-
ſpondeo ſecundum Hyſidor. Ethi-
mol. libr. 16. capitul. 17. quod mo-
14 neta appellata eſt, quia monet,
ne qua fraus in metallo vel in pon-
15 dere fiat. Numiſma eſt ſolidus au-
reus, vel argenteus, vel æreus, qui
ideo numiſma dicitur, quia nomi-
16 nibus Principum, & effigiebus ſi-
gnabatur. Nummi à Numa Ro-
manorum Rege dicti ſunt, vel à
numero, vt dicit Salycet. & ibi re-
fert Iaſon. in leg. ſingularia ff. ſi
cert.

cert. pet. & in leg. talis ſcriptura
columm. 5. ff. de leg. 1. Solidus à
ſoliditate dictus eſt, quia de ſolo
auro fit vt dicit gloſ. in leg. 1. Cod.
de vet. num. poteſt. libr. 11. &
ibi notat etiam lucas de Penna
allegando Hyſidorus vbi ſu-
pra.

Nono quæro. An differant nu-
miſma, nummus aureus, & ſoli-
18 dus? Dicit gloſa in Rubr. Cod. de
vet. num. poteſt. libr. 11. quod i-
dem ſunt, & in leg. 2. Cod. de ſpor-
tul. & ſic inter ſe de iure non diffe-
runt vt notat Bartol. & Ioann. de
Platea in dict. leg. 1. Et pro eodem
accipiuntur leg. quoties Codic. de
ſuſcepr. & arch. lib. 10. §. final. In-
ſtit. de poc. tem. ling. Sed ſecun-
dum conſuetudinem hodie alius
eſt aureus, alius eſt nummus, alius
eſt ſolidus, vt dicunt Bartol. &
Ioann. de Platea in dicta Rubri-
ca.

Decimo quæro. Qualiter acci-
piatur ſolidus? Reſpondeo, quod
19 autē iure profertur, & intelligi-
tur de ſolido aureo, quorum ſe-
ptuaginta duo conſtituunt libram
auri leg. quoties Codic. de ſu-
ſcep. & arch. ſupra allegata leg.
final. ff. de in ius voc. & notat
in leg. quicunque Cod. de ſeru.
fug. Ioann. de Platea in dicta Ru-
brica Arch. & Domi. in capitul. ſi
quos 12. quæſtione 2. Ioann. Andr.
in Add. Specul. de inſtrument. edit.
§. porro. verſicul. final. Sed quan-
do profertur ab homine intelligi-
tur ſecundum conſuetudinem re-
gionis de ſolido minuto, & ſic
20 monetæ minutæ leg. Imperato-
res in fine ff. de contr. emptio. leg.
nummis ff. de leg. 3. leg. ſemper in
ſtipulationibus ff. de regul. iuris
ita notat Bartol. & Ioann. de Pla-
tea in dict. leg. quotiens, & in di-
cta Rubrica & Abbas in capitul.
conquerente de offic. ordin. & An-
ton. de Canar. de inſinuat. quæſtio-
ne vltima.

Vndecimo quæro. Quid ſit ſi-
clus? Reſpondeo, ſiclum, de quo
habetur Leuitici capitul. final. Nu-
meri capitul. 7. & capitul. 17. & 30.
eſſe monetam quæ valet quinque
ſolidos, vt dicit Rabi Salomon
21 Exodi capitul. 22. vbi Niccolaus
de Lira dicit, quod cum non expri-
matur cuius monetæ, melius vide-
tur dicendum, quod valor deter-
minatus ſit nobis incertus, quia
monetæ, & pondera auri multum
variantur ſecundum tempora, &
varias regiones, vt etiam dicit Io-
an. Fabian. Inſtitut. de Atil. turo.
§. final. Dicitur etiam Ezechielis
capit. 45. quod ſiclus viginti obo-
los habet.

Duodecimo quæro. Quid ſit de-
narius, & an inter denarios, & pe-
cuniam ſit differentia, & quid ap-
pellatione denariorum côntineatur?
Ad primū dicas, quod denarius eſt
genus monetæ argenteæ, quod de-
22 nas libras æris valeret, vt inquit
Varro. Sed Lucas de Penna in leg. 1.
Cod. de vet. num. poteſt. libr. 11. di-
cit, quod denarius inde dictus eſt,
quod decem nummos vſuales vale-
ret, vt habetur in Hiſtoria Scolaſti-
23 ca. Ad ſecundum dicit Cardin. Za-
bar. in clem. 1. §. porro de verborum
ſignific. quod denarius eſt, qui pro
decem nummis olim computaba-
tur, vt etiam dicit Lucas de Penna:
pecunia eſt propriè ſubſtantia de
pecudibus veniens. Hodie tamen ac
cipitur pro eodem: & probatur in
leg. ſcire debemus in princ. ff. de ver
borum obligat. & ibi not. Iaſon. in
vlt. not. & in l. nummis in prin. ff. de
24 in lit. iur. Ad tertium dicit Cardin.
quod nomine denariorum conti-
netur omnis moneta, ſiue magna,
ſiue parua, aurea, vel argentea,
vel

Digitized by Google

vel alterius generis, & hoc, quia
fauorabile eſt hic intelligi, & quia
indiſtinctè textus in dict. §. porro.
loquitur, licet nummis legatis ve-
niant exiguiores eg. nummiſ. legar.
ff. de leg. 3. Et not. Guido Pap. quæ-
ſtio. 492. in principio.

Decimo tertio quæro. Quis fue-
rit monetæ inuentor? Dicit Plinius
25 lib. 33. c. 3. Quod Seruius Rex pri-
mus ſignauit æs; antea rudi vros Ro
mæ Remeus tradit ſignatumque
eſt nota pecudum, vnde & pecunia
appellata. Argentum ſignatum eſt
anno vrbis 585. Nota æris etiam pri-
mo bello Punico fuit ex altera par-
te Ianus geminus, ex altera ro-
ſtrum nauis: Nota argenti fuere
bigæ atque quadrigæ, & inde bi-
gati, quadrigatique dicti. Aureus
nummus poſt annum 62. percuſſus
eſt, quam argenteus: Eutropius de
geſtis Romanorum lib. 1. cap. 1. di-
cit Saturnum æreos nummos pri-
mum inſtituiſſe. Dicit etiam Hy-
ſid. libr. 16. capit. 17. Saturnum ſi-
gnari nummos, & inſcribi inſti-
tuiſſe, atque ab eo ærarium num-
mum inuentum eſſe, ac propterea
ærarium Saturno a gentilibus con-
ſecratum fuiſſe; Antiquiſſimi enim,
vt ipſe dicit nondum auro argento-
que inuentis vtebantur: Nam pri-
mus ærea pecunia in vſu fuit, po-
ſtea argentea, deinde aurea ſubſe-
cuta, ſed ab ea, quæ cæpit, & nomen
retinuit Alber. de Roſat. in leg. 1.
ff. de contr. empt. dicit ſe retuliſſe
in ſcriptura autentica, quod prima
moneta quæ fuit fabricata in mun-
do, fuit fabricata per Tare patrem
Abrahæ, qui erat optimus artifex,
& eam fabricauit ad petitionem
Nini Regis, qui tunc regnabat,
& fuerunt primi triginta denarij,
quos fabricauit, & illi ijdem fue-
runt dati Iudæ à Iudeis in proditio-
ne Chriſti: Refert Alber. de Ro-
ſat. Bartol. Veron. in leg. pecuniæ
quæſtion. 5. ff. de verborum ſigni-
ficatien. & Guido Pap. Deciſ. 498.
Sed cum illi triginta denarij, qui
fuerunt dati Iudæ fuerint argen-
tei, vt dicitur Matth. capitul. 26.
Ergo non fuit prima moneta, vt ſu-
pra dixi. Dici tamen poteſt, quod
fuerit prima, quæ de argento fabri-
cata fuit.

Decimo quarto quæro. De qua
materia antiqui monetam fece-
rint? Dicit Hyſidor. in dict. capit.
17. quod de corio pecudum num-
mi incudebantur, & ſignabantur
26 antequam æreus nummus à Sa-
turno inuentus fuiſſet. Idem di-
cit Plin. libr. 33. capit. 1. & Bartol.
in leg. 1. ff. de contr. empt. dicit,
quod antiqui ſignabant in corio,
quidam hodie ſignant in charta, &
not. etiam Fabian. de Monte de
emptio. & vendit. quæſtion. 1. in
fine.

Decimo quinto quæro. Cui li-
ceat cudere monetam? Reſpon-
deo primo, quod ſoli Imperatori,
27 & nullus alius poteſt de iure cude-
re monetam leg. 3. Cod. de falſ. mo-
net. Ita notat Bartol. in leg. 1. ca-
pit. de vet. num. pot. libr. 11. &
Ioann. de Platea ibi ſuper Rubric.
& Bald. in conſil. 34. Domini del-
la Scala libr. 5. vbi dicit, quod
eſt de regalibus, quæ competunt
ſoli Principi, vt in capitul. 1. quæ
ſint Regal. & ibi etiam notat Bal-
dus. Secundo dico, quod poteſt
cudere monetam ille, cui Impe-
28 rator conceſſit & ſic hodie fit à
Regibus, & Ciuitatibus ex indul-
to imperiali vt notat gloſa Bartol.
& Ioann. de Platea in dict. leg. 1.
Cod. de vet. num. poteſt. & notat
Azzor. ibi in ſumma dicens, quod
monetam illis tantum fabricare
conceditur, quibus Imperator con-
ceſſerit, vel cui cudendi ius dederit:

Et

Et ſubdit, quod Imperatores Ciui-
tatibus fere ſingulis, vt monetas
ſub earum nominibus fabricarent
conceſſerunt, & not. etiam Bartol.
in leg. final. Cod. de falſ. mone. &
Guido Papa deciſ. 498.

Decimo ſexto quæro. An liceat
Ciuitatibus, vel Baronibus cudere
29 monetam? Dicas quod non, vt te-
net gloſ. Cyn. & Bartol. in leg. 3. C.
de falſ. mon. & Abbas in cap. quan-
to de iureiur. quæſt. 2. Sed limita tri
pliciter. Primo niſi cuderet ex Pri-
uilegio Imperatoris vt dixi in præ-
cedenti quæſtione, & ita tenet Az-
zo. in ſumma, vt dixi, & Abbas in
dict. quæſtion. 2. Secundo niſi Ciui-
tas, vel Princeps ſeu Baro hoc ius
30 cudendi præſcripſiſſet per tantum
tempus, de cuius initio non extaret
memoria, vt cap. ſuper quibuſdam
§. præterea extra de verborum ſigni-
ficat. facit quod not. Bartol. in leg.
vectigalia ff. de publica: Ita dicit Ab
bas in dict. quæſtion. 2. & tenent
Bartol. & Ang. in leg. penultim. C.
de falſ. mon. vbi dicunt, quod Ciui-
tates & Barones ex longiſſima con-
ſuetudine poſſunt excuſari. Tertiò
31 niſi eſſet talis, qui præſcripſiſſet iura
Imperij, vt not. in ſimili Innoc. in
cap. cum P. tabellio de fide inſtrum.
& per Bartol. in leg. infamem ff. de
public. iudic. Ita dicit Abbas in d.
quæſtion. 2. & Ioann. de Plat. in
Rubr. C. de vet. num. pot. & Bald.
in leg. penult. Cod. de falſa mone.
vbi dicit, quod authoritas conſiſtit
in habendo merum imperiũ. Idem
not. Guid. Pap. deciſ. 498.

Decimoſeptimo quæro. An pri-
uatus ex priuilegio ſibi conceſſo poſ
ſit cudere monetam? Dicas, quod
32 non, quia reſcriptum conceſſum
præſumitur ſubreptitium, & non
valet leg. final. Cod. de falſ. mone.
quod ſatis videtur conſonum ratio-
ni, etiam in priuato ſit temeritas quæ-
dam: ideo non eſt credendum Im-
peratorem ipſi annuere, etiam ſi di-
ceret ſe ex certa ſcientia id factum
eſſe: Ita dicit Salyc. in dict. leg. fi-
nal. Et ibi dixit Bartol. huiuſmodi
priuilegium conceſſum priuato for-
taſſe non valere; Et firmat Ioan. de
Platea in leg. 1. Cod. vet. numiſm.
poteſt lib. 11. & Iaſon. in leg. ex hoc
iure in vlt. not. ff. de iuſt. & iur. Et
Hyppol. de Marſil. in leg. qui fal-
ſam column. 8. verſicul. & circa ff.
de falſ.

Decimo octauo quæro. Per quos
debeat cudi moneta, & qui gau-
deant immunitate conceſſa mone-
tarijs? Reſpódeo ad primum, quod
33 cudi debet per monetarios ad cu-
dendum a Principe deputatos, qui
non liberantur dicto munere ali-
quo priuilegio leg. 1. & ibi not. Ioa.
de Plat. C. de murileg. lib. 11. & leg.
cum procuratores C. de moneta, &
metall. lib. 11. & leg. ne quis Cod. de
dignit. lib. 12. & not. Ioann. de Plat.
in Rubrica C. de murileg. Ad ſecun
dum Guido Pap. quæſtion. 402. in-
cip. Sed quid de monetarijs, reſpon
det, ponens infraſcriptas concluſio-
34 nes: Prima, quod priuilegia con-
ceſſa monetarijs, & operarijs mo-
netarum non tranſeunt ad eorum li
beros per leg. 1. & leg. ſemper §. im-
munitati, & leg. in honoribus §. mu
nerum ff. de vac. & excuſ. mun. de
conſuetudine tamen in Regno Frã-
ciæ, & Imperio, ſi actu exercent of-
ficium dicuntur monetarij. Secun-
da concluſio, quod monetarij actu,
& habitu, qui continuant opera
monetariorum, dum monetæ cu-
duntur, gaudere debent priuilegijs
monetariorum & eſſe debent exem
pti a contributione tributorum, &
aliorum ſubſidiorum. Tertia con-
cluſio, quod mercatores, & alij non
operantes continue in dictis mone-
tis, dum ipſe cuduntur non debent

gaudere

35 gaudere ipſa immunitate, vt dixi
etiam ſupra. Quarta cõcluſio, quod
pupilli, & adulti liberi monetario-
rum, & operatiorũ, qui non poſſunt
36 operari defectu ætatis, non debent
gaudere ipſa immunitate non con-
tribuendi in ſubſidijs, neque alijs
priuilegijs conceſſis monetarijs, e-
tiamſi collegio monetariorum ſint
aggregati.

Decimonono quæro. Cuius ex-
penſis debeat cudi moneta? Reſpon
deo, quod expenſis publicis, &
37 ſic Principis, vel Ciuitatis facien-
tis cudere, vt dicunt Bartol. & Ioan.
de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de vet.
num. poteſt. quod patet, quia tan-
38 tum debet valere in forma, quan-
tum in materia, vt ibi dicit Ioan. de
Plat. & Bartol. in leg. 1. ff. de auro,
& argent. legat. & in leg. paulus ff.
de ſolut. licet dicat, quod Innoc. in
cap. quanto de iureiur. teneat con-
trarium: Cuius opinionem ſeruat
conſuetudo, vt dicit Bartol. in leg.
qui falſam ff. de falſ. vbi tenet opi-
nionem de qua ſupra, & in leg. 1. §.
mutui ff. ſi cert. per. vbi Cornel. Pe-
ruſ. dicit opinionem Bartol. eſſe co-
munem, & in deciſiuis ſequẽdam;
39 cuius opinio eſt etiam æquior, licet
de facto ſeruetur opinio Innoc. vt
dicit Anton. de Butr. in dict. capit.
quanto articul. 1. & ibi Abb. colum.
6. dicit, quod ſeruatur opinio Inno.
tam in expenſis, quam in modico
lucro.

Vigeſimo quæro. Quæ requi-
rantur ad monetam rectè facien-
dam. Reſpondeo, tria requiri, ma-
teriam, pondus, & formam, vt not.
in capit. quanto de iureiur. & in
leg. 1. vbi Ioann. de Platea Cod. de
vet. num. pot. libr. 11. & idem dixit
Hiſid. lib. 16. cap. 17. Bald. vero in l.
final. Cod. de falſ. mone. dixit, quod
requiruntur iuſtitia, & veritas: Ve-
ritas conſiſtit in qualitate materiæ,
& impreſſione veræ formæ, & Iuſti-
tia in pondere, vt d. cap. quanto, &
leg. 1. ff. de contr. empt. Authoritas
conſiſtit in habendo merum impe-
rium. Sed Ioa. de Plat. in l. fin. C.
de vet. num. poteſt. latius dicit quin-
que requiri. Primò, quod cudatur
40 authoritate eorum, qui habent po-
teſtatem de iure, vel ex priuilegio,
vel ex præſcriptione, vt not. in Ru-
br. eod. tit. & not. in l. 1. C. de iur.
Reipub. lib. 12. hoc enim connu-
meratur inter Regalia c. 1. in princ.
Quæ ſint reg. Secundò quod cuda-
tur in loco publico arg. l. ſi quid ex-
traordinarium, & l. fina. C. de leg.
lib. 10. non autem in priuato arg.
l. 1. C. null. lic. infren. lib. 11. & quod
not. in Rub. C. de Fabricenſ. lib. 11.
Tertiò quod ſit probæ ſpeciei. Quar
tò quod ſit legitimi ponderis, vt d. l.
1. C. de vet. num. poteſt. & l. 1. C. de
pond. aur. lib. 10. Quintò, quod ſit
forma publica percuſſa l. 1. ff. de
contr. empt. & l. quintus §. aurum.
ff. de aur. & arg. leg.

Vigeſimoprimò quæro. De quo
41 metallo debeat cudi moneta? Re-
ſpondeo, quod Imperatoris mone-
ta debet cudi de optimo auro l. fi-
na. & ibi not. Ioan. de Plat. C. de
vet. num. poteſt. lib. 11. hodie ta-
men, cùm Imperium per Regna ſit
diuiſum quilibet in ſuo regno au-
ream monetam, vel argenteam, vel
æream fabricari facit. Dicit Azzo.
in ſumma eod. tit. & gloſa ibi in
Rubric. & in l. 3. C. de falſ. mon. &
Ioa. de Plat. in d. Rubrica.

Vigeſimo ſecundo quæro. Cuius
ponderis debeat eſſe moneta aurea?
Reſpondeo quod iure debet eſſe
tanti ponderis, quod ſeptuaginta-
duo aurei faciant vnam libram au-
ri l. quoties C. de ſuſcept. & arch.
lib. 10. & notat gloſa, & Ioan. de
Platea in Rubrica C. de vet. num.
poteſt. & Roffred. in libell. iuris

Cano-

Digitized by Google

Canonici in ſeptima parte, Rubrica qualiter formetur in crimine falſæ monetæ, & Paul. de Caſtro in leg. final. in fine Cod. comm. de lega. in lectura Florentina in fine, & Guido Pap. quæſtion. 492. verſicul. ſed iuxta & ſic facta recta com-
42 putatione quilibet aureus habet ſextam partem vnciæ, vt dicunt Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quoties Abbas in cap. 1. & final. de Iud. hodie vero aurei Florentini, Veneti, Bononienſes, Senenſes, Ianuenſes, & ſimiles, quibus vtimur octo conſtituunt vnciam, & ſic nonaginta ſex faciunt libram auri in maſſa, vt dicunt gloſ. Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quoties, & in Rubric. Cod. de vet. num. poteſt. & Iaſon. in leg. fina. ff. de in iuſ. voc. & in leg. puniri Cod. ſi contra ius, vel vtilit. public. & Paul. de Caſtro, Thomas Doccius, & Iaſon. in leg. ſi duobus Cod. de verborum ſignificatio. & Iaſon. in leg. 2. §. ex his ff. de verborum obligat. vbi dicit marcham auri continere octo vncias ſecundum Ioan. Fab. Inſtit. de Attil. tuto. §. nos autē, & ſic marcha eſt tertia minus, quam libra, & ſic ſexaginta quatuor ducati faciunt vnam marcham, vt dicit Iaſon. ibi, & in leg. final. ff. de in iuſ. voc.

Vigeſimo tertio quæro. Qua forma debeat ſignari moneta? Re-
43 ſpondeo monetam auream habere debere imaginem Principis leg. final. Cod. de vet. num. pot. lib. 11. & leg. 1. eodem titul. & ibi gloſa Bart. & Ioann. de Plat. & gloſa, & Paul. de Caſtro in leg. 1. ff. de contr. empt. Si vero ſit moneta argētea, vel ærea debet habere nomen Principis pro forma ſua leg. quinius §. ſi aurum ff. de auro, & argent. legat. vbi nomē Philippi in illa moneta erat ſculptum; Et ita dicit Ioann. de Plat. in dict. leg. final. & Bald. in conſil. 34. Domini della Scala libr. 5.

Vigeſimo quarto quæro. Quando dicatur moneta eſſe probæ ſpeciei? Dicas ſecundum Bartol. & Ioann. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de vet. num. poteſt. quando tantam
44 vtilitatem affert in forma, quantam in ſpecie, ideſt, quod tantum valeat ille aureus ſi redigatur ad maſſam quantum valet in forma. Et notat etiam Bartol. in leg. 1. ff. de auro, & argent. legat. & in leg. Paulus ff. de ſolut. gloſa, & Paul. Caſtr. in leg. 1. ff. de contr. empt. in lectura Florentina, & Fabian. de Monte de empt. & vendit. in 5. quæſtion. princ. circa principium.

Vigeſimo quinto quæro. Per quem debeat declarari monetam eſſe probæ ſpeciei, & iuſti ponderis?
45 Reſpondeo per illum, qui deputatus eſt a Cōmuni, qui tenet ſigillum ſeu pondus publicum vt leg. quoties Cod. de pond. aur. lib. 10. & not. Bartol. & Ioann. de Platea in leg. 1. Cod. de vet. num. poteſt. Et ſi iſte, qui eſt præpoſitus ſigillo ſeu ponderi Florenorum, vt eſt Florentiæ, approbat, vel improbat Florenos, ſtatur ei tam de valore, quam de bonitate Florenorum, vt dicunt Bartol. Angel. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quotiens. Si vero non eſſet aliquis a publico deputatus dicas, vt dixi ſupra, fieri debet electionem a iudice, vel a partibus peritorum in arte.

Vigeſimo ſexto quæro. Quid ſi aliquid ſoluendum eſt approbatori monetæ, cuius expenſis ſolui de-
46 beat? Dicas id ſoluendum eſſe communibus expenſis debitoris, & creditoris leg. 3. §. 1. ff. fin. reg. Ita determinat Bartol. in leg. Paulus verſic. quæro quando ff. de ſolut.

Vigeſimo ſeptimo quæro. Quid ſi Ciuitas habens priuilegium cudendi monetam non cudit probæ ſpeciei. An poſſit habere recurſus

ad

Digitized by Google

ad Principem? Reſpondeo, quod
47 poteſt vt dicit Bartol. & Ioann. de
Platea in leg. fina. Cod. de vet. num.
poteſt. vbi dicit Bartol. ſe vidiſſe in
Marchia, quod cum per Rectorem
Marchiæ cuderetur quædam mo-
neta, quæ non erat probæ ſpeciei,
fuit per Prouinciales Marchiæ fa-
cta quærela ad ſummum Pōtificem.
Et ita dicit ibi Ioann. de Platea per
cap. quanto extra de iureiur. ſubdi-
tos habere recurſum ad ſuperio-
rem, quod reducat monetam ad
probam ſpeciem, & valorem.

Vigeſimo octauo quæro. An
valor aurei augeri vel minui poſſit
48 & per quem? Reſpondeo, quoad
primum poſſe augeri, vel minui
leg. 2. & ibi Bartol. & Ioann. de
Platea Cod. de vet. num. poteſt. quã
diminutione facta, minuitur æſti-
matio rerum, quæ ad florenos ven-
duntur ſecundum Bartol. Ex quo
notat ibi Ioann. de Platea, quod ſi
precium certæ monetæ minuitur,
neceſſe eſt quod precium & ęſtima-
tio rerum ſingularũ reſpectu eiuſ-
dem materiæ minuatur. Circa ſe-
cundum dico huiuſmodi diminu-
tionem, vel augmentum aureorum
fieri ſolum a Principe, vel ab haben
te auctoritatem ab eo. vt dicunt glo
ſa, & Ioann. de Platea in dict.
leg. 2.

Vigeſimo nono quæro. An in di-
minutione monetæ, vel augmen-
to valoris requiratur conſenſus po-
puli? Anton. de Butrio in cap. quan-
49 to artic. 2. de iureiur. quod requi-
ratur in inferiore ab Imperatore vt
Regibus, & Baronibus: Sufficit ta-
men conſenſus maioris partis ma-
gnatum Regni ſecundum Innoc.
de quo dubitat Abbas in dict. capit.
quanto, quia tractatur de præiudi-
cio ſingulorum arg. not. in cap. cum
omnes de conſtitut.

Trigeſimo quæro. An quis coga-
tur accipere monetam pro æſtima-
tione taxata a ſuperiore? Dico, quod
50 ſic leg. final. & ibi notat Bartol. &
Ioann. de Platea cap. de vet. num.
poteſt. qui dicit. Nota, Quod vnuſ-
quiſque debet recipere monetam
pro quantitate, & valore a ſupe-
riore determinatis, alioquin puni-
tur, vt dict. leg. 1. eodem tit. Et idem
notat Bartol. in leg. qui falſam ff. de
falſ. vbi dicit eſſe caſum. Et ſi non
recipit, punitur, vt dict. leg. final. C.
de vet. num. poteſt. lib. 11.

Trigeſimo primo quæro. An mo-
netã factam in vna Ciuitate ſub vna
æſtimatione cogatur quis recipere
in alia Ciuitate pro dicta æſtimatio-
ne? Dicas ſecundum Bartol. in dict.
leg. final. Cod. de vet. numiſm. po-
teſt. libr. 11. Quod cum Ciuitates
non poſſint cudere monetam, niſi
51 auctoritate Principis, vt notatur
in Rubrica eodem titul. & ſupra
dixi, dicendum eſſe quod aut Prin-
ceps conceſſit ciuitati, quod poſſet
publicam monetam facere, quæ
poſſit per vniuerſum expendi, &
tunc cogitur recipere, quia Prin-
ceps ipſe videtur feciſſe, vt dict. leg.
2. Aut conceſſit quod faceret mo-
netam expendendam in ſuo terri-
torio tantum, & alij alterius terri-
torij non coguntur recipere. Aut
dubitatur, & videtur in dubio con-
52 ceſſiſſe ſolum quod in ſuo territo-
rio expendatur arg. leg. cum vnus
§. penultim. ff. de bon. auth. iud. poſ-
ſid. leg. final. ff. de iur. omn. iudic.
& leg. 1. ff. de curat. dat. ab his. Et
cum deciſione Bartoli tranſit Ioan.
de Platea in dict. leg. 2. verſicul. ſed
nunquid.

Trigeſimo ſecundo quæro. De
quibus aureis ſit facienda ſolutio?
53 Reſpondeo de illis faciendam eſſe,
qui ſint iuſti ponderis, & boni auri
leg. eleganter §. qui reprobos ff. de
pign. actio. Et licet in inſtrumentis
ſoleant adijci illa verba boni auri &
iuſti ponderis, tamen fruſtra adij-

Digitized by Google

ciuntur, quia ſic intelligitur, quamuis aliter non exprimatur, quoniam non boni auri, & iniuſti ponderis reprobantur, & expendi non poſſunt vt dict. §. qui reprobos, Ita dicit Angel. in leg. lecta poſt principium ff. ſi cert. pet. quem refert Fabian. de Monte de emption. & vendition. quæſtion. 5. princ. colum. 3.

Trigeſimo tertio quæro. Quomodo in donatione, quæ eget inſinuatione aureus accipiatur? Re-
54 ſpondeo, quod intelligitur de aureis legalibus, quorum ſeptuaginta duo conſtituunt vnam libram auri: Et ideo cum hodie ducati, quibus vtimur non ſint tanti ponderis, multo plures auri requiruntur ad faciẽdũ quingẽtos de illis antiquis: Et ſic valebit donatio vltra ſeptingentos aureos modernos, vt dicit Paul. de Caſtr. in leg. final. Cod. comm. de leg. & ibi Thomas Doccius Senenſis, Bald. & Petr. de Math. in leg. illud Cod. de ſacr. eccl. ad finem: Guido Pap. quæſtion. 492. & Iaſon. in leg. final. ff. de in ius voc. & in d. leg. puniri, & in dict. leg. 1. §. ex his. vbi dicit obtinuiſſe, quod donatio vſque ad octingentos aureos, quibus hodie vtimur valeret, & notat Ioan. in add. ſpec. in tit. de inſtrum. edit. §. porro verſicul. final. & Anto. de Cannar. in Tracta. de inſinuat. q. final. & conſulun Bartol. Sozzin. in conſil. 48. In præſenti conſultatione verſicul. circa ſecundum colum. final. libr. 1. concludens, quod quantitas quingẽtorum aureorum intelligitur de legalibus vltra quam quantitatem requiritur inſinuatio, vt leg. ſancimus §. 1. Cod. de donat. & vltra non valet, vt leg. ſi quis argentum Cod. eodem titul. Extenditur vltra octingentos ducatos Senenſes. Vnde habita conſideratione aureorum legalium valebit vſque ad octingẽtos ducatos donatio abſque inſinuatione, & ita etiam conſuluit Dec. in conſil. incip. memini me alias conſuluiſſe, quod cõſilium adhuc non eſt impræſſum.

Trigeſimo quarto quæro. Quid ſi quis promiſſit mille aureos ad
55 quod pondus dare teneatur? Reſpondeo, quod tenetur dare ad pondus ſtatutum per commune Ciuitatis, non obſtante quod diuerſorum ponderum currant in ipſa ciuitate; Si autem certum pondus vel certa menſura non eſſet in communi, ſed eſſent diuerſa pondera, tunc recurrendum eſſet ad conſuetudinem ciuitatis; Sin autem de conſuetudine non appareret, vel apparerent diuerſæ conſuetudines; quod eſt minimum ſequendum eſt, leg. quod minimum ff. de regul. iur. Ita dicit Angel. in leg. modios C. de ſuſcept. & arch. lib. 10. facit quod not. Bartol. in leg. ſemper in ſtipulationibus vbi etiam Dec. ff. de reg. iur.

Trigeſimo quinto quæro. Quid ſi promitto centum libras, de qua pecunia videar promittere? Reſpon
56 deo de moneta currente in Ciuitate cuius reſpectu dicitur ſolidus, & libra leg. nummis ff. de leg. 3. Ita dicit Bartol. in leg. Paulus in princip. ff. de ſolut. & Anton. de Butr. in cap. quanto de iureiur. & de vſuali, & currente in loco cenſetur ſenſiſſe, vt eſt gloſ. in clem. 2. de decim. & ibi Cardin. Zab. quæſtione 13. Cornel. conſil. 287. In hac conſultatione verſicul. deueniendum libr. 1. Sed quid ſi ſunt diuerſæ monetę, & promitto centum libras de quibus intelligitur? Reſpondeo ſecundum conſuetudinem ciuitatis, & veroſimilitudinem eius, quod agitur. Secundum conſuetudinem, vt ſi eſt conſuetudo; quod in ſerico, & in pannis appellatio ſolidi, & libræ referatur ad Florenos minutos antiquos, & in alijs rebus de Florenis nouis intelligatur: ita intelligatur. Secundum veroſimilitudinem di-

co,

co, quia ſi intelligeremus appella-
tionem ſolidi, & libræ referri ad mo-
netam nouam, cótingeret, quod res
magni prætij pro modico daretur;
& contra. Si intelligeremus de mo-
neta antiqua contingeret, quod res
vilis prætij daretur pro magno; Vn-
de ſemper debemus inſpicere vero
ſimilitudinem hanc ex qualitate
rei leg. ſemper in ſtipulationibus,
& ibi not ff. de regul. iur. leg. Impe-
ratores ff. de contr. empt. Ita notat
Bartol. in leg. Paulus in princ. ff. de
ſolut. ponens exemplum in Ciuitate
Florentiæ, in qua ſunt floreni anti-
qui, & noui. Et not. Ant. de Butr. in
capitul quanto iuxta finem de iure-
iur.

Trigeſimo ſexto quæro. Quid ſi
diuerſus eſt valor monetæ in loco
celebrati contractus à loco deſtina-
tæ ſolutionis quis valor attendatur,
an contractus, an ſolutionis? Marian.
Sozzin. in capitul. dilecti articul. vl-
tim. verſicul. Ita ex prædictis extra
de foro compet. dicit, quod attendi
58 debet locus contractus, quia quo-
ad interpretationem verborum in-
ſpicimus conſuetudinem loci, vbi
contractus eſt celebratus non deſti-
natæ ſolutionis per leg. ſi fundus ff.
de euict. cum ſim. & tenet Bartol. in
leg. contraxiſſe ff. de verborum obli-
gatio. & latius in leg. 1. C. de ſumm.
trin. & fid. cath. & ex hoc dicit con-
ſuluiſſe, quod cum quidam Spole-
tanus eſſet electus in Præſidem Ci-
uitatis Senarum, & conduxiſſe Spo-
leti officiales ſuos conſtituto ſalario
ad Florenos ſoluendos in Ciuitate
Senarum, & diuerſus eſſet valor
monetæ Senarum, ſoluendos eſſe
Florenos ſecundum cóſuetudinem
Ciuitatis Spoletanæ, quod Nota.
Sed quid ſi Scolaris vltra montes
facit contractum cum Campſore,
& ſibi fiant literæ cambij de ſoluen-
dis centum Florenis in Ciuitate Flo-
rentiæ, cuius loci valor attendatur?
Dominus Petr. de Math. in leg. cun-
ctos populos verſicul. ſexta limita-
tio Cod. de ſumma trin. & fid. cath.
dicit quod ad interpretandum vo-
cabulum Florenorum inſpicimus
conſuetudinem loci vltramontani
vbi eſt factus contractus, vt intelli-
gatur de florenis auri in auro, quod
dicit ſibi videri attento dicto Barto.
ibi, quod dicit vtile ad interpreta-
tionem monetarum; Et ſic non in-
ſpiceretur alia diuerſa conſuetudo
Ciuitatis Florentiæ in qua eſt deſti-
nata ſolutio: Vel poteſt dici ſecun-
59 dum ipſum, quod aut ſcolaris vult
agere contra mercatorem Florenti-
num, qui Florentiæ acceptauit lite-
ras cambij, & inſpicitur conſuetudo
Florentiæ, quia ibi videtur fieri con-
tractus: Aut vult ſcolaris agere con-
tra mercatorem vltramontanum,
cum quo fuit contractum de cen-
tum florenis ſoluendis in Ciuitate
Florentiæ, & inſpicitur conſuetudo
loci vltramontani, vbi factus fuit il-
le contractus licet alibi ſit deſtinata
ſolutio per dictum Bartol. in dict.
leg. cunctos populos. Ex cuius di-
ctis infert ibi inſignis Doctor Domi-
nus Thomas Doccius Senenſis,
quod ſi duo Senenſes faciunt con-
tractum Florentiæ, & alter alteri
promiſit mille florenos, deinde
promiſſor conueniatur Senis, & ve-
lit ſoluere mille florenos ad ratio-
nem librarum quatuor pro floreno
prout in dubio Senis intelligitur
promittendo Florentiæ nec expri-
mendo quales; Creditor autem ve-
lit mille florenos de illis quibus v-
60 tuntur Florentiæ, videlicet de flo-
renis auri imaginatijs, qui appellan
tur de ſigillo, quod obtinebit credi-
tor, cum attendi debeat locus con-
tractus in iſtis deciſorijs; Relinquit
tamen cogitandum, vt ibi refert
Ioann. Bapt. columm. 68. verſicul.
quarto inferas.

Trigeſimo ſeptimo quæro. An

Digitized by Google

vna moneta per aliam ſit æſtimabilis? Dicit Bartol. in leg. Paulus ff. de ſolut. quod pecunia auri, vel argen-
61 ti, groſſa æſtimatur per minutam, minuta autem non æſtimatur per groſſiorem, quia non poſſum dicere, quod per florenum æſtimetur vnus nummus paruus, & per conſequens, nec duo, nec tres, & ſic de ſingulis. Aceruus vero nummorũ, vel vna ſumma nummorum bene poteſt æſtimari per florenum, ſed ipſi nummi per ſe conſiderati non, & hoc patet ad ſenſum, & quia illa res aliã dicitur æſtimare, quę eſt cõuertibilis in aliam quancunque, vt leg. 1. ff. de contr. empt. Sed moneta parua eſt conuertibilis in omnem maiorem, ergo per illam maior ęſtimatur; ſed moneta magna non eſt conuertibilis in omnem maiorem, ergo per monetam magnam non æſtimatur minor. Sequitur deciſionem Bartol. Cornel. conſil. 135. ad euidentiam column. final. verſicul. ſimiliter lib. 3.

Trigeſimo octauo quæro. Quid ſi duæ monetæ currunt in loco. An de vtraque poterit fieri ſolutio, & cuius ſit electio? Ioannes Andr. in clem. 2. de decim. dicit, quod poteſt, & quod erit electio ſoluentis,
62 Giul. de Monte Laudenſ. ibi dicit, quod ſi altera ex iſtis monetis eſt vſitatior de illa ſoluetur l. ſi ſeruus plurium. §. final. ff. de leg. 1. Alioquin ſi communiter currunt erit electio ſoluentis: Et hoc caſu procedit ſolutio ibi præcedens, quæ videtur etiam hoc ſenſiſſe cum dicat, quod moneta communiter currit, ideſt ſit ęquè vſitata cum alia, quod etiam tenet ibi Paul. de Leazz. quod ſi quando ſunt æquè vſitatæ intelligitur de minori leg. nummis ff. de leg. 3. leg. ſemper in ſtipulationibus ff. de regu. iur. quod procedit quando obligatio non eſt determinata ad certũ genus pecuniæ, vt dicit Card. in d. clem. 2. quæſt. 12.

Trigeſimo nono quæro. Nũquid debitor poſſit ſoluere vnam pecuniam pro alia, vt argenteam, vel æream pro aurea? Dicas ſecundum Bartol. in leg. Paulus quæſtion. 2. ff. de ſolut. quod aut creditor paſſurus eſt aliquod damnũ recipiẽdo in alia
62 forma: Et tunc non tenetur recipere dict. leg. paulus, aut nullum damnum paſſurus eſt, & tunc in alia materia recipere non tenetur, vt puta argentum pro auro, quia mutuum debet reſtitui in eodem genere, & in eadem bonitate, vt leg. cum quid ff. ſi cert. per. Et aliud pro alio inuito creditori ſolui non poteſt vt leg. 2. eodem titul. Aut vult reſtituere in materia eadem ſed in alia forma, vt puta Florentinos aureos pro Senenſibus: & communiter tenetur, quod recipere cogatur; Conſuetudo tamen eſt in multis partibus, vt etiam in alia materia poſſit reſtitui, quæ ſeruanda eſt, quia tacitè videtur contrahi ſecundum conſuetudinem loci, vt leg. quod ſi nolit. §. qui aſſidua ff. de ædil. edit. facit leg. labeo ff. de ſupell. lega. vt dicit Abbas concludendo mentem Bartoli in dict. leg. Paulus in cap. quanto de iureiur. qu. fin.

Quadrageſimo quæro. Quid ſi eſſent promiſſi Floreni centum auri in auro, An fieri poſſit ſolutio in alia moneta? Dominus Franciſcus de Curte in dict. leg. cum quid qu. 10. §. ſi cert. pet. dicit, quod per illa ver-
63 ba duplicata, quæ plus operantur leg. baliſta ff. ad trebell. intelligi debet facta promiſſio de aureis in auro iuſti ponderis, adeo quod iſto caſu non poſſit fieri ſolutio in moneta: Et ſubdit fuiſſe conſultum Papiæ per inſignes Doctores, quod vbi in inſtrumento apponuntur dicta verba boni auri, iuſti ponderis, & rectæ ligæ multum operantur, & non poſſet eo caſu creditor cogi recipere mone-

monetam pro auro per ea quæ notant Bal. & Ang. in l. ſtcta ff. ſi cert. pet. column. 2. & ſentit Bartol. in dict. leg. paulus ff. de ſolut. Et ſic dicta verba multum operantur.

Quadrageſimo primo quæro. An poſſim ſoluere pecuniam ſi mutuaſti argentum, vel aurum? Dicas ſecundum Præceptorem meum Bart. Sozzin. in leg. 2. §. mutui datis. ff. ſi cert. pet. qui ponit tres concluſiones. Prima eſt, quod quando pecunia eſt eiuſdem bonitatis circumſcripta forma poteſt ſolui pecunia

64 pro pondere argenti, quando ſolueretur ad pôdus. Et ita procedit concluſio Bartol. & communis ibi ſecundum Roma. Secunda concluſio eſt, quod vbi pecunia formata, circumſcripta forma non eſt tantæ bonitatis, non poteſt ſolui pecunia pro argento, licet ſit eiuſdem æſtimationis, quia non eſt eiuſdem vtilitatis, puta ponderis; Et ita procedat opinio Bartol. & communis. Tertia concluſio eſt, quod pro argento non poteſt reddi pecunia ære contaminata, licet eiuſdem æſtimationis ſecundum Bartol. & omnes, nec valet limitatio Pauli Caſtrenſis ibi, qui vult poſſe ſolui, quando idē pondus eſt in illa pecunia, veluti ſi dō tibi 12. libras pecuniæ ære contaminatæ pro decem libris argenti: Dico enim, quod non valet, quia non eſſet eiuſdem bonitatis, & qualitatis dict. leg. cum quid. Ita concludit Bartol. Sozzin. in dict. leg. & ibi Iaſon. in 3. column. verſicul. in ſecunda quæſtione.

Quadrageſimo ſecundo quæro. Quid ſi tempore contracti mutui, vel debiti facti currebat vna moneta, quæ poſtea mutata, vel deteriorata eſt, An ſolui debeat ſecundum antiquam? Dominus Bartol. Sozz. in dict. leg. cum quid ff. ſi cert. peta. in hac re ex dictis Doctorum ponit quinque concluſiones. Prima eſt, quod quando pecunia non tollitur in totum, ſed alteratur reſpectu pon

65 deris, vel ligæ, & iſto caſu non poteſt reddi iſta pecunia alterata, ſed debet reddi æſtimatio prioris pecuniæ. Ita eſt de mente Bartol. in dict. leg. cum quid, & eſt textus in leg. paulus ff. de ſolut. & ita etiam tenent communiter Doctores ibi & in cap. quando de iureiur. niſi conſuetudo aliter ſe haberet, vt dicit Bartol. in dict. leg. paulus. Secunda concluſio eſt, quod quando pecu-

66 nia eſt alterata in valore non in bonitate intrinſeca ad tempus non perpetuum iſto caſu poteſt reddi in eadem bonitate intrinſeca, & ita procedat opinio Bartol. & communis, quia vtique ſi creuiſſet valor pecuniæ fuiſſet reddenda in eadem bonitate per tex in leg. ſecundum naturam ff. de regul. iur. Tertia concluſio ſit, quod vbi æſtimatio pecuniæ eſt mutata in perpetuum, ſufficit, quod reddatur pecunia in eadem bonitate intrinſeca per text. in dict. leg. cum quid, quia eſſet eundem ponderis, Ita eſt concluſio Bartol. in dict. leg. cum quid, & Bartol. & Doctores in dict. leg. Paulus: Et licet Dominus Anton. teneat contrarium in dict. capitul. quanto, Tamen Aret. reſpondet eius fundamē-

67 tis in l. quod te ff. ſi cert. pet. Quarta concluſio ſit, quod quando pecunia antiqua eſt in totum reprobata, tunc debet ſolui æſtimatio antiquæ: non autem poteſt ſolui pecunia antiqua, quia reproba pecunia non facit liberationem leg. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign. act. Ita tenent Bald. Angel. & Paulus de Caſtro in dict. leg. cum quid, & Bartol. in dict. leg. paulus; & eſt tex. in cap. cum canonicis, & in capit. olim de cenſibus & approbant hanc opinionem Dominus Anton. & Abb. in d.

capit. quanto. Ita tamen concluſio procedit quando pecunia antiqua nō reperitur, quia licet ſit reprobata, videtur, quod reddi poſſit pecu-
68 nia antiqua in eadem bonitate; Et hanc opinionem tenet Petr. & Cyn. in leg. minorum C. in quibus cau. in int. reſt. non eſt nec. & Cyn. in dict. leg. cum quid, vbi etiam Roman. & Ioann. Andr. & Imol. in dict. capit. quanto, Et pleriquе Doctores, quos refert Alexand. in dict. leg. quod te ff. ſi cert. pet. Vltima concluſio ſit,
69 quod vbi debitor eſt in mora debet reddi pecunia in æſtimatione quanti plurimi fuerit à tempore moræ leg. vinum ff. ſi cert. peta. & eſt opinio Bartol. & Doctor. in dict. leg. paulus, vbi Bartol. limitat iſtam cōcluſionem, vt procedat, quando damnum contingit in pecunia groſſa, ſecus ſi in minuta, quam impugnant Anton. & Abbas in dict. cap. quanto, & Doctores, vt dicit Franc. de Curte in dict. leg. cum quid quæſtione 2.

Quadrageſimo tertio quæro. Quid in contractu dotis, An fieri debeat reſtitutio aureorum ſecundum æſtimationem contracti matrimonij? Reſpondeo, quod ſi dos
70 fuit data in moneta antiqua in illa debet fieri reſtitutio, quod intellige, ſi poſtea eſſet variata moneta in materia, vel in forma; Sed ſi eſſet eadem moneta tamen valor floreni creuiſſet, vel decreuiſſet hoc non inſpicitur niſi a tempore moræ, vt leg. vinum ff. ſi cert. peta. Ita dicit Bartol. in leg. res in dotem ff. de iure dot. & ita conſuluit Corneus in conſil. 287. In hac conſultatione in 2. dubio lib. 1. & in conſil. 321. De pluribus effectualiter lib. 3. concludens, quod ſi moneta eſt deteriorata, vel mutata in bonitate intrinſeca, quia non eſt eiuſdem ligæ, vel eiuſdem ponderis, vt erat tempore contractus, ſolutio debet fieri de moneta antiqua vel ſolui debet æſtimatio antiquæ monetæ capit. olim extr. de cenſ. prout, & ſi melior moneta ſit in vſu tempore ſolutionis debet ſolui antiqua moneta, vel eius æſtimatio capitul. cum canonicis eodem tit. de cenſib. & not. Bart. in leg. Paulus ff. de ſolut. & in leg. cum quid ff. ſi cert. pet. & ibi Doctores, & conſuluit Bartol. Sozzin. in conſil. 298. Pro fundamento libro 2. & Corn. in conſil. 229. Interammen. lib. 1.

Quadrageſimo quarto quæro. Quid ſi mutuaui, vel dedi in dotem
71 centum libras in florenis. An ſit facienda reſtitutio in æſtimatione, quæ erat, vel quæ nunc eſt? Reſpondeo, quod iſta verba ſoluo, vel do in dotem centum libras in florenis nihil aliud denotant, quam do tibi iſtos florenos in ſolutum pro centum libris leg. ſi ſtipulatus fuero decem in melle ff. de ſolut. & ideo non poſſunt peti niſi centum libræ, ſicut ſi aliqua res eſſet data in dotem æſtimata leg. cum dotem Cod. de iur. dot. & leg. ſi æſtimatis ff. ſolut. matr. & damnum, & lucrum in Florenis contingens pertinet ad eum, qui recipit. Ita dicit Bartol. in dict. leg. Paulus verſicul. ſed quæro. ff. de ſolut. & ita conſuluit Baldus in Ciuitate Aſculi vt refert Aret. conſi. 11. & ita tenet Abb. in capit. quanto ad finem de iureiur. & Bartol. Sozz. in dict. conſil. 298. in princ. allegat Bald. in conſil. 229. Punctus quæſtionis lib. 2.

Quadrageſimo quinto quæro. Quid in depoſito aureorum, quid ſit reſtituendum? Reſpondeo con-
72 ſiderandum eſſe ſub qua forma factum ſit; Nam ſi dictum ſit depono apud te centum libras in Florenis dicendum eſt, quod centum libræ ſint reſtituendæ, vt eſt dictum in præce-

præcedenti quæſtione, quia videor tibi illos Florenos vendere pro illis centum libris, & præcium apud te deponere l. certi conditio. §. fin. ff. ſi cert. pet. facit l. ſi ex præcio C. eo. tit. Si vero dictum ſit. Depono apud te centum libras in Florenis, hoc pacto, quod reddas in Florenis ſub eadem æſtimatione, tunc ſub eadem æſtimatione debet reddi; probatur in l. pen. §. mancipia. ff. ſolut. matr. Sed ſi non ſit dictum in eadem æſtimatione, puto, quod debeat reddi in æſtimatione communi, quæ eſſet tempore, quo fieri debet ſolutio, ut l. ſi ſtipulatus fuero decem in melle. ff. de ſolut. Ita concludit Bart. in d. l. Paulus ad finem ff. de ſolut. & iſto caſu periculum, & commodum diminutionis, & augumenti pertinet ad debitorem, ſeu depoſitarium: Vnde tenetur reſtituere in Florenis ſecundum æſtimationem exiſtentem tempore ſolutionis arg. l. cum dotem C. de iure dot. Et ita dicit Abbas in cap. quanto uerſic. vltimo colum. fin. de iureiur. qui in fine dicit; in depoſito, vide textum notabilem in l. in naue, & quod ibi not. ff. loca. & ſatis videtur conſiderandum, quid fuit tacitè actum, an ſcilicet pecuniam depoſitam cõfunderet cum ſua, an quod teneret ſeparatam.

Quadrageſimoſexto quęro. Quid ſi ex teſtamento debeatur & alteratur, vel diminuſtur moneta, quod
73 tempus ſit attendendum? Reſpondeo, quod attendi debet valor qui erat tempore teſtamenti, quia de eo videtur teſtator ſenſiſſe, vt l. vxorem. §. teſtamento. ff. de leg. 3. & l. fin. in princip. ff. de auro, & argento lega. tenet Ioan. Andr. in additione Specul. in titul. de obligatione, & ſolutione. §. nunc aliqua, verſic. ſed pone, & ita tenet Abb. in dicto capit. quanto columna penultima verſ. quid autem de iureiur. Et intelligit de perpetua alteratione, & ita tenet Iaſ. in l. cum quid ad finem. ff. ſi cert. petat. & conſuluit Maria. Sozz. conſ. 6. prædicta conſultatio lib. 1.

Quadrageſimo ſeptimo quæro. Quid ſi in laudo, vel ſententia fiat mentio de moneta: an quoad æſti-
74 mationem attendatur tempus laudi, vel ſententiæ? Refert Abbas in dicto capit. quanto columna penultima verſiculo quid autem, Oldradum conſulendo voluiſſe quod attendatur tempus laudi, & idem dicit in ſententia iudicis condemnantis, quod voluit etiam Abbas in capit. olim de cenſ. & Maria. Sozz. conſilio ſexto, columna finali, vbi refert conſilium Oldradi libro ſecundo.

Quadrageſimo octauo quæro. Quid in Emphiteota, qui promiſit ſoluere canonem in certa moneta, quæ poſtea eſt in valore mutata: An teneatur ſoluere ſecundum antiquam? Iaſon in l. 2. columna 55. quæſtione 36. C. de iure emphit. dicit Albericum ibi formare quæſtionem, & tandem concludere, quod ſit facienda ſolutio ſecundum æſti-
75 mationem antiquam: & ſic quod tempus celebrati contractus, & non ſolutionis inſpiciendum ſit, ſiue creuerit, ſiue decreuerit valor monetæ. Sed ipſe Iaſ. dicit, & concludit magis communiter teneri in locis allegatis, quod aut mutata eſt antiqua moneta in materia, vel in forma; aut vero non eſt mutata materia, nec forma, ſed eius qualitas, ideſt eius valor. Primò caſu ſiquidem reperitur moneta antiqua, & eius curſus ſit reprobatus, tunc debebit ſolui de moneta noua, ſecundum æſtimationem tamen antiquæ monetæ: vtrunque expreſsè dicitur in capit. olim cauſam, & in capit.

 cum

cum canonicis de cenſibus. Secundo vero caſu, quando mutata eſt moneta in qualitate vt quia eius valor ſit variatus, & tunc aut debitor non fuit in mora ſoluendi, & poteſt ſoluere de illa moneta ſecundum æſtimationem, quæ currebat tempore celebrati contractus, & ita poteſt procedere opinio Alberici alioquin ſecus l. vinum cum ibi no. ff. ſi cert. pet. de qua materia per Bar. & alios in l. Paulus ff. de ſolut. & per Barr. & omnes in l. cum quid. ff. ſi cert. petat. & in alijs locis allegatis ibi per Iaſ.

Prædicta uero declarantur, & limitantur ab vſu, & lapſu tanti temporis, quo legitima ſit inducta præſcriptio. Nam ſi per 40. annos alia ſit ſoluta quam moneta cōtractus, certe non poterit emphiteota compelli ad aliam ſoluendam quam quæ ſit præſcripta. Ita concludit Corn. conſilio 181. Viſis nonnullis columna penultima, & fin. libro 2. per dicta Hoſt. in tit. de cenſ. verſic. Quid ſi moneta, & per notata in capit. olim de cenſib. Et comprobatur per Rom. conſilio 123. Circa primum dubium verſic. Quoad ſecundum, & tenet Franc. de Curt. in l. cum quid quæſt. fin. ff. ſi cert. petat.

Quadrageſimonono quæro. Quid ſi legatum vel debitum eſt annuū: An debeatur ſecundum tempus legati vel debiti, vel ſecundum tempus anni quo ſolui debet? Reſpon-
76 deo pecuniam ſolui debere ſecundum curſum, & valorem, qui adeſt tempore ſolutionis donec ſit in mora: Et ſic interim ſtat diminutio ad periculum legatarij l. vinum ff. ſi cert. pet. Ita dicit Dominus Anton. in d. c. quanto verſ. ex his patet col. fin. de iureiur.

Quinquageſimo quæro. Quid in ſtatuto. An attendatur tempus conditi ſtatuti in valore monetæ, vt ſi eo diſponatur, quod pro tali delicto ſoluantur tot aurei, vel tot dentur officiali demum alteratur moneta perpetuo? Specul. in tit. de ſolut. §. nunc aliqua verſic. pone, dicit, quod debet ſolui de pecunia currenti tempore delicti, & tempo-
77 re ſalarij ſoluendi, quia de tali videtur ſtatutum ſenſiſſe; vnde mutata pecunia videtur mutatum ſtatutum arg. cap. tranſlatio de conſt. Sed Abb. in dicto cap. quanto verſic. quid autem in ſtatuto dicit contrarium, ego multum dubito de hoc dicto: quid enim ſi tempore ſtatuti Florenus valebat longe plus quam hodie, dicemuſne, quod debeat ſolui ita modicum, cum ſtatutum voluerit menſurare pœnam cum delicto, quod fieri debet cap. nec afferamus 24. quæſt. 1. & l. rectè. ff. de pœn. Et idem dicit Abbas in ſalario conſtituto officiali, & caſus videtur iudicio ſuo in contrarium in capit. olim de cenſ. Nec obſtat clem. 2. de deci. vbi ſolutio fit de pecunia currenti, quia ibi non alteratur diſpoſitio, nam ibi ſolum dicitur, quod ſi alicui conceditur decima beneficiorum poteſt ſolui de pecunia currenti non enim eſt vis, de qua ſoluatur, dummodo decima ſoluatur. Et hanc opinionem, quod attendatur tempus ſtatuti conditi tenet Iaſ. in d. l. cum quid verſic. quid autem in fine ff. ſi cert. petat. Sed opinionem Specul. tenet Card. Zabar. in dicta clem. 2. de decim. q. 13. & Ioan. de Imol. ibidem Bald. in conſilio 137. ſuper eo, quod quæritur lib. 1. Ludo. Roman. in conſilio 123. circa primum dubium colum. 1. Domi. de Sancto Gemin. in conſilio 137. quia alias ſuper iſta lib. 1. & conſilio 36. Bonifacius Octauus lib. 2. Paul. Caſtr. in l. 2. in lectura Florentina C. comm. de leg. Alex. conſil. 104. ſtatutum loquens lib. 1. & pro opinione

nione Spec. allegat Domin. in dicto conſil. 115. gloſam iuncto textu in c. 2. de maleſ. Et iſta opinio Spec. videtur magis communis.

Quinquageſimoprimo quæro. Quid ſi ſtatutum imponit pœnam certi numeri aureorum, de quibus intelligatur? Dicit Salyc. in l. quicunque. C. de ſeru. fug. quod ſi illa Ciuitas quæ hoc ſtatuit cudat monetam auream, intelligitur de ſuis, alias de ibi currentibus, quaſi loco legalium aureorum ſubrogatis arg. l. ſemper in ſtipulationibus cum ſua glo. ff. de reg. iur. & ita etiam dicit Ioa. de Plat. in l. quotiens. C. de ſuſcept. & arch. lib. 10.

Quinquageſimoſecundo quæro. Quid ſi ſolutio monetæ eſt facienda vigore conſtitutionis ſuperioris in recompenſationem aliquam, donec emantur bona eiuſdem quantitatis ſoluendæ: An debeat ſolui de currenti tunc, ſi contingat mutari? Domi. de Sancto Gemi. in conſi. 36. Bonifacius Octauus lib. 2. conſiderat plures caſus, ex quibus contingit fieri ſolutionem, & quoad caſum noſtrum dicit quod quia ſolutio eſt facienda ex diſpoſitione reſcripti, vel priuilegij per reſpectum ad certam quantitatem fructuum, & ſumus in caſu, in quo non attenditur tempus datæ, & iſto caſu debet fieri ſolutio ad monetam currentem, & non ad æſtimationem antiquæ currentis tempore conceſſionis: iſte eſt caſus in clem. 2. de decim. ſecundum Paul. de Leazzar ibi, nam decimæ beneficiales inductæ per Papam ſoluuntur reſpectu fructuum beneficiorum, & taxantur beneficia plus, & minus ſecundum quantitatem fructuum: cum igitur pecunia decimalis debeat ſol

79 ui de fructibus & fructus qui venduntur non poſſint vẽdi niſi ad monetam currentem, quia homines, qui emunt vinum, frumentum, & ſimilia, emunt ſecundum æſtimationem monetæ currentis, & non ſecundum æſtimationem antiquæ; ex quo Princeps, qui cudit monetam, ita pręcipit expendi cap. quanto cum ibi not. de iureiur. Ita eſt in propoſito caſu. Superior mandat, quod habeat annuatim fructus aſcendentes ad ſummam talem in bonis, & donec emantur bona ſoluat: Certè cũ moneta ſoluatur pro illis fructibus debet intelligi de moneta currenti, & non de antiqua, vel eius æſtimatione, prout vult textus in d. clem. 2. Et ita etiam conſuluit Ludo. Roma. in conſil. 123. circa primum in primo dubio, licet Abb. in conſil. 56. quod ſolutio lib. 2. conſuluerit contrarium.

Quinquageſimo tertio quæro. Quid ſi quis impetrauerit ſibi conferri beneficium vſque ad certam ſummam turonenſium paruorum; An debeat attendi æſtimatio reſpectu loci, vbi eſt facta gratia, vel, vbi eſt ſitum beneficium? Oldr. conſil. 186. ad primam quæſtionem arguit ad partes, & tandem concludit, quod non debeat attendi locus,

80 ubi eſt facta gratia, ſed locus ubi eſt ſitum beneficiũ: allegat in arg. l. fin. ff. de tut. & l. ſi ut proponis ff. de fideiuſſo. & l. uinum in fine ff. ſi cert. pet. Refert, & ſequitur deciſionem Oldradi Alex. in conſil. 21. viſis quæ in themate lib. 1. duplicato conſ. 37. lib. 5.

Quinquageſimo quarto quæro. Quid ſi quis iurat ad certum terminum ſoluere certam monetam, illa per Principem eſt in aliam formam redacta: nunquid ſit periurus non

81 ſoluendo æſtimationem antiquæ Bald. in l. fin. §. fin. verſ. ſed pone C. de non num. pec. dicit, quod aut eſt reprobata, quia adulterina, & tunc non tenet iuramentum, vt l.

ele-

elegantet. §. qui reprobos. ff. de pign. act. aut conflata eſt propter vtilitatem aliquam ſuperioris, & tunc niſi ſoluatur æſtimatio, debitor eſt periurus; Et ita intelligitur, quod notatur in c. quanto de iureiur. & in l. cum quid. ff. ſi cert. pet. ſecundum Baldum.

Quinquageſimo quinto quæro. An antiquam monetam a veteribus Principibus formatam poſſit debitor ſoluere pro noua? Reſpon-
82 deo, quod ſic, & eam tenetur creditor recipere ſine aliqua contradictione, dummodo ſit ponderis debiti & iuſtæ ſpeciei, vt not. Ioan. de Plat. in l. 1. C. de vet. num. pot. lib. 11. Et ex hoc dicit ipſe, quod licet moriatur Dominus qui pecuniam cudi faciebat, dicta pecunia non reprobatur ſed durat in eadem æſtimatione, dummodo ſit probæ ſpeciei, & iuſti ponderis, quod dicit facere contra regnicolas, qui quandoque recuſant recipere auguſtales, vt dicit ibi And. de Bar.

Quinquageſimo ſexto quæro. An augumentum, vel diminutio æſtimationis Floreni, quæ modico tempore durauit ſit in æſtimatione?
83 Bart. in d. l. Paulus colum. fin. verſ. vnum tamen, dicit, quod non eſt attendenda diminutio, vel augumentum, quæ modico tempore durauit, vt vna dies, duobus vel pluribus diebus, vel quinque, vt l. precia rerum circa finem, & quod ibi notatur ff. ad l. Falc.

Quinquageſimo ſeptimo quæro. Quid ſi moneta non eſt legitimi ponderis, & non probæ ſpeciei; An teneatur eam recipere creditor pro eo, quod valet? Ioan. de Plat. in l. 1.
84 C. de vet. num. pot. lib. 11. putat, quod non, vt probatur ibi a contrario ſenſu; Secundo, quia moneta non probæ ſpeciei, & debitis ponderis falſa reputatur l. quicunque ff. de falſ. Tertio quia ad monetam bonam tria requiruntur, quod ſit legitimi ponderis, quod ſit forma publica percuſſa, & quod ſit de bona materia, vt bono auro, vel argẽto, vt ibi no. cum ergo deficiat vnũ, ſcilicet ponderis quantitas, vel probitas ſpeciei, tota reprobatur arg. l. cum hi. §. ſi prætor. ff. de tranſact. Quarto, quia falſus denarius non eſt denarius l. Paulus digeſt. de ſolut. Vltimo quod pecuniam reprobam quis recipere non teneatur eſt textus in l. elegantet. §. qui reprobos ff. de pign. act.

Quinquageſimo octauo quæro. Quid ſi moneta reproba ſit appro-
85 bata a campſore, an liberet ſoluentem? Reſpondeo, quod non, ita dicit gloſa in d. l. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign. act. quia erratur, & fuit quæſtio Pylei, quam reaſſumpſit Roffre. in quæſtionibus ſabbatinis quæſt. 6. incip. Emilius & ſequitur Bart. in d. §. qui reprobos, intelligens ſi ipſe creditor recipiens fuit ignorans, ſecus ſi ſciens, vt l. tutor. §. ſed ſi ſciens ff. eod. tit. de pign. act.

Quinquageſimo nono quæro. Quid ſi ille qui reprobam pecuniam recepit illam expenderit pro proba: an ſoluens ſit liberatus? Gloſa in d. § qui reprobos in l. elegãter, arguit pro, & contra, & tandem tenet, quod non ſit liberatus, quod tenent Doctores vt ibi dicit Bart. & ita tenet Iac. de Harc. & Abb. ibi, vt refert Franc. de Curte in l. cum quid q. 8. ff. ſi cert. pet. & ita tenet Paul. Caſtr. in d. §. qui reprobos in lectura Florentina; ſed ipſe intelligit, quod creditor ita demum agat contra debitorem, quando ille cui ipſe ſoluit pecuniam reprobam tanquam probam egit contra eum, & exegit, uel condemnatus eſt ibi,
86 alias quouſque ab illo non moleſtatur,

ſtatur, non moleſtabit ipſe debito-
rem arg.ff.de diſtr.pign. leg. reſcri-
ptum §.final. & leg. quod ſi domus
in princ.iuncta leg. præced. ff.loca.
facit quod notatur ff. de tacit. leg.
quod ſi ſeruum in gloſ. & de rerum
perm.l.1.verſ.itaque.

Sexageſimo quæro. Quid ſi debi-
tor eſt effectus non ſoluendo poſt
approbationem à campſore factam,
qualiter conſuletur creditori? Paul.
87 de Caſtro in dict. §. qui reprobos,
dicit, quod aget creditor contra cã-
pſorem, qui approbauit vt leg. 3. §.
1. ff. ſi menſ. falſ. mo. dixer. hoc ta-
men non poteſt, niſi in ſubſidium vt
ibi notatur.

Sexageſimo primo quæro. Quid
ſi egenti pecunia, dico accipe ſci-
phum, & vendas, & vtaris pecu-
nia vendito ſcipho: An poſſit reſti-
88 tuere ſciphum me inuito? Ludou.
Roman.in leg.rogaſti in princ. ff. ſi
cert.pet.dicit obtinuiſſe contra Do-
minum Nellum, quod poſſet reſti-
tui inuito creditore, quia quo-
ties quis eſt debitor pecuniæ non
ſimpliciter ſed reſpectu certæ ſpe-
ciei poteſt illam ſpeciem inuito cre-
ditori ſoluere, vt not. Bartol. in leg.
2.§. mutui ff. ſi cert. pet. Sed contra
Roman.tenet Iaſon. in dict. leg.ro-
gaſti deducendo ad abſurdum, &
reſpondet ad ea per quæ monetur
Roman.& oſtendit,quod ex quan-
titate ex lance habita ſit mutuum,
& tenet opinionem Nelli, & idem
tenet in leg. 2.§. mutui eodem titul.
& quia in caſu iſto non eſt debitor
quantitatis reſpectu ſpeciei, vt de-
clarat Paul.de Caſtro in dict.leg.ro-
gaſti,& ibi Iaſon. & opinionem cõ-
tra Roma. tenuit me audiente præ-
ceptor meus Dominus Franciſcus
de Pepis Florentinus in dict.leg.ro-
gaſti in princ.

Sexageſimo ſecundo quæro. Va-
do ad campſorem, & oſtendo illi
decem ducatos auri,peto quantum
mihi dare velit de moneta: conue-
nit de 65. libris,quis contractus iſte
erit? Dominus Iacobus Buttrig. in
leg.1.ff.de rerum perm.determinat
quod iſta dicatur emptio, quia illi
decem ducati dantur tanquam ſpe-
cies ſicut in ſimili in leg.plane, &
leg. talis ſcriptura ff. de l.1. & idem
tenet Alber.de Roſat. Sed Iaſon. in
dict.leg.1.column. final. verſicul.&
iuxta;dicit ſibi videri tutius prout
etiam tenet Fulgoſ. ibi quod dica-
89 tur contractus innominatus, vt l.1.
ff. de æſtim. act. & leg.1. ff. de præ-
ſcript. verb.

Sexageſimo tertio quæro. Quid
ſi alieni nummi ſoluti ſunt, & im-
mixti ita,vt diſcerni non poſſint: An
tranſeant in dominium recipientis?
90 Dicas, quod tranſeunt, dummodo
bona fide accipiat leg.ſi alieni ff. de
ſolut. & contra eum, qui alienos
nummos dedit,competit furti actio
vt ibi not. Sed aduerte ſecundum
Dominum Marianum Sozzin.in d.
rubrica de cauſ.poſſ. & prop. Art. 5.
verſicul. 13. per commiſtionem,
quia illud videtur procedere, quan
do creditori ſuo quis ſoluit alienos
nummos: vnde idem videretur di-
cendum, ſi vinum, aut frumentum
alienum per creditorem recipien-
tem ſit tale vinum cum ſuo com-
mixtum, nam hoc caſu actio furti
competit domino vini. Sed iſta dif-
ferentia non videtur eſſe vera, &
ſentit gloſa in dictis iuribus,quia in
vino & ſimili materia poteſt agi cõ-
tra recipientem Inſtitut. de rerum
diuiſ.§. quod ſi frumento: ſed in
nummis videtur eſſe ſpeciale, quod
non poſſit, vt d.leg. ſi alieni; Quod
tamen arbitratur limitãdum, dum-
modo ille,qui ſoluerit nummos alie
no eſſet ſoluendo: ſecus ſi non poſſet
ſatisfacere domino nummorum,
quia tunc non videtur,quod credi-
tor

tor debeat locupletari cum aliena iactura per regulam locupletari de regul. iur. libr. 6. In contrarium tamen facere dicit dicr. leg. ſi alieni, quæ ſimpliciter loquitur, & quia iſte eſt creditor recipiens creditum ſuum non videtur locupletari, quia ſibi debitum recipit: Cogitandum tamen reliquit Dominus Marian. Sozz. loco prædicto. Sed tu videas Iaſon. in leg. ſingularia columna. 6. verſicul. primum ergo ff. ſi cert. pet. vbi notabiliter declarat dicr. leg. ſi alieni, & præceptorem meum Dominum Bart. Sozz. ibi colum. 3. verſic. circa membrum.

Sexageſimo quarto quæro. Pater conſtituit in dotem filiæ ſuæ mille Florenos auri monetæ currentis in Dalphinatu. Qualiter debeât intelligi hæc verba? Guido Pap. in ſuis deciſionibus deciſ. 492. dicit, dicendum videri, quod mille Floreni in moneta aurea currenti in Dalphinatu cenſentur conſtituti, qui in moneta aurea tunc currenti debêt ſolui ad auri rationem: alioquin verbum auri ſubiunctum nihil operaretur, quod tamen non eſt dicendum l. ſi quando in princ. ff. de leg. 1. Et ideo conſiderato quod nulli Floreni auri cuduntur in patria Dalphinali, nec cudi conſueuerunt, ſolui debent dicti Floreni auri in ſcutis auri currentibus in Dalphinatu. Conſuetudo enim regionis in talibus debet attêdi l. ſemper ff. de reg. iur. 2. reſponſ. & l. nummis ff. de leg. 3. in l. Imperatores. ff. de contrah. empt. hoc ponit Bart. in l. Paulus in 3. quæſtione. ff. de ſolut. in fine. Et hanc quæſtionem dicit ſæpiſſimè ſe vidiſſe in facto dum praticabat, & poſtea in dicta curia parlamenti vidiſſe determinari, & ordinari di-
91 ctos Florenos debere ſolui in moneta ad rationem auri, vel in ſcutis auri ad rationem auri computatis duobus ſcutis auri curſum habentibus pro tribus Florenis auri per rationes prædictas.

Sexageſimo quinto quæro. An pecunia ſit uendibilis, an locabilis, & an pro commodata ad pompam poſſit licitè aliquid recipi? Dominus Laurent. de Rodulp. in c. conſuluit quæſt. 26. de vſur. ad primum dicit, quod attento ſubiecto eſt inuendibilis, quia omnium rerum æſtimatio eſt l. ſi ita ff. de fideiuſſ. Ad ſecundum ibidem quæſtione 32. dicit quod propriè loquendo nõ eſt locabilis, ſed mutuabilis, & ita tenet Archy. 14. q. 3. c. ſi fœneraueris verſ. ſed quid, vbi hoc examinat, commodari tamen, ſiue locari poteſt ad pompam l. 3. in fine ff. commo. cum gloſ. in ſumma 14. quæſt. 3. in fine, & gloſa in c. conquæſtus, de vſur. Hoſt. in ſumma de vſur. §. an aliquo verſic. 10. Ita dicit D. Laur. in d. quæſt. 32. Ad tertium an poſſit pro commodata, vel locata ad pompam aliquid recipi? Thomas Docius Senenſis in l. ſingularia colum. 5. verſ. extra gloſam dicit, quod ſi commodaui pecuniã tibi ad põpam, vt aliquid mihi dares vltra ſortem, non eſt vſura, de quo commodato uide textum in l. 3. ff. commo. & hoc firmauit Bald. in l. ſi nauis ff. de rei vend. vbi allegat Theologos hoc tenere, vt refert Dominus Thomas, qui allegat gloſam in c. conquæſtus de vſur. quæ idem dicit, vnum tamen addit,
93 quod iſto caſu non erit commodatum ſed locatio, quia non poteſt eſſe commodatum, niſi ſit gratuitum, vt l. ſi gratuitum ff. de præſc. verb. & ita etiam tenet Bulgarinus Senenſis in l. 1. §. creditum verſ. adde ff. ſi cert. pet.

Sexageſimo ſexto. Quæ dicatur falſa moneta? Reſpondeo, quod dicitur falſa, quæ ab eo ſit, qui non habet

habet auctoritatem cudendi à Principe leg. 2. in fine Cod. de falſ. mon. Ita dicit Bartol. in d. l. qui falſam ff. de falſ. Ang. in leg. 1. C. de falſ. mon. Alex. in l. ſingularia colum. 6. verſi. Item eſt ſpeciale vbi Thomas Doccius colum. 4. verſic. Item habet ff. ſi cer. pet. & Dyn. conſ. 38. inc. contra Bonciuennem dicit circa monetam falſam committi tripliciter, fabricando, tingendo & radendo leg. quicunque, & l. lege Cornelia ff. de falſ. Sed latius Bald. in conſil. 34. Domini della ſcala lib. 5. dicit quod falſa moneta dicitur tribus modis.

94 Primò ſi eſt defectus in cauſa materiali, quia adulteratur materia, vt ſi auro admiſceatur auricalcum, vel argento alia ſimilis materia in colore dolo malo. Nam hæc falſitas eſt: Debet enim eſſe moneta ex materia electa, vt leg. 1. ff. de contrah. empt. & quicquid materiæ electæ admiſcetur, dicitur materia adultera, & falſitas eſt, vt leg. lege Cornelia cauetur ff. de falſ. & idem dicit Angel. in leg. 1. C. falſ. mon. Eſt enim falſa, vt ipſe dicit, quando eſt ære contaminata, quia tota debet eſſe de auro, ſi eſt aurea, vel tota de argento ſi eſt argentea: Et ſic immiſtio æris, vel alterius materiæ reddit illam falſam in totum, vel quia tota eſt in ſubſtantia, vel materia falſa, quia eſt fuſcata, & tincta colore auri, vel argenti, & de hoc eſt caſus in leg. quicunque ff. de falſ. & not. in leg. prima. Cod. de falſ. mon. & idem notat Fabia. de Monte de emptione, & venditione in quinta quæſtione princip. columna prima, verſiculo, & dicitur. Secundo dicitur falſa ex cauſa formali: vnde in aurea requiritur pro forma imago Principis, vt leg. prima, & vltim. Cod. de vet. num. pot. lib. 11. & in alia materia requiritur pro forma nomen Principis, cuius auctoritate fit numiſma, nam iſta ſuperſcriptio eſt cauſa formalis, & forma eſt de ſubſtantia, vt dicta leg. 1. Vnde in Euangelio dicitur cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio. Et ſi quis non ponit in moneta nomen Principis falſarius eſt, & hæc falſitas committitur in cauſa formali. Ita dicit Bald. & Angel. in d. l. 1. dicit quod dicitur falſa moneta, quando eſt ex bona materia, ſed non habet publicum caracterem. Tertio dicitur falſa moneta ex cauſa efficiente. Nam ſi aliquis Baro cudat ſub nomine ſui æquam, & iuſtam monetam, tamen quia ei non licet ſine auctoritate Cæſarea, vel Regali, vel ſine auctoritate conſuetudinis, quæ quandoque uim habet Cæſaris, uel Regis imperando, certè iſta moneta non habet falſam materiam, nec falſam formam, punitur tamen fabricans de falſa moneta, quia falſo audacter Cæſaris auctoritatem vſurpat leg. fin. Cod. de falſ. mon. Nam cudere monetam eſt de regalibus, ut in cap. primo. Quæ ſint Rega. & in Lombarda de crimine violatæ pacis. §. ſi miniſtralis. Et ex iſtis tribus cauſis moneta eſt falſa originaliter vt concludit notabiliter Bald. & not. Fabia. in dicta quæſtione verſic. & dicatur, vbi dicitur quod dicitur falſa, cum is, qui cudit, non habet auctoritatem cudendi, vt etiam dicit Thomas Doccius in dicta leg. ſingularia, & notatur in c. quanto de iureiur.

Sexageſimo ſeptimo quęro. Quod crimen incurrat falſarius monetæ?

95 Reſpondeo, quod ſi falſificat monetam Imperatoris incurrit crimẽ læſæ maieſtatis l. fin. & ibi Bal. C. de falſa.

falſa mon. ſi vero falſificat monetam inferioris a Principe, vt ciuitatis, cui eſt ſubditus incurrit crimen ſimilem læſæ maieſtatis: ſi vero non eſt ſubditus non incidit in crimen læſæ maieſtatis ita dicit Bald. in d.l. fin. Refert & ſequitur Fabia. de Monte de empt. & vend. in d.q.5. princ. col. 3.

Sexageſimo octauo quæro. Qua pœna puniatur falſarius monetæ?
96 Reſpondeo quod aut falſificat monetam Imperatoris, & debet igne comburi, & eius bona debent confiſcari l.2. in fine ibi flāmarum exuſtionibus, & ibi gloſa, & Bald. in l. pen. C. de falſ. mon. & Bar. in l. quicunque ff. de falſ. & gloſ. in c. quanto de iureiur. & ibi Abb. intelligit de nouo eam adulterando colum. 2. verſ. venio ad glo. Aut falſificat
97 monetam Ciuitatis, vel alterius inferioris a Principe, & capite punitur, & ita tenet gloſ. in l.1. C. de falſ. mon. in 3. ſolut. & gloſa & Abb. in d. c. quanto verſ. allegato & Ioa. de Plat. in l.1. C. de murileg. lib. 11. & Saly. in l.1. C. de falſ. mon. qui dicit maleſaçere non recognoſcentes ſuperiores eo modo punire, vt dicit d. l.2. quia vtraque caſu diuerſa eſt pęna. Aut non fabricat monetam
98 de nouo, ſed fabricatam radit, ſcilicet minuendo vel tingendo puta monetam æream, vt appareat aurea: & punitur ſi eſt ſeruus vltimo ſupplicio, vel datur ad beſtias iuxta conditionem perſonæ, ut l. quicunque ff. de falſ. & ibi firmat Bart. & gloſa & Abb. in d.c. quanto, & glo. in d.l.2. & Ioan. de Plat. in d.l.1. C. de murileg. lib. 11. Salyc. in l.1.2. & 3. C. de falſ. mon. & Ang. de maleſi. in 5. falſario col. 6. verſ. quarto an ille. Si uero monetam excedentem iuſtum pondus, reduceret ad iuſtū, & rectum pondus, quia tonderet
99 quoniam non deliquit, non puniretur. Ita dicit Hyppol. in leg. qui falſam column. 13. verſicul. & talis tondens ff. de falſ. arg. leg. gracchus Cod. de adult. & gloſa in capit. qui partem leg. 5. diſt. Sciendum tamen etiam eſt, quod illud quod dictum fuit ſupra, quod falſans monetam Imperatoris debet igne comburi, intelligi debet, cum falſat monetam auream in qua eſt imago Principis: Ita dicit Iac. de Aret. in dict. leg. 2. & refert Abb. in dict. capit. quanto & eſt gloſ. quæ hoc dicit in leg. fina. Cod. de vet. num. pot. & ita ibi tenet Ioann. de Plat. & firmat Raph. Cuma. conſi. 138. incip. hoc maxi-
100 mè circa finem. In alia vero moneta in qua non eſt ſculpta imago Principis eſt capitis, vel deportationis, vt ibi per gloſam & Ioann. de Plat. & Abb. in dict. capitul. quanto de iureiur.

Sexageſimo nono quæro. Dixi falſarium monetæ ciuitatis vel alterius inferioris a Principe puniri pęna capitis. An intelligatur de pęnà
101 mortis? Reſpondeo, quod non, ſed de pęna deportationis; & ſic de morte ciuili, & non de naturali, & ſic de minori, vt dicit gloſa in leg. 1. Cod. ne chriſt. manc. quia cum ſit triplex pęna capitalis, vt leg. 2. ff. de pub. iud. intelligi debet de minori, quia penę ſunt reſtringendæ l. pen. ff. de pęnitent. diſt. 1. §. pęnæ & in capit. in pęnis de regul. iur. lib. 6. per quam rationem Goffr. & Hoſt. referunt Ioannem Cremonenſem defendiſſe quendam a pęna amputationis capitis, quia falſauerat monetam Ciuitatis Bononiæ, vt non puniretur pęna capitis naturalis, ſed ciuilis: Et cum hac deciſione Ioannis Cremonenſis tranſeunt communiter Doctores, vt dicit Abb. in capit. quanto verſicul. tertio quæro extra de iureiur. & Innoc. in capit. qualiter & quando de accuſat. Imol. in leg. 2.

leg.2. columnn.5.ff. de publ.iud.vbi etiam hoc firmat in ſtatuto dicente, quod ſit pęna capitis, quod dicit eſſe menti tenendum, quia vbi occurrunt pericula perſonarũ ibi plurimt pecuniæ ſeq. Ang. Aret.in Tra. cta. malef. in verb.& ibi caput à ſpatulis amputetur uerſicul. Quid ſi ſtatutum Alexand. conſ.104. ſtatutum loquens libr.1.dicens, quod ita ſequuntur communiter ſcribentes & in conſil.116. In cauſa inquiſitionis libr.3. & in conſil.127. uiſo proceſſu libr.7.Iaſon.in leg. diuortio in princ.columnn.3.ff.ſolut. matr.& in leg.3.§. hæc pęna ff. quod quiſque iur.& in leg. tranſigere columnn. 3. Cod.de tranſact.& adde quę dicam in ſequenti quæſtione.

Septuageſimo quæro. Quid ſi quis non falſat monetam Principis ſed opem pręſtat falſanti aliam monetam: An pœna capitis puniatur?
102 Raph. Cuma. in conſil.138. hoc maximè propoſitum in 2. dubio, dixit, quod ille qui non falſauit monetam Principis, & opem præſtitit pœna deportationis tenetur, in cuius locum ſucceſſit hodie bannum perpetui exilij, vt Inſtit.quibus mo. iuſ. patr. pot. ſolu.§. relegati, cum deportatio ſit propriè exilium, vt nor. gloſa in l. exilium ff. de interd. & releg.& leg.2.ff.de public.iud.& ſic pati debet pœnam perpetui exi-
103 lij, incolatus proprij, & non mortem naturalem, cum moneta non eſt Principis, pro hoc gloſ. in leg.1. Cod. ne chriſt. mancip.& quia bonorum publicatio eſt hodie ſublata per §.final. in Auth. vt nullum iud. cum bona non peccent & per §. oportet in Auth.de mand.Princ.dicit ſe non credere bona debere publicari hoc caſu. In quo conſil. Raph. Primo ponit pœnas varias prout quiſque in hoc genere delicti delinquit: Secundò, quod falſanti monetam Principis auream dicit imponendam pęnam ignis, vt flammis exuratur: Tertio, quod falſanti monetam aliam, vt Regis, Comitis, vel alterius Domini capitali pęna puniendus eſt tex.eſt in leg.2.§. actore Cod.de falſ.mon.& leg.2.eod. titu. Et ratio quare ſecus ſit in alia moneta, quam Principis, eſt, quia pœnalia per identitatem rationis non extenduntur, vt dicit gloſa in cap. ſæpe contingit de temp. ord. libr.6. in verbo Italiæ. Quartò dicit, quod cum triplex ſit genus capitalium pęnarum, Prima eſt mors corporis, quæ multipliciter infertur l.aut dãna §.dãna ff.de pęn.Secũda eſt morti proxima, ſcilicet pęna metalli d. leg. aut damna §.eſt pęna. Tertia capitalis eſt deportatio vt leg.quidam eodem tit. Et quia pęnæ ſunt molliendæ leg. ſi de interpretatione ff. de pęn. ſemper ſtabitur minori, vt dicit gloſ. in leg. ſi quis id, quod ff. de iuriſd.omn.iud.quando verbum poteſt ſe habere ad pœnam perpetuam,& temporalem eligimus temporalem, per quæ concludit, quod non mortis naturalis, ſed perpetui exilij pęna ſit puniendus, qui falſauit aliam monetam, vel opem præſtitit falſanti, quam Principis: allegans in hanc ſententiam inclinare Bartol.de Salyc. in leg.1. Cod. de falſ. mon. Et cum hac concluſione concordant ea, quæ ſupradixi quæſtione pręcedenti. Et idem Hyppol. in leg. qui falſam columnn.8. verſic. quid tamen,& columnn.14. verſicu. & teneas ff. de falſ.

Septuageſimo primo quæro. An, qui inceperit ſed non perfecerit fabricare falſam monetam puniatur dictis pœnis. Reſpondeo, quod ſi non perfecerit, quia pęnituit, excu-
104 ſatur, ſecus ſi non perfecerit, quia non potuit leg. qui falſam vbi gloſ. & Bartol.ita dicunt ff. de falſ.& glo.

&

& Ioann.de Platea in leg. 1. Cod. de
mutil. leg. lib. 11. verſic. poteſt Bart.
Veron. conſil. 78. viſa inquiſitione
Raph. Cuma. in conſil. prȩallegato,
& Hyppol. in dict. leg. qui falſam
column. 9. verſicul. intellige ff. de
falſ.

Septuageſimo ſecundo quæro.
Quæ ſint ſpecialia in crimine falſæ
105 monetæ? Reſpondeo plura. Pri-
mo, quia quilibet tenetur ad accu-
ſationem huius criminis. Secundò,
quia condemnatus non appellat:
Tertiò, quia punitur ille in cuius
domo cuditur, licet ignoret excè-
ptis domibus viduarum & pupillo-
rum leg. 1. Cod. de falſ. mon. notat
gloſa in capit. quanto de iureiuran.
Quartò, datur impunitus accuſa-
tor, & quilibet falſarium capere po
teſt, vt dict. leg. 1. & dicit Abb. in d.
cap. quanto. Quintò, quia tenentur
accuſare conſcios criminis, & illos
notificare dict. leg. 1. & ibi not. Sex-
tò datur præmium accuſatori iudi-
cis arbitrio, vt notat gloſa in dict.
leg. 2. Cod. de falſ. mon. & Ioann. de
Platea in leg. fina. Cod. de vet. num.
pot. lib. 11. & in leg. 1. Cod. de muti-
leg. lib. 11. & Salyc. in leg. 1. Cod. de
falſ. mon. Septimò poſſunt falſarij
inuiti etiam ſine præcepto iudicis
in iudicium exhiberi, vt dicit Spec.
in tit. de accuſ. §. 1. verſicul. hoc ta-
men, & Hypp. in leg. qui falſam
column. 9. verſicul. vlterius ff. de
falſ.

Septuageſimotertio quȩro. Quid
ſi quis opem, vel miniſterium fabri
cationi falſæ monetæ Principis præ-
ſtiterit, qua pœna puniatur? Raph.
Cuma. in dict. conſi. 138. dicit, quod
ille, qui non eſt principalis reus,
quia falſam monetam non fabrica-
uit, ſed opem delicto præſtitit, &
106 miniſterium multipliciter: domum
accommodauit huic illicitæ rei, mal
leos ad cudendum emit, præſtitit ar
gentum, & materiam accomodauit,
dealbationem ad formam adinue-
nit, & tradidit, ipſamque monetam
pluribus erogauit & expendidit,
falſus eſt reus falſi, in quem omnia
mala iſta degenerant, & ſi moneta
ſigno Principis ſculpta eſt, flammis
exuritur leg. 1. §. actor Cod. de falſ.
mon. & leg. 2. eodem titu. Quod in-
telligit, quando in moneta ſit ſcul-
ptus vultus Principis, qui in aurea
imprimitur, & rationem reddit:
Quia in forma decoloratur, & de-
fraudatur Princeps; Sin autem aliā
monetam, vt Regis, vel Comitis fal
ſauerit, vel opem præſtiterit, dic vt
dixi ſupra.

Septuageſimo quarto quæro. An
expendens ſcienter falſam mone-
tam puniatur pœna falſi? Bartol. in
l. lege Cornelia ff. de falſ. dicit, quod
tunc demum incidit in legem Cor-
neliam de falſis, & falſum commit-
tit, cum expendit nummos ſtam-
neos vel plumbeos de quibus ibi,
alioquin ſi aliam monetam, vt ȩreā,
vel aliam expendit non punitur pȩ-
na falſi, ſed extra ordinarie leg. ſac-
cularij in princ. & ibi notatur ff. de
extraord. crim. Et ex hoc dicit plu-
107 res euaſiſſe pœnam legis Corneliȩ
de falſis, & ita dicit Abb. in d. capit.
quanto column. 4. verſicul. extra
gloſam de iureiur. & in cap. ad fal-
ſariorum de crim. fal Ang. Aret. de
malef. in verb. falſario column. 8.
verſicul. Quæro an ille, Fabian. de
Monte de empt. & vendit. quæſt. 5.
princ. column. 3. verſicul. an autem
Bartol. Veron. conſil. 78. viſa inqui-
ſitione, quia maior eſt deceptio in
ſtamnea, vel plumbea, quam in ȩrea
vel argentea, & ideo maior debet
eſſe pœna, vt ipſe dicit. Et prædicta
vt dictum eſt, locum habent in ex-
pendente ſcienter falſam monetam
ſecus ſi ignoranter, quia tunc non
puniretur aliqua pœna, niſi eſſet
igno-

Ignorantia craſſa, & affectata, vt concludit Hippo. de Marſ. in d. leg. qui falſam column. 8. verſicul. Viſo de fabricante cum duas colum. ſeq. ff. de falſ. Excuſaretur etiam expendens falſam monetam, ſi doceret ſe ab alio habuiſſe, quamuis non no-
108 minaret, à quo illam habuiſſet: & ita deponerent teſtes, ut dicit Iac. Butr. in leg. maiore C. de falſ. Quam concluſionem limitat ibi Angelus ſi perſona eſt honeſta, & bonæ fa-
109 mæ, alioquin non; allegat leg. in ciuile Cod. de furt. refert & ſequitur Auguſt. de Arim. in dict. uerſic. Quæro an ille in Addit. ad librum maleſ. Angel. Aret. & Fabian. in d. 5. quæſt. uerſicul. an autem, & Hyppol. in dict. leg. qui falſam column. 13. uerſicul. modo ſequendo; Et ibi dicit, quod excuſatur quilibet, licet non doceat a quo habuerit monetam falſam, dummodo illam exhibeat, quia eſt impoſſibile quandoque ſcire quis dederit, ut in artificibus, qui pluribus uendunt merces ſuas; Et hoc dicit eſſe uerum in illo, qui habet paucam monetam
110 falſam, quia tunc non præſumitur eſſe in dolo ſecundum Bald. in conſil. 356. Reperitur in uolumine ſtatutorum lib. 1. Secus autem in illo, penes quem reperitur magna quantitas monetæ falſæ, quia is præſumitur eſſe in dolo propter huiuſmodi magnam quantitatem, nec crederetur ei illam habuiſſe ſine dolo, cum hoc ſit remotum a uero ſimili, quod dicitur falſitatis imago, ut notat Bal. in l. 1. C. de ſer. fug.

Septuageſimo quinto quæro. Qua pęna puniatur expendens monetam à Principe reprobatam, uel quæ ſit minoris ponderis ſeu ualoris? Baldus in Ciuitate Papiæ conſuluit, quod expendens ſcienter monetam a Principe reprobatam non
111 punitur pœna falſi, ſed extraordinaria, vt refert Franc. de Curte in l. cum quid q. 7. ff. ſi cert. petat. Qui autem vtitur moneta minoris ponderis, vel valoris quam eſſe debeat, punitur extra ordinem, quia moneta quæ eſt minoris ponderis, quam debeat eſſe, dicitur falſa, vt dicit And. de Barul. & Ioan. de Plat. refert in dict. leg. 1. verſicul. facit iſte textus Cod. de vet. num. pot. libro 11.

Septuageſimo ſexto quæro. Quid de emente, vel vendente falſam monetam. An puniatur, & qua pœna?
112 Reſpondeo quod ſi ſcienter emerit plumbeos, vel ſtamneos nummos dolo malo, pœna falſi punitur leg. lege Cornelia in fine ff. de falſ. Si uero bona fide emerit cauſa calculandi rationes, tunc non tenetur dicta pęna, tamen illi nummi cauſa calculandi facti non debent eſſe forma publica percuſſi. Ita dicit Bart. in d. l. lege Cornelia.

Septuageſimo ſeptimo quæro. Quid de liquefaciente monetam, & in maſſam redigente, An puniatur? Reſpondeo quod punitur pœ-
113 na falſi, qui bonos nummos ſcienter, & doloſè liquefacit animo occultandi dict. leg. lege Cornelia, & ibi Bartol. ff. de falſ. Non enim licet monetam conflare in maſſam ſine licentia Principis leg. 1. & ibi not. Bartol. & Ioan. de Plat. Cod. de aur. publ. perſecut. lib. 10. Fabia. de Monte in d. 5. quæſt. verſic. hinc ſumpta, vbi arguit ad partes, & concludit non licere. Secus eſt ſi bona fide li-
114 quefaceret aureos, vel argenteos nummos, vt faciunt aurifices liquefacientes cauſa deaurandi ſciphos, vel maſpillos, uel aliquod vas faciendi, quia non puniuntur d. leg. vt dict. leg. lege Cornelia ſecundum vnam expoſitionem verbi conflauerit, ita dicunt Salyc. in dict. leg. 1. Cod. de falſ. mon. & Ioan. de Plat.

in dict.leg.fin.verſ.item punitur.C. de vet.num.pot.lib.11.

Septuageſimo octauo quæro. An ſtatutum puniens falſantem monetam habeat locum in falſante monetam in loco, vbi falſat reproba-
115 tam. Alexand.conſi.104. ſtatutum loquens lib.1. conſuluit, quod non, quia ſtatutum loquens de moneta, intelligitur de vſuali, & in loco expendibili, vt voluit Spec.in tit.de ſolut.§.nūc aliqua verſ. pone clem. 2. de decim. Et quia intelligi debet de moneta falſa, quæ in loco reputatur falſa, eſt illa quæ currit & non illa quæ eſt in loco reprobata leg. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign. act.o. Ex quibus conſuluit, quod ſtatutum Ferrariæ imponens pœnam ſuſpenſionis, ignis, & confiſcationis bonorum nō habetet locum in falſante bagactinos in dicta Ciuitate reprobatos, & idem Alexan. not. in dict. §. qui reprobos in addit. Sequitur Hippol. de Marſ. in leg. qui falſam colum.7. verſ. iſtud tamen ff. de falſ.

Septuageſimo nono quęro. Quid ſi aliquis fabricat bonam, & iuſtam monetam ſine licentia Principis, an puniatur pœna falſæ monetæ? Hippol. de Marſ. in dict. leg. qui falſam, colum. 9. verſic. & teneas etiam mente, dicit quod licet Iac. de Aret. quem refert Alexand. in leg. ſingularia colum. 6. verſic. Item eſt ſpeciale ff. ſi cert.petat. voluerit, quod puniatur dicta pęna, vt voluit etiam Bartol. in leg. 1. Cod. de vet. num. pot. lib. 11. tamen credit Hippol. quod adueniente caſu talis mitius punietur, quam ille qui feciſſet falſam monetam, quia talis non commiſit falſitatem, ſed potius inobedientiam ſui ſuperioris, & cum non commiſerit falſitatem non debet puniri, vt falſator monetę, quia ei non conueniunt verba legis, & conſequenter, nec diſpoſitio l. hos accuſare. §. omnibus ff. de accuſ. & quia non delinquit in falſitate committenda, ſed ſolum in non habendo licentiam a ſuperiore, quod eſt minus, & pœna debet commenſurari delicto l. reſcriptum ff. de his quibus, vt in dict. cap. fęlicis de pœn. Et licet inobediens etiam ſi bonam rem faciat puniri poſſit pœna mortis leg. deſertorem §. in bello ff. de re mil. quia res & bona Domini poſuit in magno periculo, hęc ratio ceſſat in caſu noſtro. Propterea ille uidetur dicendum, quod faciens monetam bonam, & iuſtam etiam ſine licentia ſuperioris non debeat puniri, tanquam faciens monetam falſam; ſed mitius.

116 Sed hanc opinionem Hippo. puto dubiam, quia talis non modo inobediens eſt, verū etiam attribuit ſibi authoritatem Cæſaris: & ſic ratione vſurpata authoritatis falſum committit in moneta fabricata, vt leg. 1. Cod. de falſ. mon. Et ſic non eſt ſimplex inobedientia, vt in d. §. in bello, & per conſequens videtur militare eadem pœna falſæ monetæ, vt d. l. 1. prout concludunt Iac. de Are. & Bart. Cogita.

Octuageſimo quæro. Quid ſi teſtis deponere debeat de identitate pecuniæ, qualiter debeat deponere, vt concludat? Bart. in Tracta. de Teſte in cap. de ſubſtantia verſic. hanc eādem rem, dicit, quod in his rebus, quæ ſunt multum ſimplices, & quæ cum alijs eiuſdem ſpeciei reperiuntur habere ſimilitudinem, recognitio difficilis eſt, & ſi habent formam operæ manufactam, tunc per ſigna in earum confectione, vel vnum notabile ſignum teſtem debere deponere: Si uero deficerent ſigna tunc per aliquod, quod ſit extra rē oportet cauſam reddi. Quid enim ſi in marſupio difformi, vel diffor-

difformiter ligato pecuniam certam poſui, quod marſupium apud te eſt cum tanta pecunia, quamuis enim pecunia per ſe recognoſci nõ poſſit, ex vaſe tamen eandem eſſe numero dicam. Interdum alijs rerum argumentis adducimur ad dicendũ idẽ eſſe; quid enim ſi in marſupio formæ comunis poſui certam pecuniæ quantitatem aureæ, certam argenteam, certam ære contaminatam; & marſupium apud te reperitur illius formæ comunis cũ eiuſdem qualitatibus, certè ad credendum adducar, quod corpora ſint eadem.

Octuageſimo primo quæro. Quid ſi teſtis deponere debeat de numeratione pecuniæ. Qualiter deponet? Bart. in dict. Tract. de Teſte cap. 4. dicit numerationem pecuniæ poſſe probari per teſtes, qui hoc viderint; ſolus enim color videtur, an autem ſit pecunia, vel aliud, & an ſit aurea vel argentea iudicat intellectus, qui modico diſcurſu hoc percipit, & ſequũtur quidam Moder. in capit. cum cauſam de teſtibus. Et in dict. Tracta. in capit. de qualitate dicit Bartol. in fine, quod eorum corporum, quorum numeratio facilis eſt, quantitas cognoſcitur per nume-
118 rum, numerus autem percipi poteſt, tam per viſum, quam per tactum: rectè ergo dicit teſtis, quod fuerunt decem auri, quia vidi & ſi de pecunia conſtaret, & ſolum de numeratione dubitaretur, rectè diceretur etiam ſi certus eſſet, quod fuiſſent decem, quia tetigit, & iſta quantitas, quæ numerus vocatur ab omnibus & cognoſcibilis.

Octuageſimo ſecundo quæro? Quomodo teſtis debeat deponere de deterioratione monetæ intrinſeca? Philip. Corn. in conſil. 181. Viſis nonnullis actis colum. 29. verſic. item non obſtant lib. 2. dicit teſtem debere reddere cauſam deteriorationis intrinſecæ, etiam non interrogatus, cum intrinſeca mutatio non percipiatur per ſenſum viſus prout not. Innoc. in cap. cum cauſam extra de teſtibus; diſcernitur enim potius iudicio intellectus, & non de facili, quia licet quis habeat bonum ſenſum uiſus, non diſcernit an vna moneta ſit melioris argenti, quam altera, & præſertim ſi non viderentur ambæ ſimul, & maximè ſi non eſſet maxima differentia: & ideo debet reddere rationem etiam non interrogatus ſcientiæ, vt notat etiam Bald. in leg. teſtium Cod. de teſtib. Tu ad duo ad-
119 uerte. Primo quod hæc mutatio intrinſeca debet probari per habẽtes notitiam auri, & argenti, & qualitatis ligarum. Secundo quod debent deponere de bonitate intrinſeca primæ monetæ etiam: alioquin concludere non poſſent deteriorationem intrinſecam, quia teſtis de deterioratione deponens, debet deponere de duobus temporibus, & oſtendere ſtatum rei duplici tempore ſcilicet cum mutuata fuit, & cum fuit reddita, vt dicit Lanfr. in cap. quoniam contra falſam in ver. teſtium colum. 3. verſic. Quæro decimotertio extra de probat.

Octuageſimo tertio quæro. An tabellio, qui ſcribit inſtrumentum in quo dicit aliquem mutuaſſe Titio florenos de bono auro, debet eſſe peritus in arte cognoſcendi aurum? Bald. in Rub. Cod. de fid.
120 inſtr. colum. 4. verſic. circa tertium, dicit, quod non requiritur niſi quod prima facie apprahendat veritatem eius, quod ſcribit, ita quod credat illud probabiliter eſſe ex partium aſſertione ſicut in teſte, qui ex prima figura rei dicitur reddere verum teſtimoniũ, licet aliud

Digitized by Google

poſſit habere occultum in contrarium argu.leg.edicto Cod.de edict. Diu.Ad r.toll.

Octuageſimo quarto quæro. Quid ſi in domo Titij reperiuntur ſtampæ falſæ monetæ, An ſit iudicium contra illum, quod falſator ſit, adeo vt torqueri poſſit? Hyppo. de Marſ. Bonon. in leg. qui falſam col. 14. verſicul. modo ex prædictis ff. de

121 falſ. concludit, † quod ſic, quia ſi reperiatur apud aliquem res furata præſumitur contra ipſum, & facit inditium, vt poſſit poni ad torturam, niſi oſtendat a quo habuerit, vt not. Bartol. in leg. fin. ff. de quæſt. Sed hanc concluſionem limitat, vt habeat locum in homine malæ conditionis & famæ, quia ſi penes eum reperiantur huiuſmodi ſtampæ poterit ex hoc torqueri, niſi illud iudicium aliter purgauerit. Sed ſecus eſſet in homine, qui bonę conditionis eſſet, vitæ & famæ, & qui non eſſet ſolitus ſimilia facere, quia talis non poterit torqueri ex hoc, quod for-

122 mæ, ſeu ſtampæ repertæ fuerint penes eum. Mouetur, quia licet res furata reperta penes aliquem faciat indicium ad torturam, vt ſupra: Tamen fallit in homine bonæ conditionis & famæ, in eo enim ceſſat indicium, & torqueri nequit, vt dicũt Bald. & Imo. in leg. final. ff. de hær. inſt. Salyc. in leg. final. Cod. de quæſtio. & quod not. Bald. in leg. Dominus horreorum ff. loca. & Iaſon. in leg. in actionibus ff. de in lit. iur. & dicit ita obtinuiſſe in facto, & propter hanc limitationem ſe liberaſſe quondam Magiſtrum Lazzarum à pęna falſæ monetæ, in cuius domo fuerant repertæ formæ, ſeu ſtampæ falſæ monetæ.

Octuageſimo quinto quęro. Quis debeat probare valorem monetæ currentis tempore contractus, & ſic mutationem? Dicit Corneus in dict. conſil. 181. in 3. dubio verſicul.

123 his tamen, † quod qui agit ad monetam antiquam debet probare, quia qui fundant ſe in tempore debet illud probare, & ad illud debent probationes concludere leg. eum actum ff. de negot. geſt. & leg. non ſolum §. ſed vt probari ff. de oper. no. nunc. cum ibi not. per Bart.

Octuageſimo ſexto quæro. Qualiter formetur libellus pro moneta? Reſpondeo, quod a ut agitur actione reali, aut perſonali. Primo caſu Roffred. in libellis iuris ciuilis in prima parte in Rubrica de actione ſpeciali verſicul. ſi autem. Hoſt. in titu. de lib. oblar. §. quod debeat verſicu. ſi autem. Spec. de lib. concept. §. iuxta verſicul. item non valet, dicunt quod ſi materia fuerit ſignata debet

124 dicere numerum: puta Peto decem ſolidos Turonenſes rei vendicatione: Secundo caſu quãdo actione perſonali Roffred. in loco præallegato dicit ſic concipiendum, Peto a te decem ſolidos Piſanos quos tibi mutuaui: vnde certi conditionem quæ ex mutuo oritur intento Ang. Aret. in §. ſequens alia colum. 3. Inſtit. de actio. ſic format in actione perſonali: Dico quod dedi & mutuaui Titio decem libras de meis denarijs ex cauſa mutui: Quare peto condemnari ipſum ad dandum, & reſtituendum mihi dictam quantitatem pecuniæ ſibi mutuatæ, quæ forma colligitur ex dictis Bartol. in leg. certi conditio in princ. ff. ſi cert. pet. quam formam ponit etiam Lanfran. in capit. quoniam contra falſam in verbo poſitiones extra. de probat.

Octuageſimo ſeptimo quæro. Qualiter formetur libellus in crimine falſæ monetæ? Dicas ſecundum Roffred. in libellis iuris canonici in 7. parte Rubric. qualiter libelli accuſatorij formentur ſic formandũ.

125 Ego

125 Ego Lucius accuſo Titium coram vobis Domino Senatore, quod ipſe exercuit falſam, ſeu adulterinam monetam in Vrbe Romæ in domo Sempronij in prima camera ipſius domus hoc anno,& menſe Nouembris regnante Federico Romanorum Imperatore. Vnde peto ipſum pœna capitali puniri. Profiteor ego Lucius, & ſubſcribo hunc libellum dediſſe hoc anno 1237.& menſe Ianuarij decimo die intrante, & me hanc accuſationem legitimè probaturum promitto: & ſi calumnioſè hanc accuſationem inſtituo ad pœnam calumniæ, & talionis me obligo. Et quod ita concipiatur libellus dicunt iura vt leg. 1. C. de falſ. mon. Et ita concipias libellum, cum moneta falſata, vel adulterata non ſit de auro: Si autem ſit de auro, tunc quia imponitur pœna, quòd flammis viuus exuratur, vt leg. ſi quis nummos Cod. de falſ. mon. Et ſic omnibus retentis hoc mutabis. Vnde peto ipſum viuum flammis exuri. Ita dicit Roffred. Beneuentanus, qui fuit diſcipulus Azzo.& Rogerij gloſatoris, vt ex commentarijs ſuis patet, qui ſummam compoſuit anno 1237. vt ſupra in formatione libelli patet,& quæſtiones anno 1215. in Ciuitate Aretij, vbi tunc vigebat ſtudium. Et ex his materia tam legitimæ & probæ,quam falſæ mo-

126 netæ ſit expedita † quæ origo fuit auaritiæ,vt dicit Plin. lib. 39. cap. 3. & hinc cauſa ipſam falſandi in deſertis locis, vt in uita Pauli primi Heremitæ,dicit Diuus Hieronimus locum illum, ubi hæremus ipſius fuit ſcabræ iam incudes, & mallei quibus pecuniæ olim ſignatæ uiſebantur:quem locum Ægyptiorum literæ ferunt furtiuæ monetæ officinam fuiſſe,ea tempeſtate,qua Cleopatræ Antonius iunctus eſt.

I 3 A D-

ADDITIONES EX MODERNIORIBVS

Ad prædictum titulum de Moneta.

Monetæ quando dicuntur falſæ Cephal. conſil. 230. *numero* 1.

De Monetarum augumento & diminutione extat Tractatus Collegij Papienſis tomo 212. *fol.* 218.

De Monetis tractat Franciſcus Curtius in leg. cum quid ff. ſi cert. petat.

De Moneta multa in primo, & ſecundo volum. conſilior. in verbo moneta vbi de materia & facultate. Item Cephal. in ſuis conſilijs prout in eius repertorio in verbo Moneta.

De Monetis adeſt Tractatus Franciſci Curti, Couaruuias, Bruni, & aliorum in decimo volu. tractat. ſecundum vltimam Impreſſionem.

De Statuto puniente falſificantem Monetam, & an puniat falſificantem paruam Ripa in Tractatu de peſte rubrica de remed. conſi. vlt. num. 68. *fol.* 55.

De Moneta nonnulla tradit Bero. conſil. 104. 148. & 199. *volum. primo & multa de Moneta in ſuo libr. variarum & Ioannes Neuizza. atque etiam Decianus conſi.* 19. *volumine primo, Menochius conſ.* 107. & 130. *volumine ſecundo & conſil.* 140. & 172. *libro primo.*

De falſificante falſam Monetam Roland. conſil. 73. *num.* 7. & 8. *lib.* 3. *firmans quod incurrat in crimen læſæ Maieſtatis*

ieſtatis & quod appellare non poſſit.

De Moneta Marianus Sozzinus Iunior conſi. 101. num. 12. volumine 3.

Monetæ falſæ materiam ponit Ioannes de Nigris ad Conſtitutiones Regni 88.

Moneta fuit inuenta vt eſtimet alias res ca. eijciens 87. diſtinction. vt propterea ualor extrinſecus attendatur videlicet pro quanto precio appretiatur Geminian. conſ. 137. in principio verſic. hic enim.

Moneta tria dicitur continere videlicet materiam quoad valorem, formam quoad authoritatem, & pondus quoad vſum Cuman. conſi. 139. in fine, latè Beroius Deciſ. 372. num. 7. verſicul. tria enim; Et an expenſa quæ fit in cudenda Moneta fieri debeat à cudente, vel deduci ex materia. Idem Beroius dicta deciſ. per totum.

Conſuetudine ceſſante Moneta, ſeu pecunia reddi debet in eadem ſpecie. Nam ſi promiſſa ſunt ſcuta auri in auro non mutata intrinſeca bonitate, quia licet creſcat, vel decreſcat valor, eſt bonitas extrinſeca quæ non attenditur Beroius ſuprad. deciſ. numer. 4. Vbi exemplificat in dolo, in re vendita cum pacto retrouendendi, & alijs promiſſionibus dicens eſſe comunem opinionem.

Monetam cudere poteſt Imperator, & Rex, & ij, qui authoritate Imperatoris & Regis hoc faciunt Bald. conſil. 494. lib. 1.

Monetæ cudendæ Ius confert etiam conſuetudo, cum habeat vim legis, & conceſſionis Cæſaris imprimendi, Bald. d. conſil. Vbi etiam dicit, quod Domini de Scala Veronæ Domini, cudebant Monetam.

Moneta valens 13. denarios eſt Turronenſis in Regno Fran-

ciæ, Oldrad. conſ. 220. in princ. Boerius d. dec. nu. 5. in fine, Gemin. conſ. 137. in princ. Bellam. conſ. 33. n. 35.

De alio Monetæ genere dicitur in conſ. Simonelli 74. quæſtio talis, Bald. conſ. 499. in princ. lib. 1. ſicuti etiam de ſolidis Piſanorum exiſtentibus de 12. denarijs, meminit Roffred. citans Boer. in præcit. deciſ. nu. 12. in fine.

Florentiæ autem erant diuerſi Floreni, ſecundum tamen morem Ciuitatis inelliguntur de florenis di ſigillo nuncupatis, & Florentini in Aureis imprimebant, & nunc pariter Princeps imprimere facit caput D. Ioannis Baptiſtæ, Boer. d. deciſ. in princ. ſicuti Veneti caput Beati Marci, & Mediolanenſes caput B. Ambroſij.

Monetæ valor conſideratur tempore condemnationis, non ſolutionis, Oldrad. conſ. 13. cum quæſtio eßet.

Idem eſt in omni contractu, & obligatione cum valor tempore contractus attendi debeat Bald. d. conſ. 499. Aliquando etiam ſimpliciter obligatus tenetur ſoluere iuxta temporum varietatem, Bald. conſ. 401. in princ. lib. 5. Gabriel de ſolutionibus vbi habetur, quod monetæ diſiunctio, ſtante mora cedit damno moroſi.

Monetæ valor conſideratur tempore conditi Teſtamenti, non tempore mortis Teſtatoris, Oldrad. conſ. 31. Gabr. d. li. de ſolut. licet adſint platos in contrarium contulentes.

Monetæ valor in reſtitutione dotis attenditur tempore dotis ſolutionis, Afflict. deciſ. 194. Bart. in l. res in dotem ff. de iur. dotium, & in l. paulus de ſolut. Boer. ſupradict. deciſ. vbi atteſtatur de comuni.

Ad Monetam currentem ſemper fieri debet ſolutio, quando obligatio eſt incerta, quoad pecuniam, vt ſi quis promiſit ſoluere centum nec dicat in Auro, nec in Argento, ſed ſim-

ſimpliciter conueniat, Bald. conſ. 401. libro quinto.

Monetæ alteratio vel mutatio facta à Principe ſeculari non alterat, neq; mutat obligationem inter eccleſiaſticos, & Religioſos, cùm debeat ſolui moneta tempore obligationis, habito reſpectu ad valorem intrinſecum, Oldrad. conſ. 250. in fi & Alex conſ. 21. & ſeq lib. 2

Moneta falſa ex quatuor dicitur, fabricando, adulterando, fudendo, & vendendo ſcienter, Clarus in § falſum nu. 40. & ſeq. Alex. conſ. 122 lib. 7

Moneta falſa dicitur ex tribus cauſis; Prima in materia miſcendo auricalchum cum auro, vel alia materia ſimili, in colore dolo malo, & idem in argento adulterando materiam ſimilem argento, Bald. conſ. 494. lib. 1. Decianus 33. nu. 13. & 14 lib. 7. Secunda ratione formæ, Bald. d. conſ. Tertia reſpectu cauſæ efficientis in cudente abſq; authoritate, Bald. d. conſ & Decianus vbi ſupra.

Monetam falſam cudentis pena, vel radentis, & expendentis regulatur, & fit ſecundum qualitatem perſonarum, & locorum vt per Clarum in d § falſum, & per Cuman. conſ. 39. Menoch conſ. 206 per totum, Decian. d. c. lib. 7. caſu 24. Salic in l. 2. C. de falſa moneta.

Prædicta congerit Cardinalis Tuſcus in Titulo De Monetarum diuerſitatibus, & de ſingulis Monetis.

DE

DE THESAVRIS.

Titulus Decimus.

SVMMARIA.

1 *THeſaurus dictus a poſitione Auri.*

2 *Eſt pecunia olim abſcondita, hodie ignota.*

3 *Pecunia hic continet quamcunque rem mobilem.*

4 *Theſaurus propriè pecunia abſcondita ignota.*

5 *Impropriè abſcondita non ignota.*

6 *Magis impropriè neque abſcondita, nec ignota.*

7 *Theſaurus ante inuentionem non eſt in bonis alicuius.*

8 *Theſaurus ſtudioſè a quolibet inquiri arte legitima poteſt.*

9 *Et inuentori tali arte acquiritur.*

10 *In alieno etiam Domino volente inquiri non poteſt.*

11 *Per mercenarium vel alium inquirere quis poteſt in ſuo, & inuentum Domino fundi non inuentori acquiritur.*

12 *Quaritur Domino directo, ac etiam vtili.*

13 *Et ei qui præſcripſit ſi poſſidet, & habet præſcriptionis plenum.*

14 *Antequam præſcribat non ſibi acquirit ſed vero Domino.*

15 *Inuentus in prædio vendito cum pacto adiectionis in diem acquiritur venditori.*

16 *Inuentus in prædio plurium chaminorum cuilibet pro eius portione acquiritur.*

17 *In fundo feudali vel emphiteoticario acquiritur totum feudatario vel emphiteoticario ſi ab ijs repertum ſit.*

18 *Si ab alio acquiritur ipſis dimidia tantum altera inuentori.*

19 *Etiam ſi inueniſſet Dominus directus.*

20 *In concurſu directi, & vtilis Domini præfertur vtilis.*

21 *Proprietarius in hoc præfertur vſufructuario.*

22 *Et vxor marito in fundo dotali.*

23 *Et Dominus præfertur hypothecario, hypotheca durante.*

24 *Et bonæ fidei poſſeſſori.*

25 *Theſaurus propriè inuentus ab emptore in domo ſibi vendita eſt emptoris.*

26 *Si eſt pecunia a venditore vel patre recondita, & per obliuionem non excepta eſt venditoris.*

27 *Si non eſt oblita nec eſt excepta eſt emptoris.*

28 *Theſaurus inuentus in fundo vendito, & tradito, non reſcindit contractum nec auget precium.*

29 *Reſeruatio theſauri ſi inueniatur non vitiat contractum venditionis.*

30 *Pecunia reperta in veſte vendita pertinet ad venditorem.*

31 *Inuentus in loco nullius eſt inuentoris.*

32 *Inueniens pecuniam vel anulum in nemore ſi Dominum non inueniat debet*

debet conſignare Epiſcopo vt det pauperibus.

33 *Si flumen prędio meo aurum vel argentum adiecerit, & alius inueniat, ad ipſum pertinet non ad me.*

34 *Theſauri inuenti in loco ſacro dimidia pertinet ad inuentorem, altera ad Eccleſiam.*

35 *Ita & theſauri inuenti in fundo Eccleſiæ.*

36 *Inuentus in fundo Cęſaris, fiſci vel publico, ſi data opera totus eſt Cęſaris. Si caſu dimidia, & altera inuentoris.*

37 *Inuentus in cemeterio non pertinet ad fiſcum ſed ad Eccleſiam, & inuentorem iuxta ſupradictas diſtinctiones.*

38 *Inuentus dedita opera eſt Domini fundi, caſu inuentoris.*

39 *Inuentus a filio familias in poteſtate acquirit ſibi proprietatem. patri vſumfructum.*

40 *Emens bona fide theſaurum fuſum non tenetur Domino theſauri.*

41 *Precium veniens ex cauſa oneroſa non ſuccedit loco rei.*

42 *Inuentus a ſeruo communi queritur cuilibet Domino pro eius rata.*

43 *Si vnus ex Dominis ſit ſerui proprietarius, alter vſusfructuarius, theſaurus dedita opera inuentus eſt illius cuius iuſſu factum eſt, caſu inuentus eſt amborum pro dimidia.*

44 *Inuentus à cane acquiritur Domino Canis.*

45 *Inuentus arte magica totus debetur fiſco.*

46 *Si unus prius vidit alter prius apprehendit, apprehenſori acquiritur.*

47 *Theſaurus eſſe probatur ſi probetur eſſe pecuniam abſcōditam, & ignoretur a quo.*

48 *Siquis poſtea velit oſtendere a ſe abſconditam probare debet.*

49 *Nouitas vel antiquitas pecunia probat an ſit vel non ſit theſaurus.*

50 *Pecunia inuenta quę non ſit theſaurus per inuentorem vel per Epiſcopum eſt diſpenſanda.*

51 *Rei vendicatione queritur theſaurus.*

52 *Sed ab hærede cohęredi quæritur familiæ herciſcundæ iudicio.*

53 *Partem debitam fiſco inuentor ſi non deferat in triplo condemnandus.*

53 *Inueniens in fundo alieno dedita opera, theſaurum non acquirit & punitur pœna extraordinaria.*

54 *Si quęrit & non inuenit non committit pœnam.*

55 *Si quęrit inuito Domino tenetur actione iniuriarum.*

VNiuerſæ monetæ ac pecuniæ vna pars eſt in vſu & notitia hominum, altera eſt hominibus omnino ignota. Quæ cunctis innoteſcit, Pecuniæ nomen retinuit, quæ latet omnibus eſt dicta Theſaurus; Ritè igitur, ac rectè poſt monetam de Theſauris titulus ſuccedit, In quo.

Primo quæro. Vnde dicatur theſaurus? Reſpondet Iſid. Ethym. lib. 16. cap. 17. theſaurum dictum iuxta græcam proprietatem.... a poſitione hoc eſt a repoſito, Theſis enim poſitio dicitur, & eſt nomen ex græco & latino ſermone compoſitum, videlicet ex græca dictione Theſis, & aurum latina idem ſignificans quod repoſitum aurum.

Secundo quæro. Quid ſit theſaurus? Reſpondeo quod Theſaurus eſt pecunia ab ignotis Dominis vetuſtiori tempore abſcondita cuius depoſitionis non extat memoria

moria leg.1. C. de theſau.lib.10.&
ibi ſic diffinit Ioan. de Plat. & Ac-
curſ. in §. Theſauros Inſtit. de rer.
2 diu. velut dicit textus in l. nunquã
§. theſauros ff. de acq. rer.dom.eſt
vetus quædam depoſitio pecuniæ,
cuius non extat memoria, vt iam
Dominum non habeat,quam diffi-
nitionem ponit etiam gloſa in d.§.
theſauros, & allegat etiam Ioan.de
Plat.in dict.leg.1. & ponit etiam di-
ctas diffinitiones Mar. Soz. in Re-
pet. Rubr. de cau. poſſeſ. & propr.
Tract.1. art.5. quæſt.2.princ. verſ.
quinto per inuentionem. Verbum
autem pecunia in diffinitione poſi-
3 tum accipitur largè pro qualibet re
mobili vt patet ex textu in d.l.1.C.
de theſau. ibi mobilia quærere, &
ibi abditas opes. Sic & alias accipi-
tur in l.2.§.mutuum ff. ſi cert.pet.l.
2.C.de conſt.pecu.l.talis ſcriptura,
& ibi notatur ff.de leg.1.ſecundum
Ioan. de Plat.in d.l.1.& habetur in
l.pecuniæ nomine ff.de verb.ſign.

Tertio quæro. Quot modis acci-
piatur theſaurus? Reſpondeo tripli
4 citer accipi. Primo propriè theſau-
rus eſt cui congruit diffinitio the-
ſauri de qua dixi ſup.q.proxima,&
huiuſmodi theſauri inuentio dici-
tur donum,ſeu beneficiũ Dei vt d.l.
1.& alibi appellatur donũ fortunæ,
vt l. ſi is qui in alieno §.1.& §.quod
5 ſi ſeruus ff.de acq.rer. dom. Secũdo
impropriè appellatur theſaurus,
quando eius extat memoria,vt ſi ali
quis occultaſſet pecuniã lucri cau-
ſa,metus vel cuſtodiæ ſub terra,hic
.n.nõ eſt theſaurus propriè,& ideo
nihil quæritur inuẽtori,ſed eſt eius
qui abſcõdit, vel eius hæredis,alio-
quin furtũ committitur l. nunquã
§.theſauros ff.de acq.rer.dom.l.the
ſaurus ff. de exhiben. l.item Labeo
ff.fam.herc.not.gl. & Doct.& præ-
ſertim Alex. leg.1.§. Neratius ff.de
acq.poſſ.Tertio accipitur theſaurus
pro quolibet aceruo pecuniæ,vel di-
uitiarũ, vnde in Euãgelio Matthæi
c.7.vbi eſt theſaurus tuus ibi & cor
tuum erit, & in leg.1.C.de comm.
larg.tit.lib.12.ita not.Ioan. de Plat.
in d.l.1.C.de theſau.& Soz.in dict.
rubr.in materia theſau.q.1.

Quarto quæro. Cuius ſit theſau-
rus ante inuentionẽ? Reſpõdeo the
7 ſaurum propriè ſumptum nõ eſſe in
bonis alicuius l.nunquam §.theſau
rus ff.de acq.rer.dom. & no.in d.§.
theſaurus Inſt.de rer. diu. & in d.l.
1.& in l.1.§.Neratius ff.de acq.poſ.
Sed theſaurus impropriè ſumptus
eſt illius qui abſcondit, & in eius
Dominio permanet.

Quinto quæro. An in ſuo poſſit
quis quęrere theſaurũ,& ſibi acqui
8 ratur? Reſpõdeo quod poteſt,& ſibi
acquirit etiam ſi illum data ad hoc
opera inuenerit,dũmodo licita arte
inuenerit,& nõ interdicta,vt eſt ma
gica ars,quæ eſt reprobata l.1.& per
totũ C.de malef.& mathem.& in c.
1.extra de ſortileg. Eſt enim theſau
ri inuentio donum Dei d.l.1.C.de
theſau. quod ſordidis artib. macu-
lari non debet vt no.Bar.& Ioan.de
9 Plat.in d.l.1. Et huiuſmodi theſau-
ri Dominiũ fundi Dominus inuẽtor
iure gentium ſibi acquirit;ſiue data
ad hoc opera inuenerit,vt dixi,quia
fortè audiuit ibi eſſe theſaurum, &
propterea ſtudioſè fodit, ſiue caſu
fortuito inuenerit, ut quia agricul-
turæ cauſa fodiebat & illum inue-
nit,vt not.in d.l.1. & in d.§.theſau-
rus Inſt.de rer.diuiſ.& ibi per Ang.
Aret.& Bart.& Ioa.de Plat.in d.l.1.
& per Pract.Pap.in libell.pro actio.
reali in gloſa iure Dominij, & per
Petr. de Vnzola ſuper Natali Ro-
landini & per Maria. Soc. in loco
allegato..... quæſt.3. & q.5. verſic.
Tertius caſus, & per Card.Alexan.
in cap.1. quæ ſint Regal.in vſibus
feud.

Sexto

Sexto quæro. An liceat in alieno perquirere theſaurum? Reſpondeo non licere etiam volente Domino l.1.C.de theſaur. & ibi gloſ. quæ di-
10 cit voluntatem Domini nihil operari, vt alius ſibi quærat ſuo nomine, & ibi notat Bart.& Ioa. de Plat. qui dicunt non poſſe aliquem dare licentiam quærendi theſaurum in ſuo, Et rationem ibi aſſignat Ioa.de Plat.quia in prohibitis etiam ſi Dominus conſentiat non permittitur: Vel poteſt eſſe ratio, ne homines propter hoc derelinquant culturas rurales, & inuitentur ad malas artes addiſcendas leg. culpa Cod. de maleſ. & math. Et idem quod ſupra dictum, & concludit Maria. & Sozz. in dict. artic. quæſt.3. dicens, quod quærere in alieno data ad id opera non licet fodiendo, ligonizzando, & ſimilia faciendo d. leg.1. etiam ſi id faceret Domini voluntate, Si modo nomine proprio velit perquirere: & longe minus poteſt contra Domini voluntatem. Quod ſi faceret actione iniuriarum teneretur Domino leg. iniuriarum §. ſi quis ff. de iniur. Quinimmo non poſſet hoc impetrare à Principe d.l.1. in princ.C.de theſaur.li.10.vt dicit Mar a.in d.l.3.q.

Septimo quæro. An liceat Domino in proprio fundo per mercenarium quærere theſaurum vel per alium ipſius nomine, & ſibi quæra-
11 tur? Reſpondeo, quod ſic, quia ſicut Domino liceret, ita eidem licere debet fodere per alium, vt puta per mercenarium leg. ita autem §. geſſiſſe ff. de admin. tutor. & leg. qui ſaxum verſic. plane ff. de donat. Et totum quæritur Domino fundi arg. l. qui proprio §. procurator ff. de procur. & ita tenet Ioan. de Plat. in d.l.1.C.de theſau. ſic intelligens gloſ. in d.§.theſauros. Inſtit. de rer. diu. ubi idem tenet Ang. Aret. & eſt gloſa in l.ſi is.§.quod ſi ſeruus ff.de acq.rer.dom. & ita tenet etiam Maria.Sozz.in loco prælegato q.2.& 5.in 3.caſu; quod vtique intelligendum eſt, dummodo non inquirat per artem reprobatam, ſicuti dictũ eſt ſupra quæſt.5.

Octauo quæro. Quis dicatur in ſuo theſaurum inueniſſe? Reſpondeo, in hoc varias fuiſſe inter antiquos Doctores opiniones; Nam Placent. voluit duntaxat Dominũ proprietarium in ſuo inuenire. Azo.in ſumma C.de theſaur.lib.10.& Inſt. de rer. diuiſ. verſ. acquiritur, etiam tenuit, quod ille intelligitur Dominus qui eſt Dominus directo, vel
12 vtiliter, quam opinionem Azonis tenet Accurſ.in l.1.C.de theſau.lib. 10.& in §.theſauros Inſt.de rer.diu. & Bart. & Io.de Plat. in d.l.1.C.de theſaur. lib.10. & Ang. Aret. in §. theſauros Inſt. de rer. diu.quia habẽs vtile Dominium dicitur habere vtilem actionem in rem ad fundũ petendum l.1. in fine ff. ſi ag. vect. & ſi habet actionem & vendicationem; dicitur fundus ſuus l.quintus ff. de aur. & arg. leg. & l. ſolum §. meum ff. de rei vend. Eandem opinionem tenet Petr.de Vnzola ſuper Natalis Rolandini in verbo per inuentionem.

Nono quæro. Quid ſi quis præſcripſit fundũ in quo reperitur theſaurus, cui debeatur dimidia, an Domino, an perſcribenti? Ang.Aret.in d.§.theſauros Inſt. de rer.diu.dicit, quod vbi præſcriptio fuit facta ſine titulo, & ſic per triginta annos, & Dominus fundi poſſidet, præſcribens illam petere non poſſet, ſicut non poſſet petere fundum, ſi caderet à poſſeſſione, vt leg. ſi quis emptionis titulo §.penult. & fina.Cod. de præſcr. triginta vel quadr. anno. Si vero præſcripſit bona fide, & cũ titulo, tũc theſaurus pertinet ad præ-

præſcribentem, cum habeat actio-
nem ad fundum, vt ibi not. & no-
tat etiam Ioan. de Plat. in dict. leg.
1. Cod. de theſaur. lib. 10. qui dicit,
quod præſcribens qui ſibi acquiſi-
uit vtile dominium, vt not. in auth.
niſi. Cod. de bon. mater. donec poſ-
ſidet præfertur Domino directo,
& ſi extraneus poſſideret, poſſet
Dominus directus vendicare rem
tanquam ſuam, & conſequenter
theſaurum ibi inuentum dict. leg. ſi
quis emptionis: Et ab eo poterit
præſcribens habens vtile dominium
auocare, quia hæc vtilis actio præ-
ſcriptione quæſita, datur etiam con
tra Dominum, vt not. in d. l. ſi quis
emptionis.

Decimo quæro. Quid ſi ante-
quam bonæ fidei poſſeſſor præſcri-
pſerit, verus Dominus contra ip-
ſum agat, & obtineat. An bonæ fidei
poſſeſſor reſtituet theſaurum inuen
14 tum? Dicit Ioan. Fab. in dict. §.
theſauros, quod ſic, quia non eſt in
fructu l. diuortio §. ſi fundum ff. ſo-
lut. matrim. & ita reſtituet theſau-
rum inuentum, ſicut partum §. in
pecudum Inſt. de rer. diu.

Vndecimo quæro. Quid in pacto
adiectionis in diem. An theſaurus
inuentus ſit emptoris? Marian.
Soz. in dict. verſic. 7. caſus ponit
hanc quæſtionem, & exemplum,
dicens, Emi prædium tuum cum
pacto appoſito, quod ſi alius infra
annum meliorem conditionem at-
tulerit, quod illi ſit venditum:
Pone ergo, quod poſt factam ven-
ditionem infra tempus anni, &
antequam alius afferat meliorem
conditionem theſaurus ſit reper-
tus, cuius debet eſſe iſte theſaurus,
& dicit, quod Petr. de Bellapert. di-
xit, quod ſi alius non attulit melio-
rem conditionem, theſaurus erit
mei emptoris. Si vero fuit allata,
tunc ſecus. Subdit tamen Petr. de
Bellapert. quod hic caſus non eſt
vſquequaque ſimilis præcedenti,
de quo in quæſtione proxima, quia
in pacto adiectionis in diem in po-
teſtate emptoris eſt facere, quod res
ab eo non auocetur, quia ipſemet
poteſt plus offerre quam ille ter-
tius, qui meliorem attulit condi-
tionem, Secus eſt in creditore, in
cuius poteſtate non eſt retinere pi-
gnus inuito debitore volente ſatiſ-
facere infra tempus a lege conceſ-
ſum. Sed vt animaduertit Maria.
Soz. Petrus non decidit quando
tertius afferet meliorem conditio-
nem, cuius debeat eſſe theſaurus
repertus. Vnde Maria. Soz. deci-
dendo hanc quæſtionem dicit ſe
15 arbitrari, quod debeat eſſe primi
venditoris, ac ſi ſemper poſſediſſet
ipſe venditor, tanquam ſuum, ex
quo reſolutum eſt ius ipſius empto-
ris primi.

Duodecimo quæro. Quid ſi plu-
res Domini eiuſdem fundi ex inæ-
qualibus partibus ſint, quomodo
applicabitur theſaurus? Dicit Ioan.
Fab. Inſtit. de rer. diuiſ. § theſauros
16 dictum theſaurum videri eiſdem
applicandum pro æqualibus parti-
bus per leg. ſed iura ff. de op. lib.
Sed in contrarium allegat leg. 1. §.
fin. Cod. comm. ſeru. man. & Inſtit.
de iniur. §. ſi ſeruo communi, ubi ſe
remittit; Quo in loco decidendo
hanc quæſtionem dicit hanc ſecun-
dam opinionem eſſe veriorem,
quod pro ea parte pro qua ſunt Do
mini, diuiſio, & applicatio fiat.

Decimotertio quæro. Quid ſi in
fundo Emphiteotico, vel feudali
inueniatur theſaurus, cui quæra-
tur? Reſpondeo quod Emphy-
17 teotæ vel feudatario. Ita tenuit
Azzo. in Summa in locis allegatis
ſupra quæſt. proxima, & Accurſ.
in dict. leg. 1. & in dict. §. theſauros,
quia cum habeant vtile Dominium
dicuntur

dicuntur inuenire in ſuo, & quod
Emphyteota dicatur dominus eſt
tex. in leg. poſſeſſores Cod. de fund.
patr. lib. 11. Si ergo emphyteota vel
feudatarius per ſe theſaurum inue-
nerit totus ipſius emphyteotæ, vel
feudatarij efficitur, ſed ſi ab alio ca-
18 ſu fortuito fuerit inuentus, dimidia
erit emphyteotæ vel feudatarij, alia
dimidia inuentoris. Si data ad id
opera totus erit ipſorum emphyteo-
tæ & feudatarij. Ita concludunt Bar
tol. & Ioan. de Platea in dict. leg. 1.
Cod. de theſaur. & Specul. in Tit. de
loca. §. nunc aliqua verſicul. 132.
Chriſtof. Port. in dict. §. theſauros
Maria. Sozz. in dict. quæſtio. 5. ver-
ſicul. quartus caſus ſequendo opi-
nionem gloſæ & Ioan. de Platea re-
probata opinione Placent. commu-
niter a Doctor. ex gloſa, vt ipſe dicit
Et allegat eandem opinionem tene-
re Andr. de Iſern. & Iac. Aluar. in
capit. 1. quæ ſint Rega. Contrarium
reperio conſuluiſſe Nell. de ſancto
Gem. in conſ. incip. ex facto propo-
ſito, vbi concludit theſaurum de-
beri domino directo, & non emphy.
teotę. Sed non puto recedendum ab
opinione præcedenti quam tenet
etiam Cardin. Alexand. in dict. cap.
1. quæ ſint regal. in verſicul. quæro,
quid in feudatario.

Decimo quarto quæro. Quid ſi
dominus directus inueniat theſau-
rum in fundo emphyteotico; An
19 emphyteota debeat habere dimi-
diam? Reſpondeo, quod ſic, quia
quod dicitur de dominio directo
quoad acquiſitionem theſauri, in-
telligendum eſt plenè, adeo quod
habeat directum, & vtile ſimul vt
dicit Ioan. de Plat. in dict. leg. Cod.
de theſau. & ita tenet Angel. Aret.
in §. theſauros Inſtit. de rerum diu.
& allegat l. 1. ff. ſi ager. vect. vel em-
phyt. petat.

Decimo quinto quæro. Quid ſi
dominus directus, & emphyteota
incurrant, quis præferatur in acqui-
ſitione theſauri? Reſpondeo, quod
emphyteota, quia iſta acquiſitio fit
reſpectu dominij efficacioris, &
dominium vtile eſt efficacius & vti
lius, & præfertur directo leg. procu-
rator & leg. in cauſæ vbi gloſ. ff. de
procur. & ideo ſi vnus habeat dire-
ctum tantum, alius vtile tantum,
20 præfertur in acquiſitione theſauri
habens vtile. Ita dicit Ioann. de Pla-
tea in leg. 1. Cod. de theſau. Et tenet
Ang. Aret. in d. §. theſauros.

Decimo ſexto quæro. Quid in
vſufructuario, An ſibi quærat the-
ſaurum? Reſpondeo, quod non vt
21 dicit Accurſ. in dict. leg. 1. Cod. de
theſau. lib. 10. & in §. theſauros In-
ſtitut. de rerum diuiſio. & ita tenet
Ioan. de Platea in dict. leg. 1. in fine
primæ colum. qui dicit, quod is qui
lucrari debet fructus rei, non lucra-
ri theſaurum inuentum in re, ſed
debetur domino rei, cum non ſit
fructus rei. Et ideo vſufructuarius
non lucratur ſed reſtituit pro dimi-
dia domino rei, allegat leg. ſi is qui
in alieno §. quod ſi ſeruus ff. de ac-
quirend. rerum domin. & idem di-
cit Marian. Sozz. in dict. repet. rub.
de cau. poſſeſſ. & propr. tract. 1. arti-
cul. 5. quæſtione 5. verſicul. Quin-
tus caſus, quod reſpectu partis, quæ
debetur domino ab inuentore, de-
betur theſaurus proprietario, & nō
vſufructuario.

Decimo ſeptimo quæro. Quid ſi
maritus in fundo dotali inuenerit
theſaurum, An ſibi quærat. An vero
teneatur reſtituere vxori? Reſpon-
deo, quod acquirit ſibi dimidiam
debitam inuentori. Alia vero dimi-
dia, quæ ratione rei debetur eſt vxo-
22 ris, quam tenetur maritus ipſi reſti-
tuere ſoluto matrimonio. Ita dicit
Bartol. in leg. diuortio §. ſi fundum.
ff. ſolut. matrimon. & ibi Iaſon, in
vlt.

vlt. not. & Ang. Aret. in §. theſauros Inſtitut. de rerum diuiſ. Et ita concordantur gloſ. Cod. de theſau. & in d. §. theſauros. Et idem dicit Ioann. de Platea in dict. leg. 1. in fine primę colum. Et ratio, eſt quia acquiſitio theſauri cauſatur, & regulatur à vero dominio non commutabili, non autem a dominio commutabili prout eſt in viro, qui dominus eſt fundi dotalis commutabiliter vt l. doce ancillam Cod. de rei vend. & ideo reſtituet theſaurum ſoluto matrimonio pro dimidia tanquam inuentum in alieno dict. §. ſi fundum. Et idem tenet Maria. Sozz. in dict. quæſtione 5. verſicul. ſextus caſus.

Decimo octauo quæro. Quid ſi quis inuenerit theſaurum in fundo ſibi hipotecato, An ſibi quærat the-
23 ſaurum? Reſpondeo, quod non & ideo reſpectu partis debitæ domino fundi debetur debitori, qui eſt dominus, non ipſi creditori, vt tenet gloſ. in dict. leg. 1. Cod. de theſaur. lib. 10. & in §. theſauros Inſtitut. de rerum diuiſ. & Ioann. de Platea in dict. leg. 1. in princip. in 2. column. Maria. Sozzin. in dict. quæſtione 5. verſicu. 7. caſus Angel. Aret. in dict. §. theſauros, & Cardin. Alexand. in dict. cap. 1. Quæ ſint regal. in vſibus feud. Et aduertendum eſt vt dicit Maria. Sozz. in d. 7. caſu, quia ſi creditor prędium pignoratum iure dominij impetrauerit, & poſt impetrationem ante tranſactum tempus bienni in quo debitor pignus poteſt reducere repertus ſit theſaurus; Si quidem debitor infra tempus reluendi pignoris reluat pignus; ſibi debetur: Sin vero tranſactum ſit tempus, debetur creditori; text. eſt ſingularis in leg. ſi quis in alieno §. final. ff. de acquirend. rerum dom. & tenet Ioann. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de theſau. lib. 10.

Decimo nono quæro. Quid ſi antequam bonæ fidei poſſeſſor præſcripſerit, verus dominus contra ipſum agat, & obtineat, An bonę fidei poſſeſſor reſtituet theſaurum inuentum? Dicit Ioann. Fab. in dict. §.
24 theſauros, quod ſic, quia non eſt in fructu leg. diuortio §. ſi fundum ff. ſolut. matrim. & ita reſtituet theſaurum inuentum ſicut partum §. in pecudum Inſtit. de rer. diu.

Vigeſimo quæro. Quid ſi in domo vendita emptor inueniat pecuniam, An ſit ipſius emptoris, An vero venditoris? Reſpondeo, quod
25 ſi eſt theſaurus propriè ſumptus tunc eſt emptoris: ſi vero ſit pecunia fortè perdita vel per errorem à venditore non ablata, tunc eſt venditoris, quia iſto caſu non dicitur theſaurus leg. a tutore & ibi Bartol. & Bald. ff. de rei vendit. vbi dicit Bald. Nota, quod pecunia, quæ reperitur murata in muro pertinet ad emptorem ſi eſt theſaurus, & dixit Angel. Aret. in §. theſauros Inſtitur.
26 de rerum diuiſ. quod ſi recondis pecuniam in muro, poſtea vendis domum, illa pecunia in domo recondita non eſt emptoris, ſed venditoris & poſtea vēdentis domum, nec vendita domo cenſetur alienata pecunia, vt eſt caſus ſingularis in dict. leg. a tutore ſecundum Bartol. & Bald. quod dicit notandum, quia illo anno habuit de facto, & idem determinat Maria. Sozzin. in dict. quæſtione 5. verſicul. 12. caſus, dicens, quod ſi vendidiſti mihi domum, in qua poſtea reperio pecuniam abſconditam per te, vel per Patrem tuum, & ſic non eſt propriè theſaurus, quod pertinet ad venditorem dicta pecunia, ſi hoc fecit per errorem, vt dict. leg. tutore; Secus ſi
27 ex certa ſcientia vendidiſſet, & nihil excepiſſet, quia tunc videtur omnia tranſtuliſſe leg. 1. Cod. de cond. indeb.

indeb. & leg. campanus ff. de op. lib. & ita tenet Iac. Aluar. & Cardin. Alex. in d.c.1. quæ ſint Regal.

Vigeſimo primo quæro. Quid ſi poſt venditionem reperiatur theſaurus in fundo vendito, An venditor poſſit petere contractum reſcindi, vel precium augeri? Roman. in leg. ſi quis cum aliter ff. de verborũ obligat. dicit, quod venditor non poterit cõtractum reſcindere, quia cum poſt emptionem inuentus ſit theſaurus eff. ctus eſt emptoris leg. à tutore ff. de rei vend. debebit tamen precium augeri, prout dicitur in loca-
28 tore enormiter læſo propter magnã quantitatem fructuum præter id, quod conſuetum ſit quæſitorum conductori, allegat gloſ. in l. ſi merces §. vis maior ff. loca. & ita dicit de facto Romæ conſuluiſſe, & obtinuiſſe, vt ibi etiam refert Philippus Lucenſis. Sed contrarium tenent ibi Mod. Peruſini, vt ibi refert præceptor meus Bartol. Sozzin. verſicu.16. fallit, qui dicunt ad duo animaduertendum eſſe. Primo, quod Roman. male loquitur quatenus ſẽtit, quod ſi ante traditionem, & poſt venditionem inueniatur theſaurus in re vendita efficiatur emptoris. Quia ex quo venditor inuenit in ſuo, quia dominium rei nõ erat adhuc tranſlatum in emptorem iuxta not. in leg. traditionibus Cod. de pact. Ideo ſuccedit regula dict. §. theſauros Inſtitut. de rerum diuiſion. quod theſaurus efficitur domini ſoli, & ideo theſaurus dicitur eſſe emptoris inuenientis poſt traditionem, quia eſt dominus, & habet ius in re. Facit leg. naue ff. de euict. Secundo quatenus Roman. dicit non poſſe contractum reſcindi, ſed precium augeri, videtur etiam male loqui, quia ex quo omnis deterioratio poſt venditionem contingens in ipſa re ante traditionem ſine culpa venditoris cedit periculo emptoris, & eius damno, nec propterea releuatur in precio vt leg. quod ſi pendẽt. ff. de peric. & comm. rei vend. pari ratione, dicendum eſt quod melioratio, & lucrum cedat in commodum emptoris l. ſecundum naturam ff. de regul. iur. hoc autem non eſſet, ſi deberet augeri precium propter ipſum commodum & ideo ſi propter alluuionem fluminis augeatur fundus poſt venditionem, totum id cedit commodo emptoris §. ſed ſi poſt Inſtit. de empt. & vend. Nam ſi propter alluuionem decreſceret ſuo incommodo cederet, & ſic ſeruatur æqualitas: facit leg. Iulianus §. idem Celſus ff. de actio. emption. & text. in ſimili in leg. ſi ſocius ff. pro ſoc. Vnde pro Roman. non facit gloſ. in dict. §. vis maior, quia illud procedit, vt ſeruetur æqualitas: nam cum propter modicitatem fructuum extenuetur merces eadem ratione debet augeri propter abundantiam. leg. qui domum ff. loca. Et propterea non debet augeri præcium propter theſaurum inuentum, cum nullum damnum poſſit contingere venditori in re ipſa, vel prætio. Quam opinionem, quod non habeatur ratio theſauri poſtea inuenti, quoad remedium l. 2. C. de reſc. vend. tenet Petr. de Anch. vt refert Soz. in loco præallegato in c. cum cauſam de emption. & vend. per id quod habetur in l. in lege, & in l. rutilia ff. de contr. empt. & ſequitur Imo. in d.c. cum cauſam. Et contra Roman. tenet Aret. & Claud. de Seyſſello in d. l. ſi quis cum aliter verſ. vnum etiam caſum.

Vigeſimoſecundo quæro, An venditor poſſit excipere theſaurum, ſi vnquam reperiretur? Soluendo, dicas quod ſic ſecundum And. de Iſern. in dicto capit. prim. Quæ ſint Regal. per leg. 1. §. ſi con-

inuenerit ff. depoſ. quia iſta exceptuatio theſauri non reddit contractum inutilem, alias enim ſecus eſſet, vt in lege ff. de contr. empt. & ſequitur ibi Aluar. & Cardin. Alexand & Maria. Sozzin. in dict. quæſtion. 5. verſ. 12. caſus.

Vigeſimo tertio quæro. Quid ſi quis vendidit veſtem, in qua conſutam eſſe pecuniam ignorabat: An cedat pecunia emptori? Dicas, quod
30 non, quia non cenſetur vendita dicta pecunia argu. leg. 1. ff. de his quę in teſt. debent. Ita dicit Maria. Sozzin. in dict. verſicul. 12. caſus. & Cardin. Alexand. in dict. capitul. 1. quæ ſint Regal.

Vigeſimo quarto quæro. Quid ſi quis inuenerit theſaurum in loco, qui in nullius bonis ſit, cui acquiratur? Reſpondeo, quod eſt totus in-
31 uentoris ſecundum Cyn. in leg. item lapilli in addit. & ibi refert, & ſequitur Bald. in fine ff. de rerum diuiſio. quam opinionem approbat Maria. Sozzin. in dict. quæſtio. verſicul. 12. caſus. & Cardin. Alexand. in d. c. 1. quæ ſint Regal.

Vigeſimo quinto quæro. Quid ſi in quodam nemore inueni ſacculum pecuniæ, vel anulum præcioſum, & cuius fuerit diligenter perquiſiui, nec inuenire potui, nũquid poſſim mihi retinere? Bald. in leg. 1.
32 circa princ. ff. de rerum diuiſion. dicit, quod cum non ſit meum, debeo conſignare Epiſcopo loci, vt det pauperibus arg. auth. omnes peregrini Cod. communia de ſucceſſ. ſequitur Angel. Aret. in §. nullius Inſtitut. de rerum diuiſion. Alexand. in leg. rem quæ nobis in 7. column. & in leg. interdum §. quod ex naufragio ff. de acquirend. poſſeſſ. dicens hanc fuiſſe notam Innocent. in capit. cum tu extr. de vſur. & idem tenet Cardin. Alexand. in d. cap. 1. Quæ ſint regal. verſic. ſed pone.

Vigeſimo ſexto quæro. Quid ſi flumen prædio meo aurum, vel argentum adiecerit, An inuentor ha-
33 beat dimidiam? Reſpondeo, quod non, quia non eſt theſaurus l. nunquam §. theſauros ff. de acquirend. rerum domin. ſed pecunia ab incognito loco traducta, & prædio meo adiecto. Ita dicit Bartol. in ſua Tiberiade in princ. in gloſ. 1. & Marian. Sozzin. in dict. articul. 5. 2. quæſtio. principali verſicul. tertio per alluuionem quæſt. 3.

Vigeſimo ſeptimo quæro. Quid ſi quis inuenerit theſaurum in loco ſacro, vel religioſo, vel in monumẽto cui acquiratur? In hoc caſu text. in §. theſauros Inſtitut. de rerum diuiſion. videtur velle, quod ortus ac-
34 quiratur inuentori. Et tenet gloſ. in dict. capitul. ſi quid inueniſti 14. quæſtio. 4. In contrarium tamen eſt text. in leg. §. final. ff. de iur. fiſc. vbi text. vult, quod medietas debeatur fiſco alia inuentori. Gloſ. ibi ponit plures ſolutiones, eandem videtur concludere, quod ſtandum ſit deciſioni d. §. theſauros, & ibi Bart. tenet opinionem gloſæ, & fuit opinio Azo. in ſumma Inſtit. de rerum diuiſion. verſicul. acquiritur etiam colum. 7. Sed tu aduerte ſecundum Maria. Sozzin. in dict. quæſtione 5. verſicul. 11. quod prædicta deciſio procedebat olim, quando huiuſmodi res erant publici iuris, & pertinebant ad Imperatorem, vel fiſcum, & ideo vna medietas debebatur fiſco Cæſaris, alia medietas inuentori: Verum cum hodie talia loca, & res Eccleſiæ in nullo ſubſint Imperatori, vt in capit. ſolitæ de maior. & obed. & in Auth. Quom. oport. Epiſcop. in princip. merito medietas videtur pertinere ad fiſcum Eccleſiæ & non Cæſaris & ita concludit etiam Ioann. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de theſaur. verſicul. ſed quid. lib. 10.

Digitized by Google

lib. 10. Angel. Aret. relinquit cogitandum in dict. §. theſauros vbi Criſt. Port. dicit dimidiam dare inuentori, alteram prælato Eccleſiæ.

Vigeſimooctauo quæro. Quid ſi reperiatur theſaurus in fundo Eccleſiæ, cui acquiratur? Reſpondeo ſecundum Aluar. in cap. 1. Quæ ſint Regal. quem ibi refert Card. Alex. quod vna dimidia acquiritur inuentori, & altera dimidia, quæ domino
35 fundi debetur, Eccleſiæ acquiritur. Primo, quia Eccleſia habet dominium dictæ rei leg. final. Cod. de ſacr. Eccleſ. Ergo debet Eccleſia habere partem quemadmodum dominus. Secundo, quia non debet eſſe deterioris conditionis Eccleſia, quam priuatus, quia immo melioris, vt in titul. final. in vſibus feud. Tertio, quia pro hac parte videtur ſentire gloſa in §. fere Inſtitut. de rerum diuiſion.

Vigeſimo nono quæro. Quid ſi quis inuenerit theſaurum in fundo, qui ſit de proprio patrimonio Cæſaris, cui acquiratur? Reſpondeo,
36 quod aut data opera, & totus eſt Cæſaris, aut caſu fortuito, & dimidiam habet Cæſar, alteram inuentor. §. theſauros Inſtitut. de rerum diuiſion. leg. 1. & ibi Bartol. & Ioann. de Platea Cod. de theſau. lib. 11. Iac. Aluar. in cap. 1. Quæ ſint regal. Pract. Papien. in libello pro actione reali in verbo iure dominij, & Modern. in dict. §. theſauros, notat gloſ. 14. quæſt. 4. capit. ſi quid inueniſti, & Maria. Socz. in dict. quæſtion. verſicul. 8. caſus. Et eodem modo diſtinguendum eſt, ſi theſaurus reperiatur in locis publicis, fiſci, vel Ciuitatis, in cuius fundo repertus eſt, aut caſu fortuito, & tunc dimidiam habet fiſcus, ſeu ciuitas: alteram habet dimidiam inuentor dict. §. theſauros, & leg. 1. Cod. de theſau. & ita concludit Maria. Soz. in d. quæſt. verſic. 10. caſus, & Card. Alexand. in d. capit. 1. Quæ ſint Regal. & Pract. Papien. in loco prælegato.

Trigeſimo quarto. In Terra Prati ſubdita populo Florētino in quodā Cæmeterio fuit inuenta pecunia de qua fuit controuerſia inter quāplurimas perſonas, quæſitum fuit an dicta pecunia pertineret ad Commune Florentiæ? Et concluſum fuit per Doctores Collegij Florētini dictam
37 pecuniam ad Commune Florentiæ non pertinere. Quod verum eſſe oſtenditur a ſufficienti partium enumeratione, Aut enim dicta pecunia eſt theſaurus, & cum fuerit inuenta in loco ſacro, vel publico ad fiſcum non pertinet leg. 3. §. fin. ff. de iur. fiſ. ſed ad alios ſpectat de quo in leg. 1. C. de theſau. libr. 10. & in §. theſauros Inſt. de rerum diuiſ. an autem ſit theſaurus, non expedit decidere, vt infra patebit. Si vero non eſt theſaurus, & tunc aut eſt habita pro derelicta & hoc conſtat, & fiſco nō quæritur ff. pro derel. per totum & l. fin. cum ſim. ff. de legibus. Aut non conſtat eam habitam pro derelicto, & tunc aut habet certum dominum, vel ex veris probationibus, vel ex legum præſumptionibus apparētem, & ſimiliter non eſt fiſci, ſed vero domino reddi debet non obſtante eo, quod a nemine poſſeſſa fuerit leg. cum quærebatur C. vnde vi. Facit, quod not. Bart. in l. ſi rem aliquam ff. de acqu. poſſeſſ. Aut habet verum dominum in rei veritate, ſed non apparet, quis ſit Dominus, & tunc ſimiliter ad fiſcum nō pertinet, quia iure cautū non reperitur, facit quod not. Bart. in l. falſus. §. qui alienum ff. de furt. Aut nullum re vera habet dominum, & ſic poſſunt dici vacantia etiam quoad dominium, Et tunc etiam fiſco non quæritur, non enim ſunt bona vacātia de qui-

Digitized by Google

bus loquitur titul. Cod. de bon. vacant. lib. 10. & in leg. 1. §. an bona ff. de iur. fiſci, quod euidentiſſimè oſtẽditur, quam loquitur ille titulus quando conſtat bona habuiſſe dominum quem nunc conſtat ea non habere vt eodem titul. l. vacant. Sed in propoſito aut non conſtat quis fuerit dominus, & clarum eſt, quia ille titulus loquitur, vt dixi, quando conſtat bona habuiſſe dominum, & certum; aut conſtat quis fuerit dominus, & idem, quia neceſſe eſt, quod conſtet, quis fuerit dominus in præſenti, & ſic non vacat pecunia. Ex præmiſſis ergo concluſum fuit maximè, quia plures apparebant, qui ſe dominos aſſerebant, dictam pecuniam ad fiſcum non pertinere, nec ab ipſo vendicari poſse. Ita conſuluit Nellus de Sancto Geminiano in conſil. incipit in cauſa & quæſtione vertente.

Trigeſimo primo quæro. Cui acquiratur theſaurus in alieno inuen
38 tus: Dicas diſtinguendo, quod, Aut quis data ad id opera in alieno inuenit, & totum quęritur domino illius prædij, quamuis inuentor non tanquam mercenarius, vel ex ipſius domini mandato huic rei operam dederit vt dict. leg. 1. C. de theſaur. Aut inuenit caſu fortuito, vt arando vel alias alienam terram colẽdo vel quocunque caſu, non ſtudio perſcrutandi in alieno theſaurum, & tunc dimidia eſt inuentoris, dimidia eſt domini in cuius loco inuentus eſt dict. leg. 1. in fine, & ibi Bartol. & Ioann. de Platea & §. theſauros vbi Angel. Aret. Inſtitut. de rerum diuiſion: & Maria. Soz. in quæſt. 5. verſicu. 8. caſus, & Card. Alex. in cap. 1. Quæ ſint Regal. in vſib. feud.

Trigeſimo ſecundo quæro. Quid ſi filiusfamilias inuenerit theſaurum: An ſibi, An patri acquirat? Maria. Soz. in præallegato artic. quæſt. 2. dicit, quod acquiritur nobis theſaurus per illos quos in poteſtate habemus, vt filios, vt leg. ſi is qui in alieno in princ. ff. de acquirend. rerum dom. Et quod ita communiter gloſ. & Doctores dicunt quod quoad filiũ in poteſtate patris patri quæratur. Tamen dicit ipſe ſe arbitrari, quod iſta concluſio procedat de iure Digeſtorum, quo caſu omnia quæſita per filium exceptis caſtrenſibus, vel quaſi caſtrenſibus acquirebantur patri leg. placet ff. de acqu. hæred. Sed iure Codicis hoc fortè non procederet, quia cum talis inuẽtio videatur facere peculium aduentitium, & non profectitium;
39 merito videtur talis theſaurus quęri pro patre, pro qua filio per inuentionem acquiritur, & eſſe quoad proprietatem ipſius, & quoad vſumfructum patris ſui, vt C. de bon. quæ lib. & C. de bon. matern. per totũ & ſubdit hãc eſſe ſingularẽ, & nouiſſimã cõſiderationem, & magni effectus, quia huiuſmodi inuentor poſt mortem patris nõ teneretur fratribus communicare talem theſaurũ per l. final. C. de collat.

Trigeſimotertio quæro. Quidam puer in loco publico theſaurum inuenit, cuius vitricus illum vendidit Campſori, & Campſor fudit, & argentum vendidit, An vitrico exiſtente non ſoluendo poſſit procurator fiſci agere cõtra Campſorem ad precium redactum ex argento fuſo? Dominus Thomas Doccius Senen. in l. ſi eum ſeruum ff. ſi cert. per. determinat, quod non, quia Campſor
40 fuit ſiue cenſetur fuiſſe in bona fide, & habet illud precium ex cauſa oneroſa, & ſic non lucratur cum iactura aliena. Sed vitricus benè poteſt ad precium conueniri per Procuratorem fiſci, quia habet illud ex cauſa lucratiua. Et ita dicit præfatus Doctor ſe illis temporibus conſuluiſſe.

uiſſe. Mouetur ex not. ibi per eum
ex illo textu, quod ita demũ in par-
ticularibus precium ſuccedit loco
rei, ſi ille, qui habet præcium habeat
41 illud ex cauſa lucratiua, ſecus ſi ex
cauſa oneroſa, vt notat. in leg. mater
C. de rei vend. Ex quo limitatur glo
ſa in leg. ff. de diſtr. pign. quæ dicit
precium extractum ex re hipoteca-
ta in ſubſidium eſſe obligatum cre-
ditori, pro qua gloſa allegatur tex-
tus in leg. final. §. licentia C. de iure
deliber. quia illa gloſa verum dicit
quando precium eſt apud credito-
rem ex cauſa lucratiua, ſecus ſi ex
cauſa oneroſa, vt eſt de mente illius
gloſæ & Bartol. in dict. leg. 1. & Do-
cto. in d. l. mater. Ita notat Thomas
Doccius in d. l. ſi eum ſeruum.

Trigeſimo quarto quæro. Quid ſi
communis ſeruus theſaurum inue-
42 nerit? Reſpondeo, quod ſi in alieno
prædio inuenit theſauri portio, quæ
inuentori quæritur omnibus domi-
nis pro ea parte pro qua quiſque do
minus eſt acquiritur leg. ſi is qui §. 1.
ff. de acq. rer. dom. Si vero ſeruus cõ
munis in fundo vnius ex dominis
theſaurum inuenerit totus acquiri-
tur illo domino in cuius fundus the
ſaurus eſt inuentus, vt d. l. ſi is qui §.
ſi communis ſeruus ſecũdum intel-
lectum gl. qui fuit intellectus Azo.
in ſumma C. de theſaur. lib. 10. in fi-
ne, qui vult, quod ſi duorum ſeruus
in fundo vnius ex dominis theſau-
rum inuenerit totus domini fundi
ſit, & ſic intelligit illam litteram li-
cet ambiguam. Sed ſecundum intel
lectũ Alder. (vt ibi refert gl.) pro ea
parte quę ſeruo quęreretur ſi eſſet li
ber, quæreretur dominis pro ea ſci-
licet parte pro qua quiſque eſt do-
minus ſerui. Et hæc opinio videtur
ſatis rationalis, vt dicit Marian. Soz.
in d. quæſt. 2. Sed Petrus, vt ipſe di-
cit tenet præcedentem opinionem.

Trigeſimo quinto quęro. Quid ſi
aliquis ſit ſeruus, & vnus in eo ha-
beat vſumfructum, alter proprieta-
tem, & ipſe theſaurum inueniat,
43 cui quæratur? Dicit Dominus Ma-
rian. Sozzin. in d. quæſtio. 2. quod ſi
iuſſu vſufructuarij fodiendo in agro
fructuarij theſaurũ inuenerit totus
erit vſufructuarij. Si vero non data
ad id opera theſaurum inuenerit,
pars vna pertinet ad vſufructuariũ,
alia ad proprietarium dict. leg. ſi is,
qui §. quod ſi ſeruus, quæ deciſio eſt
valde ſingularis, vt dicit Mari. Soz.

Trigeſimo ſexto quæro. Quid ſi
canis inuenerit theſaurum, cui ac-
44 quiratur? Reſpondeo, quod domi-
no canis acquiritur portio quæ in-
uentori quæreretur ſecundum Flo-
rian. in l. ſtatuæ ff. de vſufruct.

Trigeſimo ſeptimo quæro. Quid
ſi quis inuenerit theſaurum arte
45 magica, cuius ſit? Reſpondeo to-
tum deberi fiſco leg. 1. Cod. de the-
ſau. lib. 10. & tenet gloſa in d. §. the-
ſauros Inſtit. de rer. diu. Bart. & Ioa.
de Plat. in d. l. 1. ſiue quis in ſuo, ſiue
in alieno inuenerit d. l. 1. & ita dicit
Maria. Soz. in d. q. 5. verſ. ſecundus
caſus, & Cardin. Alex. in dict. cap. 1.
Quę ſint Regal.

Trigeſimo octauo quæro. Quan-
do quis dicatur inueniſſe theſaurũ,
vt per talem inuentionẽ ſibi acqui-
rat? Gloſ. in l. nunquam §. theſauros
ff. de acqu. rer. dom. & in l. 1. §. 1. ff.
de acq. poſſ. & in l. item lapilli ff.
de rer. diuiſ. & in §. theſauros Inſtit.
eod. titul. dixit, quod primo videnti
quæritur theſaurus. Ex qua opinio-
ne ſequitur, quod ſi ego, & tu tranſi-
mus per aliquẽ locum, ille qui pri-
mo viderit theſaurum, ipſum lucra-
tus ſit, quãuis non ipſe, ſed alius ap-
præhenderit primo, ſiue occupaue-
rit. Sed gloſ. in d. l. 1. C. de theſau. lib.
10. ſentit contrarium, quod requira-
tur appręhenſio talis, quod ponatur
ſub cuſtodia inuentoris per leg. 3.

Digitized by Google

46 §. Neratius ff. de acquirend. poſſeſ.
Et hanc ſecundam opinionem te-
nent Cynus Alberic. & Bald. in d.
leg. item lapilli ff. de rerum diuiſio.
& Cyn. in leg. licet Cod. de acqui-
rend. poſſeſſ. quia inuenire propriè
eſt per appræhenſionem leg. ſi bar-
ſatorum Cod. de fideiuſſ. Et perdi-
tionem inuenerit loquitur leg. 1.
Cod. de theſau. & leg. nunquam §.
theſaurus ff. de acquirend. rerum
domin. & dict. §. theſauros; Et ita
tenet Bartol. in leg. 1. in 4. quæſtion.
ff. de acquirend. poſſeſſ. & Roman.
Alexand. & Iaſon. in leg. 3. §. Nera-
tius ff. de acquirend. poſſeſſ. & Ale-
xand. in leg. 1. column. 22. verſicul.
Quarta opinio eodem titul. Ioann.
Fab. & Angel. Aret. in §. item lapil-
li Inſtitut. de rerum diuiſion. Ioan.
de Platea in dict. leg. 1. Cod. de the-
ſaur. column. final. in princip. &
Maria. Sozzin. in dict. articul. quæ-
ſtione 4. qui dicit, quod licet gloſa
in d. leg. 1. allegetur in contrarium,
tamen dicit contrarium, ſed loqui-
tur alternatiuè; adhæret tamen huic
opinioni, quod requiratur appræ-
henſio, & allegat Iac. de Haren. idē
voluiſſe in dict. leg. nunquam §. the-
ſaurus, quam etiam dicit tenere Pe-
trum.

Trigeſimo nono quæro. Quid ſi
inuentor dicit theſaurum, aduerſa-
rius vero negat, quis teneatur pro-
bare? Pro ſolutione dicas, quod a-
47 genti, & aſſerenti eſſe theſaurum
incumbit probatio, qui tenetur
probare, quod illius pecuniæ ſic re-
conditæ communi opinione, viſu,
vel auditu cuius non extat memo-
ria, vt leg. ſi arbiter ff. de prob. cum
ibi not. per glo. & per Bartol. in leg.
2. §. item labeo ff. de aqua pluu. arc.
& eſt bona gloſa in cap. 1. de præſcr.
libr. 6. quo probato, niſi probet ad-
uerſarius ſe vel ſuos abſcondiſſe,
quod eſt cauſa ſuæ defenſionis præ-
ſumitur theſaurus leg. ſi quidem C.
de except. Facit, quod notat per gl.
& Bartol. in leg. ſi quis ex argenta-
rijs. §. final. ff. de eden. Ita concludit
Ioan. de Platea in dict. leg. 1. colum.
final. verſicul. quæro aliquis C. de
theſaur. lib. 10. quem ſequitur Ma-
ria. Soz. in loco ſupra allegato quę-
ſtione 8. Idem tenet Ioann. Fab. &
Angel. Aret. in dict. §. theſauros In-
ſtitut. de rerum diuiſion. & adde
quæ dicam infra quæſtione ſeq.

Quadrageſimo quæro. Quid è
contra ſi dominus fundi dicat illam
pecuniam inuentam fuiſſe abſcon-
ditam a maioribus ſuis, inuentor
vero dicat eſſe theſaurum, quis de-
beat probare? Maria. Sozz. in dict.
quæſtione 8. dicit, Doctores non
tangere hanc quæſtionem, quando
dominus dicit, pecuniam fuiſſe ab-
ſconditam ad hoc vt habeat totum,
& inuētor negat, dicit tamen, quod
argumento præcedentis deciſionis,
de qua in præcedenti quæſtione, di-
48 cendum eſt, † quod actor debeat
probare, cum ſit fundamentum in-
tentionis ſuæ per leg. actor. Cod. de
probar. canonizzaram 6. quæſtione
vltim. cap. actor, & leg. ei qui ff. de
probar. 4. quæſtione 3. capit. ei qui.
Subdit Maria. ſe arbitrari circa prę-
dicta animaduertendum ad quali-
tatem pecunię, videlicet, vtrum ſit
antiqua, an vero ſit noua, vel etiam
ſi antiquæ ſit admixta noua, quæ à
10. vel 20. vel 30. vel 40. annis citra
fuerit formata, quia de neceſſitate
concluderetur, non eſſe propriè the
49 ſaurum. Secus ſi ibi eſſet pecunia
ſola, quæ fuiſſet formata tam anti-
quo tempore, cuius nō extaret me-
moria: Et ita alias ego conſului,
quod quædam pecunia, quæ fuit in
quadam domo reperta in Oppido
Sancti Miniati non diceretur the-
ſaurus, quia inter ipſam erant qui-
dam floreni aurei cum imagine, &
ſub-

ſubſcriptione Domini Ioannis de Bentiuolijs de Bononia formati ab annis quadraginta citra, licet tunc non vidiſſem Soz. in d. loco.

Quadrageſimo primo quæro. Quid ſi reperiatur pecunia in prædio Titij, quæ non probatur, quod ſit theſaurus, cui acquiratur? Marian. Sozzin. in dict. articul. quinto quæſtione 8. dicit, Tu forte diceres quod acquiratur domino prædij, quia ex quo in ſuo reperitur abſcondita præſumi debet ſua, cum etiam ipſum prędium poſſideat, & ex poſſeſſione quandoque, quis pręſumatur dominus per not. in leg. ob maritorum Cod. ne vx. pro mar. & ibi gloſ. & in leg. 1. ff. fam. herc. & quod habetur in cap. cum ad ſedem de reſtitu. ſpoliat. & per Anton. in cap. cum venerabilis de except. & per Bartol. in leg. quidam in ſuo ff. de cond. inſt. & per Bald. in leg. præſes. capit. ad leg. Iul. de plagia. Sed in contrarium inducet textum in leg. 3. §. Neratius ff. de acquirend. poſſeſſ. vbi Paulus ſequens opinionem Sabini concludit poſſidentē agrum nō poſſidere theſaurum, quem neſcit eſſe ſub cuſtodia ſua, poſito, quod fundum poſſediſſet per 30. annos, vel 40. non tamen videtur vſucepiſſe, nam vt ibi dicit, Iureconſultus; aut iſte neſcit theſaurum, & illum non poſſidet, quamuis fundum poſſideat; aut ſcit & non poteſt longa poſſeſſione vſucapere, cum ſciat alienum, Et quod ſentit à contrario ſenſu, dum dicit de longa poſſeſſione quaſi ſentiat ſecus de lōgiſſima,
50 procedit de iure ciuili, † quo iure in poſſeſſione longiſſimi temporis non requiritur bona fides, vt l. cum notiſſim. Cod. de præſcr. 30. vel 40. annorum, & 16. quæſtione 3. capit. poteſt. Sed iure canonico ſecus eſt, vt in cap. final. de præſcript. & in reg. poſſeſſor de reg. iur. lib. 6. Vnde dicit Maria. Sozzin. ſibi videri concludendum in prædicta quæſtione, quod talis pecunia per Epiſcopum, aut per ipſam inuentorem diſpenſanda ſit ſecundum varias opiniones, vt dicitur de inuentione lapillorum, & dicetur infra.

Quadrageſimo ſecundo quæro. Qua actione petatur theſaurus? Soluendo, dicas quod rei vendicatione, quia cum primum theſaurus eſt inuentus, quęritur domino fundi, vt leg. non intelligitur § final. ff. de iur. fiſc. vbi textus loquitur per verbum vendicaretur; & ſentit gloſa in dict. leg. 1. Cod. de theſau. & ita tenet ibi Ioann. de Platea in 2. column. in fine, & Maria. Sozzin. in dict. articul. quęſtione 7. Sed aduerte ſecundum Marian. Sozzin. in dict. quęſtione, quia textus in dict. §. final. loquitur de parte debita
51 fiſco, † quia circa acquiſitionem dominij, maius habet priuilegium fiſcus, quam priuatus, vt leg. final. Cod. de ſacr. Eccleſ. Et ideo dicit, quod forte melior eſt alia opinio poſita in gloſa in dict. leg. 1. Cod. de theſaur. quod agatur conditione, ex illa lege, & dict. §. theſaures Inſtitut. de rerum diuiſion. & prędicta leg. nunquam §. theſaurus ff. de acquirend. rerum domin.

Quadrageſimo tertio quęro. Qua actione agat vnus ex coheredibus contra coheredem pro theſauro inuento? Dicas, quod poteſt agere familię herciſcundę iudicio leg. item labeo ff. fam. herc. Ita dicit Marian. Sozzin. in dict. repet. Rubric. de cau. poſſeſſ. & propr. Tractat. 1. articul. 5. quæſtione 1. in fine.

Quadrageſimo quarto quęro. Quid debeat facere inuentor theſauri? Dicas ſecundum Marian. Sozzin. in dict. articul. quęſtione 6.

quod ſi inuenerit in ſuo ſuus eſt, nec tenetur alicui deferre, vt l. non intelligitur §. fin. ff. de iur. fiſc. nec à Principe impetrare, quia fruſtra precibus imploratur, quod iure cõmuni conceditur d. l. 1. C. de theſau. ſi verò reperit in alieno, ſi quidem reperit in
52 fundo Cęſaris, aut fiſci, religioſo, vel ſacro tenetur deferre, & ſi partem debitam fiſco ſumpſerit triplam theſauri ſoluere cogitur, vt d. l. non intelligitur §. fin. & ſic tenetur in triplum computato ſimplo, vt ibi dicitur in glo. & not. Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de theſaur. lib. 10.

Quadrageſimoquinto quęro. Quid de inueniente theſaurum in alieno data opera? Reſpondeo, quod præ-
53 terquam quod totus theſaurus domino fundi acquiritur, & ſibi debet dari, ut l. 1. C. de theſau. lib. 10. punitur pęna extraordinaria, vt ibi no. glo. & ſic arbitraria, cum à lege non ſit expreſſa l. ſacrilegij ff. ad l. Iul. pecu. & dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. in fine.

Quadrageſimoſexto quæro. An ſola perquiſitio theſauri ſine inuentione in alieno operetur incurſionẽ pęnæ? Reſpondeo, quod non, quia duo requiruntur vt habeat locum
54 pęna dict. legis, perquiſitio ſcilicet, & inuentio, & non ſufficit perquiſitio niſi inueniat. Ita not. Ioa. de Plat. in d. l. 1. ex tex. ibi ſcrutatus inuenerit, quod hæc duo requirantur, vt
55 habeat locum pæna d. l. † Si tamen contra voluntatem domini ingrederetur ad inquirendum, tenetur iniuriarum l. iniuriarum §. ſi quis me prohibente ff. de iniur. Et ſi theſaurum inuenit, quamuis eſſet in bonis nullius, non tamẽ fiet ſuum, ſed debet domino reſtituere, & hoc ideo quia appræhenſio eſt interdicta, vt d. l. 1. Secus ſi eſſet res, quę in nullius bonis ſit, cuius appręhẽſio nõ eſt interdicta, vt apri, & volucrum, quas ſi quis ingreſſus agrũ alienũ cõtra prohibitionem domini capiat, nihilominus ſuum facit, quod capit, licet domino teneatur iniuriarum per l. diuus ff. de ſeru. ruſt. præd. licet gloſa notet contra & malè in §. feræ, Inſt. de rer. diu. Ita dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de theſau. in fine, & not. Bart. Veron. de ſeru. ruſt. præd. in tit. de Aucupatione in princ. & per Chriſt. Porr. in d. §. feræ, & ibi per alios ſcribentes notatur.

D E

DE REBVS AVREIS, ET ARGENTEIS.

Titulus Vndecimus.

S V M M A R I A.

1 VAs alieno auro vel alio metallo ad priorem formam reducibili confectum, pertinet ad dominum materiæ.

2 Sed ſi fuit vas ſacrum non debetur niſi æſtimatio.

3 Vas conflatum ex communi materia ad communiter dominos materiæ promiſcuè pertinet.

4 Si materia ſeparari poteſt quilibet remanet dominus ſuæ materiæ.

5 Miſtio eſt ea quæ ſeparari poteſt, quę non poteſt dicitur confuſio.

6 Ad diuiſionem voluntariæ confuſionis agitur communi diuidundo.

7 Ferruminatio eſt cum vna materia eidem cum eadem adiungitur veluti aurum auro, Si quid eſt diuerſum eſt applumbatio.

8 In confuſione materię agitur ad pondus cuilibet competens poſtea liquidandum.

9 Etiam libellus incertus admittitur vbi culpa rei vel caſu eſt incertitudo.

10 In metallis ſeparabilibus aget quis rei vendic.tione.

11 Si dolo malo confuſa ſint agitur actione furti vel ad exhibendum.

12 Qualitas melior ſi aliundè probari non poſſit, per iuramentum probatur præmiſſa taxatione iudicis.

13 Super incerta quantitate petita procedet iudicium, & ſententia, dummodo in executione ſententiæ liquidetur.

14 Duabus maſſis duorum admixtis vterque pro ſua portione eſt dominus.

15 Et poteſt quilibet agere pro ſua portione communi diuidundo.

16 Si vero à tertio facta ſit admiſtio, remanet maſſa ſuis dominis, & tertio datur actio in factum.

17 Adiecta maſſa alterius ſpeciei ſu acquiritur domino ſpeciei ſoluta æſtimatione maſſæ domino.

18 Adiecta ſpeciei alienę per ferruminationem acquiritur ſimiliter domino ſpeciei.

19 Per applũbationem poteſt dominus maſſę agere ad ſeparationem.

20 Specie vnius ſpeciei alterius bona fide adiecta minor cedit maiori vt pes vel brachium ſtatuę.

21 In tali paritate minus pręcioſa prę-cioſiori.

22 Et in hac etiam paritate ſi ſint ſeparabiles quilibet ſuę portionis remanet dominus.

23 Si ſint inſeparabiles ſit communis.

24 Contra eum qui remanet dominus poteſt alter agere actione in factum ad æſtimationem.

25 Speciebus illis ſeparatis, quæ ceſſit altæ ri non redit ad priorem dominum.

26 Tigni

Digitized by Google

26 *Tigni trabes & materia vnius domini, in alterius ędificio poſita diruto ędificio redeunt ad priorem dominum.*

27 *Si mala fide coniunctio facta ſit prior dominus ius non amittit.*

28 *Et contra alium agere poteſt actione furti.*

29 *Species alteri ſpeciei adiecta per ferruminationem acquiritur vt ſupra.*

30 *Si à tertio ferruminatio facta ſit bona fide, dominus minoris aget contra illum actione in factum ad ęſtimationem.*

31 *Si mala fide aget utili condictione furtiua, vel actione furti vel actione legis Aquilię vel officium iudicis intentando.*

32 *Caput vnius ſtatuæ alterius adiunctum ſit domini ſtatuę.*

33 *Ita & pes vel manus per ferruminationem adiuncta.*

34 *Sed adiuncta per applumbationem remanet ſui domini.*

35 *Et poteſt agere ad exhibendum vt ſeparetur.*

36 *Species vnius ſpeciei alterius adiecta vt lecto fulcimen, tabula naui, gemma auro, tota illius eſt cuius antea fuerat.*

37 *Identitas vaſis ſimplicis probatur per ſimplicem aſpectum teſtis, ſi ſit varie compoſitum per ſigna valida.*

38 *Vaſe argenteo ad pondus empto ſi vilius metallum adiunctum ſit, vnum ab altero diſtinctum debet ponderari.*

39 *Calicem fieri iuſſus, argenteus ſaltem eſſe debet.*

40 *Calices conſecrati nec vendi poſſunt nec oppignerari.*

41 *Vaſa argentea nō comprahenduntur in legato ſupellectilium niſi eſſent in vſu cotidiano teſtatoris.*

42 *Vaſibus omnibus promiſſis veniunt etiam argentea niſi præſumptiones varia ſint in contrarium.*

43 *Litera aurea ſcriptę in membranis cedunt membranis.*

NVnc de alijs rebus, quę fiũt
ex auro, argento vel ære,
vt sũt ſtatuę, ſciphi, vaſa,
& alia his ſimilia. In qui-
bus. Primo quæro. Quid ſi quis ex
alieno auro vel argento, uel ære vas
1 conflauerit, an efficiatur dominus
vaſis? Reſpondeo, quod non, quia
vas ex alieno auro, argento, vel ęre
factum reduci poteſt ad rudem ma
teriam, & in maſſam poteſt argen-
tum & æs reduci l. adeo. §. cum quis
ex aliena ff. de acq. rer. dom. & §. cũ
quis ex aliena Inſtit. de rer. diuiſ. &
not. Azo. in ſumma. C. de met. &
met. lib. 11. verſ. Item cum ſint, di-
cens, quod cum ſint liquidæ mate-
riæ, & ad ſua initia redire poſſint,
quacunque fide fuerint ſpecificata
dominium non mutatur, & not.
Ang. Aret. in dict. §. cum ex aliena,
vbi dicit, quod quando res ſpecifi-
cata poteſt reduci aliquo modo ad
priſtinam materiam, remanet do-
mini antiqui, & idem dixit Maria.
Soz. in Rubr. de cau. poſſ. & propr.
art. 5. verſ. 11. per ſpecificationem,
vbi dicit, quod ſi ſpecies ſit reduci-
bilis ad primam materiam veluti ſi
ex auro, vel argento vel ære tuo ali-
quo fecero uaſa, tunc qui prius erat
materiæ dominus, remanet ipſius
dominus. Vas enim conflatum ad
primam materiam auri vel argenti,
ſeu æris reduci poteſt, vt dict. §. cum
quis ex aliena, & Soz. dicit ibi verſ.
Tertio requiritur, & ibi ponit quin-
que neceſſaria, vt per ſpecificatio-
nem quis efficiatur dominus: Et aſ-
ſignatur duplex ratio. Prima, quia
ſine illa materia impoſſibile fuerat
rem ſpecificari, & ita vult opinio
Sabini, vt dict. §. cum quis, & ibi per

Ang.

Ang. Arer. Secunda aſſignatur ibi per Port. quia licet hæc ſpecies, quoad formam diceretur in nullius bonis eſſe, tamen materia erat in bonis alicuius, quæ cum adhuc duret, dicitur illius cuius erat ante leg. quæſitum §. illud fortaſſis ff. de leg 3. Sed in vno caſu definit eſſe
2 domini materia, quando ex auro, vel argento meo fieret calix, vel aliud vas ſacrum, quia non poſſum petere argentum vel aurum, ſed æſtimationem capit. fina. 35. quæſt. 6. vt dicit Ludou. Roman. in ſing. 385. incip. de auro res.

Secundo quæro. Quid ſi duo concordes ex auro, vel argento, vel ære communi aliquod vas confece-
3 rint. An erit commune? Reſpõdeo, quod ſi duorum dominorum materiæ ex ipſorum voluntate ſint confuſæ, illud totum fit vtrique cõmune, vt ſi maſſas auri, vel argenti conflauerint etiamſi ex diuerſis materijs facta ſit confuſio, vt ſi ex auro, & argento aliquod vas, quod ex ratione prædicta commune efficitur, vt Inſt. de rer. diu. §. ſi duorum, & l. adeo. §. voluntas ff. de acq. rer. dom. & in l. Pomponius ſcribit ſi frumẽtum in princ. verſ. Quod ſi voluntate ff. de rei vend. Et aduerte quia ideo dixi uoluntate dominorum, quia ſecus, ſi ſine uoluntate facta eſſet ſpecificatio eorum quæ confuſa ſunt, quia tunc tenendum eſſet, quod dictum eſt in quæſtione præcedenti: Et quod dixi de voluntate, idem dicendum eſt ſi caſu fortuito confuſæ eſſent ad inuicem diuerſæ materiæ, vel eiuſdem generis, vt dict. §. voluntas & d. §. ſi duorum; Quod tamen intelligendum eſt, ſi modo tales materiæ ſeparari non poſſint; ſecus ſi poſſint ſeparari, quia tunc remanet cuilibet materia ſua, vt ibi traditur, & in leg. lacus §. final. ff. de acq. rer. dom. & in dict. leg. Pomponius ſcribit ſi frumentum §. item ſi plumbum. Ita concludit Marian. Soz. in allegato artic. verſic. 12. per confuſionem, Et dicuntur cõfundi materiæ quãdo vna ab alia ſeparari non poteſt,
5 vt verbum ſonat & in hoc differt a commixtione, quia cõmixtio propriè dicitur fieri, quando corpora poſſunt ſeparari, vt in grege, & armento; licet quandoque per commixtionem talis inducatur confuſio, vt difficilis, ſeu impoſſibilis ſit ſeparatio, vt in iuribus præallegatis. Ita dicit Maria. Soz. in d. art. verſic. 12. &c.

Tertio quæro. Qua actione agant quando unanimi uoluntate fuit facta confuſio? Dicit Maria. Soz. in d. uerſ. 12. præallegato quod agi po-
6 teſt communi diuidundo, quia per talem communionem amborũ uoluntate factam, quædam intelligitur eſſe contracta ſocietas, per quã lex fingit hinc inde factam traditionem ut l. 2. ff. pro ſoc. Et poteſt etiã agi rei uendicatione.

Quarto quæro. Quid ſit ferruminatio; quid applumbatio? Reſpõdeo, quod ferruminatio fit quãdo eadem materia eidem materiæ cum eadẽ materia coniungitur, ueluti aurum auro cum auro, argentũ
7 argento cum argento. Sed ſi horum aliquid ſit diuerſum non dicitur ferruminatio, ſed applumbatio l. in rẽ §. item quæritur, & §. item quæcunque ubi tex. & gloſa ff. de rei uend. Et ferruminatio facit confuſionem materiarum, applumbatio uero nõ facit l. item. Ita dicit Maria. Soz. in d. art. uerſ. circa tertium membrũ, & idem prius dixerat Azo. in Summa Inſt. de rer. diu. uerſ. hæc de acceſſione, quem non allegat. Sed aduerte dicit Maria. Soz. quia in contrarium facit l. lacus. §. fin. ff. de acq. rer. dom. ubi etiam ea quæ ſunt diuerſæ

Digitized by Google

uerſæ materiæ, vtæs & argentum
dñr facere cõfuſionẽ. Solutio. potes
dicere quod ille tex. loquitur quan-
do diuerſæ materiæ ad inuicem cõ-
miſcentur, ſeu confunduntur: nos
loquimur quando adiunguntur.

Quinto quæro. Quando eſt facta
confuſio metalli inſeparabilis; ad
quid aget quilibet ex dominis? Re-
ſpondeo, quod quilibet aget pro ra-
ta ponderis, quod habet in maſſa,
habita ratione præcioſioris metalli,
8 licet tempore actionis ſit incertum,
dummodo poſtea in proceſſu de-
pondere ſpecificetur l. Marcellus. §.
Pomponius cum l. ſeq. ff. de rei vẽd.
& not. Ang. Aret. in §. ſi duorum In-
ſtit. de rer. diuiſ. Ex quo notat in pra
ctica Ang. il. 1, quod quoties quis eſt
incertus quam partem petat facto
9 aduerſarij, vel caſu quod admitti-
tur libellus incertus, dummodo po-
ſtea in proceſſu qualificetur ſecun-
dum Ioan. de Plat. tex. & ibi Bart.
in l. 1. §. 1. ff. quor. legat. c. conſtitu-
tus, & ibi Innoc. extr. de in int. reſt.

Sexto quæro. Quid ſi ſunt metal-
la ſeparabilia, vt plumbum, & argẽ-
tum. Ad quid, & qua actione agãt?
Reſpondeo, quod quando vnum ab
alio eſt ſeparabile, vt plumbum, &
10 argentum, tunc vnuſquiſque ven-
dicabit ſuum; aut non poteſt ſepa-
rari, & ſeparatio difficilis eſt, & tũc
pro parte incerta vendicabuntur po
ſtea tamen certificanda, vt l. Pom-
ponius. §. ſed ſi plumbum ff. de rei
vend. & ibi gloſa, & Bart. & gloſ. in
d. §. ſi duorum Inſt. de rer diu. Et di-
xi ſupra in q. præcedenti.

Septimo quæro. Quid ſi aliquis
dolo malo huiuſmodi materias con
11 fuſerit, qua actione teneatur? Re-
ſpondeo, eum teneri actione furti,
& actione ad exhibendum, qui do-
lo malo confundendum curauit, vt
ratio præcij habeatur; & etiam rei
vendicatione, eo quod dolo malo
videtur deſijſſe poſſidere, ita tamen
quod amplius habeat qui agit tali
actione, quãto precioſior fuerit ma-
teria ſua l. Marcellus. §. Põponius,
& ibi Bar. ff. de rei vẽd. & l. quo qui-
dem caſu eod. tit. Ita concludit Ma-
ria. Sozz. in d. verſ. 12. per confuſio-
nem, verſ. ſed ſi aliquis.

Octauo quæro. Qualiter ille qui
dicit ſuũ argentũ eſſe precioſius poſ
ſit illud probare? Dom. Maria. Soz.
in loco præalleg. verſ. ſed aduerte, di
cit, quod ex tẽpore inſurrexit illa no
ua hæc dubitatio qualiter iſte cuius
materia ab alio, cũ alterius materia
cõfuſa eſt, poſſit probare, quãto ſua
materia fuerit precioſior: circa qđ
dicendũ arbitratur, quod ſi habet tẽ
ſtes qualis, & quanta eſſet ſua mate-
ria, deponẽtes, res eſſet clara. Sed ſi
de hoc teſtes nõ haberet, ſed habe-
ret teſtes, qualiter mateeia ſua fuerit
cum alia confuſa; ſi quidem ille, qui
confudit, fateretur quantitatem, &
qualitatem materiæ, & actor vellet
ſtare ſuæ cõfeſſioni, etiã ſic res eſſet
expedita; ſed ſi actor illius cõfeſſioni
ſtare nollet arbitratur, quod facere
poſſet probationem per iuramentũ
12 ſuum præmiſſa taxatione per iudi-
cem arg. tex. not. & quæ ibi dicun-
tur in c. fina. extra quod met. cau. &
l. ſi quando C. vnde vi.

Nono quæro. An procedat iudi-
cium non liquidata quãtitate argẽti
quam ille dicit ſe habere in maſſa?
Dicit Ang. Aret. in d. §. ſi duorum
13 in fine Inſt. de rer. diuiſ. ſe credere,
quod procedat iudiciũ, licet per pro
ceſſum primæ cauſæ non ſit liqui-
data quantitas, & quod feretur ſen-
tentia; Reſtituas illam quantita-
tem argenti, quam Titius habet in
illa maſſa conflata per te dummodo
poſtea in executione fiat declaratio
quantitatis, & partis, vt l. 1. §. ſi quis
argentum ff. depoſ. & ibi gloſa Barr.
& Doct. & l. 1. & ibi Bart. & Doct.
C. de

Cod. de ſent. quæ ſine cert. quant.
& l. 1. in fine ff. de leg. 3.

Decimo quæro. Quando materia
infecta adiungitur infectæ, & maſſa
maſſæ, An dominium tranſeat in al-
terum? Reſpondeo, quod tunc qui-
14 libet ſuæ partis dominus remanet,
vt l. quicquid. 1. reſpon. ff. de acqui-
ren. rerum dom. nec diſtinguitur an
partes ſint æquales, vel inæquales,
& an poſſit, vel non poſſit ſeparari,
quia neutrum alteri cedit, fit tamen
communis, ſi ſeparari non poteſt, vt
d. l. quicquid 1. reſpon. & l. qui gre-
gem §. fin. ff. de rei vend. tenet gloſa
in l. qui rem §. ſi quis ff. de rei vend.
vbi etiam gloſa dicit non diſtingui
an bona, vel mala fide adiectum ne
ſit: facit leg. lacus. §. fin. & leg. adeo
§. voluntas ff. de acquirend. rerum
dom. Ita concludit Maria. Sozz. in
d. articul. verſic. 14. per adiunctio-
nem verſic. circa primum, quod ar-
bitratur procedere etiam ſi per ap-
plumbationẽ, vel ferruminationem
maſſa maſſæ coniuncta ſit arg. d. l.
quicquid 1. reſpon. niſi forte volun-
tate vtriuſque domini prędictę maſ
ſæ per ferruminationem coniunctæ
ſint, vt ibi dicit gloſa, quo caſu arbi-
tratur, quod detur actio communi
15 diuidundo per quæ dixit in verſ. 12.
Et hæc procedunt quando maſſa
vnius domini maſſæ alterius adiun-
cta eſt. Sed ſi vtraque maſſa eſſet e-
iuſdem domini & materia applum-
16 bationis, vel ferruminationis eſſet
alterius arbitratur Sozz. dicendum
quod totum corpus fiat illius cuius
ſunt ambæ maſſæ, & etiam fiat ſua
materia applumbationis, & ferru-
minationis. Ita dicit intelligi poſſe
dict. leg. quicquid 2. reſpon. ff. de
acquirend. rerum domin. licet glo-
ſa ibi alter ſentiat; Dicit tamen
quod dominus materiæ applumba-
tionis, ſeu ferruminationis agere
poſſit actione in factum ad illius
ęſtimationem per ea quę dicit ibi in
quarto membro.

Vndecimo quæro. Quando ma-
teria argenti infecti adiungitur ſpe-
ciei, vt vaſi argẽteo, An dominium
transferatur? Dominus Marian.
Sozzin. in dict. verſicul. per adiun-
ctionem verſicul. circa ſecundum;
diſtinguendum dicit, quod aut fit
in aliena ſpecie cum ſua materia, &
17 hoc caſu ſiue bona ſiue mala fide
adiungat, ſpecies illa remanet prio-
ris domini, nec fit communio, dum-
modo poſſit ſeparari leg. quicquid
1. reſpon. ff. de acquirend. rerum
domin. & tenet gloſ. in leg. in rem in
verbo adiecerit ff. de rei vend. Aut
18 tuæ ſpeciei cum materia aliena, ſi
per ferruminationem id feceris, to-
tum fit tuum; Sed ſi applumbaueris
bona fide, qui prior erat dominus
ad exhibendum agere poteſt, vt ſci-
licet inde ſeparetur, & vendicetur,
ex quo inde ſeparari poteſt. Si ma-
19 la fide agi contra te poteſt rei ven-
dicatione. Ita concludit præfatus
Doctor, & ſunt dicta Azor. in
ſumma Inſtitut. de rerum diuiſion.
verſicul. hac de acceſſione, & gloſ.
in dict. leg. in rem licet Azor. non
alleget.

Duodecimo quæro. Quid ſi ſta-
tuæ argenteæ brachium alienum
adiunxeris, vel aliud, An tuum fiat?
Diſtingue ſecundum Azor. in ſum-
ma Inſtitut. de rerum diuiſion. in
allegato verſicul. & gloſ. in leg.
in rem allegata ſupra, & Do-
minum Marian. Sozzin. in loco
allegato verſicul. circa tertium
membrum de ferruminatione,
Quod quando materia formata
20 adiungitur formatæ ſeu ſpecies
ſpeciei per ferruminationem,
quod hoc caſu minor pars, ſeu
ſpecies cedit maiori, ita vt ſi tuæ
ſtatuæ manum, vel pedem ad-
iunxeris, tibi cedit. Minor enim
pars

pars per vnitatem maioris conſu-
mitur, vt l. in rem. §. item quæcun-
que ff. de rei vend. Vnde ſequitur,
quod ille qui maioris partis eſt Do-
minus per conſumptionem alterius
partis factæ per adiunctionem me-
diante ferruminatione efficitur Do
minus totius, vt d. §. item quæcun-
que, & d. l. in rem §. ſiquis, & hoc
caſu Dominus illius pedis, vel ma-
nus, vel alterius ſimilis vel minoris
partis omnino deſinit eſſe Domi-
nus, & alterius factum eſſe intelli-
gitur, vt etiam ſi inde erectum vel
remotum ſit ad priorem Dominum
redire non poſſit, facit quod in ſimi-
li dicitur de planta, in alieno plan-
tata, quæ coaluit, & poſtea, vento,
vel alio modo euulſa eſt. Si vero al-
21 terum altero non ſit maius, tunc
minus præcioſum accedit magis
præcioſo, & ſic Dominus ſpeciei ma
gis precioſæ ſit Dominus totius rei,
hoc eſt integræ ſtatuæ, vel etiam al-
terius rei, vt puta ſi in ſcipho ſuo
anſam, hoc eſt, manipulum quis
adiecerit, vel aliud quid ſimile fe-
cerit, vt dict. leg. in rem §. ſi quis, &
ibi gloſa in ver. totius. Si vero alte-
rum altero præcioſius non eſt, &
22 ſeparari poſſit, tunc nullam cedit
alteri, & ſic eo caſu quilibet Domi-
norum Dominium retinet, & ven-
dicare poteſt vt dict. leg. quicquid
§. fin. 1. reſpon. Si modo poteſt ſepa-
23 rari; alioquin ſi ſeparari non poteſt
ſit commune, vt leg. Pomponius
ſcribit ſi frumentum poſt princ ff.
de rei vend. tenet gloſa præallegata
ſuper verbo adiecerit in d. l. in rem
§. ſi quis. Aduerte tamen id quod
dixi, quod ſi alterius pedem, vel ma
num ſtatuæ meæ adiecero, vel ſpe-
ciem minus præcioſam magis præ-
cioſæ per ferruminationẽ adiecero,
tota ſtatua mea ſit, intelligi debet, ſi
ſimpliciter ferruminauerim ea in-
tentione, vt mea fieret, & bona fide,
quia hoc caſu adeo ſit mea; vt etiam
ſi poſtea manus vel pes ſit dirutus,
ſeu remotus, vel abſciſſus, non ta-
men redit ad priorem Dominum,
vt dixi per tex. in d. §. item quæcun-
que. Arbitror tamen, quod Domi-
nus illius pedis, vel brachij poſſit
24 agere contra me actione in factum
ad æſtimationem, vt eſt tex. in dict.
§. item quæcunque, alias videretur
locupletari cum aliena iactura con-
tra regulam cap. locupletari de reg.
25 iur. lib. 6. Sed contra id quod ſtatim
dixi, quod brachium poſtea diru-
tum non poſſit prior Dominus ven-
dicare oppono de his quæ dicuntur
in §. cum in ſuo Inſtit. de rer. diuiſ.
quod licet ex aliena materia bona
fide ædificauerim in meo, quamuis
26 Dominus materiæ non poſſit agere
contra me, nec ad exibendum, nec
rei vendicatione. Si tamen poſtea
dirutum ſit ædificium, ille qui fuit
Dominus materiæ poteſt illam ven-
dicare. Solutio eſt difficilis, nec tan-
gitur a Doctoribus. Ego arbitror,
quod ſic poſſit ſolui, quod ibi ſpe-
cies tigni, vel trabis, vel alterius ce-
menti ſemper remanſit eadem, nec
dicitur fuiſſe facta alia confuſio, ve-
rum in terminis noſtris per ferrumi
nationem facta eſt confuſio, per
quam prior Dominus Dominium
amiſit, & ſic extinctum eſt Domi-
nium illius, ſed res extincta non re-
uiuiſcit, vt leg. inter ſtipulationem
§. ſacram ff de verbor. oblig. & leg.
qui res. §. aream ff. de ſolut. Sed in
tignis, & reliquis cementis, quibus
quis in ſuo ſolo ædificauit, prior Do
minus eorum ſemper remanſit Do-
minus, ideo diruto ædificio poteſt
vendicari. Sed hæc procedunt, vt
dixi, quando adiunctio fuit facta
27 bona fide: Si vero mala fide facta
fuerit dicit gloſa in dict. leg. in rem.
§. ſi quis, & §. item quæcũque, quod
prior Dominus remanet Dominus,
licet

licet tota ſtatua, vel ſimilis ſpecies remaneat ipſius Domini, qui pretioſiorem, & maiorem partem habuit. Facit leg. quicquid. §. fin. ff. de acq. rer. dom. Et ſi tu diceres, Ergo erunt duo Domini inſolidum. Potes reſpondere, non eſſe inconueniens, quod vnus totius ſtatuæ ſit Dominus, & alter ſolius brachij, vel pedis, quia aliud eſt tota ſtatua, & aliud brachium, vel pes, ſicut aliud eſt tota domus, aliud tignum, vel cementum; Sed aduerte, quia prædicta iura, quæ dicunt, quod brachium, vel pes & ſic de ſimilibus per ferruminationem adiuncta ſtatuæ alicuius, acquiruntur Domino ſtatuæ, ita quod diruti, vel euulſi non redeunt ad priorem Dominum, nec diſtinguunt inter bonam & malam fidem, & ideo dicit Maria. Soz. ſe valdè dubitare de differentia, quam faciunt gloſæ prædictæ. Vtrum bona, vel mala fide quis ferruminauerit, quod prædicta differentia nõ debeat procedere, quia ratio ſuperius aſſignata per Iurecon ſultum, quod ferruminatio per eandem ſpeciem facit confuſionem, videtur ſibi locum vendicare, ſiue bona ſiue mala fide ferruminatio facta ſit. Prædicta tamen differẽtia eſt ſatis æqua. Poſita tamen quod mala fides operaretur, quod talis pes, vel manus per ferruminationem adiunctus remaneret prioris Domini: ſequeretur cõcluſio, quod ipſum pedem vel manum abruptum ſiue remotum a ſtatua poſſet Dominus vendicare: Sed ſtatua integra an poſſit vendicari magis eſt dubium: & ſi fortè induceretur vrbis deformatio, quia ſtatua illa eſſet affixa ædificio, vel alia ſimili cauſa, arbitror, quod non poſſet nec ad exhibendum agere, nec rei uendicatione. Sed ſi prædictæ rationes ceſſarent, licet non poſſit vendicare, tamen poſſet ad exhibendum agere, vt ſeparentur, & poſtea vendicentur, vt dict. §. item quæcunque. Arbitror etiam, quod ſi mala fide manum aut pedem meum ſtatuæ tuæ per ferruminationem adiunxeris,
28 quod poſſis conueniri actione furti: Et cum dolo etiam deſieris poſſidere, poſſis etiam fortè conueniri rei vendicatione vtili per ea, quæ ſupra dicta ſunt.

Decimotertio quæro. Quid ſi quis brachium, vel pedem vel manum ſuam per ferruminationẽ ſtatuæ alterius adiunxerit, An acquiratur Domino ſtatuæ? Solutio. Glo. in d.l. in rem dicit, quod acquiratur Domino ſtatuæ, quia minor pars debet accedere maiori, &
29 minus precioſa precioſiori, vt eſt dictum ſupra in præcedenti quæſtione. Et ita dicit Dominus Maria. Soz. in dict. verſ. circa tertium verſ. ſed quæro, etiam ſi bona fide ferruminaſſet: Et fortius ſi tertius alienum pedem vel manum non ſuæ ſed alienæ ſtatuæ per ferruminationem bona vel mala fide adiunxiſſet; acquireretur enim Domino maioris, & precioſioris partis per dict. leg. quicquid. §. fin. qui ſimpliciter ponderat ferruminationem, non autem perſonam ferruminantem, & per text. in dict. leg. item quæcunque qui loquitur per verbum imperſonale, videlicet iunctum ſit, nec exprimit per quem. Et hoc caſu arbitror, quod agi poſſit contra Dominum totius ſtatuæ actione in fa-
30 ctum ad æſtimationem per ea quæ ſupradicta ſunt in præcedenti quæſtione; Poſſet etiam attentari, quod
31 contra eum qui ferruminauit ſi mala fide id fecit poſſit agi actione furti, ſi lucrandi ſibi animo id fecit, & fortè etiam vtili conditione furtiua, ſicut quandoque agitur vtili rei vendicatione. Si vero abſque

mala

Digitized by Google

mala fide ferruminauit fortè etiam
agi poſſit contra eum propter dam-
num illius facto illatum intentando
iudicis officium, vel actionem legis
Aquiliæ arg. dictorum per ipſum
verſ. 10. Cogitabis tamen quia præ-
dicta neque per gloſas, neque per
Doctores tanguntur.

Decimoquarto quæro. Quid ſi ſta
tuæ argenteæ ſolo capite carēti ca-
put alienum per ferruminationem
fuerit adiunctū: Vtrū caput acqui-
ratur Domino ſtatuæ an è contra?
Reſpondendum videtur, quod ca-
put acquiratur Domino ſtatuæ,
quia minor pars cedit maiori, vt di-
ctum eſt in quęſtionibus præceden-
tibus. In contrarium tamen facit,
quia caput eſt præcioſius; facit leg.
cum in diuerſis ff. de relig. & ſumpt.
funer. & quod notatur in cap. cum
non liceat de pręſcript. Sed hoc non
32 obſtante teneas primam opinionē,
quod caput cedat ſtatuæ, quia text.
in dict. leg. quicquid. §. fin. in pri-
mis ponderat, quod minor pars ac-
cedit maiori: ſecundo vero loco,
quod minus præcioſa præcioſiori,
licet enim caput viuū dicatur prę-
cioſior pars corporis ratione intel-
lectus in eo conſiſtentis, & quia ab
eo cętera membra dependent vt di-
ctis iuribus, & 2. quæſt. 7. cap. ſicut
inquit: tamen ſecus eſt in ſtatua au-
rea, vel argentea, vel ſimili, vt de ſe
manifeſtum eſt.

Decimoquinto quæro. Quid ſi
ſtatuæ tuæ argenteæ pedem vel ma-
num alterius per applumbationem
adiunxeris. An manus, vel pes tuus
fiat? Reſponde, quod tota ſtatua
tua fit, ſed non quęlibet eius pars, vt
dicit gloſa in verbo tota in leg. ſed
& ſi ex meis. §. 1. ff. de acq. rer. dom.
& not. gloſa in verbo totus in leg.
in rem. §. ſi quis ff. de rei vend. Et
33 iſta eſt differentia inter adiunctio-
nem quæ fit per ferruminationem,
& eam quæ fit per applumbationē,
quia primo caſu tota ſtatua fit il-
lius, & quælibet eius pars qui erat
Dominus ſtatuæ, cui manus, vel pes
alterius adiunctus, eſt ita vt per ip-
ſum priorem dominum manus vel
pedis non poſſit manus, vel pes ven
dicari, aut ad exhibendum agi, etiā
34 ſi a ſtatua inde reperiatur abſciſſus.
Secundo vero caſu quando per ap-
plumbationem talis manus, vel pe-
dis adiunctus eſt ſtatuæ tuæ rema-
net prioris domini, & quamuis non
poſſit ab eo vendicari, quia acceſſit
maiori parti, tamen hoc caſu poteſt
35 agi ad exhibendum, vt ſeparetur,
& vendicetur, vt dict. leg. in rem §.
item quæcunque ff. de rei vend. Fa-
cit leg. in hac actione §. eſt autem
& leg. tigni ff. ad exhib. quod arbi-
tror procedere niſi fortè deformitas
vrbis ſequeretur ex tali remotione,
nam tunc agi poſſet, vt dictum fuit
ſupra de ferruminatione. Sed ſi ma-
nus, vel pes eſſent abſciſſi, tunc po-
teſt agi rei vendicatione, ſicut de li-
gnis & cementis dictum eſt per. §.
cum in ſuo Inſt. de rer. diu. Ita con-
cludit Soz. in loco prææallegato.

Decimo ſexto quæro de adiun-
ctione vnius ſpeciei ad aliam ſpe-
ciem ſine ferruminatione, vel ap-
plumbatione. Dicas quod ſi vna ſpe
cies alteri ſpeciei ſine ferruminatio
ne vel applumbatione adiuncta ſit,
minor cedat minori, vt lecto fulci-
men, tabula naui, ędificio cementū,
dicit tex. in l. ſed ſi ex meis. §. 1. ff.
de acquir. rer. dom. quod tota eius
36 ſunt, cuius antea fuerant. Quod
verbum tota inducit dubitationem,
qualiter intelligi debeat. Vnde glo-
ſa ibi dicit quod non debet intelli-
gi, quod quęlibet eius pars ſit illius,
cuius primo fuerat, quaſi velit dice-
re gloſa, quod tota poteſt dici illius
cuius primo erat, hoc eſt tota lecti-
ca, nauis, & totum ędificium. Et

hoc

hoc probatur in leg. in rem §. ſi quis ff. de rei vend. ubi textus dicit, quod ſit dominus totius rei, quia vt ſupra dixi conueniens eſt quod minor accedat maiori, ſed tamẽ ille, qui fuit dominus pedis ſeu tabulæ, uel cementi remanet dominus, nõ tamen ut uendicare poſſit ex quo ceſſit alteri, ſed agi poteſt ad exhibendum & demum vendicari ut leg. tigni §. 1. ubi text. ponit exemplum de rota adiuncta uehiculo, & tabula adiuncta armario ff. ad exhib. Ponit ẽt exemplum; ſi purpura ſit contexta ueſtimento uel brachium ſtatuæ, quod debet intelligi aliter quam per ferruminationem, nam cum mi ſterio text. ibi dicit: brachium ſtatuę coadunaueris: Similiter ſi gemma ſit incluſa auro alieno uendicari nõ poteſt, ſed debet agi ad exhibendum, ut excludatur ab auro, & demum uendicetur, ut eſt text. in leg. ſi gemma ff. ad exhibend.

Decimo ſeptimo quæro. Quid ſi peto uas argenti, quomodo probabitur identitas uaſis? Reſpondeo, quod quandoque uaſa argentea ſunt multa uarietate compoſita, quãdoque ſunt multum ſimplicia: Primo caſu facilis eſt probatio; & ſi teſtis dicit, ideo ſe recognoſcere, qa uidit, & diligenter aſpexit, ſufficit, ſicut de aſpectu hominis dicitur. Secundo caſu dicendum eſt, quod ſi habẽt aliqua ſigna in eorum cõfectione cõcurrẽtia, uel ex poſt facto accidentia, ex quibus recognoſcuntur, tunc teſtem oportet per illa ſigna, uel ipſorum unum tantum cau ſam notabile reddere, cum receptum ſit, quod per duas demonſtrationes, uel unam notabilem res certa demonſtretur; quod ſi hæc ſigna deficerent, cauſam reddi oportet per aliquod, quod ſit extra rem, & ad fidem idẽtitatis interdum adducimur ex uaſe, interdum ex qualitate perſonæ. Ex uaſe, quid enim ſi cultros habebam cõmunis formę in uagina difformi, & apud te reperitur uagina ſine cultris, quãuis per ſe cultri recognoſci non ualeant, tamen ex uaſe eadem eſſe numero recte dicam. Interdum ex perſona habentis comprætenditur, quid enim ſi ſciphum meum cõmunis formæ, perdidi, & apud te reperitur, cum a me cauſam habeas illum eundem eſſe certũ eſt niſi aliud doceatur expreſſe: uel ſi apud famulum pauperem reperiatur ſciphus argenteus cõmunis formę dicam eſſe ſciphum domini ſui, quem communis formæ ſciphum ante habuiſſe conſtat, niſi aliud doceatur: Ita not. dicit Bart. in Tract. de Teſte in c. de ſubſtantia, incip. hãc eandem rem, & not. Bar. & Ioa. de Plat. in l. ſtigmata C. de fa bricenſ. lib. 11. ubi dicit, quod per ſigna recognoſcuntur uaſa, & equi, et alia animalia: ſic etiam homo per faciem recognoſcitur, ut etiam dicit Bart. in Tract. de Teſte c. Titius.

Decimo octauo quæro. Quid ſi emo uas argenti, uel ęris, cui eſt annexum plumbum, uel ferrum, An ſimul debeant ponderari? Dico, quod nõ, ſed debet plũbum eximi, & non uno pondere ponderari, uel in pondere argenti non imputari l.
38 cum aurum uerſ. idem Celſus ff. de aur. & arg. legat. & ibi gloſa. Et per illum textum dicit ibi Bart. quod ſi aliquis emit caldariam de rame, cui ſit manica ferrea, debet in ponderatione manica eleuari, quia non eſt tanti ualoris libra ferri, quanti eſt libra raminis.

Decimo nono quæro. Quid ſi aliquis iubet fieri calicem in Eccleſia, & non exprimit de quo metallo, uel precio, de quo fiet? Reſpond. ad primũ, quod intelligitur in dubio, q̃d fieri debeat de argento, & ſic præcioſiori metallo fauore religionis l. Titia §. fina. ff. de aur. & arg. leg. ubi ita not. Bar. & not. Tanc. de Cornet.

Digitized by Google

in compend.in Rub.10.q.2.per d.l.
39 Titia §.fina. quod debetur de illo metallo, quo Eccleſia vtitur in ſimilibus vaſis. Sequitur Roman. opinionem Bart. in auth. ſimiliter in 3. parte fall. 21. C. ad l. Falcid. & not. Bal.nouell.in Tract.de dot. parte 6. priuil.73.vbi arguit in contrarium, & relinquit cogitandum Dec. in l. ſemper in obſcuris ff. de reg. iur. dicit quod ideo de argento, vel auro intelligitur, quia de alia materia calices Eccleſię non conficiuntur c. vt calix de conſecr. diſt. 1. allegat Roma. in ſing.ſiſ. Quæro ſi lego. Ad ſecundum de quo præcio intelligatur, Bald.in l.ſi nondum §.fina.ff.de furt. dicit quod intelligitur ſecundum facultates teſtatoris de calice honorabili ſecundum conſuetudinem illius Eccleſiæ,refert, & ſequitur Roma. in dicta fallent.22.

Vigeſimo quæro. An calices vendi poſſint, vel pignorari? Reſpondeo ad primum, quod aut ſunt conſecrati, & non poſſunt vendi, vt l. ſancimus C. de ſacr. Eccl. aut non ſunt conſecrati, & vendi poſſunt.
40 Ita dicit Bart. in l. non contrahit ff. ad leg. Iul. maieſt. refici tamen poteſt calix iam conſecratus, vt ibi dicit Bart. Ad ſecundum dico, quod calices conſecrati pignorari, & diſtrahi prohibentur, & pariter ſimilia ornamenta Eccleſiæ fauore diuini cultus arg.de conſt.c.ex parte. Et quod plus eſt etiam à volente capi non poſſunt, ita not. Card. Zab. in clem.2.de decim.in 2.not.

Vigeſimoprimo quæro. An appellatione ſuppellectilis legata veniant, & compræhendantur vaſa argentea? Reſpondeo, quod vaſa argentea eſcaria, vel potoria, non compræhenduntur, niſi legatarius ex vſu teſtatoris probet teſtatorem
41 compræhēdere voluiſſe l. cum quidam,& l.Labeo ff.de ſupell. leg. & ſimiliter vaſa argētea aquiminaria, quia illa cenſentur eſſe vaſa eſcaria l.& ſi non ſint,§.ſi cui eſcarium,& l. argento ff. de auro, & arg. leg. vbi gloſa exponit quæ ſint vaſa aquiminaria, quia dicuntur vaſa aquam miniſtrantia,prout ſunt ea, quę vulgariter appellantur bacilia, & idem dicendum eſt de alijs vaſis argenteis per l. 1. ff. de ſupell.leg. hæc tamen vera ſunt,ſi huiuſmodi vaſa numero argenti per teſtatorem habita ſunt dum viueret, quia illa reponebat,& recondita in argentario tenebat,& non ad vſum ſupellectilis, vt not.glo. in d. l. 1. in verbo auro, & probatur in l. & ſi non ſint in princ. & §.1. & ibi hoc not. Rayn. ff. de aur. & arg.leg. Ita dicit Alexand.in conſ.206. Magiſter Albert. lib.7. & ibi in vltimo dubio dicit etiam non contineri in legato ſupellectilis veſtes, nec libros, nec anulos, nec cingula l. 1. & l. ſupellectili verſ. ſunt qui rectè ff. de ſup. leg. & not. Bart. in l.4.ff.de leg.1.

Vigeſimoſecundo quæro. Quid ſi figulus, vel artifex, qui habebat varia vaſa diuerſorum generum promiſit omnia vaſa, an veniant etiam argentea? Ang.in l.quicquid aſtrin-
42 gendæ ff.de verb.oblig.dicit, quod debebantur ne dum vaſa ſua terrea lignea & vitrea,ſed etiam argentea, & aurea,per not. ibi per glo. in verbo promiſſor; Subdit tamen, quod hoc fallit, niſi ſubſit aliqua cauſa propter quam aliud debeat præſumi,puta ſi omnia uaſa vendidit figulus per decem, quia non intelligitur de vaſis argenteis, quæ valebant multo plus per id quod not.in l.ſemper in ſtipulationibus ff. de reg. iur. & per not.in l. 1. §. 1. ff.de ſuperfic. & in l.ſi vno in princ. ff. loca. quam deciſionem refert Alex.in conſ.222. ponderatis his ad finem,lib.6.

Vigeſimotertio quæro. Quid ſi quis

quis in aliena carta, vel membrana aureas literas ſcripſerit, An literæ
43 cedant cartæ? Dicas quod ſic in l. qua ratione §. literæ ff. de acqu. rer. dom. & in §. literæ Inſt. de rer. diuiſ. literæ enim licet aureæ ſint, ita cartis membraniſue cedunt, vt ſolo cedere ſolunt ea, quæ inſeruntur, vel ędificantur. Ideoque ſi in membranis, cartiſue tuis carmen, vel hiſtoriam Titius conſcripſerit, huius corporis non Titius, ſed tu dominus eſſe videris; Sed ſi à Titio petas libros tuos, tuasue membranas, nec impenſam ſcripturę ſoluere paratus ſis, poterit ſe Titius defendere exceptione doli mali, ſi bona fide harum cartarum poſſeſſionem nactus eſt, vt d. §. literæ. Et not. Azo. in Summa Inſt. de rer. diu. verſ. hæc eadem. Si autem mala fide ſcripſerit, laborem donaſſe videtur dicit gloſa in d. §. literæ, & ita tenet ibi Ang. Aret. & Bart. in d. l. qua ratione §. literæ, vbi dicit, quod ratio eſt, quam ponit textus, quia ſcriptura non occupat totam cartam, ideo cedit litera cartæ, tamquam minor pars, & Chriſtoph. Port in d. §. literæ dicit, quod opinio gloſę ibi videtur melior, quia vitanda eſt legum correctio l. 1. C. de inoff. dot. Et quia rarò euenit, vt ex auro literæ conſcribantur, ideò non eſt inſpiciendum l. nam ad ea ff. de legib.

DE ORNAMENTIS.

Titulus Duodecimus.

S V M M A R I A.

1 *ORnamenta vnde dicta.*
2 *Quid eorum appellatione cō-prahendatur.*
3 *Quis anuli inuentor.*
4 *Auri appellatione comprahenditur anulus non ſignatorius.*
5 *Gemmæ inſertæ ad ornandum aurum auro cedunt, Aurum ad ornandas gemmas gemmis cedit.*
6 *Ornamenta Principum, Equitum, & Militum priuatis hominibus ſunt prohibita.*
7 *Ornamenta Principis ab eius miniſtris & à Palatinis non autem à priuatis fieri debent.*
8 *Nec etiam ſub prætextu ea donandi Principi.*
9 *Nec licet aucupari vel venari volatilibus vel feris prohibitis ſub tali prætextu.*
10 *Vſus contrarius præualet legibus prohibentibus ornamenta.*
11 *Ornamenta prohibita ſolis Principibus portare licet vt à priuatis diſtinguantur.*
12 *Margaritæ, Smaragdi, & Iacinti ſunt gemmæ priuatis prohibitæ.*
13 *Doctores poſſunt portare anulum aureum, & gemmatum.*
14 *Ornamentorum, quę quis geſtat non debetur Gabella.*
15 *Prohibita viris non per hoc ſunt prohibita mulieribus.*
16 *Poſſunt tamen ſtatuto mulieribus etiam prohiberi.*
17 *Mulier ſe ornans vt placeat viro ſuo non peccat.*
18 *Nec peccat ſi fuco, aut pigmentis vtatur ad turpitudinem tegendam.*
19 *Ornamenta mulieri à viro tradita, ſoluto matrimonio ſunt reſtituenda hæredibus viri.*
20 *Anulus etiam ſubarratorius eſt à muliere reſtituendus.*
21 *Niſi ſit is quem vſu cotidiano geſtabat.*
22 *Vel parui valoris inſpecta qualitate perſonæ.*
23 *Mulier poteſt repetere ornamenta ad domum viri traducta.*
24 *Ornamentis ſuis legatis prohibita nō debentur.*
25 *Ornamentis omnibus legatis comprę-henditur etiam monile, quo mulier non eſt vſa.*
26 *Ornamentis mulieri legatis quę ipſa tranſtulit ad domum viri, comprę-hendunt etiam ea quæ vir illi antea dederat.*
27 *Ornamentis omnibus legatis ad vsū mulieris factis excepto quodam iocali debetur etiam ſi quid aliud adſit extra illius vſum.*
28 *In petitione iocalium probanda eſt qualitas & pondus.*

EX auro potiſſimum plurima
fiunt ornamenta, In quibus
quoniam multa occurtunt
iuridicis expoſita queſtioni
bus; Ideo titulum præcipuũ de Or-
namentis, poſuimus. In quo quęro
Primo. Vndę dicantur ornamenta?
Dicit Iſid. Etymol. lib. 19. c. 30. quod
dicta ſunt ex eo, quod eorum cultu
ora, vultuſque decorentur.

1 Secundo quæro. Quid ornamen-
torũ appellatione contineatur? Re-
ſpondeo quod ſi de mulieris orna-
mentis quæritur illa continentur,
quibus mulier ornatur, vt inaures,
2 armillæ, anuli præter ſignatorios, &
omnia, quæ ad nullam aliam rẽ pa-
rantur, niſi corporis ornandi cauſa,
quo ex numero etiam hæc ſunt, au-
rum, gemmæ, & lapilli qui nullam
aliam in ſe vtilitatem habent, vt di-
cit tex. in l. argumenro §. ornamen-
ta ff. de aur. & arg. leg. & in §. orna-
mentorum ff. ead. leg. vbi alia enu-
merantur vſque in finem l.

Tertio quæro. Quis fuerit anuli
inuentor? Alber. de Roſat. in ſuo di-
ctionario in verbo Anulus dicit,
quod Tubalchayn fuit primus. qui
inuenit anulum, & dedit illum filio,
vt vxorem deſponſaret, vt habetur
in Hiſtoria Scolaſtica, & ponitur in
quarto digito, quia in eo, vt fertur
eſt quædam vena, quæ protenditur
vſque ad cor 30. q. fin. c. fœminæ, &
Hoſtien. in Summa de matrimo. §.
qualiter verſ. illud. Plinius lib. 33.
c. 1. dicit quod quamuis antiquitus
Prometheo anulum ferreum dede-
rit vinculumque non geſtamen id
intelligi uoluerit, hæc tamen fabu-
loſa arbitratur; Gregorius Naziãze-
nus in vita magni Baſilij è greco in
3 latinũ traducta a Raphaele noſtro
Volaterrano; dicit quod fama eſt,
Gigem anulum inueniſſe.

Quarto quæro. Nunquid anulus
auri appellatione cõtineatur? Dic vt
per Bart. in l. cum aurum ff. de aur.
& arg. leg. verſ. oppono, quod auri
4 appellatione cõtinetur anulus. Cõ-
tra quia ſi eſt ſignatorius continens
aliquem lapidem ſignatorium non
cedit legato auri, ſed legato gemmæ
tanquam acceſſorius, vt l. & ſi non
ſint §. fin. & l. ſeq. eod. tit. Aut eſt
anulus non ſignatorius, & tunc cõ-
tinetur appellatione ornamenti, &
legato auri non cedit, vt l. argumẽ-
to §. ornamenta eod. tit. Solutio. Si
intelligis ibi textum in d. l. cum au-
rum in anulo ſignatorio (dicit Bar.)
quod ibi non erat gemma ſed ſigna
erant impreſſa in auro: Si vero non
erat anulus ſignatorius intelligit,
quod non erat paratus gratia vſus
mulieris, ſed ipſius patrisfamilias,
& erat magis gemma cauſa auri,
quã aurũ cauſa gẽmæ, vt dicit Bart.

Quinto quæro. An gẽmæ cedant
anulis & coronis? Quoad anulos di
co, quod ſi cauſa ornãdi aurũ inclu
dũtur cedunt auro, vt l. & ſi nõ ſint
§. peruentamus ff. de aur. & arg. leg.
in fine, vbi Bart. dicit ſecus eſſe in
5 anulo ſignatorio, quia aurum cedit
gemmæ, & idem quando eſt certũ,
quod vnũ ponatur cauſa alterius;
in dubio aũt nõ cedunt gẽmæ auro,
vt l. pediculis. §. auro, & ibi Bart. ff.
eo. tit. & in l. rerũ mixtura ff. de vſu
cap. Quoad coronas dicit Pau. de
Leaz. in clem. 1. de iureiur. in verbo
diadema, quod Imperialis corona,
q̃ ex auro puriſſimo, & gẽmis p̃cio-
ſis fit. 96. diſt. c. Cõſtantinus, in qua
ponũtur gẽmę, vt auro in ornamẽti
compoſitione iungantur de pœnit.
diſt. 2. c. principium verſic. aurum
gemmis in ea appoſitis cedit, cum
dictæ gemmæ ſint auro precioſio-
res, vt ibi no. & ſequitur Imo in d.
Clem. col. 8. verſ. diadema per d. §.
perueniamus.

Sexto quæro. Quæ ſint ornamen-
ta prohibita? Reſpondeo primo

Digitized by Google

quædam equeſtria ornaméta priua-
tis hominibus prohiberi, nam in
6 equorum ſellis, & baltheis, quod
nulli priuatorum licet in frenis, &
in equeſtrib. ſellis, ac baltheis mar-
garitas ſmaragdos & iacintos appo-
nere, quia hæ tres gemmæ ſunt ſoli
Principi deputatæ, & illi tantũ con-
ueniunt, alijs vero gemmis frenos,
& equeſtres ſellas & baltheis priua
tos exornare permittitur. Secundo
permittitur militibus vti fibulis ſua-
rum clamidum deauratis arte præ-
cioſa factis abſque aliqua gemma.
Tertio prohibentur priuatis omnia
ornaméta quæ ad Principis cultum
pertineant exceptis ornamentis mu
lierum, et exceptis anulis aureis tam
viris, quam mulieribus in quibus li
cet gemmas ponere, & deferre. l. 1.
C. Null. lic. in fren. & ibi Azo. in
ſumma lib. 11. gloſa. & Bart. & Ioã.
de Plat. ita declarant ibi & ſubia-
cent contrafacientes pœnis ibi de-
ſcriptis.

Septimo quæro. Per quos, & in
quo loco debeant ornamenta Prin-
cipis fieri? Reſpondeo, quod ab ar-
tificibus Palatinis, & in aula Prin-
7 cipis, & non a priuatis, nec in pri-
uatis domibus fabricari debent d.
leg. 1. & ibi Azo. in ſumma, & Ioan.
de Plat. qui ex illo textu in fine di-
cit, quod artifices, qui ex diſpoſitio-
ne ſtatuti debẽt exercere artes ſuas
in publicis apothecis non poſſunt
in eorum priuatis domibus operari.

Octauo quæro. An liceat dicta
ornaméta prohibita facere prætex-
tu offerendi Principi? Reſpondeo,
8 quod non d. l. 1. verſic. neque, & ibi
Azo. in Summa, & Ioa. de Plat. per
quem textum dicit in ſecundo not.
quod ſub colore præſentandi Prin-
cipi non debet quis rem prohibitã
attentare. Et inde infert, quod ruſti-
cus prohibitus aucupari certum
9 genus auium non poſſit aucupari
cauſa donandi Principi, nec propte
rea pœnam euadat arg. tex. in dict.
leg. 1.

Nono quæro. An prædicta prohi-
bitio ornamentorum de conſuetu-
dine obſeruetur? Bart. in l. quamuis
ff. de aur. & arg. leg. dicit, quod li-
cet de iure vendicant ſibi locum ea,
10 quæ dicuntur in d. l. 1. C. Null. lic.
in fren. lib. 11. tamen vſus prædicta
non admittit, allegat gloſam in c. 1.
de treg. & pac. Et idem dicunt Bar.
& Ioa. de Plat. in l. 1. C. de veſt. ole-
bor. lib. 11.

Decimo quæro. Quibus liceat di-
cta prohibita ornamenta portare,
& quare alijs non liceat? Reſpon-
deo, quod ſoli Principi, & nulli pri-
uato, ut d. l. 1. C. Null. lic. in fren. &
ibi Bart. & Ioa. de Plat. Alijs autem
11 prohibita ſunt, quia ſicut inter Sum
mum Principem, & priuatos in ve-
ſtibus debet eſſe differentia, ita etiã
in ornamentis, quæ ſoli Principi
conueniunt vt dicit Ioa. de Plat. ibi
12 in rub. dictæque tres gemmæ mar-
garitæ, ſmaragdi, & hyacinti, ideo
prohibentur quia inter cæteras gẽ-
mas ſunt præcioſiores, virtutibus
per eas importatis & ſignificatis,
quibus debet Princeps præpollere
vt dicit Ioan. de Plat. in d. rubr.

Vndecimo quæro. An Doctores
13 poſſint portare anulum? Reſpon-
deo quod anulum aureum, & gem
matum portare poſſunt, vt dicit Ioa.
And. in clem. 2. de magiſt. & ibi Ioa.
de Imo. Et poſſunt etiam alia quæ-
dam deaurata ornamenta gerere, ut
per Ang. Aret. in §. ſed & ſi quis In-
ſtit. de mil. teſt.

Duodecimo quæro. An anulorũ,
perlarum, & ueſtium, quæ quis por
14 tat teneatur ſoluere gabellam? Re-
ſpondeo quod non, ita determinat
Barr. in l. 1. §. cum eadem ff. ad leg.
Rhod. de iact. ubi argumento illius
textus dicit, quod anulorum, quos
quis

Digitized by Google

quis portat in digito, & veſtimentorum precioſorum, quæ ſui vſus cauſa portat nõ tenetur quis ſoluere gabellam in l. lege cenſoria ff. de verb. ſignif. Et ita notat Firma. in Tract. Gabella in 2. parte 8. partis q. 2. quod verũ eſſe intelligit in his, quæ portãtur ad vſum quotidianũ.

Decimo tertio quæro. An mulieres prohibeantur dicta ornamenta

15 deferre. Reſpondeo, quod nõ, quia reſpicit dicta prohibitio viros, & nõ mulieres l. 1. ibi exceptis matronalibus, & ibi notat Bartol. quod pertinentia ad ornamenta mulierum non ſunt prohibita vt etiam dicit ibi Ioa. de Plat. & Bart. in l. quamuis ff. de auro & arg. leg.

Decimoquarto quæro. An per ſtatutum poſſint dicta ornaméta pro-

16 hiberi etiã mulieribus? Reſpondeo, quod ſic, & valet ſtatutũ cum ſit ex rationali cauſa conditũ, vt dixi ſupra tit. proximo. Vnde dicit Bart. in d. l. 1. C. nul. lic. in fren. quod in multis Ciuitatibus eſt ſtatutum, quod dicta ornamenta non liceat portare, & idem dicit in d. l. quamuis ff. de aur. & arg. lega.

Decimoquinto quæro. An ſtatutum ſimpliciter prohibens ornamẽta portari includat mulieres? Ioa. de Pla. in d. l. C. Null. lic. in fren. lib. 11. dicit quod non, niſi de mulierib. expreſſam faciat mẽtionẽ, vt dixi ſup. tit. proximo q. 18. Dicas, vt ibi.

Decimo ſexto quæro. An muliebris ornatus ſit licitus, & an mulieres peccent ſe ornando? Reſpondeo ſecundum Diuũ Thomã 2. 2. q. 169. art. 2. quod in ornatu mulierum eſt quoddã ſpeciale, ſcilicet, quod muliebris cultus viros prouocet ad laſciuiam ſecundum illud Prouerbiorum 7. c. Ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio ad decipiẽdas animas præparata. Poteſt tamen mulier huic rei licitè operam dare, vt uiro ſuo placeat, ne per illius contẽptum in adulterium labatur, vnde dicitur ad Corinthios 7. c. quod mulier, quæ nupta eſt cogitat, quæ ſunt mundi, quomodo viro placeat, & ideo ſi mulier ad hoc ſe ornet, vt viro ſuo placeat poteſt hoc facere ſine peccato; illæ autem mulieres, quæ uiros non habent, nec uolunt habere, & ſunt in ſtatu non habendi non poſſunt ſine peccato appetere placere uirorum aſpectibus ad concupiſcendum, quia hoc eſt dare eis occaſionem peccãdi, & ſi quidem hac intentione ſe ornent, vt alios prouocent ad concupiſcentiam, mortaliter peccant; ſi autem ex quadam leuitate, vel etiam ex quadam vanitate propter iactantiam quandam, nõ ſemper eſt peccatum mortale, ſed quandoq; veniale. Et eadem ratio eſt de uiris ornantibus ſe ſecundum D. Thom. Quam quæſtionem etiã ponit Ioan. Andr. in c. ea quæ fiunt de reg. iur. lib. 6. & Alber. de Roſat. in 2. parte ſtatut. q. 198. & Abbas in cap. 1. ad finem extra. Ne cler. uel mona.

Decimo ſeptimo quęro. An liceat mulieribus facies ſuas fictis coloribus fucare? Reſpondeo ex dictis Ioa. And. in d. c. ea quæ ſunt in mer cur. & aliorum de quibus ſupra, quod aut mulier vtitur fucis ad fingendam pulcritudinem quam non habet, vt aliorum oculos ad ſe trahat, & iſto caſu eſt illicitum, & peccat mortaliter. Aut ſit non ſolum ad

18 pulcritudinem fingendam, ſed etiã ad occultãdam turpitudinem prouenientem ex aliqua cauſa & tunc licitum eſt, & non peccat. Et ita etiam tenet Sanctus Thom. in dict. quæſt. 169. allegata ſupra, & Angelus de Clauaſio in ſumma in verb. ornatus uerſ. quarto Alber. de Roſa. in d. quæſt. 198. Ioan. Bapt. de Sancto Seuer. in leg. omnes populi

in 3.quæſtione princip. verſicu.ſucceſſiuè quæritur ff. de iuſtit. & iur.

Decimo octauo quæro. An ornamenta præcioſa tradita a viro vxorì reſtituenda ſint hæredibus vi-
19 ri? Reſpondeo, quod ſic, quia non cenſentur donata, ſed conceſſa, vt ornatior incedat, vt notat Bartol. in leg. ſi vt certo §. interdum ff. commo. Et determinat Bald. in auth. ex teſtamento capit. 12. Cod. de collat. conſuluit Gulielmus de Peruſio in conſil. incip. Lippus Cornel. in conſil. 81. Punctus conſultationis libr. 1. dixi ſupra in titul. de Gemmis. Dicit tamen Gulielmus de Peruſio in dict. conſil. valde in prædictis inſpiciendam eſſe conſuetudinem ciuitatis, quæ in his multum præualet, vt ff. de admin. tutor leg. cum plures §. cum tutor cum ſim. Et idem dicit Tancred. de Gorn. in compen. in Rubr. 11. quæſtion. 8. Bened. de Peruſ. in conſil. 135. Quędam domina in vlt. dubio.

Decimo nono quæro. Quid de anulis cum quibus ſubarrauit vxorem cuius ſint, an vxoris, an vero ſint reſtituendi? Bald. in leg. cum te C. de donat. ante nupt. verſi. ſed pone, format hanc quæſtionem vbi reprobata opinione Riccar. Malumb. dicit anulos prędictos non eſſe vxo-
20 ris, ſed ab ea reſtituendos, quia antequam dentur anuli pręcedunt verba de præſenti, & ſic matrimonium eſt ſubſtantialiter cõtractum; Vnde cum illa ſubarratio ſit ſignum perfectæ rei nec ſponſalitia largitas ſit, ſed donatio inter virum, & vxorẽ, ſequitur dictos anulos eſſe reſtituendos, cum donatio inter ipſos ſit prohibita; Et pro hac opinione facit, quia cum anuli dẽtur perfecto matrimonio poſt uerba de præſenti nõ valet donatio inter virum, & uxorem, quia ſtatim poſt conſenſum contractum eſt matrimonium ſufficiens ad impediendam donationem leg. Seia ff. de donat. inter uir. & uxor. & tenet gloſa, & Cyn. in leg. cum te C. de donat. ante nupt. Nec cenſentur donati cum ſint res præcioſæ, ſed potius dati, ut mulier ornatior incedat leg. ſi vt certo. §. interdum ff. commo. & ideo non cedunt lucro vxoris. Et ita conſuluit Card. Zab. in conſ. 43. Primum dubium. Sed Dominus Gulielmus de Peruſ. in conſ. incip. Lippus dicit attendendum eſſe conſuetudinem ciuitatis, quæ in huiuſmodi multum præualet l. cum plures §. cum tutor. ff. de admin. tutor. Quam opinionẽ firmat etiam præceptor meus Dominus Bart. Soz. in conſ. 123. ſuprascripti præſtantiſſimi Iureconſulti vbi dicit hanc eſſe communem opinionem, & idem conſuluit Cornel. in conſ. 81. Primus conſultationis articulus lib. 1. ubi allegat Imol. ita in anulis conſuluiſſe, quod nõ cenſeantur donari etiã ſponſæ de futuro, licet uir uſus ſit uerbo dono, ut per Corn ibi latè, & not. Bar. in l. 1. §. nec caſtrẽſe col. 3. uer. ulterius quęro ff. de collat. bon. Prędicta tamẽ procedunt in anulis præcioſis, ſecus in ijs, qui ſũt in uſu quotidiano, nam tales non repetuntur ſolut. matr. morte uiri, ut firmat Bar. in d. §. nec caſtrẽſe, & dicit Alex. cõſ. 42. In cauſa, & lite uertente li. 5. Et ibi Alex. ſubdit, quod uxores maximè diuitũ, & politicè uiuentium conſueuerunt pro quotidiano uſu habere plures anulos, Quo caſu niſi probetur dictos anulos eſſe feſtiuos nõ ueniũt repetẽdi. Secũdũ Alex. ubi ſup. quod pro prima limitatione dictũ ſit. Secundã limitationẽ ponit Benedictus de Peruſ. in conſ. 135. quædã D Franciſca in vlt. dub. niſi eſſet anulus parui va-
22 loris attẽta qualitate perſonæ, quia pertinet ad uxorẽ cum in re modica, & parui ualoris ualeat donatio l.

ex

ex alio ff. de don. inter vir. & vxor.
vnde repeti nõ poteſt ab ipſa mulie-
re: & an ſit parui, vel magni valoris
relinquendum eſt arbitrio iudicis,
inſpecta qualitate, & conditione per
ſonarum per id quod notatur in l.
ſed ſi ſuſceperit §. 1. ff. de iudic. & in
auth. præterea C. vnde vir. & vxo.

Vigeſimo quæro. An mulier poſ-
ſit repetere iocalia, anulos, & alia,
quæ traduxit ad domum viri, &
perdita ſunt ob pignorationem fa-
23 ctam à marito? Ludou. Roman. in
conſ. 172. in propoſito themate con-
ſtituit, quod mulier poteſt illa re-
petere, & eorum æſtimationem
conſequi ſi mulieris fuerint, eique
validè donata.

Vigeſimoprimo quæro. Quid ſi
maritus legat vxori ornamenta ſua,
An compræhendantur etiam, quæ
24 prohibita ſunt à ſtatuto? Dico,
quod non compræhenduntur ea,
quæ prohibita ſunt à ſtatuto, quia
non veniunt appellatione ornamen
torum, nec cenſentur eius cauſa
parata, quæ eius cauſa prohibita
ſunt. Ita determinat Bartol. in leg.
1. C. Nulli lic. in fren. lib. vndeci-
mo. Et idem Bartol. in l. quamuis,
ff. de aur. & arg. leg. verſ. itẽ videtur.

Vigeſimoſecundo quæro. Ma-
ritus legauit vxori ſuæ omnia, &
ſingula iocalia, anulos, zonas, &
ornamenta, An compræhendan-
tur monile perlarum, quo mulier
non eſt vſa, eſt tamen pro ſuo or-
namento paratum. Maria. Sozzin.
conſ. 10. quamuis quæſtiones in du-
25 bio lib. 1. determinat quod ſic. Pri-
mò, quia ſunt relicta omnia ioca-
lia, & ſic per verba vniuerſalia di-
ſtributiua nullum iocale excluden-
tia l. à procuratore C. manda. &
appellatione iocalium venit moni-
le ex perlis compoſitum ex com-
muni vſu loquendi, qui præualet in
teſtamẽtis proprio verborum ſigni-
ficatui l. libera ſum §. quod tamen
26 Caſſius ff. de leg. 3. Secundò quia
appellatione ornamentorum conti-
netur monile ex gemmis, ſeu perlis
compoſitum l. pediculis. §. Titia ff.
de aur. & arg. leg. ibi, & monilia in
quibus gemmę & margaritę inſunt.
Neque obſtat, quod monile prædi-
ctum in vſu mulieris nõ fuerit, quia
ſatis eſt, quod fuerit emptum, & pa-
ratum ad vſum mulieris, vt proba-
tur in d. l. argumento §. margarita ff.
de aur. & arg. leg. Ponderat etiam
Dominus Marianus alia verba te-
ſtamenti de quo agebatur gemina-
ta, & ampliatiua arg. l. baliſta ff. ad
treb. & l. tamen adiectio ff. de leg. 3.

Vigeſimotertio quæro. Teſtator
donauit vxori, donaria & iocalia,
quæ ipſa portauit ad maritum, An
cedant eidem, quæ teſtator donauit
vxori antequam iret ad maritum?
Alex. in conſ. 248. Ponderatis narra-
27 tis lib. 6. conſuluit quod ſic ſuppoſi-
to communi vſu loquendi in loco,
quod appellatione donariorum ve-
niant veſtes iocalia, & alia deputata
ad ornatum mulieris, quia ſi ſolum
de donarijs factis à fratribus dictæ
mulieris intelligeretur legatũ eſſet
inutile, teſtator .n. res proprias vxo-
ri legaſſet; Et ideò ne reddatur inu-
tile intelligi debet etiam de tranſ-
miſſis à ſponſo, & portatis per ipſam
ad domum viri per tex. in l. ſi quan-
do in princ. ff. de leg. 1. per quam A-
lex. mouetur, & per alia ibi per eum
adducta: Et quamuis mulier acce-
perit dicta donaria à marito, qui ea
ſibi tranſmiſit, tamen dum poſtea
mulier accedit ad domum mariti
cum dictis donarijs dicitur illa ad
maritũ portare, quia dato, quod di-
cerentur reportari, tamẽ adhuc por
tari rectè dicuntur ſicut dicimus de
verbo dandi, quod tamquam genus
aptum importare illud, quod à prin
cipio per me tibi datur, & etiam

illud, quod à me tibi redditur licet
quando tanquam ſpecies accipitur
differat à verbo reddere, vt nota-
biliter dicit Bartol. in Rubric. ff. ſo-
lut. matrim. per l. vbi autem §. final.
ff. de verb. oblig. §. ſic itaque inſt. de
act. iuncta l. verbum reddendi ff. de
verborum ſignification. Et debet
fieri interpretatio, quod teſtator ac-
ceperit verbum portauit pro gene-
re, quo caſu compræhendit etiam
reportare ſicut genus includit quā-
libet ſuam ſpeciem leg. ſemper in
generalibus ff. de regul. iur. leg. ſi
quid earum §. inter emptum ff. de
leg. 3. vt ita accipiendo actus legan-
di valeat prout in dubio debet in-
terpretatio fieri.

Vigeſimo quarto quæro. Maritus
legauit vxori anulos, perlas, & in-
dumenta quęcunque præcioſa, &
non præcioſa ad vſum vxoris facta
excepto quodam iocali. An compræ
hendantur quędam perlæ, quæ ad
vſum vxoris eſſe nō apparent Corn.
in conſil. 218. Videtur in hac con-
ſultatione libr. 4. concludit, quod
27 ſic pluribus rationibus & inter cæ-
teras ratione exceptionis iocalis
quod non erat ad vſum vxoris fa-
ctum, quia ex quo teſtator excipit
id quod non erat ad vſum vxoris
factum, datur intelligi, quod intel-
lexerit venire in legato etiam ali-
qua non facta ad vſum ipſius, quia
id quod exceptiuè ſequitur declarat
præcedentia prout communiter al-
legatur ad hoc leg. nam quod liqui-
dè §. final. ff. de pen. lega. ad quod
facit quod habetur in leg. 1. ff. de
regul. iur.

Vigeſimo quinto quæro. An ſit
probanda qualitas, & pondus mo-
nilium, & iocalium, quæ petuntur?
28 Reſpondeo, quod ſic, quia cum
ſint deducenda in petitione eorum
qualitas, & pondus, vt notat Bar-
tol. in leg. ſi quis vxori §. ſi linea ff.
de furt. & dixi ſupra titul. de Gem-
mis: debet etiam ipſorum qualitas,
& pondus probari, alioquin non
poſſet actor obtinere capit. auditis,
& ibi Ioann. Andr. de præſcript. leg.
habebat ff. de inſtitor. Bald. in leg.
edita ad finem Cod. de eden. Ita di-
cit Alexand. in dict. conſil. 42. ſupra
allegato in fine.

D E

DE VESTIBVS AVRATIS.

Titulus Decimustertius.

SVMMARIA.

1 *Veſtis à velando corpore dicta.*

2 *Eius appellatione venit quodcunque tegit corpus vel eſt illi annexum.*

3 *Et vitium & virtus circa veſtium vſum multipliciter eſſe poteſt.*

4 *Conſtitutio prohibens genus quoddam veſtium valet & ligat.*

5 *Quatuor olim genera veſtium erant prohibita, Olebora Aurata, Paragarde Muricatæ.*

6 *Quæ quælibet harum.*

7 *Ratio prohibitionis eſt eximia earum nobilitas, quæ Principes ipſis dignas non priuatos facit.*

8 *Colore ſimiles prohibitis ſunt etiam prohibitæ.*

9 *Aliorum quorumcunque colorum quibuslibet priuatis ſunt permiſſi.*

10 *Portantes prohibitam committunt pœnam extraordinariam.*

11 *Deferens veſtem alijs attributam tenetur actione iniuriarum.*

12 *Prohibitæ à ſolis miniſtris Principum qui Ginetarij dicuntur fieri poſſunt.*

13 *Faciens prohibitas olim pœna capitis puniebatur, hodie amiſſione veſtiū tantum.*

14 *Prohibitæ à ſolis Imperatoribus portari ſolent, & alijs qui ab ipſo licentiam habent.*

15 *Commercium etiam prohibitarum eſt prohibitum.*

16 *Qui licentiam nō habent priuati prohibitas portare non poſſunt.*

17 *Mulieres veſtes prohibitas portare poſſunt.*

18 *Et ideo non comprehenduntur ſub generali, & indefinita prohibitione.*

19 *Statutum prohibens aliquas veſtes non ligat forenſes ſi ſunt ignari, vel apparet conditum intuitu incolarum tantum.*

20 *Veſtis noua prohibita non comprehendit nouiter factam ex vetere.*

21 *Veſtibus quibuſdam fieri prohibitis, prohibitæ etiam iam factæ cenſentur.*

22 *Prohibitis ferre ſimpliciter non prohibetur facere.*

23 *Inuentus cum veſte prohibita, & non apprehenſus puniri non debet.*

24 *Sepius vno die inuentus cum veſte prohibita, ſemel tantum eſt condemnandus.*

25 *Panni prohibiti in condemnationem non veniunt ſi non ſunt apprahenſi.*

26 *Prohibitus quis ſi non habeat tantum deſcriptum in æſtimo, condemnatur, ſi deſcribi fecerit alienum.*

27 *Veſtibus vxori legatis non debentur prohibitæ.*

28 *Sed debetur æſtimatio.*

29 *Parte aliqua veſtium prohibita ſi remoueri poteſt debetur ipſius reliquum.*

quum.

30 *Legatis veſtibus debentur gemmæ & ornamenta conſuta veſtibus.*

31 *Veſtibus ſuis vxori legatis quæ ſunt, ab vxore probandum.*

33 *Gemmis & alijs quibus teſtator vtitur vxori legatis debentur etiam ea quæ poſt teſtamentum parata ſunt.*

34 *Veſtibus legatis cotidianæ debentur, & feſtiuæ.*

35 *Et inciſæ nondum conſutæ.*

36 *Teſtator mandans vxorem veſtiri intelligi debet de vidualibus decentibus.*

37 *Et ſemel in anno.*

38 *Precioſæ ſunt ab vxore hæredibus mariti reſtituendæ.*

39 *Sed ſericæ fiunt vxoris.*

40 *Pannis lanis & lineis legatis integræ telæ debentur.*

41 *Rebus domus legatis non debētur quæ ſunt extra domum.*

42 *Claui aurei pro veſte debentur, legata veſte ſi ad illam ſint parati.*

43 *Planetam facere mandans debet eſſe ſerica.*

44 *Lecto legato debetur etiam cultra ſerica, & feſtiua.*

45 *Vxor mortuo viro debet veſtiri indumentis lugubribus decentibus expenſis viri.*

IN veſtibus etiam multa præcipua ſe offerunt, quæ particulari iuris deciſione opus habent; Vnde opus eſſe titulo expreſſo viſum fuit. In quo quæro Primo. Vnde dicatur veſtis? Reſpondeo, quod di-
1 citur à velando & quod corpus velet, ſeu à vellere, quod eſt vniuerſæ ouis lana.

Secundo quæro. Quæ veſtium ſeu veſtimentorum appellatione
2 comprehendantur? Reſpondeo, quod illorum appellatione comprehenduntur lanea, lineaque ſerica, vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, tegendi, inſternendi, inijciendi, accubandiue cauſa parata ſunt, & quæ his acceſſionis vice cedunt, vt ſunt inſutæ picturæ clauique, qui veſtibus inſuuntur. Et omnia demum veſtimenta tam virilia, puerilia, aut muliebria, quam communia, aut familiaria, vt dicit text. in leg. veſtis. §. 1. cum ſeq. ff de aur. & argent. legat. leg. veſtis ff. de verborum ſignificat. & notat Ioann. de Platea in leg. 1. verſicu. ex hoc Cod. null. lic. in fren. lib. 11.

Tertio quæro. An circa exteriorem cultum veſtimentorum poſſit
3 eſſe virtus, ſeu vitium? Reſpondeo ſecundum Sanctum Thomam 2. 2. quæſtione 169. articul. 1. quod in ipſis rebus exterioribus quibus homo vtitur non eſt aliquod vitium, ſed ex parte hominis, qui vtitur eis, quæ quidem immoderatio poteſt eſſe duplex vno modo per comparationem hominum cum quibus viuit, alio quidem modo poteſt eſſe immoderatio in vſu talium rerum ex inordinato affectu vtentium, ex quo quandoque contingit, quod homo nimis libidinoſè talibus rebus vtitur, ſiue ſecundum conſuetudinem eorum cum quibus viuit, ſiue præter eorum conſuetudinem: Contingit autem iſta immoderatio affectus tripliciter: Vno modo ex eo, quod aliquis ſuperfluo cultu veſtium hominum gloriam quærat, prout ſcilicet veſtis, aliaque huiuſmodi pertinent ad quendam ornatum: Alio modo ex eo quod homo per ſuperfluum cultum veſtium quærat delitias ſecundum quod veſtis ordinatur ad fomentum corporis: Tertio ex eo quod nimiam ſollicitudinem ponat ad exteriorem veſtium cultum etiamſi non ſit aliqua inordinatio ex parte finis. Et ſecundum hoc ponit tres virtutes circa ex-

ca ex-

ea exteriorem cultum humilitatē, ſufficientiam, & ſimplicitatem. Ex parte defectus dicit quod poteſt eſſe duplex inordinatio per affectum: Vno quidem modo ex negligentia hominis, qui non adhibet ſtudium, vel laborem vt exteriori cultu vtatur ſicut oportet; Alio modo ex eo, quod ipſum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat: Hæc Diuus Thomas. Sed frater Angelus de Clauaſio in ſua Summa in verbo ornatus, dicit ſex requiri ad hoc, vt ornatus veſtimenti, ſit ſine peccato. Primum recta intentio, vt non fiat per ſuperbiam, vel libidinē, ſed ex legitima cauſa: Secundum, eſt honeſtas, quia nihil inhoneſtum poteſt eſſe licitum. Tertium eſt conuenietia perſonæ: Quartum eſt parſimonia, & moderatio. Quintum vt non apponatur circa ornatum nimia ſollicitudo. Sextum quod ornatus non ſit proximo ſcandaloſus.

Quarto quæro. An conſtitutio epiſcopi, vel alterius ſuperioris, qua mulieribus prohibetur veſtes auratæ ſit valida. Et an quælibet contra-
4 faciēs pœnā excōmunicationis inductā incurrat? Quoad ſtatuti validitatem dicas, quod valet, quia honeſtatis cauſa factum, & de ſui natura bonum eſt 4. diſt. c. erit autem lex, vt dicit Alberic. de Roſat. in 2. parte ſtatuto. q. 198. col. fin. Petr. de Anchar. in c. canonum ſtatuta q. 11. extr. de conſt. Philip. de Peruſ. in c. ea quæ de reg. iur. lib. 6. Et ad hoc facit Pythagoræ dictum, qui vt refert Iuſtinus lib. 20. aſſiduitate diſputationum conſecutus fuit vt matronæ auratas veſtes cæteraque dignitatis ſuæ ornamenta deponerēt, veluti inſtrumenta luxuriæ eaque omnia in Iunonis ædem ipſi Deæ conſecrarent, aſſerens vera ornamenta matronarum pudicitiam eſſe, non veſtes. Quoad ſecundum, An quælibet ligetur ſtatuto prædicto diſtinguunt Doctores innuptas a nuptis, & in mulieribus nuptis an vir conſentiat; an prohibeat, vt dixi latius ſupra.

Quinto quæro. Quę ſint veſtes prohibitæ, & quales? R'ndeo quatuor, Olebora, Aurata, Peragaida, & murice tincta, vt C. de veſt. oleb. lib. 11.
5 vbi Ioan. de Plat. Olebora eſt veſtis tota de optimo auro, quod dicitur
6 obrizzatum leg. fin. C. de vet. num. pot. lib. 11. Aurata veſtis eſt de ſerico deſuper auro cōtexta, quando ſupra filum ſerici inuoluitur aurū: Veſtis peragaida eſt, quæ ſolum eſt in gaidis aurata, qui ſunt quidam frigij, qui ponuntur in extremitatibus veſtimentorum, vt videmus in veſtimentis ſolemnibus, clericorum, & religioſorum. Veſtis tincta murice eſt ſine auro, ſed tincta illa tinctura, quæ fit ex murice, qui color præcioſus eſt, vt aurum. Ita dicunt Azo. in Summa de veſtibus oleb. lib.... Et Accurſ. in rubrica, & l. 1. C. eod. vbi etiam Bar. & Ioan. de Plat.

Sexto quæro. Quæ ſit ratio prohibitionis? Reſpondeo, quod per aurum rappræſentatur lux, & radij ſolis per radios aureos figurantur, & nil luce nobilius. Epiſt. inter claras C. de ſumm. trinit. & fid. cathol. Et pro re maximè excellentiæ in diuina ſcriptura figuratur, vt ibi, fulgebunt iuſti ſicut Sol, Matth. ſeptim. cap. & alibi, Reſplenduit facies eius ſicut Sol, Mar-
7 th. 23. Ac propterea propter illius nobilitatem non licet portare veſtes auratas niſi Principi, vt dicit Bartol. in tractat. de inſign. & arm. verſic. ſed dubitatur, & hoc ideo ne ſimiles Principi videantur, vt dicit Ioan. de Plat. in leg. ſecunda. Cod. de veſt. oleb. libro vndecimo.

Se-

Septimo quæro. An ſint prohibitæ ueſtes ſimiles colori auri vel muricis? Reſpondeo quod ſic, quia cum ſint prohibitæ veſtes auratæ,
8 & tinctæ colore muricis, viris priuatis ſine reſcripto Principis: ſunt etiam prohibitæ coloris adulterini, ideſt ficti coloris, ſimiles vero colori leg. Velleia. C. de veſt. olebor. lib. 11. quia eadem eſt ratio prohibitionis in ficto colore ſicut in vero colore leg. illud ff. ad leg. Aquil. nam ex hoc fieret fraus legi de re ad rem leg. fin. ff. de legibus, ita dicit Ioa. de Plat. in dict. leg. Velleia. & ibi Bartol. notat, quod non licet priuatis hominibus portare ſcarlactum, cum ſit ſpecies ſimilis purpuræ, quę prohibita eſt, vt ibi, & idem notat Bartol. in leg. ſi quis nauiculam C. de muril leg. lib. 11. & Ioan. de Plat. in d. l. Velleia.

9 Octauo quæro. An omnibus alijs coloribus liceat priuatis viris vti? Dico, quod ſic leg. Velleia. eod. tit. de veſtib. olebor. & ibi gloſa, & notat Azo. in Summa eod. tit. vbi dicit, quod purpureus color vel rubeus ſolis Imperatoribus deputatur reliquis autem coloribus vtendi priuatis hominibus non denegatur facultas, vt leg. 3. eod. tit. Et idem dicit Ioan. de Plat. in dict. l. Velleia. Et ſic exceptis prohibitis, de quibus ſupra, licet priuatis vti omnibus alijs coloribus.

Nono quæro. Qua pœna puniantur portantes dictas ueſtes auratas
10 vel prohibitas? Reſpondeo, quod pœna extraordinaria puniūtur leg. 2. C. de veſtib. oleb. lib. 11. & ibi not. Ioan. de Plat. quod extra ordinem puniuntur portantes veſtes auratas, & frigiatas, vel ſericas, & idem vult ibi Azo. in Summa, dum dicit pœnam grauiſſimam ſtatutam, vt dict. leg. 2. & ſic cum non exprimat qua pœna, de extraordinaria intelligit, vt l. 1. §. expilatores ff. de effract. & expil. & ibi not. Barr.

Decimo quæro. An deferens veſtes alteri conuenientes teneatur
11 iniuriarum, & qualiter puniatur? Ioan. de Plat. dicit in leg. 2. C. de veſtib. oleb. lib. 11. quod portans veſtem ſordidam in ignominiam alterius teneatur iniuriarum l. veſtem ff. de iniur. & quod iniuria illa deferentis veſtes indecentes minus puniatur leg. item apud Labeonem §. ſi quis virgines ff. eodem tit. Subdit quod faciens iniuriam alteri per delationem ueſtium prohibitarum, & illi ſoli conuenientium punitur ac ſi ei in perſona fieret. Facit etiam pro ſolutione huius quæſtionis, quia ita eſt excommunicatus, qui facit iniuriam clerico in veſtibus, ſicut faciēs in perſona, de quo per Innoc. in c. nuper extra de ſent. excomm.

Vndecimo quæro. A quibus poſſint fieri dictæ veſtes auratæ, & aliæ
12 de quibus ſupra? Reſpondeo, quod a ſolis textoribus Principis qui Ginetarij vocantur leg. 1. & ibi Bartol. & Ioan. de Plat. C. de veſt. olcb. & leg. temperent eodem tit. vbi etiam Bart. & Ioan. de Plat. Quibus in locis etiam prohibentur ſtamina parari ad faciendas dictas veſtes auratas, quæ veſtes in aula regia, & non in priuatis domibus fieri debent, vt in d. l. temperent, & ibi Ioa. de Plat.

Duodecimo quæro. Qua pœna puniatur faciens dictas veſtes auratas? Reſpondeo, quod ſuper hoc ſunt duæ leges. Prima eſt l. Velleia. C. de veſt. oleb. quæ pœnam capitis imponit contrafacientibus. Secun-
13 da eſt, quæ mitigat dictam legem, & ſtatuit, quod pro præteritis veſtibus contra prohibitionem factis auferantur ab eis ueſtes, & deferantur in fiſcum non ſoluto eis præcio, quia ſatis eſt, quod remittatur ei

pœna

Digitized by Google

pœna violatæ legis dict. leg. temperent Cod. eod. titul. pro futuris vero veſtibus contra prohibitionem factis pęna capitis plectantur dict. leg. velleia. & leg. temperent, vbi Bart. & Ioan. de Platea diſtinguentes inter factas ante illam leg. & faciendas poſt dictam leg. Ex qua leg. Bartol. ibi, & Ioan. de Platea notant valere ſtatutum, & prouiſionem factam à Prioribus, qua diſponunt, quod omnes ſoluentes antiquas collectas infra certum tempus liberentur à pœnis quas incurrerunt: Cum enim pro modica omiſſione collectarum ſolutionis multi incurrerint in pęnas, licitum eſt per nouam legem indulgentiam impartiri quoad præteritas pœnas non quoad futuras, ſicut ibi Imperator remittit pęnam calcatæ ideſt violatæ legis, in quam inciderunt, qui pannos prohibitos fecerunt, & emerunt, & mitigat rigorē præcedentis legis quoad pęnam præteritam, quam incurrerunt multi, contentus Imperator ibi ſola ablatione pannorum contra prohibitionem factorum non reſtituto precio, vt ibi declarat Ioann. de Platea.

Decimo tertio quæro. Cui liceat
14 portare dictas veſtes? Reſpondeo, quod olebora veſtimenta, aurata, peragaida, & murice tincta ſoli Imperatori habere licet, & illis, quibus ſpeciali beneficio Imperator conceſſerit: Alijs autem habere non licet, vel portare leg. 2. Cod. de veſt. oleb. lib. 11. Et ibi Azor. in ſumma Quibus autem id Imperator concedit, id facere credendum eſt, vt ornatiores ſint in ſui miniſterio, vt ibi dicit gloſa, & Ioan. de Platea & notat Bald. in leg. 1. Cod. quæ res ven. non poſſ.

Decimo quarto quæro. An dictarum veſtium ſit prohibitum com-
15 mercium? Reſpondeo, quod ſic, quia, vt dicit Azor. in ſumma Cod. eodem titul. ſicut dictas veſtes priuatis cōficere non licet ita nec emēdi, nec vendendi facultas conceditur, & ita tenet gloſa in dict. leg. temperent eodem titul. vbi dicit, quod nec alio titulo habere licet, vt leg. 1. & 2. Cod. quæ res vend. non poſſ. & not. Ioan. de Plat. in leg. final. Cod. de veſt. oleb. lib. 11.

Decimo quinto quæro. An priuatis viris liceat portare veſtes au-
16 ratas, vel alias prohibitas? Reſpondeo, quod non niſi habeant priuilegium à Principe illas portandi. leg. 2. Cod. eodem titul. de veſt. oleb. & not. Bartol. in leg. 1. Cod. eodem tit. & ibi etiam Ioan. de Platea, qui dicit quod de iure non poſſunt homines ſine licentia ſuperioris portare veſtes iſtius modi vel deauratas, vel frigiatas. Quinimmo nec ſericas veſtes portare poſſent, vt dicit Ioann. de Platea, & Bartol. quod tamen hodie non ſeruatur de conſuetudine talis prohibitio, vt dicunt Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg. 1. & Bartol. in leg. quamuis ff. de aur. & argent. leg.

Decimo ſexto quæro. An mulieres poſſint portare dictas veſtes au-
17 ratas, & prohibitas? Reſpondeo, quod ſic, quia licet uiris auratas veſtes, vel peragaidas habere non liceat, mulieribus forſan non denegatur, vt leg. 2. Cod. eod. titul. ita dicit Azor. in ſumma C. de veſt. oleb. Et quamuis Azo. loquatur per verbum forſan tamen ita firmat gloſa in dict. leg. 1. eodem titu. & in leg. 2. & Bartol. in leg. 1. Cod. Null. lic. in fren. lib. 11. & Ioan. de Platea in l. 1. eodem titul. de veſt. oleb. qui dicit hoc mulieribus licere, quia ſolum prohibentur viri, non mulieres, Et in hoc mulieres eſſe melioris conditionis, quam maſculos.

Decimo ſeptimo quæro. An ſtatutum

Digitized by Google

tutum prohibens ſimpliciter veſtes auratas compræhendat mulieres? 18 Ioan. de Platea in leg. 1. verſicul. & ideo Cod. de veſt. oleb. lib. 11. conclu dit ſtatutum prædictum viros tantum, & non fœminas compræhendere per leg. temperent eodem titu. & leg. 1. Cod. null. lic. in fren. lib. 11. vbi idem not. niſi de mulieribus expreſſam faciat mentionem, & hunc dicit eſſe caſũ in quo mulieres melioris ſunt conditionis, quam maſculi, & eandem opinionem tenet Niccol. de Neap. in dict. l. 1. C. de veſt. olebor. Quod dictum refert Iaſ. in dict. leg. ſi quis id quod in princip. verſicul. quarto, & licet Iaſon. nitatur illud impugnare, tamen non puto recedendum ab opinione Ioann. de Plat. & Nicco. de Neap. propter eorum auctoritatem.

Decimo octauo quæro. An ſtatutum prohibens mulieres portare veſtes auro recamatas liget mulieres forenſes? Hanc quæſtionem primo ponit Petrus de Matheſil. in leg. cunctos populos verſicul. item nota C. de ſacr. Eccleſ. qui dicit ſtatu-19 ta prędicta locum habere in mulieribus forenſibus, quãdo ſciunt hoc ſtatutum, ſecus ſi ignorant. Poſtea ſubdit inſpiciendam eſſe rationem ſtatuti vtrum ſit cauſa fauendi Ciuibus, & incolis tantum, ne diſſipent patrimonium ſuum in veſtibus mulierum, quæ ceſſat in mulieribus forenſibus. Et propterea ceſſante ratione ſtatuti ceſſabit etiã ipſum ſtatutum leg. quod dictum ff. de pact. cum ſim. Reliquit tamen cogitandum. Eandem quæſtionem excitat Ioannes Baptiſta de Sancto Seuerino in leg. extra territorium ff. de iuriſd. omn. iud. & ibi cõcludit, quod vbi ſtatutum cõtinet aliquid, quod non eſt communiter prohibitũ per totam illam prouinciam, & non cadit in delictum de iure cõmuni, & forenſis non traxit in loco longam morã, vt puta ſi veſtes ſericas prohibeat, vel aliquam ſpeciem gemmatum, & ſimilia, nam tunc forenſis veniens contra ſtatutum ſi notitiam illius non habuerit excuſatur, quia iuſta fuit ignorantia leg. final. ff. de decr. ab ord. fac. & in capitul. vt animarũm de conſt. lib. 6. & leg. generali C. de tabul. lib. 10.

Decimo nono quæro. Quid ſi ſtatutum prohibet portari veſtes nouas, An ſi quis ex antiqua nouam veſtem facit pęnam incurrat? Hanc quæſtionem ponit Ioannes Baptiſta de Sancto Seuerino in leg. admonendi column. 6. verſicul. in textu ibi nouo ff. de iureiur. in terminis ſtatuti Senenſis volẽtis, quod nulla mulier poſſit portare veſtem nouã faldatam, ſub pœna centum librarum; Et cum quędam mulier ex antiqua veſte fieri feciſſet veſtem nouam faldatam, & illam portaſſet, & quærebatur an pęnam incurriſſet & 20 dicit reperiſſe deciſum, quod non incurrerit pęnam, quia quando non mutatur ſubſtantia, licet mutetur qualitas non dicitur eſſe nouam, vt habetur in leg. 1. ff. de vſuft. accreſc. Et ideo dictum ſtatutum pœnale, & correctorium eſſe intelligendum de veſte omnino noua, cum maius damnum ſit in veſtibus omnino nouis, quam in antiquis. Subdit tamẽ Ioan. Baptiſt. præfatus quod ita dicere eſt dare occaſionẽ fraudibus, Et dicitur, quid nouum ſecundum ſubiectam materiam l. 1. §. qui opus ff. de nou. oper. nunc.

Vigeſimo quæro. An tale ſtatutum includat veſtes ante ſtatu-21 tum factas? Dico, quod ſic, adeo quod illas portans licet ante conditum ſtatutum factas punitur pœna prohibentis portare veſtes prohibitas. Ita determinat Bal. in leg. omnes populi column. 8. ff.

de

de iuſt. & iur. damnatur enim vſus dictarum veſtium, quod futurum tempus reſpicit, vt tenet gloſa, & Imo. ibi in Clemen. 2. de vit. & hon. cler. refert & ſequitur Fely. in cap. quoniam col. 10. verſ. & per illam gloſam extra. de conſt. & Hippo. in ſua Pract. crim §. ſecunda quæſtio col. 10. verſ. & faciunt.

Vigeſimoprimo quæro. An tale ſtatutum includat facientem veſtes prohibitas, & illas non portantem? Domi. de Sancto Gemin. in cap. aua ritiæ colum. penult. verſic. & not. de electio. lib. 6. determinat quod nõ,
22 quia vbi conſtitutio imponit pœnam exercenti actum faciens, & non exercens non incurrit conſtitutionis pęnam, quod dicit notandum pro conſtitutionibus, quæ imponunt pœnam portantibus veſtes prohibitas, quia licet aliqui fieri facerent tales veſtes, & in domo haberent non tamen portarent non incurrunt pęnam. Et ſequitur dictam Domi. deciſionem Felin. in Tracta. de Conat. col. pen.

Vigeſimoſecundo quæro, Statutum prohibet mulieres portare veſtes auratas, & inuentas puniri vult certa pœna: An ſi fuerint viſæ ſed non apprehenſæ pœnam incurrant?
23 Reſpondeo, quod non, quia requiritur apprębenſio, vt in l. ſi barſatorum. C. de fideiuſ. & not. Alex. & Iaſ. in leg. 3. §. Neratius ff. de acquir. poſſeſ. & notat Bald. in leg. item lapilli in fine ff. de rer. diu. & ita concluſi ſupra lib. 2. in Tit. de Gemmis.

Vigeſimotertio quæro. Quid ſi mulier vno eodemque die fuerit plu ries inuenta portare veſtes prohibitas, an vna, vel pluribus pœnis puniatur? Baldus in l. quicunque C. de ſeru. fug. col. 2. dicit quod ſemel tantum puniatur, quia ratione continuationis pro vno delicto reputatur, & quia non eſt propriè delictũ sed quædã abuſio ſecundum Cy. in quodam conſilio, & ita etiam dicit Bartol. Veron. de ſeruit. ruſticor. præd. in Tit. de ſeruit. aquæductus in 6. q.

Vigeſimoquarto quæro. Quid ſi ſtatuto careatur, quod panni forenſes auro cõtexti reperti applicentur fiſco pro dimidia & pro alia Doctori exequenti. An pęna ſtatuti locum habeat ſi non fuerunt actu appræhenſi? Alex. conſil. 216. Ponderatis
25 lib. 6. dicit, quod non, quia tunc dicuntur reperti, quia ſunt actu apprę henſi per leg. ſi barſatorum. C. de fideiuſ. & quod notat Bald. in l. 1. in fine ff. de rer. diu. & quod notatur per Doctores in leg. 3. §. Neratius ff. de acquir. poſſ. Et ſubdit duo, Primum, quod panni conducti actu non reperti poſt quinquenniũ vendicari non poſſunt a fiſco per l. neque. C. de vect. & comm. & notat Bart. in l. commiſſæ in fine ff. de publica. Secundum, quod pręmium quod datur inuentori a ſtatuto tunc ai. quis conſequi debet cùm inuenerit & probauerit inueniſſe Dominũ pannorum per notata per glo. & Ioan. de Imo. in leg. ſi prius ff. de oper. nou. nunc. vbi dicit, quod ſi ex forma ſtatuti, vel legis quis debet aliquod præmium conſequi, ſi tale quid egerit debet intelligi, ſi egerit, & probauerit. Allegat quod notat gloſa in leg. prima in princ. ff. ſi quad paup. fec. dicat. Et idem tenet ibi Ludou. Roman. in addit. nouis vt refert Alexan. in dicto conſil. in quo conſuluit, quod decretum Dominorum Venetorũ, quod panni Mantuani, qui reperti fuerint conducti in eorum Dominio inciderent in commiſſum, non haberet locum, niſi fuerint actu appræhenſi, vt latius in d. conſ.

Vigeſimoquinto quæro. Quid ſi ſta-

ſi ſtatutum prohibeat, ne vxor alicuius qui non habeat quinquaginta in bonis poſſit portare manicas ſericas: An ille qui bona aliena facit deſcribi, vt ſua, incidat in pœnā?
26 Firma. in Tract. Gabella. in ſeptima parte quæſt. 20. concludit, quod ſic, ex his quæ allegat ibi, dum dicit, quod exemptus, qui dicit bona obligati eſſe ſua, eaſque emi facit nomine ſuo, non iuuat illi, quia bona debent confiſcari, vt not. Bartol. in leg. 1. Cod. de Nauic. non excuſ. lib. 11. quæ faciunt contra multos qui cum non habeant in æſtimo communis quinquaginta, & propterea ſunt prohibitæ ipſorum vxores portare manicas ſericas ſub pœna decem florenorum, faciunt ſibi in ſuo æſtimo deſcribi fundum conſanguinei, vel amici, tanquam emptum ab ipſo, cum re vera venditio & deſcriptio in cataſto ſit facta ad effectum vtēdi manicis ſericis, quia incidunt in pœnam ſtatuti prędicti. Et ita ſe ſæpè conſultum dicit reſpondiſſe. Quibus adde notata per Bald. in leg. ſacroſanctæ Cod. de ſacroſan. eccle. vbi idem tenet.

Vigeſimoſexto quæro. Quid ſi maritus legat vxori veſtes ſuas: An cedant vxori veſtes auratæ prohibitæ portari per ſtatutum? Bartol. in leg. 1. Cod. null. lic. in fren. lib. 11. quem ſequitur ibi Ioan. de
27 Plat. dicit, quod non veniunt in legato dictæ veſtes prohibitæ, quia cum ſint prohibitæ non ueniunt appellatione veſtium ſicut, nec reproba pecunia ſub pecuniæ nomine continetur leg. eleganter §. qui reprobos ff. de pign. actio. Et quia non poſſunt dici mulieris cauſa parata, quæ eius cauſa prohibita ſunt licet alias ſtatuto ceſſante compræhenderentur leg. veſtis §. 1. ff. de aur. & argen. legat. & idem notat Bartol. in leg. quamuis ff. eod. tit.

Præcedit tamen præſens concluſio quando veſtes eſſent perpetuo prohibitæ, alias ſecus, vt firmat Bald. in leg. cum te ſponſæ q. pen. Cod. de don. ante nupt. & Ang. Aret. in Tracta. de teſtam. in verbo. Item reliquit uxori ſuæ omnes pannos verſ. ſecundo aduertas.

Vigeſimoſeptimo quæro. An debeatur æſtimatio uxori veſtium prohibitarum, quando veſtes non cedunt legato? Bald. in leg. 1. Cod.
28 de cond. ob cau. uoluit, quod debeatur æſtimatio, & idem dicit Ludou. Roma. in leg. multum ff. de verb. oblig. qui ita declarat notata per Bartol. in leg. 1. Cod. null. lic. in fren. lib. 11. Et idem concludit Ang. Aret. in Tract. in uerbo præallegato, & Franc. de Crem. not. 63.

Vigeſimooctauo quæro. An prohibitis veſtibus friſiatis, vel recamatis dictæ veſtes cedant legato remoto friſio vel recamatura? Bald. in dict. leg. cum te ſponſæ ad finem dicit, quod remanet validum legatum in veſtibus cum friſiaturæ, picturæ & huiuſmodi recamaturæ re-
29 moueri poſſint a veſtibus: Et idem not. Ang. Aret. in d. Verbo, & omnes pannos verſ. & idem, quia adiūctum poteſt a ſubiecto ſeparari.

Vigeſimo nono quæro. An legatis veſtibus cedant legatario aurum recamatum, perlæ aliaque pręcioſa ornamenta conſuta veſtibus? Re-
30 ſpondeo quod ſic, vt determinat Bart. in leg. cum aurum verſ. planè ff. de aur. & arg. leg. Bald. in dict. leg. cum te ſponſæ in fine Cod. de don. ante nupt. & Ang. Aret. in loco allegato verſ. ſed quid ſi teſtator per tex. in dict. leg. cum aurum §. planè & ibi Bart. Et idem not. Alex. in l. ſi quis in fundi vocabulo in 4. notab. ff. de leg. 1. & Cappella Toloſan. quæſt. 387. in addit.

Trigeſimo quæro. Maritus legat vxori

Digitized by Google

vxori veſtes ſuas ipſa petit omnes, dicens, quod illas habebat tempore teſtamenti, hæres negat: cui incumbit onus probandi? Bald. in l. fin. §. fin. Cod. de appellat. dicit incumbere onus probandi ipſi vxori agenti,
31 quia cum ipſa fundet intentionem ſuam in tempore, debet illud probare leg. cum actum cum ibi not. ff. de negoc. geſt. Et ita in terminis decidit Ludou. Roman. in leg. non ſolum §. ſed vt probari ff. de oper. nou. nunc. in addit. nouis, & idem latius diſputat & tenet in leg. in illa ff. de verb. oblig. Et Alex. conſil. 59. Viſis verbis dicti inſtrumenti verſ. quantum autem lib. 6.

Trigeſimoprimo quæro. Quid ſi maritus legat vxori veſtes ſuas recamatas, vel ſericas, & ſuperuixerit, & illæ conſumptæ ſint, & aliæ factæ. An ipſæ cedant legato? Bart. in leg. ſi ita q. penul. ff. de aur. & arg. leg. concludit, quod aut teſtator fecit alias veſtes, & primæ ſuperſunt,
32 quod illæ additæ, & de nouo factæ non ſunt vxoris: ſed ſi primæ ſint conſumptæ, & aliæ factæ de nouo loco primarum, tunc tales veſtes de nouo factæ cedunt loco primarum, & debentur uxori, allegat leg. fin. §. fin. ff. de lib. leg. & leg. filio ff. de condit. & demonſt. ſequitur Angel. Aret. in loco ſupra allegato verſic. quæro teſtator, nam cũ dicat ſuas, intelligitur de illis, quæ erant tempore teſtamenti conditi, & non tempore mortis leg. ſi ita ff. de aur. & arg. leg. niſi in caſu de quo ſupra, quando loco primæ ſit alia facta, vt dicit Bart.

Trigemo ſecundo quæro. Maritus dixit lego vxori meæ cameram meam, & omnes res, & gioias, quibus vtitur, & omnia mobilia ſupellectilia quæ reperiantur eſſe in bonis meis tempore mortis meæ: An res & gioiæ & alia quæ facta fuerint poſt teſtamentum cedant legato? Super iſto dubio conſuluit Iacobus Butrig. conſil. 17. quidam legauit, & dixit conſiderandum eſſe. Primo quod verbum præſentis temporis non porrigitur ad futura leg. vxorem §. teſtamento ff. de legat. 3. leg. prædijs, & leg. prædia §. penultimo, & leg. finali, & leg. Lucius ff. de fund. inſtrum. Secundo, quod dictio meum, & ſimilia pronomina reſtringuntur ad præſens tempus teſtamenti, vbi de alienatione, vel graui præiudicio quæritur, vt leg. ſi ita ff. de auro, & argen. leg. & leg. finali. Cod. quæ res pign. oblig. poſſ. Ex quib. arguitur, quod legatum reſtringi videatur ad tempus teſtamenti. Dum enim in ipſo dicatur Cameram meam, & omnes res & gioias quibus vtitur propter ſtrictam ſignificationem dictionis *mei*, & verbi *vtitur*, videtur reſtringi ad tempus teſtamenti. Sed prout notat gloſa in dicta lege Lucius ſoluendo contraria dictarum legum in legato quod eſt totum integrale, ſiue vniuerſitatis nomen vel quaſi videlicet in equitio, in armento, in peculio, & inſtrumento fundi conſideratur ad tempus mortis vt dict. leg. prædijs & dict. leg. prædia, & leg. Lucius, ſed in alijs tempus teſtamenti; Cum igitur dicat cameram meam, videtur dicere, & ponere quoddam totum & pariter cum dicat res quibus vtitur & gioias, videtur ſe referre ad inſtrumẽti appellationem,
33 ideſt ſicut ipſa domina inſtructa erat per quod colligi poteſt tempus mortis, vt dict. l. Lucius, & leg. prædia & idem de eo mobilibus eſt dicendum.

Trigeſimotertio quæro. Quid ſi maritus legat vxori veſtes ſuas, An compræhendantur etiam feſtiuæ?
34 Reſpondeo, quod ſic ſecundum

Bart. in l. medico §. vxori ff. de aur. & arg. leg. per illum textum, & ita tenet Ang. Aret. in dicto verb. Et omnes pannos verſ. & bene nota, & in verſ. ſecundo. Quid ſi teſtator.

Trigeſimoquarto quæro. Quid ſi maritus leget vxori veſtes, quas habebat in domo; An veniat etiam veſtis inciſa penes ſutorem exiſtens? Bald. in l. ex facto §. rerum autem ff. de hær. inſt. per illum textum decidit, quod ſic, quia tales veſtes videntur eſſe in domo propter deſti-
35 nationem teſtatoris, & propter finalem eius intentionem, & propoſitum. Sequitur Bald. Franc. de Crema in ſuis notab. not. 62. teſtator legauit Iaſ. in l. cætera §. ſi quis parauerit in fine ff. de leg. 1. & Cappella Toloſana in ſuis deciſionibus deciſ. 387.

Trigeſimoquinto quæro. Quid ſi maritus mandat vxorem ſuam veſtiri, quibus veſtibus veſtienda ſit? Dicit Bald. in l. 1. col. fin. C. de leg. quòd intelligitur de veſtibus viduilib. & ſecundũ conditionẽ uiduatũ
36 arg. l. quidam cum filium ff. de verbor. oblig. etiam ſi teſtator dixiſſet quod tractarent eam honorificè, prout ipſe tractabat, & ſequitur ibi Salyc. & Ang. Aret. in dicto verbo. Item reliquit uxori ſuæ lectum.

Trigeſimoſexto quæro. Quid ſi mandat teſtator vxorem ſuam veſtiri, an intelligatur de primis veſtibus tantum, an ſucceſſiuè de alijs? Bald. in leg. 1. columna 2. Cod. de
37 fideicomm. decidit, quod quolibet anno debet veſtiri, ſi mos teſtatoris, & conſuetudo teſtatoris expoſcebat, alias ceſſante conſuetudine primis veſtibus factis, & conſignatis ab hæredibus non debet iterum veſtiri. & ſequitur Alexand. in leg. diuortio. §. quod in anno ff. ſolut. matrim. dicens hoc eſſe valdè notandum, quia ſæpè accidit in facto. Et idem tenet ibi etiam Iaſ.

Trigeſimoſeptimo quæro. Quid de veſtibus recamatis & alijs veſtibus præcioſis & feſtiuis factis per virum vxori an ſint reſtituendæ hæ-
38 redibus viri? Reſpondeo, quod ſunt illis reſtituendæ, & non cedunt vxori, quia non cenſentur donatæ leg. ſed ſi vir ex lana ff. de donat. int. vir. & uxor. ita determinat. Bart. in leg. penul. §. 1. ff. ſolut. matrimon. & in leg. ſi mulier §. ſi vir. ff. de donat. inter vir. & vxor. & in conſilio 50. Philippus Petri, & tenet Alexand. in dict. leg. penultima, & eſt communis concluſio Doctorum, vt dicit Corn. conſil. 81. Primus conſultationis articulus lib. 1. tenet Bald. in leg. cum te ſponſæ Cod. de donat. ante nupt. Tancred. de Corn. in compend. in Rubr. 11. quæſt. 8. in fine Ang. Aret. in §. fuerat columna 24. veſtic. ex quo ſequitur. Inſtit. de actio. Secus tamen eſt in veſtibus quotidianis, quia iſtæ ſunt vxoris, nec ſunt reſtituendæ dict. leg. ſi mulier § ſi vir & ibi Bart. tenent Bartol. Alexand. & Docto. in dict. leg. penult. §. 1. ff. ſol. matrim. Bald. in dict. leg. cum te ſponſę Aret. in dict. verſ. Ludou. Roma. in conſil. 146. iſta quæſtio vulgaris in primo dubio. Petr. de Anch. in conſil. 181. in prædicto dubio. Corn. in d. conſ. 81. Bald. in auth. ex teſtamẽto columna 12. Cod. de collat. Guill. de Peruſio in conſil. incip. Ser Lippus. Cappella Toleſana deciſ. 336.

Trigeſimo octauo quæro. Quid ſi maritus legat vxori veſtes ſuas an etiam cedant veſtes ſericæ? Dicas quod in legato compræhenduntur
39 etiam veſtes ſericæ l. veſtis an veſtimenta §. 1. ff. de aur. & arg. leg. vbi eſt tex. & ita dicit Ang. Aret. in dict. ſuo Tract. in verb. Itẽ reliquit eius vxori omnes pannos in verſ. quæro Teſtator.

Tri-

Trigeſimo nono quæro. Quid ſi maritus legat vxori pannos lineos, & laneos, An cedat etiam legato pannus non inciſus? Dicas, quod
40 veniunt etiam panni contexti,& incepti ad hoc,vt inde fiant veſtimenta leg. veſtimenta, & ita ibi notat Bartol. ff. de aur. & argent. legat. & Angel. Aret. in loco proximè allegato verſicul. ac etiam, ubi dicit, quod ſi legantur veſtes venit pannus etiam non inciſus vel veſtis, ſi modo ille pannus erat factus, uel deſtinatus ad hoc,vt fieret ex eo veſtis uxori leg. ueſtimenta ſupra allegata & ibi Bartol. & idem Bart. in l. diuus ff. de bon. damna.

Quadrageſimo quæro. Maritus legauit vxori ſuę omnes res, pannos lineos, & laneos aliaque ſupellectilia domus: Quæritur an illa qualitas, domus, poſita in fine orationis referatur etiam ad illud legatum vniuerſale omnium rerum, ita vt illud legatum reſtringatur,& res tantum domus legatæ uideantur? Reſpondeo, quod legatū compręhendit omnes res domus, Et aliæ res, quæ eſſent extra domum, legato nō includuntur: Primo, quia in eadem
41 oratione omnia comprahenduntur, vnde ſuccedit, quod qualitas adiecta in una re ex pluribus copulatis in eadem oratione ad omnes alias porrigatur, ut notat Bartol. per illum textum in leg. Seię. §. Gaio ff. de fund. inſtru. & in leg. ſi ita ſtipulatus §. Griſogonus ff. de uerborum obligat. dum allegat dict. §. Gaio. Secundò, quia teſtator in dubio uidetur minus grauare hæredem quam poſſit leg. unum ex familia. §. ſi rem ff. de leg. 3. & legatum debet ſtrictè interpretari, & ſic illa qualitas domus ad omnia præcedentia referenda eſt, ut legatum minuatur & in ſimili eſt textus in capit. ubi periculum §. nulli de elect. lib. 6. ubi Domin. Tertio ad hoc allegat Oldrad. conſil. 8. Quidam paterfamilias, ubi dicit, quod ultima clauſula habens adiectionem certi loci, minuit eum, & effectum generalis legati præcedentis, & arctat ad locum ſpecialiter compræhenſum allegat textum in l. nam quod. §. final. ff. de pen. leg. & leg. quę tum §. 1. ff. de leg. 3 iuncto ſecūdo, & ultimo reſponſo cum gloſa optimè probatur qualitatem loci poſitam in ultimo legato omnia alia legata præcedentia reſtringere, qui textus uidetur loqui in diuerſis orationibus; unde multo fortis procedit in caſu iſto in quo omnia legata in eadem oratione ponūtur. Quarto allegat textum in leg. hæres. §. uxori ff. de leg. 3. ubi plura legata facta fuerunt uxori, & in ultimo fuit adiectum, quod eius cauſa paratum eſſet. Et ſecūdum iſtam qualitatem, quæ ultimo legato apponitur, omnia præcedentia determinantur: Et hoc idem probatur in leg. Aurelius. §. teſtator ita ſcripſerat ff. de lib. leg.

Quadrageſimo primo quæro. An aurum, vel claui aurei ſeparati à ueſtibus cedant in legato ueſtis? Reſpondeo, quod aurum, & claui aurei non conſuti ueſtibus, parati ipſarum tamen cauſa, principaliter ueniunt in legato ue-
42 ſtis, ſecus ſi eſſent parati gratia mulieris principaliter, quia non cedunt legato leg. argumento. §. 1. ff. de aur. & argent. leg. Ita dicit Bart. in d. leg. cum aurum §. planè eod. tit. & ſequitur Angel. Aret. in d. leg. ſupra allegato uerſic. ſed non uenit licet maioris præcij ſit aurum, quod apponitur ornandi cauſa, quam ipſa ueſtis, ut concludit Aret. ibi per leg. & ſi non ſint §. peruenimus ff. eodem titul. ita notat Bartol. in dict. §. plane per illum textum & Bald. in leg. cum

Digitized by Google

te ſponſæ C. de donat. ant. nupt. & Imo.in l.4.ff.de leg. 1.vt refert Ang. Aret. loco prædicto.

Quadrageſimo ſecundo quæro. Quid ſi teſtator mandat fieri in Eccleſia vnam planetam, An debeat
43 fieri ſerica? Dicas, quod ſic,quia licet ſimpliciter legauerit, & non expreſſerit de quo fieri debeat, intelligitur tamen, quod fieri debeat ſerica. Ita determinat Bartol. in l. Titia ff.de aur.& arg. leg.

Quadrageſimo tertio quæro. Quid ſi maritus legauit vxori lectū, an etiam legato cedat cultra ſerica, & feſtiua? Bartol. in leg. librorum §. fin.ff.de leg.3. determinat,quod veniunt omnia ornamenta feſtiua & non feſtiua, & ſic cultra ſerica, qua feſtiuis diebus teſtator vti ſolebat,
44 Et idem notat Bar.in leg.medico §. vxori ff. de aur.& argen.leg. Et licet contrarium teneat Bald. in l.1.in fine C.de legat. verſicu.& idem dico, opinioni tamen Bart. adhæret Ang. Aret.in d.Tracta.de Teſtam.in verbo item reliquit dictæ eius vxori locum, Et tangit eandem opinionem Iaſ.in l.ſtip.§. hi qui ff.de verb.obli.

Quadrageſimo quarto quęro. An mulier vidua debeat veſtiri pannis viduilibus expenſis hæredum viri? Primo in hac quæſtione Petr. de Matheſilla in leg. decreto. C.de his qui not. infam. dicit iure cautum non eſſe,quod mulier debeat ab hæredibus viri veſtiri dictis pannis,niſi eo caſu quo hæredes tenentur ſal-
45 tem in ſubſidium infra annum pręſtare alimenta mulieri viduæ,ita in ſubſidium teneantur dare veſtes, quæ veniunt appellatione alimentorum, leg. verbo victus ff. de verb. ſignific. & ita firmant ibi Mod. Senenſes, dicentes, quod hæredes tenentur facere veſtes nigras, & vela mulieri,ea præſertim ratione,quia infra annum tenentur eidem præſtare alimenta, quorum appellatione veniunt veſtes l.1.§. ex actio. C. de rei vxo.actio. Et ibi Cyn. & dict. l.verb. victus ff. de verb. ſignificat. Secundo Ang. Aret. in §. fuerat colum. 25. verſ.debet etiam Inſtit.de actio. dicit,quod debet mulier veſtiri prædictis pānis lugubribus,ac velis expēſis hęredū viri,viro mortuo, iuxta qualitatē perſonarū,& quantitatē patrimonij dūmodo in regione ita ſe habeat cōſuetudo,alioquin hęredes viri ad illā expenſam non tenerentur, vt notat Bald.& Ang. in d.l. decreto, vbi Bald. ſubdit mulierem in vitam cogi non poſſe ad induendum ſe dicto habitu nigro. Tertio, quod conſuetudini ſtandum ſit cōſuluit Marcus Angelelli de Peruſio in conſi.incip.viſo puncto,vbi atteſtatur conſuetudinem eſſe,quod viduilibus veſtiantur, & ad id aſtringi poſſe hæredes viri. Quarto reperio, quod Saluſtius de Peruſio in conſi. incip. in cauſa nobis commiſſa firmat quod de iure tenentur hæredes viri ad pręſtanda dicta vidulia,& allegat Ang.de Peruſ.& Imo. in leg.ſi ex re ff. de ſtip.ſeru.expreſſe dicentem, vxorem veſtiri debere pannis viduilibus expenſis hæredū mariti, & dicit, ſe ita plures conſuluiſſe: facit tamen mentionem Saluſtius de communi conſuetudine Italiæ, quod mulier veſtiatur pānis nigris, & concludit, quod ſi mulier proprijs expenſis veſtiat ſe pannis viduilibus, cum gerat vtiliter negocia hæredum viri poteſt repetere expēſas a dictis hęredibus. Quinto Ioannes Baptiſta de Santo Senerino in dict. leg. decreto Imol. in dict. leg. ex re, quod tempore Digeſtorum videbatur eſſe in vſu, quod tota familia defuncti iret induta veſte lugubri, & illum ſumptum veſtium gloſa ibi appellat ſūptum funebrem pertinentem ad hę-

redis

Digitized by Google

redis onus: Et ſubdit Imo. ſe plures conſuluiſſe, quod veſtimenta viduilia tradita vxori tempore luctus, & funeris mariti per hæredes imputarentur hæredibus, & non in ſummam dotis: refert etiam Ang. in d. l. ex re dicere, quod vxor debebat deferre per annum, qui dicitur annus luctus arg. not. in l. 2. C. de ſecund. nupt. poſt tempus verò anni luctus dicit, quod non tenetur deferre, niſi conſuetudo regionis alia ſit. Iſta ſunt verba Ang. cum quibus tranſit Imol. vt dicit Ioa. Bapt. Sextò reperio Nellum de Sancto Geminiano in d. l. decreto, qui dicit, quod vbi ſit conſuetudo, quod veſtiantur pannis lugubribus, vt eſt in Ciuitate Florentiæ, tales veſtes reſpiciunt expenſas funeris, & ideo pertinent ad hæredes viri, non autem computantur in dotem, allegat Ang. in d. l. ſi ex re; Et ſubdit Nellus, quod ita plures reſpondit non modo in pannis viduilibus, ſed etiam in alijs, cum quibus vxores ruſticorum lugent virum mortuum ex earum conſuetudine, & ad domum patris reportant; ad quod optimè facit dicta l. decreto; licet enim remittatur habitus triſtior ex conſuetudine, non tamen remittitur luctus, in quo luctu vtuntur veſtibus melioribus pro lugubribus, vt dicit Nellus in d. l. decreto, quem retuli, quia à paucis habetur lectura ſua.

DE
CAVSA FINALI MINERALIVM.
Liber Quartus.

SVMMARIA.

1 *FInalis cauſa eſt propter quam aliquid fit.*
2 *Finis eſt duplex, euentus, & intentus.*
3 *Finalis poſita vel ſublata, ponitur ſeu aufertur effectus. Impulſiua vero non itidem.*
4 *Finalis reſpicit futurum, Impulſiua præteritum.*
5 *Finalis influit in omnem effectum, Impulſiua non.*
6 *Cauſæ appellatione venit finalis.*
7 *Cauſa ceſſante in actu perfecto non ceſſat effectus, in conſumato ceſſat.*
8 *In vno actu plures cauſæ concurrere poſſunt.*
9 *Non tamen omnium conſenſus requiritur.*
10 *Cauſa finalis generationis mineralium eſt forma.*
11 *Quare generentur eſt humana vtilitas.*
12 *Quare quærantur eſt priuata Vtilitas quærentium.*
13 *Iuridica tractationis propinqua eſt Iuſtitia, remota humana fælicitas.*
14 *Addiſcentium, & docentium vel componentium finis eſt uel gloria, uel prudentia, uel ſuperbia, uel auaritia, uel Charitas.*
15 *Hæc poſtrema mouit authorem ad tractatum hunc conſcribendum.*
16 *Tractatio huius materiæ eſt duplex Vtilitas publica, & priuata.*

EX-

EXpeditis tribus principalibus partibus reliquum eſt, vt de quarta parte agamus in qua de cauſa finali tractandum eſt. Videndum eſt autem loco præfactionum,

Primo quæ ſit cauſa finalis. Secundo quotuplex ſit finis. Tertio an finalis cauſa, & impulſiua differant inter ſe. Quarto an cauſa præſumatur finalis indiſpoſitione legali. Quinto an finali cauſa ceſſante ceſſet effectus. Sexto an plures cauſæ concurrere poſſint. Septimo an requiratur omnium cauſarum concurſus. Octauo quæ ſit mineralium cauſa finalis. Nono quis de ipſa modus agendi.

1 Circa primum dico, quod cauſa finalis eſt, cuius cauſa aliquid fit, vt ambulandi ſanitas, vnde ſi quæratur propter quid aliquis ambulat dicimus, vt ſanitatem conſeruet. Et ita dicentes opinamur aſſignaſſe cauſam vt dicit Ariſt. 2. Phyſico. tract. 3. cap. 1. & Ant. de Butr. in Rubrica procem. Gregor. col. 10. Et hæc eſt potiſſima cauſa aliarum cauſarũ, vt dicit Philoſophus, & Diuus Thomas 1. 2. q. 1. art. 1. & Bald. in l. generaliter in 2. oppoſit. C. de epiſc. & cleric. in l. eam quam verſ. item nota C. de fideicomm. vbi dicit quod eſt finis aliarum cauſarum. Quodcunque enim agimus, propter finem agimus vt dicit idẽ Diuus Thomas eadem parte, & q. ar. 1. & 6. & Bald. in l. 1. C. de falſ. cau. adiect. lega. vbi dicit, quod cauſa finalis eſt obiectum intellectus, ſicut ſignum eſt obiectum viſus & portus eſt obiectum nauigantium. Finis enim vt dicit Ioa. Imo. & refert Ant. de Butr. in loco ſuperius allegato eſt cauſa cauſarum in intentione, & effectus in executione 35. diſtinct. Cod. ab exordio, & Cod. ſexto die. Nam ſi domus eſt, vt dicit Anto. de Butr. vbi ſupra, ut protegata pluuia, & vento, hic finis mouet efficientem, efficiens præparat materiam, præparata materia deducit ad formam, ex quibus finis perducitur vt finalis effectus cauſatum.

Circa ſecundum. Quotuplex ſit finis, dicit Interpres ad Ariſtot. 2. Phyſico. præallegato capit. primo, quod finis eſt multiplex, ſcilicet finis euentus, & finis intentus. Finis euentus poteſt eſſe malus, &
2 apparere malus. Finis intentus poteſt eſſe duplex, ſcilicet finis generationis, & finis rei generatæ. Finis generationis eſt forma, & finis rei generatæ eſt duplex ſcilicet quidam primaria intentione, & quidam ſecundaria intentione, & vterque eſt duplex videlicet quo & quod. Quo eſt viſio Dei, & Quod eſt ipſe Deus: & hoc primaria intentione. Secundaria intentione vt habitus virtutis eſt quo & operari eſt quod. Conſiderant etiam Ant. de Butr. & Abb. in d. Rub. procem. Gregoriani diuerſos fines vt dicam infra in verſ. circa octauum.

Circa tertiũ dico. Primo cauſam finalem ab impulſiua differre, quia aliqua cauſa finali poſita ponitur effectus & illa ceſſante ceſſat c. cum ceſſante extr. de appel. not. Tãcred. in Compend. Rub. 2. q. 3. in fine, & ideo notat Bald. in l. 1. C. qua non pet. part. quod cauſa finalis eſt intel-
3 ligenda illa, qua poſita in eſſe ponitur voluntas diſponentis & ea ceſſante ceſſat cõſenſus. Sed cauſa impulſiua ceſſante non ceſſat effectus l. 1. §. ſexũ ff. de poſtul. vbi Calphurnia dedit cauſam edicto, & tamẽ ipſa ceſſante nõ ceſſat diſpoſitio, vt ibi per Paul. Caſt. in lect. Florent. vt ibi per Paul. Caſtr. in lect. Florent. Vnde dicit Abb. in d. Rub. procem. Gregor. quod finalis dicitur propriè cauſa, impulſiua autẽ impropriè, & quæ impul-

impulſiua poteſt eſſe multiplex,
quemadmodum varijs hominesmo
uentur, vt dicam infra verſic. infra
octauum. Secunda differentia eſt
inter finalem & impulſiuam, quia
finalis reſpicit futurum, vt eſt ratio
legis, impulſiua vero eſt de præteri-
to qua impellimur ad diſponendū,
vt eſt ratio legis: & non eſt neceſſe
veram eſſe cauſam impulſiuam in
ſtatutis & legib. ſiue vniuerſalibus,
ſiue municipalibus: nec poteſt op-
poni quod non ſit vera; vt dicit Bar.
in l. demonſtratio falſa §. quod autē.
quæſt. 8 ff. de cond. & demonſtr. &
in l. 2. ff. de donat. & in l. extrauag.
Ad reprimendum in verbo, Ne ex
eorum, vbi dicit ſecus eſſe, ſi Prin-
ceps particulariter reſcriberet, quia
tunc factum vnum, ſuper quo ſcri-
bitur, poteſt eſſe cauſa finalis l. præ-
5 ſcriptione C. ſi contra ius, vel vtil.
publ. Tertia differentia eſt quia cau
ſa quæ per ſe non influit in omnem
effectum incluſum ſub diſpoſitione
præſumitur impulſiua, ſed illa quæ
influit per ſe in omnem effectum
dicitur finalis, vt dicit Bald. in leg. 1.
colum. 8. ff. ſol. matrim. Et vbi ratio
eſt ſpecialis, & diſpoſitio generalis
cenſetur impulſiua vt dicit Bald. in
leg. generaliter ff. de epiſc. & cler. &
Domi. in cap. quoniam de immun.
eccl. lib. 6. Nec eſt bona ratio finalis
ſi ſit ſtrictior dicto, quia ratio debet
eſſe generalior dicto vt not. glo. in l.
fin. de offic. procur. Cæſar prout fuit
in leg. 1. §. ſexum ff. de poſtul. ita di-
cit Corn. in conſil. 35. ſemper mihi
uiſa fuit in princ. 2. col. lib. 3.

Circa quartum dico, quod in du-
bio cauſa legis cenſetur finalis, vt
6 dicit Bart. in d. leg. 2. ad finem ff. de
donat. & eſt glo. in l. cum tale §. fal-
ſam ff. de cond. & demonſtr. Ant. de
Butr. in cap. poſt tranſlationem de
renunc. Bart. in extrauag. ad repri-
mendum in verb. ne ex eorum. Do-
mi. in cap. quoniam de immun. ec-
cleſ. lib. 6. Philipp. de Peruſ. in cap.
cum ceſſante de appellat. vbi con-
cludit, quod ſi cauſa apponitur in
iure vel in ſtatuto, in narratione vel
in proœmio legis tunc in dubio om-
nis cauſa præſumitur finalis, allegat
gloſa in §. dict. falſam. Quod tamen
limitat niſi largius poſtea conſtitu-
tio loquatur in diſpoſitione quam
in narratione, ſeu quam cauſa fece-
rit in narratione expreſſa, quia tunc
præſumitur potius impulſiua quam
finalis: ex quo poſtea largius ipſa
conſtitutio diſponit ita dicit Ioan.
And. in dict. ca. quoniam de immu
nit. eccleſ. & ibi ſequitur Dom. Et
colligitur ratio legis vel ſtatuti ex
ipſius præfactione l. fin. & ibi Bart.
ff. de hæred. inſtit. leg. 1. & ibi not.
Bart. ad Macedon. & in extrauag.
ad reprimēdū in verbo ne ex eorū.

Circa quintum. An cauſa finali
ceſſante ceſſet effectus. Dico quod
7 ſic. c. cum ceſſante de appellat. leg.
generaliter & ibi Cyn. & Bald. C. de
epiſc. & cle. ſed latius Bart. in leg. 2.
§. fin. in fine ff. de donat. dicit quod
accipiendo cauſam pro ratione, ſi
quæritur cauſa an ipſa ceſſante ceſ-
ſet effectus dicendum eſt, quod aut
eſt actus perfectus, & ceſſante cau-
ſa non ceſſat effectus l. fin. ff. vnde
lib. aut eſt conſummatus, & tunc,
aut ſuperſunt reliquię, & non ceſſat
effectus leg. 2. ff. rer. amot. leg. ex
duobus. ff. de vulg. & pup. aut nul-
læ reliquiæ ſuperſunt, & tunc ceſ-
ſante cauſa ceſſat effectus l. fin. ff. vn
de lib. & leg. generaliter C. de epi-
ſc. & cler.

Circa ſextum. An plures cauſæ
concurrere poſſint. Dicas quod ſic
8 vt in §. affinitatis Inſt. de nupt. &
ibi notant ſcribentes & Bart. in d.
verbo, Ne ex eorum, in extrauag.
ad reprimendum, & Ariſt. 2. Phyſi-
co. tracta. 3. c. 1.

Circa

Circa ſeptimum. An requiratur
omnium cauſarum concurſus? Bar.
9 extrauag. ad reprimendum in dict.
verbo, Ne ex eorum, dicit, quod
quando in lege ponuntur plures
cauſæ, & plures finales effectus,
tunc, aut illi finales effectus ſunt ſe-
parati, & diſtincti & ſufficit alte-
ram ex illis cauſis adeſſe, vt in §.af-
finitatis Inſtit. de nupt. & notatur
in l. liberorum ff. de his qui not.in-
fam.& in leg.ſi ventri §. in bonis ff.
de priu.credit.aut illæ plures cauſæ
tendunt ad idem, & tunc vtriuſque
concurſus requiritur, ſi vna cauſa
ponitur; vt ratio,alia,vt ratio ratio-
nis, vel vna ponitur tanquã maior
propoſitio altera, vt minor ad pro-
bandum idem l.1. ff. ſolut. matr.l.
ſed ſi lege §. item ſi rem ff. de petit.
hæred. Idem concludit Abb.in d.c.
cum ceſſante in princ. de appellat.
dicens quod aut quælibet cauſa eſt
ſufficiẽs ad eff ctum producendũ,
& tũc ſufficit vnam adeſſe,licet alia
ceſſet, vt d.§.affinitatis. Aut quæli-
bet cauſa diſtributiuè nõ ſufficit ad
producendum effectum, ſed ſimul
conſiderata. Et tunc ſi ceſſat vna
debet ceſſare effectus cap.quoniam
frequente §. porro, iuncto ſi autem
vt lit. non conteſt. & ſequitur Phi-
lip. de Peruſ. in d. c.cum ceſſante in
princ.

Circa octauum quę ſit cauſa fina-
lis mineralium? Dico quod diuerſæ
10 ſunt cauſæ, prout ad diuerſa habe-
mus obiectum. Si conſideramus fi-
nem generationis mineralium, di-
cendum eſt quod cauſa finalis eſt
forma, quia iſte eſt finis ipſius, vt
dixi ſupra verſ.2.Si vero habeamus
obiectum quare a natura generen-
11 tur;dicendum eſt illa ad vtilitatem
noſtram generari, quorum cauſa
cuncta generantur §. in pecudum
Inſt.de rer.diu.& habetur in princ.
Geneſis, & Pſalmo 8.& Plinium li.
7.in princ.dum dicit quod hominis
cauſa videtur cuncta genuiſſe na-
tura,& per Lactantium Firmianum
12 in lib.de Ira Dei c.12. Si uero quę-
ramus de fine quærentium mine-
ralia,dicendum eſt,vtilitatem eſſe
finem ipſorum l. 1. C. de met. &
metal.lib.10.vbi textus,quorũ cau-
ſa in viſcera terræ imus, & in ſedes
manium opes quærimus, vt dicit
Plin.lib.33.in princ. & hic eſt ſecũ-
daria intentione finis rei generatæ,
operari in ipſis vt dixi ſupra verſic.
circa ſecundum.

13 Si vero quærimus quis ſit finis
legiſlatoris in his diſponentis, &
iſta conſideratione alia eſt cauſa
proxima,alia remota. Proxima eſt
diſcernere equum ab iniquo,licitũ
ab illicito, vt dicit Azo. in ſumma
in princ. ſuper C. Anto. de Butr. &
Abb. in Rub. procem. Gregoria, &
Diuus Thomas 2.2.quæſt.98.art.1.
vbi dicit, quod finis humanæ legis
eſt temporalis tranquillitas Ciuita-
tis: Remota eſt ęterna felicitas ad
quam omnes ſcientiæ finaliter ordi
nantur, vt dicunt Ant. de Butr. &
Abb.in d.Rub. & Alber.de Roſate
in procem.Digeſtorum: & concor-
dat Burleus in loco allegato ſupra
verſ.2. quem conſequimur in agno
ſcendo, & amando Deum qui eſt
vltimus finis hominis vt dicit Tho
mas Prima 2.quæſt.1.art. fin.in cu-
ius diuinæ ſcientiæ viſione ſolum,
& non in alio conſiſtit vera & per-
fecta felicitas vt concludit Diuus
Thomas ead. parte q.3.art. fin. Si
vero conſideramus finem addiſcẽ-
tium & componentium,& hac cõ-
ſideratione Hoſt. in princ. ſummæ
verſ. quid ſit finis & archi.37. diſt.
cap. non ne, dicunt quod quinque
ſunt fines. Primus vt ſciantur, &
ad hunc finem tendere videntur re-
14 ctores quorum finis eſt vanagloria.
Secundus eſt vt ædificentur, & ad
hunc

Digitized by Google

hunc finem tendunt Theologi, & Canoniſtæ boni & iuſti, & horum finis eſt prudentia. Tertius vt ſciãt, & ad hunc tendere videntur Dialectici nimis in illa arte immorantes, & iſtorum. Finis eſt ſuperbia, quia plus audiunt quam proficiãt. Quartus, vt lucrentur, & ad hunc tendere videntur Phyſici & Legiſtæ nolentes in paupertate viuere, & iſtorum finis eſt auaritia. Quintus vt ædificentur vt Magiſtri boni qui non legunt ad laudem humanam, ſed Dei & ad inſtructionem ſui, & aliorum, & iſtorum finis eſt caritas, quia per hoc eleemoſinam dicuntur dare proximo 45. diſt. c. duæ ſunt & c. tria. Ad hoc enim tenentur ex quo talentũ ſcientiæ crediderit eis Deus, alias æternam damnationem incurrunt 44. diſtin. c. diſpenſatio 11. q. 3. cap. nolite vt dicit Archid. in d. c. nonne, & æquiparãtur odoratui, quia iſtorum redolet bona fama c. 1. §. ad exhibendum de ſacr. vnit. & dicit Hoſt. in d. verſ. Quid ſit finis. Hic finis mouet me ad componendum hũc tractatum, vt hæc mineralium materia in diuerſis partibus iuris, & ſparſim a
15 Doctoribus noſtris tractata ea diligentia qua potui, & quam ſubminiſtrauit in vnum compoſita Deus, vt faciliori ſtudio comprę ẽdatur ad noſtra & aliorum, ad quos hæc ſcripta peruenerint qualiacunque ſint vtilitatem: & ad laudem indiuiduæ Trinitatis in cuius nomine incepimus.

16 Circa nonum, & vltimum. Quis de ipſa cauſa finali modus agendi? Dico quod cum finis quærentium metalla ſit vtilitas, vt ſupra dixi in præcedenti verſ. quæ partim reipublicæ, partim inuentori quæritur; & ſic priuato vt l. 1. C. de met. & metal. lib. 11. ibi, vt ſibi & reipublicæ commoda compararẽt, de vtraque cauſa mineralium dicetur, partientes hanc finalem cauſam, in duas partes, in quarum prima de republicæ vtilitate, in ſecunda de priuata vtilitate dicetur.

DE

DE PVBLICA VTILITATE.

Titulus Decimusquartus.

SVMMARIA.

1 *PRima vtilitas eſt introitus ad artem ex quo ſolui debent fiſco octo ſcrupuli metalli effodiendi.*
2 *Secunda eſt annuum tributum libra vnius 14. vnciarum eiuſdem metalli. Sed auri ſeptem ſcrupulos tantum.*
3 *Tertia eſt decima pars eius quod effoditur, poſt eius foſſionem, & purificationem.*
4 *De lapidibus, Alumine, & ſimilibus ita ſoluendum, vt de metallis.*
5 *Niſi conſuetudo ſit in contrarium.*
6 *De Salinis etiam ſoluendum.*
7 *Et ſolutio debet eſſe in eadem ſpecie.*
8 *Vncia continet octo dracmas, & dracma tres ſcrupulos.*
9 *Libra in genere intelligitur 12. vnciarum. ſed in huiuſmodi ſolutione debent eſſe 14.*
10 *Solutiones huiuſmodi ſunt de regalibus.*
11 *Et debent fieri fiſco etiam de Metallis priuatorum.*
12 *De Alchimia non ſoluitur, ſed tantum Gabella iuxta eius apparentem ſpeciem.*
13 *Ita & de alijs metallis ſoluitur Gabella.*
14 *De Auricalco non ſoluuntur Regalia.*
15 *De Metallo quod mutatur in alteram ſpeciem non debentur Regalia, neque Gabellæ.*
16 *De eo quod quis negociatur debetur Gabella, etiam à clerico.*
17 *In terris Eccleſiæ Regalia debentur fiſco Eccleſiæ.*
18 *Theſaurus ſi caſu ſit inuentus debetur fiſco dimidia, ſi dedita opera totus.*
19 *Gemmarum ſoluitur gabella niſi ſint in anulis, & ad vſum gerentium.*
20 *Vectigal eſt octaua pars eius, quod vehitur.*
21 *Lapidum Gabella non compræhendit precioſos.*
22 *Belli tempus non liberat à ſolutione niſi ſaltem pro dimidia impediat debitorem.*
23 *Regalia debent exigi à miniſtris ad hoc deputatis.*
24 *Qui vel à Principe vel à Ciuitate iuxta conſuetudinem ſunt eligendi.*
25 *Nec poſſunt officium deſerere, niſi ſit completum.*

CIrca primam partem videndum eſt; Quæ vtilitas Reipublicæ, id eſt fiſco quæratur ex metallis, ideo ſubijciendo titulum de Reipublicæ vtilitate.

Primo quæro, quæ ſit iſta vtilitas, quæ Reipublicæ metallis debetur. Reſpondeo quod eſt triplex, & ex triplici cauſa procedit. Prima, quia pro introitu in officio ad fodiē-
1 dū ſolui debēt fiſco octo ſcrupuli, id

eſt,

eſt, tertia pars vnciæ illius metalli ad quod fodiendum accedit, quos non ſoluit niſi ſemel, vt dicunt Azzo. in ſumma C. de metall. & met. lib. 11. glo. & Bart. & Ioan. de Plat. in l. 1. eod. tit. Secunda eſt, quia de eo metallo, quod foditur, debet dari fiſco quolibet anno vna libra,
2 quæ ſit quatuordecim vnciarum, vt l. 2. C. eod. tit. niſi aurum fodiat, quo caſu ſoluit Metallarius ſeptem ſcrupulos, vt l. pro annis C. eod. tit. Tertia vtilitas eſt, quia vltra annuũ canonem de toto eo, quod effodiens extrahit facta purificatione metalli, debet dare fiſco duas decimas, ideſt duas partes ex decem partibus ſi fodit in publico: Si verò in priuato vnam fiſco, aliam decimam priuato
3 l. 3. C. eod. tit. Si in proprio ipſius fodientis vnam decimam tantum fiſco. Et iſtæ decimæ ſunt poſt foſſionem, & purificationem metalli, vt dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. & ibi Azz. Glo. & Bart. Et prædicta procedunt niſi conſuetudo ſit in contrarium, quia circa huiuſmodi conſuetudo debet attendi, vt l. ſi venditor §. ſi conſtat ff. comm. præd. vt dicit Bart. Veron. in l. inter publica §. publica in 4. not. ff. de verbor. ſign. & Card. Alex. in c. 1. Quæ ſint rega. Et dixi ſupra in tit. de metall. vbi videas latius.

Secundò quæro. An de marmoribus, lapidibus, allumine, & ſimilibus ſint ſoluendæ decimæ, & alia, quæ debentur fiſco de metallis? Re-
4 ſpondeo quod ſic, Bart. & Ioan. de Plat. in l. cuncti, C. de metall. & metal. & ſentit Azzo. in ſumma de metall & met. & Paul. Caſtr. in conſ. 178. & dixi ſupra tit. de Metallis. Et
5 prædicta procedunt, niſi conſuetudo ſit in contrarium, quia circa talia conſuetudo debet attendi, vt de metallis, quorum appellatione veniunt iſta, vt dixi ſupra in quæſtione præced. & lib. 2. tit. de metallis.

Tertiò quęro. Vtrum de ſalinis ſoluantur decimę, prout de metal-
6 lis. Dicas quod aut quæritur de ſalinis, quæ ceduntur vt lapidicinæ, & de iſtis ſoluentur, aut de illis, quæ fiunt ex aqua, & de iſtis ſoluetur illa portio, quam dixi ſupra in tit. de Salinis. Sed in his etiam attendenda eſt conſuetudo, vt ibi dixi.

Quartò quæro. An ſolutio facienda de metallis fieri debeat de illo,
7 quod fodit? Reſpondeo quod ſic, vt dicit Azzo. in ſumma de metall. & met. lib. 11. Et pariter ſolutio annua, & decimatum facienda eſt de illo, quod foditur, vt dicit Ioann. de Plat. in l. 2. eod. tit. Et quod dico de metallis, idem dicendum arbitror de Salinis, Marmoribus, Allumine, & ſimilibus, per nota. ſupra q. 3. in locis ibi allegatis.

Quintò quæro, quod ſit ſcrupulus? Reſpondeo quod eſt uigeſima
8 quarta pars unciæ, & tertia pars unius dragmæ, & dragma eſt octaua pars unius unciæ, & ſic octo ſcrupuli ſunt tertia pars unciæ. Et ideo tres ſcrupuli cõſtituunt dragmã, & octo dragmæ unciam, ut dicit gloſa in d. l. 1. C. de met. & metall. & declarat ibi Ioan. de Plat. ſecundum opinionem Azzo. ibidem in ſumma. Et licet Plac. Roger. & Hug. aliter putauerint, tamen ſecundum Bart. in d. l. 1. adhærendum eſt opinioni Azonis, quia in dubio accipitur pro minori pondere, & ſic contra fiſcũ, ut l. non puto ff. de iure fiſc. Ita concludit Ioan. de Plat. in d. l. 1. C. de metall. & meta. libr. 11.

Sextò quæro, cuius ponderis debeat eſſe libra metalli, quæ ſolui debet, & cuius ponderis libra in du-
9 bio intelligatur. Reſpondeo quod libram, quoad præſentem materiã, ut ſupra dixi, debet eſſe quatuordecim unciarum l. 2. & ibi Bartol. & Ioan.

Ioan. de Plat. C. de metall.& met. lib.11.Poteſt autem libra eſſe maior & minor iuxta conſuetudinis ciuitatis, cui ſtandum eſt in iſtis menſuris, & ponderibus vt ibi & l.Imperatores ff.de contr. empt. In dubio autem libra intelligitur duodecim vnciarum vt ibi dicit gloſa: & in leg. Gaius ff. de annu. leg.l.ſeruum meum §. finis vbi not. ff. de hæred. Inſtit. & Inſtitut. eodem tit.§. hæreditas niſi aliter ſe haberet conſuetudo vt in dict.leg.2. Et in quibuſdam Ciuitatibus in uenditione quorũdam rerum libra intelligitur decem & octo vnciarum. Et vt tollatur omnis dubitatio debent eſſe in ciuitatibus menſuræ, & pondera publica ad quæ habeatur recurſus vt leg. modios. Cod. de ſuſcept. & arch.lib.10.Ita concludunt Bart. & Ioan.de Plat.in d.l.2.

Septimo quæro. An ſolutiones quæ de metallis fiunt ſint de regalibus & publica dicantur vectigalia?
10 Reſpondeo quod ſic c.1.quæ ſint regal.ibi argentariæ leg.inter publica §.Publica.ff.de verb.ſign.& not. Bart.Veron. in d.§.Publica.dicens, quod id quod ſoluitur fiſco de metallis eſt de regalibus,& dicitur publicum vectigal, & inter publica vectigalia connumeratur, vt dict. leg.inter publica in 4.not.

Octauo quæro. An de metallo quod foditur in fundo priuati debeatur decima fiſco. Dico quod ſic, vt dixi ſupra, & not. in leg. cuncti. Cod. de metall. & met. lib.11. & not. Bart. & Ioan. de Plat. in leg.1. Cod.eod.tit. & Azo.ibi in Summa, & Bart.Veron.in dict.l.inter publica.§.publica in 4. notab. Et idem eſt dicendum de alijs ſolutionibus quæ fiunt per ipſos fodientes, vt l.1. & leg.per annos eod.tit.& idem no. Card.Alex.in cap.1. Quæ ſint rega. in uerbo Argentariç. Et procedunt
11 prædicta niſi conſuetudo ſit in contrarium, vt dicunt Bart. Veron. & Card.& dixi ſupra.

Nono quæro. An de metallo alchimico ſolui debeat Decima fiſco. Reſpondeo, quod non quia metallum alchimicum non foditur, ex qua foſſione cauſatur ſolutio natu-
12 ralis metalli, ſed arte ipſa vna ſpecies metalli in aliam conuertitur, vt dixi ſupra lib.1.in tit.de Alchimiſta quæſt.4.& ſic ceſſat ſolutionis cauſa leg. adigere. §. quamuis cum ibi not. ff.de iur. patron. Si vero aurum alchimicum vel argẽtum vel aliud metallum vehitur de loco ad locũ ſoluentur gabellæ, & vectigalia fiſco prout de naturali metallo ſoluẽtur, & hoc verum eſt quando per alchimia fieret verum aurum vel argentum quia non differt in ſuſtantia a naturali vt dixi ſupra tit. de alchi. ſed ſi eſſet ſophiſticatũ ſolueretur ſecundum ſpeciem quam haberet in rei exiſtentia. Hoc tamen ſciendum eſt quod ſi publicanum vellet decipere puniretur, vt dixi in d.tit.

Decimo quæro. An de metallis, quę vehuntur ſolui debeãt gabellę. Dico quod ſic l. interdũ §. ſpecies
13 ff. de publica, vbi gloſa exemplificat in ferris. Hos Griffolus facit lege vniuerſi. Cod. de vec. & comm. & notat Feder. de Senis in conſil. 207.

Vndecimo quæro. Quid ſoluẽdũ ſit de auricalcho? Reſpondeo quod ea quæ ſoluuntur de metallis naturalibus non debent ſolui de aurical-
14 co quia non foditur, ſed fit ex ære & quibuſdam medicaminibus perducitur ad aureum colorem, vt dicit Iſidor. lib.16. c.17. & dixi ſupra & tit.de metall. Sed ſi vehitur auricalchũ debentur gabellæ per not. in d.l.interdum §. ſpecies. Et dixi in præcedenti q.

Duo-

Duodecimo quæro. An Religioſi
qui accipiunt ferri rudem & illam
purgant, & extrahunt ferrum te-
neantur ad ſolutionem gabellæ? Fe-
15 der. de Senis in conſil. 207. Hos
Griffolus, cõſuluit, quod non teneã-
tur, quia non dicuntur negociari,
quia negociari eſt rem emptam nõ
mutatam vendere; Emere autem
rudem materiam, & illam per arti-
ficium, & ſecundum regulam alicu-
ius profeſſionis, ſeu artis ad aliquã
formam reducere non eſt negociari
ſeu mercari cùm negociatio dicatur
in commercijs de verbor. ſign. cap.
forus & negociatio eſt clericis inter
dicta ſed non artificium 88. diſt c.
eijciens, ita concludit Feder. de Se-
nis in d. conſil. in quo conſuluit pro
fratribus Sancti Galgani Volater-
ranæ diœceſis.

Tertiodecimo quæro. An clerici
vel alij Religioſi pro metallis, quæ
cauſa negociandi deferunt tenean-
16 tur ad gabellas. Reſpondeo, quod
ſic, quia negociando nõ ſunt immu-
nes a gabellis capit. quamquam a
contrario ſenſu de cenſib. lib. 6. &
ibi not. Domi. & Card. Zaba. in con-
ſil. 15. Spec. in tit. de immu. eccleſ. in
fine & no. Firma. in tracta. de gabel-
la. in 7. quæſt. 8. partis & dicuntur
negociari cum metalla emunt, ſed
illa non mutata vendant, ſecus eſt ſi
emant vt ſit eis materia aliquid in-
de operandi vt declarat Domi. in d.
c. quanquam in fine in glo. in verbo
negociandi, & dixi in q. præced.

Decimoquarto quæro: quid ſi me
talla in loco ſacro vel in fundo eccle
ſiæ inueniantur? An fiſcus Eccleſiæ,
An vero Cæſaris habebit decimas.
17 Reſpondeo quod fiſcus Eccleſiæ,
quia hodie res Eccleſiaſticæ nihil
ad Imperatores c. ſolitæ, de maior.
& inobed. & in Auth. quomod. o-
por. epiſc. in princ. nã Eccleſiæ vni-
uerſalis habet fiſcum vt eſt teſt. in-
dem. uolentes de hære. & tenet Ioã.
de Plat. in l. 1. C. de iur. fiſc. lib. 10.
col. 2. Et idem eſt dicendum de the-
ſauro inuento in loco ſacro vt me-
dietas fiſci Eccleſiæ ſit & non Cæſa-
ris, vt dicit Ioan. de Plat. in dict. l. 1.
colum. 2. verſ. ſed quid C. de theſau.
lib. 10. & dixi ſupra in titul. de the-
ſaur. q. 23.

Decimoquinto quæro, quæ vtili-
tas quæratur fiſco de theſauris.
18 Reſpondeo, quod ſi caſu fortuito
in fundo fiſci, uel publicis in locis
fuerit theſaurus inuentus, dimidia
debeatur fiſco: ſi data opera totus
eſt fiſci, vt dixi ſupra in lib. 2. in tit.
de theſaur. quæſt. 22. Si arte magica
vel alia reprobata totus eſt fiſci quo
cunque in loco fuerit inuentus, vt
dixi in d. tit. q. 29.

Decimoſexto quæro. Quid de gẽ-
mis? Reſpondeo, quod de gemmis,
quę vehuntur ſoluendũ eſt vectigal
fiſco leg. interdũ §. ſpecies ff. de pu-
19 blica, qui textus multas ſpecies gẽ-
marũ refert, vt ibi dicit gloſa, cùm
de omnibus ſit ſoluendum vectigal
vt l. vniuerſi C. de vect. & comm. Et
eſt vectigal octaua pars eius quod
20 vehitur. d. l. vniuerſi gl. in l. 1. §. hęc
titulis ff. de publican. not. Azo. in
ſumma. C. vectigal. & hæc vera,
niſi quis portaret in anulis gemmas
ſui vſus cauſa, quia non ſoluetur ve
ctigal nec gabella, vt not. Bartol. in
l. 1. §. cum in eadem ff. ad leg. Corn.
de iact. & dixi ſupra in tit. de orn.
q. fin.

Decimoſeptimo quæro, quid ſi
ſtatutum diſponit, quod de lapidi-
bus ſoluatur gabella. An ſoluetur
de lapidib. precioſis? Firm. in Trac.
21 de gabell. in 2. parte 8. partis quæſt.
10. concludit quod non, quia appel
latione nõ ueniunt lapides pręcioſi
vt not. Bart. in d. l. interdũ. §. ſpecies.
ff. de publica, & dixi ſupra in lib. 2.
in tit. de gemmis q. 23.

Deci-

Decimooctauo quero quid ſi Princeps vendit venam ferri fodiendam & exportandam certo tempore, An emptores excuſentur a ſolutione propter bellum, ſi poterant fodere, & venam exportare per mare cum lignis magnis Corn. in conſil. 152. Præſens in conſultis lib. 4. conſuluit pro Illuſtri Domino Plumbini, qui venam ferri vendidit in inſula Iluæ fodiendam, & exportandam certo limitato tempore, quod mercatores ementes nõ excuſantur propter bellum, quia in loco venę poterant fodere, & ibi nullum erat impedimẽtum, & venam exportare poterant per mare cum lignis magnis, licet cum maiori expenſa, nec bellũ erat
22 impedimento lignis magnis, licet paruis eſſet: Nec mos portandi cum lignis paruis conſiderari debet tempore belli, quia non eſt in conſideratione qualibet incommoditas emptoris & pariter, nec quodlibet dãnum, ſed dumtaxat damnum reipſa contingens ab ipſo initio vltra dimidiam iuxti præcij l. 2. cum ibi not. C. de reſcind. vend cap. cum dilecti & cap. cum cauſam de empt. & vẽdit. Ex quibus & alijs per ipſum adductis concludit, quod emptores teneantur ſoluere prætium venæ ferri dicto Domino Plumbini venditori.

Decimonono quæro. Per quos exigantur ſcrupuli, decimæ & aliæ ſolutiones, quæ fieri debent fiſco de
23 metallis? Reſpond. per officiales ad exigendum præſtationes metallicas deputatos, leg. cum procuratore, Cod. de met. & metall. lib. 11. & ibi gloſa & Azo. ibi in ſumma in fine, & Bart. & Ioan. de Plat. in d. l. qui dicit quod procuratio ibi impropriè ponitur, cum inuito tale beneficiũ conferatur, ſicut & alia munera publica, quod ſecus eſt in procuratione priuata l. ſi tibi mandauero. §. ſi tibi ff. mand. Officium autem dictorum procuratorum, & officialium eſt vt eant ad inſulas & ad loca, vbi metalla fodiuntur, & exigant a metallarijs debitum canonem ſcrupulorum, & decimarum de quibus in d. leg. 1. 2. & 3. C. de metall. & met. lib. 11. vt not. Ioan. de Plat. in d. leg. cum procuratores, & Azzo. ibi in ſumma in fine.

Vigeſimo quæro. Quomodo eligantur dicti officiales, ſeu Procura-
24 tores metallorũ. Reſpondeo quod debent eligi ſecundum conſuetudinem prouinciarum in quibus fodiuntur metalla ex curialibus ciuitatum dictarum prouinciarum, vt d. l. cum procuratores, & l. exactores Cod. de ſuſcept. præp. & archa. lib. 10. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. l. cum procuratores in prin.

Vigeſimoprimo quæro. An dicti officiales poſſint deſerere officium, & an cogi poſſint illud finire. Re-
25 ſpondeo, quod non poſſunt illud officium deſerere, etſi illud dereliquerint, reuocandi ſunt ad aliud finiendum, nec poſſunt ad aliam dignitatem promoueri niſi illud perficiant d. l cum procuratores, & ibi not. Bart. & Ioan. de Plat. qui notat quod quis debet perficere, quod incepit, quia nihil dicitur eſſe factum donec aliud reſtat agendum d. leg. fin. C. ad Sillan. Et qui principium ponit debet etiam finem ſupplire de conſec. diſt. 1. cap. nullus epiſcopus. Ideo qui deſerit officium publicum reducendus eſt ad illud, vt d. l. cum procuratores, & l. ſi ad Magiſtratũ, & l. generali C. de decur. lib. 10. Nõ enim meretur priuilegium qui ſtipendia publica non compleuit l. 1. c. 2. C. de his qui nõ impletur ſtipen. lib. 10. & notat Azzo. in ſumma C. de metall. & met. lib. 11.

DE PRIVATA VTILITATE.

Titulus Decimusquintus.

SVMMARIA.

1 *Priuatis inuentoribus queritur totum metallum ab eo inuentum prater partes fiſco vt ſupra debitas.*
2 *Ita & de lapidibus, & marmoribus.*
3 *Et de Salinis.*
4 *Et de theſauris iuxta diſtinctionem in eius titulo poſitam.*
5 *Et de Gemmis iuxta earum diſtinctionem.*
6 *Inuenti in alieno debetur Domino loci decima purificata.*
7 *In fundo communi debetur etiam rata condomino ſi concurrit ad expenſas.*
8 *Decima debetur etiam nolente Socio.*
9 *Metallum vendendum fiſco prius offerri debet.*
10 *Et per duos menſes expectandus.*

Circa ſecundam partẽ in qua de priuata vtilitate dicendum eſt. Primo quæro quæ vtilitas, & portio acquiratur de metallis inuentori. Reſpondeo quod a decimis ſupra quas fi-
1 ſco, & priuato ſoluere tenetur inuẽtor, & alijs præſtationibus ſcrupulorum quæ debentur, vt dixi ſupra parte proxima quæſt. 1. reſiduum ſibi retinet inuentor & ipſi inuentori acquiritur. l. 1. & l. cuncti, & ibi no. Ioan. de Plat. C. de metall. & met. lib. 11. & conceditur inuentori propter publicam vtilitatem, & propter expenſas, quas in quęrendo facit, vt d. l. 1. & in l. quoſdam eod. tit. & notat Azzo. in ſumma eod. tit. Et prædicta procedunt niſi conſuetudo ſit in contrarium, quia circa huiuſmodi debet attendi conſuetudo, vt l. venditor §. ſi conſtat ff. comm. præd. not. Bart. Veron. in l. inter publica in 4. not. ff. de verb. ſign. & Card. Alex. in cap. 1. Quæ ſint regal. & dixi ſupra tit. de Metallis.

Secundo quæro, quæ vtilitas inuẽtori datur de lapidicinis, marmoribus, allumine, & ſimilibus? Reſpondeo idem quod ſupra dictum eſt de metallis, quia eadem eſt ratio in ipſis quæ in metallis, vt l. cuncti & l. quoſdam C. de met. & metall. lib. 11. & not. Paul. in conſ. 178. Fũdamentum præfati Domini Vicarij, & dixi ſupra tit. de metallis. Vnde
2 pręter decimas quas ſoluere tenetur inuentor fiſco, & priuato reſiduum ſibi retinet inuentor vt d. l. cuncti: Et prædicta procedunt niſi conſuetudo ſit in contrarium, quia in iſtis ſicut in metallis conſuetudo attendi debet, cum eadem ſit in ipſis ratio, vt dixi ſupra quæſt. proxima, & ita videmus in regione noſtra obſeruari, in qua de ſulphure, vitriolo, & lapidicinis nihil fiſco ſoluitur, ſed totum eſt inuentori eo caſu quo inuenit in ſuo proprio.

Tertio quęro. Quid acquiratur inuentori

inuentori de Salinis inuentis. Dicē-
dū eſt de ſalinis,quod aut inuenit in proprio fundo, & iſtæ ſunt Domini fundi leg. magis puto in princ.ff.de reb. eor. & dixi ſupra tit. de ſalinis. Aut inuenit in fundo priuati alte-
3 rius quam inuentoris, & diſtinguo aut inuenit ſal natiuum, quod ceditur vt lapis & huius vna decima fiſco,alia priuato debetur,reliquum ſibi retinet inuentor d. leg. cuncti. Si uerò inuenit aquam ſalſam, dic vt dixi ſupra in tit. de ſalinis lib.2. q.duodecima.Puto tamen in his attendendam conſuetudinem, vt dicit Bart.Veron.in d. l.inter publica. §.publica in 4. not. ff. de verb.ſign. & Card. Alex. in d. cap.1. quæ ſint regal.

Quarto quęro quid de theſauris, quæ portio acquiratur inuentori.
4 Dicas quod ſi in ſuo quis inuenerat arte licita, & non reprobata totus acquiritur inuentori leg.1.C.de theſau.lib. 10. & dixi ſupra lib.2. tit.de theſau.q.5.& 6.aut inuenit in alieno, & tunc aut caſu fortuito, & dimidia eſt inuentoris alia dimidia eſt Domini fundi vt d.l.1.C.de theſau.& ibi Ioan.de Plat.& dixi ſupra eodem tit. de theſau. Si vero data opera aut arte illicita nihil quæritur inuentori,vt d.tit.q.7. & q.39.

Quinto quęro. Quid de gemmis. An acquirantur inuentori? Reſpon-
5 deo, quod aut inuenientur in littore maris, & acquiruntur inuentori, aut in loco alieno, & tunc non vt dixi ſupra lib.2.tit. de gemmis, Dic tamen limita. & intelligere vt ibi dixi.

Sexto quæro. Quæ portio debeatur Domino fundi de metallo per alium inuento. Reſpondeo, quod debet habere dominus decimā par-
6 tem facta purificatione metalli, vt l. cuncti C.de metall.& met.lib.11.& not. Bart. & Ioan. de Plat. in d.l.1. eod.tit.aliam decimam debet fiſco, & reſiduum ſibi retinet inuētor, vt not.in d.leg. 1. per Bart. & Ioan. de Plat. & dixi ſupra lib.2. tit. de metallis.

Septimo quæro. Quid ſi vnus ex dominis habentibus fundum communem in dicto fundo fodinas inſtruxerit, & metallum inuenerit,an aliquam partem,& quam condominis dare teneatur.Conſidero pro reſolutione duos caſus principales. Primus eſt vltra decimas. Secundus eſt circa decimam, quæ debetur domino fundi. Circa primum dico, quod aut ille fodit volente condo-
7 mino, & in expenſis contribuente ſocietate inita ad aurum, vel argentum, vel aliud metallum fodiēdum prout contrahi poteſt, vt l.1.§.1.ff. quod cuiuſ.vniu.nom. & ibi not.Et iſto caſu alter particeps erit commodi, & incommodi metalli effoſſi pro ea rata pro qua dominus eſt l. ſi nō fuerint ff.pro ſoc. not. Bald.in l.1.in 4.q. Cod. pro ſoc. ſequitur Corn. in conſ.152.ad euidentiam col.fin.lib. 4. Aut alter incępit fodere ſuis ſumptibus altero nolente contribuere in expenſis. Et iſto caſu totum metallum erit ipſius fodientis, excepta portione decimæ quæ debetur domino fundi, vt infra dicam, quia cū liceat in alieno fodere inuito domino,& metallum ſit inuētoris,vt not. in l. quædam C. de met. & metall. lib. 11. vt dixi in q. præced. multo magis in fundo communi, vt dixi ſupra lib.1. tit. de metall.q.19. Nec obſtat, quod licet vſus rei cōmunis ſit indiuiduus, & ea ratione vtatur quis re communi ad vſum deſtinatum, vt not. gloſa in leg.Sabinus ff. comm.diui.& not.Bald.in l.duo fratres ff.de acq.hær.& Petr.de Peruſ. de ſocietate parte quinta q.9. quia loquitur d. l. ſi quis putans. §.1.ſecundum Bald. quando ex cultura

fundi in ſuperficie percipitur, ſecus eſt quando ſub ſuperficie fundi per cuniculos metalla fodiũtur, quo caſu prohiberi nequit, & quæruntur inuentori, & dicit Pau. de Caſt. in d. l. diuortio. §. ſi vir in fundo ff. ſol. matrim. Et pro hoc facit deciſio Dyni, Bart. & Doct. in l. quia poterat ff. ad Trebell. & dicunt per illum textum fuiſſe antiquitus determinatũ, quod ſi duo contraxerint ſocietatem, & vnus eorum nolit alteri conſentire volenti aliquam certam negociationem exercere & ille fuerit ſuo periculo, & multum lucratus ſit, quod ſocius, qui contradixit non debet habere partem lucri, & ibi etiam concludit Alexand. Aut & tertio condominus fuit requiſitus ſi volebat contribuere in expenſis fodiendi, qui verbis obtulit non tamen realiter contribuit & inuento vero metallo dicit velle expenſas ſoluere, & participare. Et iſto caſu puto, quod non poſſit participare nec aliquid cõſequi de lucro metalli, quia fuerit in mora contribuendi in expenſis, potuit ille proprio nomine fodere, & lucrum totum ſibi quæri, & alteri non tenetur communicare leg. 4. §. ſi ab ignoto ibi, ſiue hoc actum nummos ſeruus non dederit ff. de manumiſſ. & quia fodinæ pro parte exerceri non poſſunt, & expẽſa reſpicit totũ coniculum l. ſi quis putans. §. 1. verſ. certum ff. comm. diu. & quia cum alter non teneatur ad damnum ſi inuentum non eſſet metallum, vt d. l. ſi quis putans. §. 1. congruum eſt vt excludatur a lucro vt dict. leg. quia poterat ff. ad Trebell. leg. ſecundum naturam ff. de reg. iur. Nec ſufficit verbo offerre, quia quando quis vult aliquid conſequi ad quod perſequendum neceſſaria eſt impenſa, debet offerre factis non verbis vt C. de vſur. l. acceptam, & ita dicit Bald. in cap. 1. §. licet ſi de feud. fuer. contr. int. dom. & agna. & propterea requiritur, quod pecuniam habeat in man. vt not. Bartol. in leg. prætor §. ſi quis paratus ff. de oper. no. nunc. Matheſ. not. 131. Petr. de Anch. in conſ. 131. Viſis diligenter in princ. Alex. in l. ſi mora ff. ſol. matr. quia vbi opus eſt facto verba non ſufficiunt c. 1. & ibi not. de eo qui mitt. in poſſeſſ. Alex. conſil. 130. In cauſa verſ. & ſi dicatur lib. 4. & pro hoc facit deciſio Pauli Caſtr. in conſil. 269. Viſo proceſſu lib. 2. in princ. in nouiter impreſſis vbi voluit, quod ſtante ſocietate inter aliquos ad emendum gua dum ſi vnus ex ſocijs ſit in mora ſoluendi prçcium, & alter emit, poſſet offerendo precium cum omni intereſſe petere ſuam partem lucri, ſed ſi alter fuit in mora ſoluendi partem ſuam, poterit alter emere proprio nomine, & lucrum ei non communicare per tex. in d. §. quod ſi ab ignoto ſupra allegato, & totum lucrum eſt illius, qui pecuniam totam expoſuit altero requiſito non ſoluente. Et ita in ſimili dicit notare Cynus poſt Petr. de Bellapert. in l. ſi tutor. C. in quibus caſ. in int. reſtit. non eſt neceſſ. Aut & quarto condominus non fuit requiſitus, ſed alter illo ignorante fodit, & inuenit metallum, & iſto caſu crederem. quod volendo concurrere ad expenſas factas ipſe condominus debet participare de metallis inuentis pro ea rata pro qua eſt dominus fundi, quia ceſſant rationes de quibus in præcedenti caſu, quia condominus requiri debebat iuxta notata in leg. Sabinus ff. comm. diu. & in l. ſi quis putans eſſe eodem tit. & dixi ſupra in tit. de Metallarijs.

Circa ſecundum caſum in quo quçrendum eſt de portione quę debetur domino fundi, quæ eſt decima pars, vt l. cuncti C. de metall. &

met,

met. lib. 11. dico, quod iſta decima
debetur alteri condomino pro ea
parte pro qua dominus eſt, reliqua
vero erit condomini fodientis; quia
fodiens in fundo proprio deci-
mam unam fiſco ſoluit, aliam ſibi
retinet ut dixi ſupra titul. proximo.
quæſt. 1. Et cum decima ratione
domini fundi habeatur, pro ea
parte ſibi debetur, pro qua domi-
nus fundi eſt, vt de theſauro no-
tat Ioan. Fab. in §. in theſau. Inſtit.
de rerum diu. & retuli ſupra, in tit.
de theſau. Illud enim quod quæ-
ritur ex re vel occaſione rei com-
munis, quæritur cuilibet ex domi-
nis pro parte, pro qua quiſque do-
minus eſt leg. ſi ſeruus communis
in fin. ff. de acquir. rerum dom. not.
Bartol. in conſil. 186. Cucciarellus,
& Venantius. Et iſta portio de-
betur alteri condomino ſiue ſciue-
rit quod alter foderet, ſiue igno-
rauerit, ſiue etiam contradixerit,
quia debetur ratione dominij vt di-
xi, & tradidi ſupra in tit. de me-
tall.

Octauo quæro. An metallarius,
qui vult vendere metallum debeat
prius notificare fiſco an velit eme-
9 re. Reſpondeo, quod ſic leg. 1.
Cod. de metall. & metall. libr. 11.
quia cum teneatur vendere fiſco,
prius emere uolenti, debet ſibi no-
tificari, vt not. Iaſ. in leg. 3. in 4.
not. Cod. de iur. emphyt. Bart. &
Doctor. in leg. qui Romæ. §. co-
hæredes ff. de verborum obligatio-
ne, & no. Ioan. de Plat. in leg. 1. verſ.
& quando C. non lic. hab. metro. &
Bal. in c. 1. Per quos fiat inueſt. Et ſi
fiſcus emere velit tenetur metalla-
rius illi metalla vendere potius quā
alteri, vt habetur in l. 1. ubi text. C.
de metall. & met. & ibi dicit Azzo.
in ſumma & Bart. & Ioa. de Plat. Ex
quo infert ibi Ioan. de Plat. quod fo-
dientes venas ferri in inſula Iluæ
iuxta Plumbinū tenetur potius ven
dere domino inſulę quam alteri per
illum textum per quā dicit ibi Bart.
quod colonus debet potius vendere
domino quam alteri, iuſto tamē prę
cio, quem ſequitur Roma. in l. 1. ff.
ſol. matr. Iaſ. in l. pen. ff. de pact. Fa-
bia. de Monte de emptione, & ven-
ditione in 20. quæſtione 3. quæſt.
principalis in fine. Tenetur etiam
metallarius in propoſito caſu me-
talla fiſco vendere pro competen-
ti pręcio l. 1. in fi. ibi a quo cōpeten-
tia ex largitionibus noſtris pręcia
ſuſcipiant Cod. de metall. & met.
lib. 11. & ibi not. Bartol. & Ioan. de
Plat. & Azzo. ibi in Summa. Ac-
cedant notata per Angel. & Doct.
& præcipuè per Bartol. Sozzin. prę-
ceptorem meum in leg. qui Romæ,
§. cohæredes ff. de verbor. obliga-
tione, & quod not. Bald. in capit. 1.
per quem fiat inueſt. & Iaſ. in l. 3. in
8. notab. C. de iur. emphyt.

Nono quæro quanto tempore
debeat metallarius expectare fiſcū
antequam metallum vendat? Re-
10 ſpondeo, quod debet expectare fi-
ſcum per duos menſes quibus ela-
pſis poteſt vendere cui vult &
notat Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. C.
non lic. hab. metro. lib. 11. verſic.
& quando, & notat Bartol. in leg.
qui Romæ. §. cohæredes. ff. de ver-
borum obligatione, per leg. 3. Cod.
de iure emphyt. & ibi not. Iaſ. in 7.
not. Et intellige prædicta niſi prius
fiſcus dixerit nolle emere, quia non
eſt alterius expectandus, vt not.
Innocent. & Abb. in cap. potuit ex-
tra loca, & Iaſ. in dict. l. 3. in quar-
to no. Et ſic facta denunciatione, &
lapſo termino duorum menſium,
niſi prius fiſcus declarauerit vo-
luntatem ſuam poteſt metallarius
uendere metalla cuicunq; uoluerit

vt

vt dicit Ioann.de Platea in dict.leg. cuncti C.de metall. & met. in fine libr. 11. Non tamen poterit dicta metalla in formas prohibitas deducere, vt dixi ſupra, vbi de moneta, de veſtibus auratis, de ornamentis, & armis pertractaui, quæ ſunt priuatis regulariter prohibita: Quæ omnia intellige vt ibi latè dixi.

Hæc ſunt quę mihi Ioanni Guidio Volaterrano legum Doctori minimo in hac mineralium materia dicenda ſe obtulerunt, quæ ſi ſint minus digeſta, quam deceat imbecillitati ingenij mei etiã ad ſcribendum. Si verò aliquid in ſe habeant publicæ vel priuatę vtilitatis, non mihi ſed gloria ſit & laus eterno Deo, a quo omnis ſapientia eſt, & cum illo fuit ſemper & effudit ſuper omnem carnem ſecundum datum ſuum, & præbet illam diligentibus ſe, Eccleſiaſt. cap. 1.

***

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google